

מדרש רבה - איכה רבתי

פתיחתא דחכימי

פרשה א

פרשה ב

פרשה ג

פרשה ד

פרשה ה

פתיחתא דחכימי

א רבי אבא בר כהנא פתח [\(ישעיה י, ט\)](#): צהלי קולך בת גלים, אמר ישעיהו לישראל, עד שאתם אומרים שירים ומזמורים לפני עבודת פוכבים, צהלי קולך בדברי תורה, צהלי קולך בבתי כנסיות. בת גלים, מה גלים הללו מסימין בים, כך אבותיהם מסימין בעולם.

דבר אחר, בת גלים, בת גולים, ברתהון דגלנאי, בתו של אברהם, אותו שפתוב בו [\(בראשית יב, ט\)](#): ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה. בתו של יצחק שפתוב בו [\(בראשית כו, א\)](#): וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה. בתו של יעקב שפתוב בו [\(בראשית כח, ה\)](#): וילך פדנה ארם. [\(ישעיה י, ט\)](#): הקשיבי, הקשיבי למצותי, הקשיבי לדברי תורה, הקשיבי לדברי נבואה, הקשיבי לצדקות ומעשים טובים. [\(ישעיה י, ט\)](#): לישא, ואם לאו, לישא, הא אריה סליק עלך, זה נבוכדנצר הרשע, דכתב ביה [\(ירמיה ד, ז\)](#): עלה אריה מסבכו. [\(ישעיה י, ט\)](#): עניה, עניה מן הצדיקים. עניה מדברי נבואה. עניה ממצוות ומעשים טובים. [\(ישעיה י, ט\)](#): ענתות, ואם לאו, ענתות, הא ענתותא אתי ומתנבא עליך, דכתב [\(ירמיה א, א\)](#): דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות וגו', כיון שבא הפרענות, קונן עליהם איכה.

ב רבי אבא בר כהנא פתח [\(ירמיה ט, יא\)](#): מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', תני רבי שמעון בר יוחאי, אם ראית עירות נתלשות ממקומן בארץ ישראל, דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים, שנאמר [\(ירמיה ט, יא\)](#): על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורת ה' רבי הוה משלח לרבי אסי ולרבי אמי דיפקון ויתקנון קרייתא דארעא דישראל, והוון עליו לקרייתא ואמרין להון אייתו לן נטורי קרתא, והוון מייתו להון ריש מטרתא וסנטרא, והוון אמרין להון אליו נטורי קרתא, אליו חרובי קרתא, אמרו להון ומאן אנון נטורי קרתא אמרו להם אלו סופרים ומשנים, שהם הוגים ומשנים ומשמרין את התורה ביום ובלילה, על שם שנאמר [\(יהושע א, ח\)](#): והגית בו יומם ולילה. וכן הוא אומר [\(תהלים קכו, א\)](#): אם ה' לא יבנה בית וגו'. רבי הונא ורבי ירמיה בשם רבי שמואל ברבי יצחק אמרי, מצינו שויתר הקדוש ברוך הוא על עבודת פוכבים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה, שנאמר: על מה אבדה הארץ, על עבודת פוכבים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים, אין פתיב כאן, אלא על עזבם את תורת ה'. רבי הונא ורבי ירמיה בשם רבי חיא בר אבא אמרי, פתיב [\(ירמיה טז, יא\)](#): ואתי עזבו ואת תורת לא שמרו, הלואי אותי עזבו ותורת שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב. רב הונא אמר למד תורה אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. שמואל תני לה בשם רבי שמואל בר אמי, אימתי המלכות גוזרת גזרה וגזרתה מצלחת, בשעה שישראל משליכין דברי תורה לארץ, הדא הוא דכתיב [\(דניאל ח, יב\)](#): וצבא תנתן על התמיד בפשע, אין צבא אלא מלכות, שנאמר [\(ישעיה כד, כא\)](#): יפקד ה' על צבא המרום במרום וגו', התמיד, אלו ישראל, דכתיב [\(יהושע א, ח\)](#): והגית בו יומם ולילה. בפשע, בפשעה של תורה, כל זמן שישראל משליכין דברי תורה לארץ, המלכות היא גוזרת ומצלחת, שנאמר [\(דניאל ח, יב\)](#): ותשלך אמת ארצה וגו', ואין אמת אלא תורה, שנאמר [\(משלי כג, כג\)](#): אמת קנה ואל תמכר, אם השלכת דברי תורה לארץ מיד הצליחה המלכות, הדא הוא דכתיב [\(דניאל ח, יב\)](#): ועשתה והצליחה.

אמר רבי יהודה בן פזי [\(הושע ח, ג\)](#): זנח ישראל טוב וגו', ואין טוב אלא תורה, שנאמר [\(משלי ד, ב\)](#): כי לקח טוב נתתי לכם וגו'.

אמר רבי אבא בר כהנא לא עמדו פילוסופין לאמות העולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי, אמרו להם יכולין אנו להזדוג לאמה זו, אמרו להם לכו וחזרו על בתי כנסיות שלהם, אם התינוקות מצפצפין בקולן, אי אתם יכולין להם, ואם לאו אתם יכולין להם, שכן הבטיחם אביהם ואמר להם [\(בראשית כז, כב\)](#): הקל קול יעקב והידים ידי עשו, כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הידים ידי עשו, וכך זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות הידים ידי עשו. וכן הוא אומר [\(ישעיה](#)

ה, כד): לָכֵן כָּאֵכֶל קֵשׁ לְשׁוֹן אִשׁ וּגּוֹי, וְכִי יֵשׁ קֵשׁ אוֹכֵל אִשׁ, וְהִלֵּא דִרְכָּה שֶׁל אִשׁ אוֹכֵלֶת קֵשׁ, וְאֵת אוֹמֵר לָכֵן כָּאֵכֶל קֵשׁ לְשׁוֹן אִשׁ, אֶלֶּא, קֵשׁ זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמָר **(עובדיה א, יח):** וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה וּבֵית יַעֲקֹב לְקֵשׁ. לְשׁוֹן אִשׁ, זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וְחֵשֶׁשׁ לְהִבָּה יִרְפָּה, זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁרָשָׁם כַּמֶּק יְהִיָּה, אֱלוֹ הָאֲבוֹת שֶׁהֵם שְׂרָשִׁיָּהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּפְרָחֶם כָּאֲבָק יַעֲלֶה, אֱלוֹ הַשְּׂבָטִים שֶׁהֵם פְּרָחִיָּהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי מָה **(ישעיה ה, כד):** כִּי מָאֲסוּ אֶת תּוֹרַת ה' צְבָאוֹת וּגּוֹי, אָמַר רַבִּי יוֹדֵן כִּי מָאֲסוּ אֶת תּוֹרַת ה' צְבָאוֹת, זֶה תּוֹרַת שְׂבָכְתָב, וְאֵת אִמְרַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָר, זֶה תּוֹרַת שְׂבָעֵל פֶּה. וְכִינּוֹן שֶׁהַשְּׂלִיכּוֹ דְבָרֵי תּוֹרָה לְאַרְצָא, הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אִיכָה **(ירמיה ט, טו):** כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת הַתְּבוֹנָנוּ וְקִרְאוּ לְמִקּוֹנְנוֹת, רַבִּי יוֹחֲנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ וְרַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר לְמַלְאָךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, כַּעַס עַל הָרָאוֹשׁוֹן נִטַּל אֶת הַמַּקֵּל וְחִבְטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר אוֹי לְזֶה מֵאִיזוֹ שְׁלוֹה נִגְלָה. כַּעַס עַל הַשְּׁנֵי וְנִטַּל אֶת הַמַּקֵּל וְחִבְטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר אֲנָא הוּא דְתַרְבוּתֵי בִישָׂא. כְּדָ, גְלוּ עֲשָׂרַת הַשְּׂבָטִים וְהִתְחִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה **(הושע ו, ג):** אוֹי לָהֶם כִּי נִדְדוּ מִמֶּנִּי. וְכִינּוֹן שֶׁגְלוּ יְהוּדָה וּבְנֵימִין, כְּבִיכּוֹל אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא **(ירמיה ג, יט):** אוֹי לִי עַל שְׂבָרֵי. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ אָמַר לְמַלְאָךְ שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי בָנִים כַּעַס עַל הָרָאוֹשׁוֹן וְנִטַּל אֶת הַמַּקֵּל וְחִבְטוֹ וּפְרָפֵר וּמַת, הִתְחִיל מְקוֹנֵן עֲלָיו, כַּעַס עַל הַשְּׁנֵי וְנִטַּל אֶת הַמַּקֵּל וְחִבְטוֹ וּפְרָפֵר וּמַת, אָמַר מַעֲתָה אֵין בִּי כַּח לְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֶלֶּא קִרְאוּ לְמִקּוֹנְנוֹת וּיקוֹנְנוּ עֲלֵיהֶם. כְּדָ, גְלוּ עֲשָׂרַת הַשְּׂבָטִים וְהִתְחִיל מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם **(עמוס ה, א):** שְׁמַעוּ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְכִינּוֹן שֶׁגְלוּ יְהוּדָה וּבְנֵימִין, כְּבִיכּוֹל אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲתָה אֵין בִּי כַּח לְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם, הַדָּא הוּא דְכָתִיב **(ירמיה ט, טו יז):** קִרְאוּ לְמִקּוֹנְנוֹת וּגּוֹי וְתַמְהַרְנָה וְתִשְׁנָה עֲלֵינוּ נְהִי, עֲלֵיהֶם אֵין כְּתִיב כָּאֵן אֶלֶּא עֲלֵינוּ, דִּידֵי וְדִידְהוֹן. וְתַרְדְּנָה עֵינֵיהֶם דְּמַעָה אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלֶּא עֵינֵינוּ, דִּידֵי וְדִידְהוֹן. וְעַפְעֵפִיָּהֶם יִזְלוּ מֵיָם אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלֶּא וְעַפְעֵפִינוּ, דִּידֵי וְדִידְהוֹן. רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר לְמַלְאָךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵים עָשָׂר בָּנִים, וּמַתוֹ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מְתַנַּחֵם בְּעֲשָׂרָה. מַתוֹ עוֹד שְׁנַיִם, וְהִתְחִיל מְתַנַּחֵם בְּשִׁמוֹנָה. מַתוֹ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מְתַנַּחֵם בְּשֵׁשָׁה. מַתוֹ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מְתַנַּחֵם בְּאַרְבָּעָה. מַתוֹ שְׁנַיִם, הִתְחִיל מְתַנַּחֵם בְּשְׁנַיִם. וְכִינּוֹן שֶׁמַּתוֹ כָּלֶם, הִתְחִיל מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אִיכָה יִשְׁבָּה בְּדָד.

ג רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא פְּתַח **(ירמיה טו, יז):** לֹא יִשְׁבְּתִי בְּסוֹד מְשַׁחֲקִים וְאֶעֱלוֹ. אִמְרָה כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַבּוֹן הָעוֹלָמִים מִיָּמֵי לֹא נִכְנַסְתִּי בְּבֵיתִי תִיאַטְרָאוֹת וּבֵיתִי קַרְקָסָאוֹת שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם וְשַׁחֲקִיתִי עִמָּהֶם וְאֶעֱלוֹ. **(ירמיה טו, יז):** מִפְּנֵי יָדָךְ בְּדָד יִשְׁבְּתִי, נִגְעָה בִּי יָדוֹ שֶׁל פְּרָעָה, וְלֹא יִשְׁבְּתִי בְּדָד, נִגְעָה בִּי יָדוֹ שֶׁל סַנְחַרִּיב, וְלֹא יִשְׁבְּתִי בְּדָד, וְכִינּוֹן שֶׁנִּגְעָה בִּי יָדָךְ, בְּדָד יִשְׁבְּתִי. אִיכָה יִשְׁבָּה בְּדָד.

ד רַבִּי אֲבָהוּ פְּתַח **(הושע ו, ז):** וְהָמָּה כְּאֲדָם עָבְרוּ בְרִית, זֶה אָדָם הָרָאוֹשׁוֹן, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָדָם הָרָאוֹשׁוֹן הַכְּנִסְתִּי אוֹתוֹ לְגֹן יַעֲדוֹן וְצוּיִתִּיו וְעָבַר עַל צוּוּיִי, וְדִנְתִּי אוֹתוֹ בְּגִירוּשִׁין וּבְשִׁלוּחִין, וְקוֹנְנִתִּי עֲלָיו אִיכָה. הַכְּנִסְתִּי אוֹתוֹ לְגֹן יַעֲדוֹן, שֶׁנֶּאֱמָר **(בראשית ב, טו):** וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגֹן

עֲדוּ, וְצוּיִתוּ, שְׁנֵאֲמַר (בראשית ב, טז) : וַיֵּצֵאוּ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר וּגו'.
וְעָבַר עַל צוּיִי, שְׁנֵאֲמַר (בראשית ג, יא) : הֲמוֹן הָעֵץ אֲשֶׁר צוּיִתִּיךָ וּגו', וְדַנְתִּי
אוֹתוֹ בְּגֵרוּשֵׁיךָ, שְׁנֵאֲמַר (בראשית ג, כד) : וַיִּגְרֹשׁ אֶת הָאָדָם, וְדַנְתִּי אוֹתוֹ
בְּשִׁלּוּחֶיךָ, שְׁנֵאֲמַר (בראשית ג, כג) : וַיִּשְׁלַחְהוּ ה' מִגֵּן עֲדֵן, וְקוֹנְנֹתַי עָלָיו אֵיכָה,
שְׁנֵאֲמַר (בראשית ג, ט) : וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה, אֵיכָה כָּתִיב. אֵף בְּנֵיו הִכְנַסְתִּי אוֹתָם
לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר (ירמיה ב, ז) : וְאַבְיָא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכְּרָמִל, וְצוּיִתִּים,
שְׁנֵאֲמַר (ויקרא כד, ב) : צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעָבְרוּ עַל צוּיִי, שְׁנֵאֲמַר (דניאל ט, יא) :
וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרֹתֶיךָ, וְדַנְתִּי אוֹתָם בְּגֵירוּשֵׁיךָ, שְׁנֵאֲמַר (הושע ט, טו) :
מִבֵּיתִי אֶגְרָשׁם, וְדַנְתִּי אוֹתָם בְּשִׁלּוּחֶיךָ, שְׁנֵאֲמַר (ירמיה טו, א) : שְׁלַח מַעַל פְּנֵי
וַיֵּצְאוּ, וְקוֹנְנֹתַי עָלֵיהֶם אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָד.

ה רַבִּי אַבְהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא פְּתַח (יחזקאל כד, ו) : לָכֵן כֹּה אָמַר ה' **ה**
אוֹי עִיר הַדְּמִים, אוֹי מִן קַמִּי דְקַרְתָּא דְשִׁפְכוּ דְמִים בְּגִוּוָה. סִיר אֲשֶׁר
חֲלָאָתָה בָּהּ, דְחִפְשׁוּשִׁיתָה בְּגִוּוָה, וְחֲלָאָתָה לֹא יִצְאָה מִמֶּנָּה, וְחִפְשׁוּשִׁיתָה
לֹא נִפְקַת מִן גִּוּוָה. לְנִתְחִיָּה לְנִתְחִיָּה הוֹצִיאָהּ, מִטְּלִיּוֹת מִטְּלִיּוֹת הָיוּ גוֹלִים.
כִּי־צַד גָּלוּ, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר שֶׁבֶט רְאוּבֵן וְשֶׁבֶט גָּד גָּלוּ תַחֲלָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל
בַּר נַחֲמָן אוֹמֵר שֶׁבֶט זְבוּלֹן וְשֶׁבֶט נִפְתָּלִי גָלוּ תַחֲלָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (ישעיה
ת, כג) : כַּעַת הִרְאֵשׁוּן הַקַּל אֶרְצָה זְבֻלוֹן וְאֶרְצָה נִפְתָּלִי. וַיִּמָּה מְקִיָּם רַבִּי
אֶלְעָזָר קָרְיָה דְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן, אֶלָּא כַּעַת שֶׁגָּלוּ שֶׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד, כִּד
גָּלוּ שֶׁבֶט זְבוּלוֹן וְשֶׁבֶט נִפְתָּלִי. (ישעיה ט, א) : וְהִאֲחֲרוֹן הַכְּבִיד, רַבִּי אַבְיָא בַּר
כְּהֵנָא אָמַר הַמָּמָם כְּבַמְכְּבִיד, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (ישעיה יד, כג) : וְטֹאטְאֲתִיָּה
בְּמִטְּאֲטָא הַשְּׂמִיד. לֹא נִפְלַעְתָּה גוֹרֵל, רַבִּי נַחֲמָן בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר מֵהוּ
לֹא נִפְלַעְתָּה גוֹרֵל, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשַׁעָה שְׁהִפְלִיתִי קַלְסִים עַל
אַמּוֹת הָעוֹלָם לְהַגְלוֹתָם, לֹא גָלוּ, וְאַתֶּם לָמָּה גִלִּיתֶם, כִּי דְמָה בְּתוֹכָהּ הָיָה,
כָּל כִּד לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֲמָה, רַבִּי יוֹדֵן שָׂאֵל לְרַבִּי אַחָא אָמַר לוֹ הֵיכָן הָרְגוּ
יִשְׂרָאֵל אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת
יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים אֶלָּא בְּעֶזְרַת הַכְּהֵנִים, וְלֹא נִהְגוּ בְּדַמּוֹ לֹא כְּדָם
אֵיל וְלֹא כְּדָם צָבִי, שְׁבָדָם צָבִי וּבְדָם אֵיל כָּתִיב (ויקרא יז, יג) : וְשִׁפְדָּ אֶת דָּמוֹ
וְכִסְהוּ בְּעַפְרָא, בְּרָם הִקָּא כָּתִיב (יחזקאל כד, ז) : כִּי דְמָה בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צַחֲחִי
סָלַע שְׁמַתְהוּ לֹא שִׁפְכְתֶהוּ עַל הָאֶרֶץ לְכִסּוֹת עָלָיו עֶפֶר.

דְּבַר אַחַר, לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אוֹי עִיר הַדְּמִים, אוֹי מִן קַמִּי דְקַרְתָּא דְשִׁפְכִי
דְמָה לְגִוּוָה. גַּם אֲנִי אֶגְדִּיל הַמְדוּרָה, אֶרְבָּה בְּפִרְעָנוֹת. הִרְבָּה הָעֲצִים, אֵלוּ
הַלְגִּינּוֹת. הַדְּלֵק הָאֵשׁ, אֵלוּ הַמְלָכִים. הִתַּם הַבֶּשֶׂר, זֶה הַצְּבוּר. וְהִרְקַח
הַמְרַקְחָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי נַחֲמָיָה בְּשֵׁם רַב אַחָא אֶמְרִי לְפִי שְׁהִיוּ כָּל
יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים נְבוּכַדְנֶצַּר כָּנַס כָּל מְמוֹנֵי שָׁל עוֹלָם וְלָמְמוֹן שְׁלָנוּ הוּא
צָרִיד. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חִיִּיכֶם שְׂאֲנִי עוֹשֶׂה מְמוֹנְכֶם חֲבִיב עָלָיו כְּמוֹ
בְּשָׂמִים הִלְלוּ שְׁהוּ עוֹלִין בְּסַעוּדָה. וְהַעֲצָמוֹת יַחְרוּ, אֶת מוֹצֵא בְּשַׁעָה שֶׁגָּלוּ
יִשְׂרָאֵל הָיָה גוֹפֵן תּוֹסֵס כְּהִדָּא מְרַקְחָתָא. וְהַעֲמִידָה עַל גַּחְלִיָּה רַקָּה, אָמַר
רַבִּי אֶלְעָזָר אֵלוּ נֵאֲמַר שְׁבוּרָה לֹא הָיָה לָהּ תַקְנָה לְעוֹלָם, וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר
רִיקָה כָּל כְּלֵי שְׁהוּא רִיקוֹן סוּפוֹ לְהַתְמַלְאוֹת, כָּל כִּד לָמָּה, לְמַעַן תַּחַם וְחַרָּה

נחשטתה ונתתכה בתוכה וגוי. כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה ישובה בדרך.

ו רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא פתח [\(הושעה ט\)](#): אפרים לשמה תהיה, אימתי ביום תוכחה, יום שהקדוש ברוך הוא עתיד להתנכח עמהם בדין. אתה מוצא בשעה שגלו עשרת השבטים לא גלו יהודה ובנגמין, והיו עשרת השבטים אומרים מפני מה הגלה אותנו והם לא הגלה, מפני שהם בני פלטין שלו, דלמא משוא פנים יש כאן, חס ושלום, אין כאן משוא פנים, אלא עדין לא חטאו, וכיון שחטאו הגלה אותם. אמרו עשרת השבטים הא אלהינו הא אלהינו, הא תקיף הא תקיף, הא קשוט הא קשוט, דאפלו לבני ביתיה לא נסיב אפיו. כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

ז רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא פתח [\(ישעיה ג, כו\)](#): ואנו ואבלו פתחיה, אננה מבפנים ואבילה מבחוץ. פתחיה, חרבן ראשון וחרבן שני. ונקתה, נקיה מדברי תורה, נקיה מדברי נבואה, נקיה מצדיקים, נקיה ממצוות ומעשים טובים, לפיכך לארץ תשב, [\(איכה ב, י\)](#): ישבו לארץ ידמו זקני וגוי.

ח רבי יצחק פתח [\(ירמיה ט, יח\)](#): כי קול נהי נשמע מציון איך שדדנו. וכי יש עצים בוכים ויש אבנים בוכות, שאתה אומר כי קול נהי נשמע מציון, אלא ממי שהוא משרה שכנתו בציון. איך שדדנו, איך הות לן מבזוגנים. [\(ירמיה ט, יח\)](#): בשנו מאד כי עזבנו ארץ, זו ארץ ישראל, דכתוב [\(דברים יא, יב\)](#): ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה. [\(ירמיה ט, יח\)](#): וכי השליכו משפנותינו, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

דבר אחר, בשנו מאד כי עזבנו ארץ, אלו דברי תורה, כמה דאת אמר [\(איוב יא, ט\)](#): ארפה מארץ מדה. וכי השליכו משפנותינו, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

דבר אחר, בשנו מאד כי עזבנו ארץ, זה בית המקדש, כמה דאת אמר [\(יחזקאל מג, יד\)](#): ומחיק הארץ עד העזרה התחתונה. וכי השליכו משפנותינו, חרבן בית ראשון וחרבן בית שני, כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

ט רבי יצחק פתח [\(ירמיה נא, נא\)](#): בשנו כי שמענו חרפה כסתה כלמה פנינו כי באו זרים על מקדשי בית ה', את מוצא בשעה שנכנסו שונאים לירושלים, נכנסו עמהם עמונים ומואבים, שנאמר [\(איכה א, ט\)](#): ידו פרש צר על כל מחמדיה כי ראתה גוים באו מקדשה אשר צויתה לא יבאו בקהל לך. נכנסו לבית קדשי הקדשים ומצאו שם שני כרובים, נטלו אותן ונתנו אותן בכליבה והיו מחזירין אותן בחוצות ירושלים ואומרים, לא הייתם אומרים שאין האמה הזאת עובדת עבודת כוכבים, ראו מה מציינו להם

ומה היו עובדים, הא כל אפיין שוין, הדא הוא דכתיב (יחזקאל כה, ח) : יען אמר מואב ושעיר הנה ככל הגוים בית יהודה, באותה שעה נשבע הקדוש ברוך הוא שהוא מקעקע ביצתן מן העולם, שנאמר (צפניה ב, ט) : לכן חי אני נאם ה' צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדם תהיה ובני עמון פעמרה, כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

דבר אחר, (ירמיה נא, נא) : בשנו כי שמענו חרפה, אלו שבעה עשר בתמוז. כסתה כלמה פנינו, אלו תשעה באב. כי באו זרים על מקדשי בית ה', חרבן ראשון וחרבן שני, כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

רבי יצחק פתח (ישעיה מג, כב) : ולא אתי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל, רבי יוחנן שמע לה מהדין קרייה (ישעיה יז, א ב) : משא דמשק הנה דמשק מוסר מעיר והיתה מעי מפלה, עזבות ערי ערער, עומד בדמשק ומזכיר ערוער, והלא אין ערוער אלא בתחום מואב, אלא שלש מאות וששים וחמשה בתי עבודת פוכבים היו בדמשק, וכל אחת ואחת היו עובדין אותה יום אחד, והיה להם יום אחד והיו כלן עובדין באותו היום, וכלן עשו ישראל הגמונגא ועבדו אותן, דכתיב (שופטים י, ו) : ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות ואת אלהי ארם ואת אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים ויעזבו את ה' ולא עבדוהו, אפלו בשתפות.

אמר רבי אבא בר כהנא לא תהיה כהנת כפנדקית.

אמר רבי יוסי ברבי חנינא, הלואי עשו אותי בני כגרוזימי הזו שהיא באה באחרונה.

אמר רבי יודן משל לעבדו של מלך שעשה סעודה והזמין כל בני כנסיותיו, ולא הזמין רבו. אמר המלך הלואי השוה אותי עבדי לבני כנסיותיו. כך אמר הקדוש ברוך הוא, הלואי השוו אותי בני כגרוזימי הזו שהיא באה באחרונה, אלא, ולא אתי קראת יעקב, קאים טרון כל יומא ולא לעי, וצלויי קמוי את לעי. קאים טרון כל יומא ולא בעי, ואמר ליה חבריה אתי וצלי והוא אמר לית אנא יכיל. אצל הבעל מה כתיב (מלכים א ית, כו) : ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבעל עננו ואין קול ואין לנה ויפסחו על המזבח אשר עשה, הוי ולא אתי קראת יעקב, הלואי לא הכרתיה יעקב, למה, כי יגעת בי ישראל. לא הביאת לי שיה עלתיך, שני תמידין שהיו מקריבים בכל יום, שנאמר (במדבר כה, ד) : את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. וזבחיך לא כבדתני, אלו קדשי קדשים. לא העבדתיה במנחה, זה קמץ המנחה. ולא הוגעתיה בלבונה, זה קמץ הלבונה. לא קנית לי בכסף קנה, רב הונא בשם רב יוסף אמר קנמון היה גדל בארץ ישראל והיו עזים וצבאים אוכלין ממנו. וחלב זבחיך לא הרויתני, אלו אמורי קדשים קלים. אך העבדתני בחטאותיהך

הוגעתני בעונתיך, ראו מה גרמו לי עונותיכם לשורף את ביתי ולחרב את עירי ולהגלות את בני בין אמות העולם ולישב לי לבדי, איכה ישבה בָּדָד.

יא רבי יצחק פתח (דברים כח, מז מה): תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ועבדת את איביך וגו'. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (שמות טו, יז): תבאמו ותטעמו בהר נחלתך, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: תבא כל רעתם לפניך. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (שמות טו, יד): שמעו עמים ירגזון, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: שמעו כי נאנחה אני. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (שמות ג, ז): ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: ראה ה' כי צר לי מעי חמרמרו. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כג, כא): וקראתם בעצם היום הזה, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: קראתי למאהבי. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (דברים טו, כ): צדק צדק תרדף, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (דברים טו, יא): פתח תפתח את ידך, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: פרשה ציון בידיה. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כג, ז): אלה מועדי ה', ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: על אלה אני בוכיה. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (במדבר כ, יט): במסלה נעלה, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: סלה כל אבירי ה', אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, יג): ואשבר מטת עלכם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: נשקד על פשעי בידו. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא ו, ו): אש תמיד תוקד על המזבח, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: ממרום שלח אש בעצמתי, אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (דברים א, לא): בכל הדרך אשר הלכתם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: לוא אליכם כל עברי דרך. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, ה): ואכלתם לחמכם לשבע, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: כל עמה נאנחים מבקשים לחם. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (שמות לד, כד): לא יחמד איש את ארצך, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: ידו פרש צר על כל מחמדיה. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא טו, ל): כי ביום הזה יכפר עליכם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: טמאתה בשוליה. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא טו, ל): מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: חטא חטאה ירושלים. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (במדבר י, ט): ונזפרתם לפני ה' אלהיכם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: זכרה ירושלים ימי עניה. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, יב): והתהלכתי בתוכם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: ויצא מן בת ציון כל הדרך. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (דברים כח, יג): ונתנדף ה' לראש, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: היו צריה לראש איביה שלו. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (דברים טו, יט): שלוש פעמים בשנה, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: דרכי ציון אבלות. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, ה): וישבתם לבטח, ועכשו

שלא זכיתם הרי אתם קוראים: גלתה יהודה מעני. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (שמות יב, מב): ליל שמרים הוא לה', ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: בכה תבכה בלילה. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (דברים א, יב): איכה אשא לבדי, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: איכה ישבה בדד.

יב רבי חנינא בר פפא פתח (משלי כה, יט): מעדה בגד ביום קרה חמץ על נתר ושר בשרים על לב רע, רבי חנינא ורבי יונתן תרויהוון אמרין למה היו עשרת השבטים ושבת יהודה ובנימין דומין, לשני בני אדם שהיו מתכפסים בשמלה חדשה בימות הגשמים, והיה זה בוגד מכאן וזה בוגד מכאן, עד שקרעו אותה. כך לא זזו עשרת השבטים עובדים עבודת כוכבים בשומרון ושבת יהודה ובנימין עובדים עבודת כוכבים בירושלים, עד שגרמו לירושלים לחרב.

דבר אחר, מעדה בגד ביום קרה, רבי חנינא בר פפא ורבי סימון, רבי חנינא בר פפא אמר יום שנזדוג נבוכדנצר לישראל העדה מהם שני לבושין, בגדי כהנה ובגדי מלכות. ביום קרה, על שם שקראו לעגל (שמות לב, ד): אלה אלהיך ישראל. חמץ על נתר, אמר רבי יהושע לאחד שהיה לו מרתף של יין, בדק חבית ראשונה ומצאה חמץ. שניה, ומצאה חמץ. שלישית, ומצאה חמץ, אמר הא מסתאי דכלא בישא. ושר בשרים על לב רע, אמר רבי ברכיה כל דזמר זימרא לא עייל באדניה דרקדא, כל דזמר זמר ברא דטפשא לא שמע.

דבר אחר, מעדה בגד ביום קרה, אמר רבי סימון יום שנזדוג נבוכדנצר לישראל העדה מהן שני לבושין, בגדי כהנה ובגדי מלכות. ביום קרה, כהדא הוא דכתיב (זכריה ז, ג): ויהי כאשר קרא ולא שמעו. חמץ על נתר, אמר רבי יהושע בר נחמיה כזה שהוא נותן חמץ על נתר וסותרו, כך היו סותרים דברי תורה, הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב לו, טז): ויהיו מלעבים במלאכי האלהים, רבי אבא בר כהנא אמר כפרה זו שהיא מלחכת בפיה. ושר בשרים על לב רע, רבי חגי בשם רבי יצחק אמר, לפי שהיו ליצני הדור ממללים בפיהם, ומרמזין בעיניהן, ומורין באצבעותיהן, ואומרים (יחזקאל יב, כז): החזון אשר הוא חזה לימים רבים ולעתים רחוקות הוא נבא. אמר להם הקדוש ברוך הוא חייכם פי בימיכם בית המרי, מינד (דברי הימים ב לו, יז): ויעל עליהם את מלך פשדים ויהרג בחוריהם בתרב וגו'. וכתוב (מלכים ב כה, ט): וישרף את בית ה', זה בית המקדש. ואת בית המלך, זה פלטין של צדקיהו. ואת כל בתי ירושלים, רבי פנחס בשם רבי הושעיא אמר ארבע מאות ושמונים בתי כנסיות היו בירושלים חוץ מבית המקדש, מנין (ישעיה א, כא): מלאתי, בגימטריא הכי הוי, וכל אחת ואחת היה לה בית ספר למקרא ובית התלמוד למשנה, וכלן עלה אספסגנוס והחריבן. ואת כל בית גדול, זה בית מדרשו של רבן יוחנן בן זפאי, ולמה קורא אותו בית גדול, ששם מתנין שבחו של הקדוש ברוך הוא. כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונו עליהם איכה.

יג רבי חנינא בר פפא פתח (משלי כה, יח) : מפיץ וחרב וחרץ שנון וגוי, מפיץ, על שם (דברים כח, טד) : והפיצך ה' בכל העמים. וחרב, על שם (ויקרא כו, לג) : והריקתי אחריכם חרב. וחרץ שנון, על שם (יחזקאל ה, טז) : בשלחי את חצי הרעב, הכל למי, לאיש ענה ברעהו עד שקר, אלו ישראל שהשיבו ואמרו (שמות לב, ד) : אלה אלהיך ישראל. (משלי כה, יט) : שן רעה ורגל מועדת וגוי, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, כשבאת לרעות אותנו השן אכלה ומדקה אחרים, ולמה שן רועה אוכלת אותנו, ורגל רופסת אותנו, מפני בטחונה של עבודת כוכבים על שבגדנו בצורנו, (משלי כה, יט) : מעדה בגד ביום קרה, (זכריה ז, יג) : ויהי כאשר קרא ולא שמעו.

דבר אחר, שן רעה ורגל מועדת, שן מערערה ורגל ממטמטה, אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי לישראל בגדו בעבודת כוכבים ובטחו בי, והן לא עשו כן אלא בגדו בי ובטחו בעבודת כוכבים, הדא הוא דכתיב (ירמיה ב, כז) : אמרים לעץ אבי אתה. כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

יד רבי חנינא בר פפא פתח (משלי כט, ט) : איש חכם נשפט את איש אביל ורגז ושחק ואין נחת.

אמר רבי סימון כל מי שהוא דן את טפוש, הוא עצמו נדון, הדא הוא דכתיב : חכם נשפט, שפט אין כתיב, אלא נשפט.

דבר אחר, איש חכם נשפט, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (איוב ט, ד) : חכם לב ואמץ כח. את איש אביל, אלו ישראל, שנאמר (ירמיה ד, כב) : כי אביל עמי. ורגז ושחק, רגזתי ואין נחת, שחקתי ואין נחת. רגזתי עליכם בימי פקח בן רמליהו, שנאמר (דברי הימים ב כח, ו) : ויהרג פקח בן רמליהו וגוי, שחקתי עליכם בימי אמצייהו, שנאמר (דברי הימים ב כה, יא) : ואמצייהו התחזק וינהג את עמו וילך גיא המלח, מהו גיא המלח, תחת כפי המלח, תחת כפויי מלחמה. ועשרת אלפים חיים שבו בני יהודה ויביאום לראש הסלע וישליכום וגוי, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא לא גזרתי מיתה לבני נח אלא בחרב, ואלו : ויביאום לראש הסלע וישליכום וכלם נבקעו. ואין נחת, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא מה אלו עושין כאן, יגלו. כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

טו רבי חנינא בר פפא פתח (משלי ט, ז) : יסר לץ לקח לו קלון, אמר רבי יצחק כל המעמיד תלמיד רשע סופו להתבזות ממנו, שנאמר : יסר לץ לקח לו קלון. הוא דעתיה דרבי יצחק, דאמר רבי יצחק כל המעמיד תלמיד רשע בארץ ישראל כאלו מעמיד לסטים, ובחוצה לארץ מעמיד עבד.

אמר רבי שמעון בן לקיש, כתיב (משלי כ, ג) : כבוד לאיש שבת מריב, אמר הקדוש ברוך הוא כבוד הנה לי אלו לא נזדוגתי לאמה זו. את מוצא בשעה

שָׁגְלוּ יִשְׂרָאֵל לְבִין אַמּוֹת הָעוֹלָם הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחַזֵּר עַל פְּתִיחֵהוּן שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם לְשִׁמְעַם מָה הֵם אוֹמְרִים, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אִמָּה זֹו נִפְרַע הוּא מִפְּרָעָה וּמִסִּיסָרָא וּמִסַּנְחָרִיב וּכְיוּצָא בְּהוּן, וְחוּזְרִין וְאוֹמְרִין וְלַעוֹלָם נַעַר הוּא, כְּבִיכּוֹל הַזְּקִינוּ הַדְּבָרִים, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(יחזקאל לו, ב\)](#): וַיְבֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיַּחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדוֹשִׁי, לֹא הָיָה צָרִיךְ קָרְיָא לִוְמַר אֶלְא וַיְבֹאוּ, וְאֶת אֲמַרְתָּ וַיְבֹאוּ, אֶלְא כְּבִיכּוֹל הוּא עֲצָמוּ, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב: וַיְבֹא אֶל הַגּוֹיִם. וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים: אִם עִם ה' אֵלֶּה לָּמָּה מֵאַרְצוֹ יָצְאוּ.

דְּבַר אַחַר, יִסֵּר זֶה יִרְמְיָהּ, לִיץ זֶה דוֹרוֹ, שֶׁהָיוּ לִיְצַנְיָם, לִקְחַם לוֹ קְלוּן, שֶׁהָיוּ מְקַלְלִין אוֹתוֹ, דְּכְתִיב [\(ירמיה טו, ט\)](#): לֹא נְשִׁיתִי וְלֹא נָשׂוּ בִי כִּי מְקַלְלוּנִי. וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוֹמוֹ, שֶׁהָיָה מוֹכִיחַ לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם אֵיכָּה.

טז רַבִּי אֲבָהוּ פָּתַח [\(ירמיה ד, יח\)](#): דְּרַבְּךָ וּמַעֲלָלֶיךָ עָשׂוּ אֵלֶּה לָּךְ וּגוֹי. אֵימַתִּי שְׂבַחוּ שֶׁל מְלֶךְ לְהַזְקֵק לְלִגְיוֹנוֹתֶיךָ בְּמַדְבָּר אוֹ בַּיָּשׁוּב, לֹא בַּיָּשׁוּב, בְּמַדְבָּר כְּתִיב [\(שמות טז, ד\)](#): הַנְּנִי מִמַּטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וְהָכֵא כְּתִיב [\(איכה ד, ד\)](#): עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם וּגוֹי, בְּמַדְבָּר כְּתִיב [\(תהלים עח, ב\)](#): הֵן הִכָּה צוֹר וַיְזוּבוּ מִיָּם, וְהָכֵא כְּתִיב [\(איכה ד, ד\)](#): דְּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל חֲכוֹ בְּצִמָּא. בְּמַדְבָּר כְּתִיב [\(תהלים קה, לט\)](#): פָּרַשׁ עֵנָן לְמַסָּךְ, וְהָכֵא כְּתִיב [\(איכה ד ח ט\)](#): צָפַד עוֹרָם עַל עֲצָמָם. וּמִי עָשָׂה לָּךְ, דְּרַבְּךָ וּמַעֲלָלֶיךָ, אוֹרְחַתֶּיךָ בִּישְׁאֲתָא וְעוֹבְדֶיךָ מְרִידָתָא. [\(ירמיה ד, יח\)](#): זֹאת רַעְתָּךְ כִּי מָר כִּי נִגַע עַד לְבָבְךָ, זֹו סִנְהַדְרֵי גְדוּלָּה שֶׁהוּן קְרוּיִין לְבָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דְּכְתִיב [\(שופטים ה, ט\)](#): לְבִי לְחוֹקֵקֵי יִשְׂרָאֵל, וְכִיּוֹן שֶׁהוּן מְכַעֲיִסִין אוֹתִי, לִית לְבִי לְחוֹקֵקֵי יִשְׂרָאֵל. אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: כִּי נִגַע עַד לְבָבְךָ, זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמָה דְּאֶתְ אֲמַר [\(דברי הימים ב ז, טז\)](#): וְהָיוּ עֵינֵי וְלְבִי שָׁם כָּל הַיָּמִים.

דְּבַר אַחַר, כִּי נִגַע עַד לְבָבְךָ, זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

אֲמַר רַבִּי חֲזִיָּה הֵיכָן מְצִינוּ שֶׁנִּקְרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מִן הַדִּין קָרְיָא [\(תהלים עג, כו\)](#): צוֹר לְבָבִי וְחִלְקֵי אֱלֹהִים לְעוֹלָם.

יז רַבִּי אֲבָהוּ פָּתַח [\(תהלים סט, יג\)](#): יִשְׁיַחוּ בִי יִשְׁבִּי שְׁעַר, אֵלֹו אַמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהוּן יוֹשְׁבֵין בְּבֵתֵי תַרְטִיאוֹת וּבְבֵתֵי קַרְקִסִיאוֹת. וּנְגִינּוֹת שׁוֹתֵי שְׂכַר, מֵאַחַר שֶׁהוּן יוֹשְׁבֵין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְשַׁתְּכִרִין הֵן יוֹשְׁבֵין וּמְשִׁיחִין בִּי וּמְלַעֲגִים בִּי, וְאוֹמְרִים: בְּגִין דְּלֹא נִצְרוּךְ לְחַרוּבָא כִּיהוּדָאִי. וְהוּן אוֹמְרִין אֵלֹו לְאֵלֹו: כְּמָה שְׁנִים אֶתְ בְּעֵי מַחִי, וְהוּן אוֹמְרִים כְּחִלּוּקָא דִּיהוּדָאִי דְשִׁבְתָּא, וּמְכַנְיִסִין אֶת הַגְּמֵל לְטַרְטִיאוֹת שְׁלָהֶם וְהַחֲלוּקִים שְׁלוֹ עֲלֵיו, וְהוּן אוֹמְרִין אֵלֹו לְאֵלֹו: עַל מָה זֶה מֵתָאֲבֵל, וְהוּן אוֹמְרִים: הִיְהוּדִים הִלְלוּ שׁוֹמְרֵי שְׁבִיעִית הֵן וְאִין לָהֶם יָרֵק וְאֶכְלוּ הַחוֹחִים שֶׁל זֶה וְהוּא מֵתָאֲבֵל עֲלֵיהֶם. וּמְכַנְיִסִים אֶת הַמֵּתִים לְתִיטְרוֹן שְׁלָהֶם וְרָאֲשׁוּ מְגַלְתָּ, וְהוּן אוֹמְרִין אֵלֹו לְאֵלֹו: עַל מָה רָאֲשׁוּ שֶׁל זֶה מְגַלְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: הִיְהוּדִים הִלְלוּ שׁוֹמְרֵי שְׁבִתוֹת הֵן, וְכָל מָה שֶׁהוּן יִגְעִין כָּל יְמוֹת הַשְּׁבִתָּא אוֹכְלִין בְּשִׁבְתָּא, וְאִין לָהֶם

עצים לבשל בהן והן שוברין מטותיהן ומבשלין בהן, והם ישנים בארץ ומתעפרים בעפר, וסכין בשמן, לפיכך השמן ביקר.

דבר אחר, ישיחו בי ישבי שער, אלו ישראל שהן יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ונגינות שותי שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין בסעודת תשעה באב, יושבין וקוראין קינין ונהי ואיכה.

יח רבי אבין פתח: השביעני במרורים, בלילי הפסח של יום טוב הראשון, הרוני לענה, בתשעה באב, ממה שהשביעני בלילי יום טוב הראשון של פסח, הרוני בלילי תשעה באב לענה, הוי בלילי יום טוב הראשון של פסח הוא לילי תשעה באב, ועל זה היה מקונו ירמיה איכה ישבה בדד.

יט רבי אבין פתח [\(דניאל ב, כא\)](#): והוא מהשנא עדניא וזמניא, אמר ירמיה לישראל אלו זכיתם הייתם יושבין בירושלים ושותין מי השלוח שממיו נקיים ומתוקים, עכשו ששלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל ושותין מי פרת שממיו עכורין וסרוחין, הדא הוא דכתיב [\(ירמיה ב, יח\)](#): ועתה מה לך לדרך מצרים לשתות מי שחור ומה לך לדרך אשור לשתות מי נהר. אלו זכיתם הייתם יושבים בירושלים ואומרים שירים ומזמורים לפני הקדוש ברוך הוא, עכשו ששלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל וקוראים קינים ונהי, הוי [\(תהלים קלו, א\)](#): על נהרות בבל. איכה.

כ רבי אלכסנדר פתח [\(תהלים קב, ח\)](#): שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג, אמר הקדוש ברוך הוא שקדתי להכניס בני לארץ ישראל מיד, ואהיה כצפור בודד על גג, מה הצפור מתבודד מגג לגג, ומגדר לגדר, ומאילן לאילן, ומשוכה לשוכה, כך כשיצאו ישראל ממצרים, היו נוסעים במחלקת וחונים במחלקת, ויסעו ויחנו, וכיון שבאו להר סיני נעשו כלם הומוניא. ויחנו אין כתיב כאן, אלא [\(שמות יט, ב\)](#): ויחן שם ישראל, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא הרי השעה שאתן תורה לבני.

דבר אחר, שקדתי ואהיה [כצפור], אמר הקדוש ברוך הוא: שקדתי אני להשרות שכונתי בבית המקדש לעולם, ואהיה כצפור, מה הצפור הזה בשעה שאתה נוטל גוזליה היא יושבת בדד, כך אמר הקדוש ברוך הוא שרפתי את ביתי, והחרבתי את עירי, והגליתי את בני לבין אמות העולם, וישבתי לי לבדי, איכה.

כא רבי אלכסנדר פתח [\(ויקרא יג, מה\)](#): והצרוע אשר בו הנגע וגו'. והצרוע זה בית המקדש, אשר בו הנגע זו עבודת כוכבים, שהיא מטמאה כנגע, שנאמר: ויחללו את מקדשי ויטמאוהו. בגדיו יהיו פרמים, אלו בגדי כהנה. [\(ויקרא יג, מה\)](#): וראשו יהיה פרוע, הוא שניאמר [\(ישעיה כב, ח\)](#): ויגל את מסך יהודה, גלי דכסיא. ועל שפם יעטה, כיון שגלו ישראל לבין אמות העולם

לא היה אחד מהן יכול להוציא דבר תורה מפיו. וטמא טמא יקרא, חרבו ראשון וחרבו שני.

אמר רבי יוסי בן חלפתא כל מי שהוא יודע כמה שנים עבדו ישראל עבודת כוכבים, הוא יודע אימתי בן דוד בא, ואית לן תלתא קראי מסייע ליה, חדא (הושע ב, טו): ופקדתי עליה את ימי הבעלים אשר תקטיר להם, כימי הבעלים. תנינא (זכריה ז, ג): ויהי כאשר קרא ולא שמעו בן יקראו ולא אשמע. תליתאה (ירמיה ה, יט): והיה כי תאמרו תחת מה עשה ה' וגו'. רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו, רבי יוחנן אמר יען וביען, מדה פנגד מדה. ריש לקיש אמר (ישעיה א, ז): אדמתכם לנגדכם זרים אכלים אתה, פנגדכם זרים אוכלים אותה. רבי אלכסנדרי שמע לה מהדין קרא (ויסרא יג, מו): כל ימי אשר הנגע בו יטמא. איכה.

כב רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח (ישעיה ה, ח): הוי מגיעי בית בבית, רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר הוי מגיעי בית בבית, מלוהו על ביתו מלוהו על שדהו לטלה, אמר הקדוש ברוך הוא מה אתם סבורין שאתם יורשים את הארץ, (ישעיה ה, ח): והושבתם לבדכם בקרב הארץ, באזני ה' צבאות אם לא בתיים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין יושב. ריש לקיש אמר פזה שהוא צווח באזנו של חברו לא באחת אלא בשתיים, כך באזני ה' צבאות.

אמר ריש לקיש: הוי מגיעי בית בבית. הגעתם חרבו ראשון לחרבו שני, מה חרבו ראשון ציון שדה תחרש, אף חרבו שני ציון שדה תחרש. עד אפס מקום, מי גרם למקום לחרב על שלא הניחו מקום שלא עבדו בו עבודת כוכבים, בתחלה היו עובדין אותו במטמוניות, הךא הוא דכתיב (יחזקאל ח, יב): ויאמר אלי הראית בן אדם וגו' עשים בחשך וגו', וכיון שלא מחו בידם חזרו להיות עושין אחר הדלת, שנאמר (ישעיה נז, ח): ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך, וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין על הגגות, שנאמר (צפניה א, ה): ואת המשתחויים על הגגות לצבא השמים. וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין בגגות, שנאמר (ישעיה סה, ג): זבחים בגגות. וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין בראשי ההרים, שנאמר (הושע ד, ג): על ראשי ההרים זבחו ועל הגבעות יקטרו. וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין בשדות, דכתיב (הושע יב, יב): גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי. רבי יודן ורבי איבו ורבי טבי בשם רבי יאשיה אמרי על כל תלם ותלם היו מעמידין צלם. רבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי הושעיא אמרי היה אחד מהן חורש שדהו לוכסון מעמיד צלם באמצע, כדי שיהו ראשי תלמים מראין לה. וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין בראשי הדרך, שנאמר (יחזקאל טז, כה): אל כל ראש דרך בנית רמתך. וכיון שלא מחו בידן התחילו (חזרו) להיות עושין ברחובות, שנאמר (יחזקאל כד): ותבני לך גב ותעשי לך רמה בכל רחוב. וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין בעירות, שנאמר (ירמיה ב, כח) (ירמיה יא, ג): כי מספר עריך היו אלהיך יהודה וגו'. וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין בחוצות, שנאמר (ירמיה יא, ג): ומספר חצות

ירוּשָׁלַיִם שְׁמֹתָם מְזַבְּחוֹת לַבִּשְׁת. עַד אֵימָתִי, עַד שֶׁהַכְּנִיסוּהָ לְבֵית קֹדֶשׁ יִהְיֶה שְׁנֵי אֲמָר (יחזקאל ח, ה): סִמָּל הַקְּנָאָה הַזֶּה בַּבָּאָה, מֵהוּ בַּבָּאָה, אָמַר רַבִּי אֲחָא הָא בֵּייה בֵּייה תוֹתְבָא מִפְּנֵי מְאָרֵי בֵּיתָא.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה (ישעיה כח, כ): כִּי קָצַר הַמָּצֵעַ מִהַשְׁתַּרְע, מֵהוּ מִהַשְׁתַּרְע, שְׁתַּרְעֵי לְקַבֵּל אִשָּׁה וּבַעֲלָה וְרָעָה. וְהַמְּסַכָּה צָרָה כְּהַתְּכִינֵס, עֲשִׂיתֶם מְסַכָּה צָרָה לְאוֹתוֹ שְׁפָתוֹב בּוֹ (תהלים לג, ז): כִּינֵס כִּינֵד מִי הָיִם. כִּינֵן שְׁחָטְאוּ גְלוּ, וְכִינֵן שְׁגָלוּ הַתְּחִיל יְרַמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

כג רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי פָתַח (קהלת יב, א): וַיִּזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בְּיָמֵי בְּחוֹרְתֶיךָ, אָמַר שְׁלֹמֹה לְיִשְׂרָאֵל, זָכַר אֶת בּוֹרְאֵיךָ, זָכְרוּ אֶת בּוֹרְאֵכֶם עַד שְׁבָחוֹרוֹתֵיכֶם קִימֹת, עַד שְׁבָרִית כְּהִנָּה קִימֹת, שְׁנֵי אֲמָר (שמואל א ב, כח): וּבָחַר אֹתוֹ מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכַהֵן. עַד שְׁבָרִית לְוִיָּה קִימֹת, שְׁנֵי אֲמָר (דברים יח, ה): כִּי בּוֹ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבִטֶיךָ. עַד שְׁבָרִית מַלְכוּת בֵּית דָּוִד קִימֹת, שְׁנֵי אֲמָר (תהלים עח, ט): וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ. עַד שְׁבָרִית יְרוּשָׁלַיִם קִימֹת, שְׁנֵי אֲמָר (מלכים א יא, לב): וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּחָרְתִּי בָהּ. עַד שְׁבָרִית בֵּית הַמֶּקְדָּשׁ קִימֹת, שְׁנֵי אֲמָר (דברי הימים ב ז, טז): וְעַתָּה בְּחָרְתִּי וְהַקְּדֵשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה. עַד שְׁאֵת קִימֹת, שְׁנֵי אֲמָר (דברים ז, ו): בְּדָבָר בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ. (קהלת יב, א): עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרָעָה, אֵלּוּ יָמֵי הַגְּלוּת (קהלת יב, א): וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֵּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ, לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה (קהלת יב, א): עַד אֲשֶׁר לֹא תַחֲשֹׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ, לְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, דְּכַתִּיב בֵּיהּ (תהלים פט, לו): וְכִסְאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ נֹגֵדִי. וְהָאוֹר, זֶה הַתּוֹרָה, שְׁפָתוֹב בָּהּ (משלי ו, כג): כִּי יָרַ מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. וְהִתְרַחַח זֶה סִנְהֶדְרִין, דְּתַנְיָא סִנְהֶדְרִין הִיְתָה כְּחֻצֵי גֶרֶן עֲגָלָה. וְהַכּוֹכָבִים, אֵלּוּ הַרְבֵּנִים, דְּכַתִּיב (דניאל יב, ג): וּמִצְדִּיקֵי הַרְבִּים כְּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד. (קהלת יב, ב): וְשָׁבוּ הָעֵבֵים אַחַר הַגִּשְׁם, אֶת מוֹצָא שְׁכָל הַנְּבוֹאוֹת הַקְּשׁוֹת וְהָרַעוֹת שְׁנֵי תַנְבֵּא עֲלֵיהֶם יְרַמְיָהוּ לֹא בָאוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר חֲרָבֵן בֵּית הַמֶּקְדָּשׁ. (קהלת יב, ב): בַּיּוֹם שֶׁיִּזְעוּ שְׁמַרְי הַבַּיִת, אֵלּוּ מִשְׁמְרוֹת כְּהִנָּה וְלוֹיָהּ. וְהַתְּעוּתוֹ אֲנָשֵׁי הַחֵיל, אֵלּוּ הַכְּהֵנִים, אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָף לְוִיִּם הִנִּיף אֶהְרֹן בַּיּוֹם אֶחָד, שְׁנֵי אֲמָר (במדבר ח, כא): וַיִּנָּף אֶהְרֹן אֶתֶם תַּנּוּפָה לְפָנָי ה'.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הַמְרָאָה הַזֶּה דְּבַר קַל הוּא, וְהָיָה הַכְּהֵן זוֹרְקָה עַל הַכֶּבֶשׂ שְׁלֵשִׁים וּשְׁתַּיִם אִמָּה לְאַחֲרֵי יָדָיו. וּבְטָלוּ הַטְּחָנוֹת, אֵלּוּ מִשְׁנֵי גְדוּלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא וּמִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי אוֹשְׁעִיָא וּמִשְׁנֵתוֹ שֶׁל בַּר קַפְרָא. כִּי מַעֲטוֹ, זֶה הַתְּלָמוֹד שֶׁהוּא כְּלוּל בָּהֶם. וְחָשְׁכוּ הָרְאוֹת, אֶת מוֹצָא כְּשֶׁגְלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין אַמּוֹת הָעוֹלָם, לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לְזַכֵּר אֶת תְּלָמוּדוֹ. וְסִגְרוּ דְלֵתִים בְּשׁוּק, אֵלּוּ דְלֵתוֹת נְחוּשְׁתָא בַר אֶלְנָתָן, שֶׁהָיוּ פְתוּחִין לְרוּחָה. בְּשִׁפְלָה קוֹל הַטְּחָנָה, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא נִתְעַסְקוּ בְּדַבְרֵי תוֹרָה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כְּטוּחָנוֹת, מֵה טוּחָנוֹת אֵינָן בְּטוּלוֹת לְעוֹלָם, אִף יִשְׂרָאֵל אֵינָן בְּטוּלוֹן מִן הַתּוֹרָה לֹא בַּיּוֹם וְלֹא בְּלֵילָה, שְׁנֵי אֲמָר (יהושע א, ח): וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה. וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, אָמַר רַבִּי שְׁמוּנָה עֲשָׂרָה שָׁנָה הִיְתָה בֵּת קוֹל יוֹצֵאת

בפלטין של נבוכדנצר ואומרת עבדא בישא זיל חרב ביתה דמרך, דבניה לא שמעין ליה. וישחו כל בנות השיר, שעלה ובטל השיר מבית המשתה, הךא הוא דכתיב [\(ישעיה כד, ט\)](#): בשיר לא ישתו יין. גם מגבה יראו, מגבוהו של עולם נתירא ולא בעי, אמר בעי מצמצמא יתי למעבד לי פדעבד לסבי, וחתחתים בדרך, רבי אבא בר כהנא ורבי לוי, רבי אבא בר כהנא אמר חתיתה של דרך נפלה עליו. ורבי לוי אמר התחיל מחבי חביים בדרך. [\(יחזקאל כא, כו\)](#): כי עמד מלך בבל אל אם הדרך, על אמא דבצליה, בראש שני הדרכים, שהיא מתוכת בין שני הדרכים, אחת הולכת למדבר ואחת הולכת לירושלים. לקסם קסם, התחיל קסם קסמים. קלקל בחצים, התחיל לקלקל בחצים, לשמה של רומי ולא עלתה, לשמה של אלכסנדריא ולא עלתה, לשמה של ירושלים ועלתה לו. זרע זריעות ונטע נטיעות, לשמה של רומי ולא עלתה לו, לשמה של אלכסנדריא ולא עלתה לו, לשמה של ירושלים ועלתה לו, וצמחו. הדליק גרות ופנסים, לשמה של רומי ולא האירו, לשמה של אלכסנדריא ולא האירו, לשמה של ירושלים והיו מאירין. שאל בתרפים, בעבודת פוכבים שלו, האיך דאת אמר [\(שמואל א טו, כג\)](#): ואון ותרפים הפצר, ראה בכבד, אמר רבי כהדין ערבאה דהוה נכיס אימרא וחמי בכבדא. בימינו היה הקסם ירושלים, נראין הו קסמיא על ירושלים בימינו. לשום פרים, פולימרפוס. לפתח פה ברצח, ספקלטרים. להרים קול בתרועה, סרפינוס. לשום פרים על שערים, טירונין. לשפך סללה, אבני בליסטרוס. לבנות דיק, כבשים. וכלם והיה להם כקסם שוא בעיניהם [\(יחזקאל כא, כח\)](#): שבעי שבעות להם, אמר יחזקאל לישראל אלו זכיתם הייתם קוראין בתורה שהיא נדרשת שבעה משבעה, ועכשו שלא זכיתם הרי נבוכדנצר בא ומקסם עליכם שבעה משבעה, הךא הוא דכתיב שבעי שבעות להם. והוא מזכיר עון להתפש, זה עונו של זכריה, הךא הוא דכתיב [\(דברי הימים ב כד, ב\)](#): ורוח אלהים לבשה את זכריה בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם, וכי מעל ראשי העם היה, דאת אמר מעל לעם, אלא שראה עצמו גבוה מכל העם, חתן המלך וכהן גדול ונביא ודין. התחיל מדבר גדולות, הךא הוא דכתיב [\(דברי הימים ב כד, ב\)](#): ויאמר להם כה אמר האלהים למה אתם עברים את מצות ה' ולא תצליחו כי עזבתם את ה' ויעזב אתכם, ויקשרו עליו וירגמהו אבן וגוי, ולא נהגו בדמו לא כדם הצבי ולא כדם האיל, דכתיב [\(ויקרא יז, ג\)](#): ושפך את דמו וכסהו בעפר, ברם הךא [\(יחזקאל כד, ד\)](#): כי דמה בתוכה היה. וכל כף למה [\(יחזקאל כד, ח\)](#): להעלות חמה לנקם נקם. רבי יודן שאל לרבי אחא היכן הרגו ישראל את זכריה, בעזרת נשים או בעזרת ישראל, אמר ליה לא בעזרת נשים ולא בעזרת ישראל אלא בעזרת כהנים, ולא נהגו בדמו לא כדם הצבי ולא כדם האיל דכתיב ביה: ושפך את דמו וכסהו בעפר, וברם הךא על צחיח סלע וגוי, כל כף למה, להעלות חמה לנקם נקם. נתתי את דמה על צחיח סלע וגוי, שבע עברות עשו ישראל באותו היום, הרגו כהן, ונביא, ודין, ושפכו דם נקי, וחללו את השם, וטמאו את העזרה, ויום השבת, ויום הכפורים היה. וכיון שעלה נבוזראדן התחיל הדם תוסס, אמר להם מה טיבו של דם זה, אמרו לו דם פרים ואילים וכבשים שהיינו שוחטין, מיד שלח ואיתי דמי זבחים, ולא אדמו ליה. אמר להם אין אמריתו מוטב ואם לאו סריקנא

לבשריהו דהנהו אינשי במסרקוי דפרזלא, אמרי ליה מאי נימא לך נביא הוה דהנה מוכח לו קמינן עליה וקטליניה, והא כמה שני דלא ניח דמיה. אמר להו אנא מפייסנא ליה, אייתי קומיה סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה וקטליניהו, עד שהגיע דמם לדמן של זכריה, לקים מה שנאמר (הושע ד, ב): פרוצו ודמים בדם נגעו, ועדו דהדם תוסס. אייתי בחורים ובתולות וקטל עילויה ולא נח, אייתי תינוקות של בית רבן וקטל עילויה ולא נח, אייתי שמונים אלף פרחי כהנה וקטל יתהון עד שהגיע דמם לדמו של זכריה ועדו הוה דהדם תוסס, אמר: זכריה זכריה, כל טובים שבהם אבדתי, ניחא לך דליכליניהו לכלהו, כדאמר ליה הכי מיד נח, בההיא שעתא הרהר לעשות תשובה בנפשיה, ואמר: ומה אם על נפש אחת כד, ההוא גברה דקטל כל הנהו נפשתיא, על אחת כמה וכמה, ערק ושדר פרדשנא לביתיא ואגיר. (סהלתיב, ה): וינאץ השקד, זו נבואתו של ירמיה, הדא הוא דכתיב (ירמיה א, יא): ויאמר אלי מה אתה ראה ואמר מקל שקד אני ראה, אמר רבי אלעזר מה סימנו של שקד זה, משעה שהוא מציץ עד שעה שהוא גומר עשרים ואחד יום, כך משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב עשרים ואחד יום. (סהלתיב, ה): ויסתכל החגב, זה צלמו של נבוכדנצר, דכתיב (דניאל ג, א): נבוכדנצר מלכא עבד צלם די דהב רומה אמין שתין פתייה אמין שת, אמר רבי יוחנן כל דרומיה אמין שתין ופתייה שית מי יכיל קאים, אם אין עביו שלישי רימו אינו יכול לעמד, ואת אמר (דניאל ג, א): אקימה בבקעת דורא.

אמר רבי לוי כקנה היו מעמידין ליה והוא נופל, מעמידין אותו והוא נופל, עד היכן, רבי חגי בשם רבי יצחק אמר עד שהביאו כל כסף וזהב שהוציאו מירושלים ושפכו דימוס על רגליו, לקים מה שנאמר (יחזקאל ז, יט): כספם בחוצות ישליכו וזהבם לנדה יהיה. (סהלתיב, ה): ותפר האביונה, זו זכות אבות. כי הלך האדם לבית עולמו, מבבל היו ושם חזרו. וסבבו בשוק הסופדים, זה גלות יכניה. את מוצא בשעה שיירד נבוכדנצר מירושלים וגלותו של צדקיה בידו, יצתה גלותו של יכניה לקראתו מכסים שחורים מבפנים ולבושים לבנים מבחוץ, והיו מקלסין לקראתו, נקטה ברבריה, והוון שאלין מה עביד באבא, מה עביד באחא, מה עבד בברי, ואינון אמרין ליה (ירמיה טו, ב): אשר למות למות ואשר לחרב לחרב, והוון מקלסין בחדא ידא ומספדין בחדא ידא, לקים מה שנאמר (יחזקאל כד, כג): ופארכם על ראשיכם וגו'. (סהלתיב, ו): עד אשר לא ירתק חבל הכסף, זו שלשלת יוחסין (סהלתיב, ו): ותרוץ גלת הזהב, אלו דברי תורה (תהלים יט, יא): הנחמדים מזהב ומפז רב. ותשבר כד על המבוע, תרין אמוראין, חד אמר כדו של פרוץ על מבועו של ירמיה, וחד אמר כדו של ירמיה על מבועו של פרוץ, הדא הוא דכתיב (ירמיה לו, יח): מפיו יקרא אלי. ונרץ הגלגל אל הבור, זו בבל שהיא זוטא של עולם.

אמר רבי יוחנן (ישעיה מד, כז): האמר לצולה חרבי, זו בבל, למה נקראת שמה צולה, ששם צללו מי מבול, דכתיב (ירמיה נא, מט): גם בבל לנפל חללי ישראל גם לבל נפלו חללי כל הארץ.

אמר ריש לקיש כתיב [\(בראשית יא, ב\)](#) : וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם, למה נקראת שמה שנער, ששם ננער דור המבול.

דבר אחר, שנער, שהו מנערין מכל המצוות, מצות תרומות ומעשרות.

דבר אחר, שנער, שהו מתין בתשנך בלא נר ובלא מרחץ.

דבר אחר, שנער, שהו מתין נערים.

דבר אחר, שנער, עיר ששריה נערים מבעטים בתורה.

דבר אחר, שנער, שהעמידה שונא וער להקדוש ברוך הוא, ואיזה זה, זה נבוכדנצר. [\(סנהלת יב, ז\)](#) : וישב העפר על הארץ כשהיה, מבבל היו ושם חזרו. [\(סנהלת יב, ז\)](#) : והרוח תשוב אל האלהים וגו', זה רוח הקדש, כיון שנסתלק רוח הקדש גלו, וכיון שגלו היה ירמיה מקונן עליהם איכה ישבה בדד.

כז רבי יוחנן פתח [\(ישעיה כב, א\)](#) : משא גיא חזיון, גיא שכל החושים מתנבאים עליה, גיא שכל החושים עומדים ממנה, דאמר רבי יוחנן כל נביא שלא נתפרש שם עירו ירושלמי היה. גיא חזיון, שהשליכו דברי חושים לארץ, [\(ישעיה כב, א\)](#) : מה לך אפוא כי עלית כלך לגגות, ולא יגרא סלקין לו, אמר רבי לוי אלו גסי הרוח. תשאות מלאה, אמר רבי אלעזר בן יעקב הלשון הזה משמש שלשה לשונות: צרות, מרגשות, אפלה. צרות, שנאמר [\(איוב לט, ז\)](#) : תשאות נוגש לא ישמע. מרגשות, שנאמר [\(ישעיה כב, ב\)](#) : תשאות מלאה. אפלה, שנאמר [\(איוב ל, ג\)](#) : אמש שואה ומשאה. [\(ישעיה כב, ב\)](#) : עיר הומיה, קרתא מערבבתא. קריה עליזה, קרתא דחייאתא. [\(ישעיה כב, ב\)](#) : חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה, ומה הו [\(דברים לב, כד\)](#) : מזי רעב ולחמי רשף. [\(ישעיה כב, ב\)](#) : כל קציניך נדדו יחד מקשת אסרו, מקשיותם נמסרו למלכיות.

דבר אחר, כל קציניך נדדו יחד מקשת אסרו, שהיו מתירין גידי קשתותם ואוסרין בהו, כל נמצאיך אסרו יחדו מרחוק ברחו. מרחיקים מלשמע דברי תורה, כמה דאת אמר [\(ירמיה לא, ב\)](#) : מרחוק ה' נראה לי. [\(ישעיה כב, ד\)](#) : על כן אמרתי שיעו מני אמרר בפכי, אמר ריש לקיש בשלשה מקומות בקשו מלאכי השרת לומר שיירה לפני הקדוש ברוך הוא ולא הניחו, ואלו הו : בדור המבול, וביים, ובחרבן בית המקדש. בדור המבול מה כתיב [\(בראשית ו, ג\)](#) : ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעלם. ביים כתיב [\(שמות יד, כ\)](#) : ולא קרב זה אל זה כל הלילה. ובחרבן בית המקדש כתיב [\(ישעיה כב, ד\)](#) : על כן אמרתי שיעו מני אמרר בפכי אל תאיצו לנחמני. אל תאספו אין כתיב כאן אלא אל תאיצו, אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, נחומין אלו שאתם אומרים לפני, נאוצין הו לי, למה [\(ישעיה כב, ה\)](#) : כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לה' אלהים צבאות. יום מערבב יום דבזה יום דבכיה. בגי חזיון, גי שכל החושים מתנבאים עליה. מקרקר קר ושוע אל החר, שהיו מקרקרים קירות בתייהם ועושין אותם מגנים, ומעמידים אותן על

שועיהם. ועילם נשא אשפה, רב אמר הדא קבוץ דגירי, ברכב אדם פרשים וקיר ערה מגן, שהיו מקרקרים קירות בתיהם ועושים אותם מגנים. ויהי מבחר עמקין מלאו רכב. רב אמר כמלא עמקה של מי ים. והפרשים שת שתו השערה, משתיי אזלון ומשתיי אתיין ומתחמאין סגין. ויגל את מסד יהודה, גלי דכסיא. ותבט ביום ההוא אל נשק בית היער, תני רבי שמעון בן יוחאי כלי זין היה לישראל בסיני והיה שם המפרש חקוק עליו, וכשחטאו נטל מהו, הדא הוא דכתיב (שמות לג, ה): ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. כיצד נטל מהו, רבי איבו ורבנן, רבי איבו אמר מאליו היה נקלף. ורבנן אמרי מלאך היה יורד ומקלפו. ואת בקיעי עיר דוד ראיתם כי רבו וגוי ואת בתי ירושלים ספרתם ותתצו הבתים לבצר החומה, מלמד שהיו נותצין בתיהם ומוסיפין על החומה, ולא כבר עשה חזקתהו כן, הלא כתיב (דברי הימים ב לב, ה): ויתחזק ויבן את כל החומה הפרוצה וגוי, אלא, חזקה בה' אלהי ישראל בטח, אבל אתם לא הבטחתם, הינו הוא דאמר (ישעיה כב, יא): ולא הבטתם אל עשיה ויצרה מרחוק לא ראיתם. ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד, אמרו מלאכי השרת לפניו, רבונו של עולם, כתיב (תהלים צו, ה): הוד והדר לפניו, ואתה אומר כדיו. אמר להון אנא מליף לכון, היינו הוא דאמר (ישעיה לב, יא): פשטה וערה וחגורה על חלצים, כך תהיו מספידין על שדים ספדים, על חרבן ראשון ועל חרבן שני. על שדי חמד, על בית חמדתי שעשיתי אותו כשדה, היינו הוא דאמר (מיכה ג, יב): ציון שדה תחרש. על גפן פריה, אלו ישראל, כמה דאת אמר (תהלים פ, ט): גפן ממצרים תסיע.

דבר אחר, ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא וגוי, זהו שאמר הכתוב ברוח הקדש על ידי בני קרח (תהלים מב, ה): אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי וגוי, כנגד מי אמרוהו בני קרח למקרא הזה, לא אמרוהו אלא כנגד כנסת ישראל, שאמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם זכורה אני בטחון ושאנן ושלחה שהייתי שרויה בו ועכשו נתרחק ממני, ואני בוכיה ומתאנחת ואומרת מי שימני בשנים הראשונים שהיה מקדש בנוי, ובתוכו אתה יורד משמי מרום ומשרה שכנתך עלי, ואמות העולם מקלסין אותי, וכשהייתי מבקשת רחמים על עוני אתה עונה אותי, ועכשו אני בבושה וכלמה. ועוד אמרה לפניו, רבונו של עולם שממה עלי נפשי כשאני עוברת על ביתך והוא חרב וקול דממה בתוכו, ואמר מקום שזרעו של אברהם הקריבו קרבן לפניך והכהנים עומדים על הדוכן, והלויים מקלסים בכנורות, יהיו שועלים מרקדים בו, הדא הוא דכתיב (איכה ה, יח): על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו. אלא מה אעשה שעונותי גרמו לי, ונביאי השקר שהיו בתוכי שהתעו אותי מדרך חיים לדרך המוות, לכך נאמר: אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי וגוי.

דבר אחר, ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגוי, בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא להחריב את בית המקדש, אמר, כל זמן שאני בתוכו אין אמות העולם נוגעין בו, אלא אכבש את עיני ממנו, ואשבע שלא אצק לו עד עת קץ, ויבואו האויבים ויחריבו אותו, מיד נשבע הקדוש ברוך הוא בימינו והחזירה אחריו, הדא הוא דכתיב (איכה ב, ג): השיב

אחור ימינו מפני אויב, באותה שעה נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו, וכיון שנספר אמר הקדוש ברוך הוא שוב אין לי מושב בארץ, אסלק שכניתי ממנה ואעלה למכוני הראשון, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (הושע ה, טו): אַלֶּךָ אֲשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יֵאָשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פָנַי. באותה שעה הִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹכָה וְאוֹמֵר אוֹי לִי מָה עָשִׂיתִי, הַשְּׂרִיתִי שְׁכִינְתִי לְמַטָּה בְּשָׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְעָכְשׁוּ שְׁחַטְאוּ חֲזַרְתִּי לְמְקוֹמִי הַרְאִשׁוֹן, חֶסֶד וְשְׁלוֹם שְׁהִיִּיתִי שְׁחוּק לְגוֹיִם וְלַעֲג לְבָרִיּוֹת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא מַטְטְרוּיָן וְנָפַל עַל פָּנָיו וְאָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי אֲבָכָה וְאַתָּה לֹא תִבְכֶּה, אָמַר לוֹ אִם אֵין אַתָּה מְנִיחַ לִי לְבַכּוֹת עָכְשׁוּ, אֲכַנֵּס לְמְקוֹם שְׁאִין לָךְ רְשׁוּת לְכַנֵּס וְאֲבָכָה, שְׁנַאֲמַר (נרמיה ג, יז): וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נִפְשִׁי מִפְּנֵי גֹהַ וְגוֹי. אָמַר לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַלְאֲכֵי הַשְּׁרַת בּוֹאוּ וְנִלְךְ אֲנִי וְאַתֶּם וְנִרְאָה בְּבֵיתִי מָה עָשׂוּ אוֹיְבִים בּוֹ, מִיָּד הִלְךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמַלְאֲכֵי הַשְּׁרַת וְיִרְמְיָה לְפָנָיו, וְכִיּוֹן שְׁרָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר בְּוִדְאֵי זָהוּ בֵּיתִי וְזָהוּ מְנוּחַתִּי שְׁבָאוּ אוֹיְבִים וְעָשׂוּ בּוֹ כְּרָצוֹנִם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹכָה וְאוֹמֵר אוֹי לִי עַל בֵּיתִי, בְּנֵי הֵיכָן אַתֶּם, כְּהַנִּי הֵיכָן אַתֶּם, אוֹהֲבֵי הֵיכָן אַתֶּם, מָה אַעֲשֶׂה לָכֶם, הַתְּרִיתִי בָכֶם וְלֹא חֲזַרְתֶּם בְּתִשׁוּבָה. אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִרְמְיָה, אֲנִי דוֹמָה הַיּוֹם לְאַדָּם שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן יְחִידִי וְעָשָׂה לוֹ חֶפֶה וַיִּמַּת בְּתוֹךְ חֶפְתּוֹ, וְאִין לָךְ כְּאֵב לֹא עָלִי וְלֹא עַל בְּנִי, לָךְ וּקְרָא לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וּמִשָּׁה מְקַבְּרֵיהֶם, שְׁהֵם יוֹדְעִים לְבַכּוֹת. אָמַר לְפָנָיו רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן מִשָּׁה קְבוּרָה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָךְ עֵמֵד עַל שְׁפַת הַיַּרְדֵּן וְהָרִם קוֹלְךָ וּקְרָא בֶּן עֵמָרְם בֶּן עֵמָרְם עֵמֵד וּרְאָה צֹאנֶךָ שֶׁבְּלַעוּם אוֹיְבִים. מִיָּד הִלְךְ יִרְמְיָה לְמַעְרַת הַמְּכַפְּלָה וְאָמַר לְאַבּוֹת הָעוֹלָם, עֵמֵדוּ שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שְׁאַתֶּם מִתְּבַקְּשִׁין לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמְרוּ לוֹ לְמָה, אָמַר לָהֶם אֵינִי יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִתְּיָרָא שְׁלֹא יֵאָמְרוּ בְּיָמֶיךָ הִיָּתָה לְבַנֵּינוּ זֹאת. הִנִּיחוּ יִרְמְיָה וְעֵמֵד עַל שְׁפַת הַיַּרְדֵּן וּקְרָא בֶּן עֵמָרְם בֶּן עֵמָרְם עֵמֵד הִגִּיעַ זְמַן שְׁאַתָּה מִבְּקֵשׁ לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר לוֹ מָה הַיּוֹם מִיּוֹמִים שְׁאַנִּי מִבְּקֵשׁ לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמַר לוֹ יִרְמְיָה אֵינִי יוֹדֵעַ. הִנִּיחוּ מִשָּׁה וְהִלְךְ אֶצֶל מַלְאֲכֵי הַשְּׁרַת, שֶׁהָיָה מְכִיר אוֹתוֹן מִשְׁעַת מִתָּן תּוֹרָה, אָמַר לָהֶם מְשַׁרְתִּי עֲלִיוֹנִים כְּלוּם אַתֶּם יוֹדְעִים מִפְּנֵי מָה אֲנִי מִתְּבַקֵּשׁ לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אָמְרוּ לוֹ בֶּן עֵמָרְם אֵי אַתָּה יוֹדֵעַ שְׁבֵית הַמִּקְדָּשׁ חָרַב וְיִשְׂרָאֵל גָּלוּ, וְהָיָה צוּעֵק וּבּוֹכָה עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַבּוֹת הָעוֹלָם, מִיָּד אָף הֵם קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם וְהִנִּיחוּ יְדֵיהֶם עַל רִאשֵׁיהֶם וְהָיוּ צוֹעֲקִים וּבּוֹכִין עַד שֶׁעָרִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כִּיּוֹן שְׁרָאָה אוֹתֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִיָּד וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמִסְפָּד וּלְקַרְחָה וּלְחֹגֵר שֶׁק, וְאַלְמָלָה מְקָרָא שְׁכָתוּב אֵי אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ, וְהָיוּ בּוֹכִין וְהוֹלְכִין מִשְׁעַר זֶה לְשַׁעַר זֶה, כְּאַדָּם שְׁמַתּוֹ מוּטָל לְפָנָיו, וְהָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא סוֹפֵד וְאוֹמֵר אוֹי לוֹ לְמַלְךְ שְׁבַקְטָנוֹתוֹ הַצְּלִיחַ וּבְזַקְנוֹתוֹ לֹא הַצְּלִיחַ.

אמר רבי שמואל בר נחמן, בשעה שחרב בית המקדש בא אברהם לפני הקדוש ברוך הוא בוכה וממרט זקנו ותולש שערות ראשו ומכה את פניו וקורע את בגדיו ואפר על ראשו, והיה מהלך בבית המקדש וסופד וצועק, אמר לפני הקדוש ברוך הוא מפני מה נשתנית ממך ולשון שבאתי לידי בושָה וכלמָה זאת, כיון שראוהו מלאכי השרת אף הם קשרו הספד

שורות שורות ואומרין [\(ישעיה לג, ח\)](#) : נִשְׁמוּ מִסְלוֹת שְׁבַת עֵבֶר אֲרַח וּגּוֹי, מֵאֵי
נִשְׁמוּ מִסְלוֹת, אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִסְלוֹת
שֶׁהִתְקַנְתָּ לִירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹבְרֵי דְרָכַימ פּוֹסְקִים מֵהֶם הֵי אֵד הַיּוֹ
לְשִׁמָּה. שְׁבַת עֵבֶר אֲרַח, אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
דְרָכַימ שֶׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים וְשָׁבִים בְּהֶם בַּחֲגִים הֵי אֵד שְׁבַתוֹ. הֵפֵר בְּרִית,
אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הוֹפֵר בְּרִית
שֶׁל אֲבֵרָהֶם אֲבִיהֶם, שֶׁעַל יְדוֹ מִתְיָשֵׁב הָעוֹלָם, וְעַל יְדוֹ הַפִּירוּךְ בְּעוֹלָם
שֶׁאֵתָה אֵל עֲלִיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. מֵאֵס עָרִים. אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאֵסֶת יְרוּשָׁלַיִם וְצִיּוֹן לְאַחַר שֶׁבַחֲרַתְּ בְּהֶם, הִדָּא הוּא
דְכָתִיב [\(ירמיה יד, ט\)](#) : הַמָּאֵס מֵאֵסֶת אֶת יְהוּדָה וְנֹאֵם בְּצִיּוֹן גַּעֲלָה נִפְשָׁךְ וּגּוֹי.
[\(ישעיה לג, ח\)](#) : לֹא חֲשַׁב אָנוּשׁ. אָמְרוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אִפְלוּ כְדוֹר אָנוּשׁ שֶׁהֵיוּ רֹאשׁ לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל.
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִזְקַק הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם, מֵה לָכֶם
קוֹשֶׁרִין מִסְפָּד בְּעֵנִין הַזֶּה שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת. אָמְרוּ לִפְנֵינוּ רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי
אֲבֵרָהֶם אוֹהֲבֵךְ שֶׁבָּא לְבֵיתְךָ וְסָפַד וּבָכָה מִפְּנֵי מֵה לֹא הִשְׁגַּחְתָּ עֲלֵינוּ, אָמַר
לָהֶם מִיּוֹם שֶׁנִּפְטַר אוֹהֲבֵי מִלְּפָנֵי לְבַיִת עוֹלָמוֹ לֹא בָּא לְבֵיתִי, וְעַכְשָׁו [\(ירמיה](#)
[יא, טו\)](#) : מֵה לִידִידֵי בְּבֵיתִי, אָמַר אֲבֵרָהֶם לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל
עוֹלָם מִפְּנֵי מֵה הַגְּלִיתָ אֶת בְּנֵי וּמִסְרַתָּן בְּיַדֵי הָאֱמוֹת וְהַרְגוּם בְּכָל מִיתוֹת
מִשְׁנוֹת, וְהַחֲרַבְתָּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְקוֹם שֶׁהֶעֱלִיתִי אֶת יִצְחָק בְּנֵי עוֹלָה
לְפָנֶיךָ. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֲבֵרָהֶם בְּנִיךְ חֲטָאוּ וְעָבְרוּ עַל כָּל
הַתּוֹרָה וְעַל עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת שָׁבָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(דניאל ט, יא\)](#) : וְכָל
יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרַתְךָ. אָמַר אֲבֵרָהֶם לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְבוּנוּ שֶׁל
עוֹלָם מִי מַעֲיֵד בְּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ אֶת תּוֹרַתְךָ, אָמַר לוֹ תְּבֵא תּוֹרָה וְתַעֲיֵד
בְּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, מִיָּד בָּאָה תּוֹרָה לְהַעֲיֵד בְּהוֹן, אָמַר לָהֶם אֲבֵרָהֶם בְּתֵי אֶת בָּאָה
לְהַעֲיֵד בְּהוֹן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוֹתֶיךָ וְאִין לָךְ בִּשְׁתַּ פְּנִים מִפְּנֵי, זְכָרֵי יוֹם
שֶׁהַחֲזִירְךָ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כָּל אֲמָה וְלִשׁוֹן וְלֹא רָצוּ לְקַבֵּלְךָ עַד שֶׁבָּאוּ
בְּנֵי לְהַר סִינַי וְקַבְּלוּ אוֹתְךָ וְכַבְּדוּךָ, וְעַכְשָׁו אֶת בָּאָה לְהַעֲיֵד בְּהֶם בְּיוֹם
צָרְתָם. כִּיּוֹן שֶׁשְׁמַעָה תּוֹרָה כָּךְ עֲמָדָה לְצַד אֶחָד וְלֹא הַעֲיֵדָה בְּהוֹן. אָמַר לוֹ
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֲבֵרָהֶם יְבֵאוּ עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת וְיַעֲיֵדוּ בְּהוֹן
בְּיִשְׂרָאֵל. מִיָּד בָּאוּ עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת, בָּאָה אֱלֹהֵיךָ לְהַעֲיֵד בְּיִשְׂרָאֵל
שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם אֲבֵרָהֶם, אֱלֹהֵיךָ אֶת רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת וּבָאָה
לְהַעֲיֵד בְּיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם צָרְתָם, זְכָרֵי יוֹם שֶׁנִּגְלָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַר
סִינַי וּפְתַח בָּךְ [\(שמות כ, ב\)](#) : אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וְלֹא קַבְּלוּךָ אֲמָה וְלִשׁוֹן אֶלָּא בְּנֵי,
וְאֶת בָּאָה לְהַעֲיֵד בְּבִנֵי. מִיָּד עֲמָדָה אֱלֹהֵיךָ לְצַד אֶחָד וְלֹא הַעֲיֵדָה בְּהוֹן. בָּאָה
בִּיּוֹת לְהַעֲיֵד בְּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהֶם אֲבֵרָהֶם בְּתֵי אֶת בָּאָה לְהַעֲיֵד עַל בְּנֵי,
שֶׁהֶם זְרִיזִין בְּחִמְשָׁה חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה שֶׁאֵת בְּרֹאשׁ הַתּוֹרָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב
[\(בראשית א, א\)](#) : בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים, מִיָּד עֲמָדָה בִּיּוֹת לְצַד אֶחָד וְלֹא הַעֲיֵדָה
כְּלוּם. בָּאָה גִימ"ל לְהַעֲיֵד בְּיִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם אֲבֵרָהֶם גִימ"ל אֶת בָּאָה
לְהַעֲיֵד בְּבִנֵי שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה, כְּלוּם יֵשׁ אֲמָה שֶׁמְקַיֶּמֶת מִצְוֹת צִיצִית שֶׁאֵת
נְתוּנָה בְּרֹאשׁ, אֶלָּא בְּנֵי, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(דברים כב, יב\)](#) : גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ.
מִיָּד עֲמָדָה גִימ"ל לְצַד אֶחָד וְלֹא הַעֲיֵדָה כְּלוּם. וְכִיּוֹן שֶׁרָאוּ כָּל הָאוֹתִיּוֹת
שֶׁהִשְׁתִּיקוֹן אֲבֵרָהֶם, נִתְבַּיְשׁוּ וְעֲמָדוּ בְּעֲצָמוֹן וְלֹא הַעֲיֵדוּ בְּיִשְׂרָאֵל. מִיָּד פְּתַח

אברהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר רבונו של עולם למאה שנה נתת לי בן, וכשעמד על דעתו והיה בחור בן שלשים ושבע שנים אמרת לי העלהו עולה לפני, ונעשיתי עליו כאכזרי ולא רחמתי עליו, אלא אני בעצמי כפתי אותו, ולא תזכר לי זאת ולא תרחם על בני. פתח יצחק ואמר רבונו של עולם, כשאמר לי אבא [\(בראשית כב, ח\)](#) : אלהים יראה לו השה לעלה בני, לא עכבתי על דבריה ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח ופשטתי את צנארי תחת הסכין, ולא תזכר לי זאת ולא תרחם על בני. פתח יעקב ואמר רבונו של עולם, לא עשרים שנה עמדתי בבית לבן, וכשיצאתי מביתו פגע בי עשו הרשע ובקש להרג את בני ומסרתי עצמי למיתה עליהם, ועכשו נמסרו ביד אויביהם כצאן לטבח, לאחר שגדלתים כאפרוחים של תרנגולים וסבלתי עליהם צער גדול בנים, כי רב ימי הייתי בצער גדול בעבורם, ועתה לא תזכר לי זאת לרחם על בני. פתח משה ואמר רבונו של עולם, לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם פסוס במדבר, וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי במדבר פלו עצמותי, ועכשו שגלו שלחת לי לספד ולבכות עליהם, זהו המשל שאומרים בני אדם מטוב אדוני לא טוב לי ומרעתו רע לי. באותה שעה אמר משה לירמיה לך לפני שאליך ואביאם ואראה מי מניח ידו עליהם. אמר לו ירמיה אי אפשר ללך בדרך מפני ההרוגים, אמר לו אף על פי כן, מיד הלך משה וירמיה לפניו, עד שהגיעו לנהרות בבל, ראוהו למשה ואמרו זה לזה בא בן עמרם מקברו לפדותינו מיד צרינו, יצתה בת קול ואמרה גזרה היא מלפני. מיד אמר להם משה בני להחזיר אתכם אי אפשר שכבר נגזרה גזרה, אלא המקום יחזיר אתכם במהרה והניח אותם. באותה שעה הרימו קולם בבכי גדולה עד שעלתה בכיתם למרום, הדיא הוא דכתיב [\(תהלים קלו, א\)](#) : על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו. כיון שבא משה אצל אבות העולם אמרו לו מה עשו האויבים בבנינו, אמר להם, מהם הרגו, ומהם כפתו ידיהם לאחוריהם, ומהם אסורים בכבלי ברזל, ומהם נפשטים ערמים, ומהם מתו בדרך ונבלתם לעוף השמים ולבהמת הארץ, ומהם משלכים לחמה רעבים וצמאים, מיד פתחו פלם ובכו וקוננו בקינות וי על דמטא לבנו, היכי הויתון כיתמי בלא אבא, היכי דמכיתון בטיהרא ובקייטא בלא לבושא ובלא כסו. היכי סגיתון בטורי ובחצצי חליצי מסאני ובלא סנדלא. היכי טעניתון מובלי טעוני דחלא, היכי הוו ידיכון כפיתון לאחוריוכון, היכי לא בלעתון רוקא בפומיכון. פתח משה ואמר ליטא שמשא אמאי לא חשכת בשעה דעאל שנאה לבית מקדשא. אהדר ליה שמשא בחייד משה רעיא מהימנא, היכי אהוי חשוכא דלא שבקין לי ולא רפו לי דנקטין לי בשיתין שוטי דנורא ואמרין לי פוק ונהר נהוריך. תוב פתח משה ואמר וי על זיוך מקדשא היכי חשך, וי כי מטא זמניה דיתרב והיכלא מכלי ודרדקי דבי רב מתקטלון ואבוהון אזלון בשבגה וגלותא ובחרבא. תוב פתח משה ואמר, שבאי אי בחייכון אתון קטולי, לא תקטלון קטולא אכזראה ולא תשוון פלאה גמירא, ולא תקטלון ברא באנפוהי דאבא, וברתא באנפה דאמא, דמטא זימנא דמרי שמיא חושבנא חשיב מנכון. וכשדאי רשיעיא לא עבדין הכי אלא מותבין ליה לברא בכנפיה דאמיה ואמרין ליה לאבוה קום נכסיה, בכיא אמיה ונתרין דמעטא עלוהי ואבוהי

תלה ליה רישיה. ועוד אמר לפניו רבונו של עולם, כתבת בתורתך [\(ויקרא כב, כח\)](#): ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, והלא כבר הרגו בניס ואמותיהם כמה וכמה ואתה שותק. באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבונו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתרה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתני לבעלי ומסרתני לו סימן שיפיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתני בעצמי וסבלתי את תאנותי ורחמתני על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתני לאחותי כל הסימנין שמשרתני לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יפיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה. ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקים, רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם. מיד נתגלגלו רחמי של הקדוש ברוך הוא ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הלא הוא דכתיב [\(ירמיה לא, יד\)](#): כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרוורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו. וכתיב [\(ירמיה לא, יד\)](#): כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך וגוי, וכתיב [\(ירמיה לא, טז\)](#): ויש תקוה לאחרייתך נאם ה' ושובו בני לגבולם.

כה רבי יוחנן פתח [\(ירמיה יג, טז\)](#): תנו לה' אלהיכם כבוד בטורם יחשך וגוי, אימתי נתקיים להם המקרא הזה, במיתתו של חזקיהו, הלא הוא דכתיב [\(דברי הימים ב לב, לג\)](#): וישכב יחזקיהו עם אבתיו ויקברוהו במעלה קברי בני דויד וכבוד עשו לו במותו. מה כבוד עשו לו, רבי יהודה ברבי סימון ורבי חנין ורבנן, רבי יהודה בר סימון אמר בית וועד בנו למעלה מקברו של חזקיהו, בשעה שהיו הולכים לשם היו אומרים לו למדנו. רבי חנין אמר ספר תורה נתנו למעלה מקברו של חזקיהו ואמרו זה שהוא מוטל בארון זה, קיים מה שכתוב בזה. ורבנן אמרי הציעו לו טפסיות מפתח בתייהם עד קברי בני דוד, וכל כך למה, כדי שלא יתיחפו רגליהם. אף על פי כן נתיחפו רגליהם. אמר להם ירמיה מה אם בשעה שהצעתם טפסיות מפתח בתייהם עד קברי בני דוד נתיחפו רגליהם, לכשיתנגפו רגליהם על הרי נשף, על אחת כמה וכמה. עשר מסעות נסעה השכינה: מכרוב לכרוב, ומכרוב למפתן הבית, מן מפתן הבית לכרובים, ומן הכרובים לשער הקדמוני, משער הקדמוני לחצר, מן החצר לגג, מן הגג למזבח, מן המזבח לחומה, מן החומה לעיר, מן העיר להר הזיתים. מכרוב לכרוב, דכתיב [\(יחזקאל י, ד\)](#): וקראם כבוד ה' מעל הכרוב. מכרוב למפתן הבית, דכתיב [\(יחזקאל ט, א\)](#): וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית. מפתן הבית לכרובים, דכתיב [\(יחזקאל י, ח\)](#): ויצא כבוד ה' מעל מפתן הבית ויעמד על הכרובים, ויצא, לא היה צריך קריה למימר אלא ויבא, ואת אמר

וַיֵּצֵא, מֵהוּ וַיֵּצֵא, אָמַר רַבִּי אֶחָא לְמַלְךְ שְׁהִיָּה יוֹצֵא מִפְּלִטִין שְׁלוֹ בְכַעֲס, מִשְׁהִיָּה יוֹצֵא הִיָּה חוּזְרִי וּמְגַפְפִי וּמְנַשֵּׁק בְּכַתְּלֵי פְּלִטִין וּבְעַמּוּדֵי פְּלִטִין וּבּוֹכָה וְאוֹמֵר הָיָה שְׁלוֹם בֵּית פְּלִטִין שְׁלִי, הָיָה שְׁלוֹם בֵּית מַלְכוּתִי, הָיָה שְׁלוֹם בֵּית יְקָרִי, הָיָה שְׁלוֹם מִן כְּדוּן הָיָה שְׁלָם. כְּדֵ, מִשְׁהִיָּתָה שְׁכִינָה יוֹצֵאת מִבֵּית הַמְּקֻדָּשׁ, הִיָּתָה חוּזְרָת וּמְגַפְפָת וּמְנַשֵּׁקָת בְּכַתְּלֵי בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ, וּבְעַמּוּדֵי בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ, וּבּוֹכָה וְאוֹמֵרֶת הָיָה שְׁלוֹם בֵּית מְקֻדָּשִׁי, הָיָה שְׁלוֹם בֵּית מַלְכוּתִי, הָיָה שְׁלוֹם בֵּית יְקָרִי, הָיָה שְׁלוֹם מִן כְּדוּן הָיָה שְׁלוֹם. מִן הַכְּרוּבִים לְשַׁעַר הַקְּדָמוֹנִי, דְּכַתְּיב [\(יחזקאל י, ט\)](#): וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת כַּנְּפֵיהֶם וּגְוִי. מִשַּׁעַר הַקְּדָמוֹנִי לְחֶצֶר, דְּכַתְּיב [\(יחזקאל י, ד\)](#): וְהֶחֱצַר מְלָאָה אֶת נֶגַה כְּבוֹד ה'. מִן הַחֶצֶר לַגֵּג, דְּכַתְּיב [\(משלי כה, כד\)](#): טוֹב שֶׁבֶת עַל פֶּנֶת גֵּג. מִן הַגֵּג לְמִזְבֵּחַ, דְּכַתְּיב [\(עמוס ט, א\)](#): רְאִיתִי אֶת ה' נֹצֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִן הַמִּזְבֵּחַ לְחוּמָה, דְּכַתְּיב [\(עמוס ז, ז\)](#): וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עַל חוֹמַת אֲנָךְ.

דְּבַר אַחַר, מֵהוּ אֲנָךְ, זֹו סְנֵהֲדָרִין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד, מִנְּיָן אֲנִיךְ וַיֵּאמֶר ה' הִנְנִי שָׁם אֲנָךְ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן. מִן הַחוּמָה לְעִיר, דְּכַתְּיב [\(מיכה ו, ט\)](#): קוֹל ה' לְעִיר יְקָרָא. מִן הָעִיר לְהַר הַזֵּיתִים, דְּכַתְּיב [\(יחזקאל יא, כג\)](#): וַיַּעַל כְּבוֹד ה' מֵעַל תוֹךְ הָעִיר וַיַּעֲמֵד עַל הָהָר אֲשֶׁר מְקֻדָּם לְעִיר.

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמְחֻצָּה עֲשֵׂתָה הַשְּׁכִינָה יוֹשֶׁבֶת עַל הַר הַזֵּיתִים, סְבוּרָה שְׁמָא יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא עֲשׂוּ, וְהִיָּתָה בֵּית קוֹל מְכַרְזָת וְאוֹמֵרֶת [\(ירמיה ג, יד\)](#): שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים, [\(מלאכי ג, ז\)](#): שׁוּבוּ אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֵלֵיכֶם. וְכִיּוֹן שְׁלֹא עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, אָמַרְהָ [\(הושע ה, טו\)](#): אֵלֶךְ אֲשׁוּבָה אֶל מְקוּמִי. עַל אוֹתָהּ שְׁעָה הוּא אוֹמֵר [\(ירמיה ג, טז\)](#): תִּנּוּ לְה' אֱלֹהֵיכֶם כְּבוֹד בְּטָרָם יַחֲשׂוּ, בְּטָרָם יַחֲשׂוּ לְכֶם מִדְּבָרֵי תוֹרָה, בְּטָרָם יַחֲשׂוּ לְכֶם מִדְּבָרֵי נְבוּאָה, [\(ירמיה ג, טז\)](#): וּבְטָרָם יִתְנַגְּפוּ רְגְלֵיכֶם עַל הָרִי נֶשֶׁף, וְקוֹיִתֶם לְאוֹר בְּבַבֵּל, וְשָׁמָּה לְצַלְמוֹת בְּמִדֵּי, וְשִׁית לְעַרְפֶּל בְּיָוֶן, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּהָ בְּאָדוּם. בְּמִסְתָּרִים תִּבְכְּהוּ נַפְשֵׁי מִפְּנֵי גֹוָה, מַה תִּלְמוּד לּוֹמֵר מִפְּנֵי גֹוָה, אֵלּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהֵם מִתְּגָאִים וְאוֹמְרִים [\(דברים לב, לו\)](#): אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חֲסִיוֹ בּוּ.

דְּבַר אַחַר, מִפְּנֵי גֹוָה, מִפְּנֵי מְלָאכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁהֵם מִתְּגָאִים וְאוֹמְרִים [\(תהלים ת, ה\)](#): מַה אֲנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּגְוִי, [\(ירמיה ג, יז\)](#): וְדַמְעָה תִדְמַע וְתִרְדַּע עֵינַי דְּמַעָה כִּי נִשְׁבַּה עֵדֶר ה'. אֶת מוֹצֵא עַד שְׁלֹא גְלוּ יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲשׂוּיִים עֵדֶרִים עֵדֶרִים, עֵדֶרִי כְּהִנֵּה לְבַד, עֵדֶרִי לְוִיָּה לְבַד, עֵדֶרִי יִשְׂרָאֵל לְבַד, וְכִיּוֹן שֶׁגְלוּ נַעֲשׂוּ עֵדֶר אַחַד, כִּי נִשְׁבַּה עֵדֶר ה', כִּי נִשְׁבּוּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא כִּי נִשְׁבַּה עֵדֶר ה'.

כו רַב נַחְמָן פָּתַח [\(ישעיה כט, א\)](#): הוּי אֶרִיאֵל אֶרִיאֵל, אֶרִיאֵל אֶרִיאֵל גְּבָרָא. קָרִית חֲנָה דְּוֹד, קָרִיָּה שְׁחֲנָה בְּהָ דְּוֹד, קָרִיָּה דְּלֹא חֲנִיָּא לִיהָ בְּהָ אֶלָּא דְּוֹד, קָרִיָּה שְׁעֵשָׂה אוֹתָהּ דְּוֹד לְקַסְרְקִיטוֹן שְׁלוֹ. סְפּוּ שְׁנָה עַל שְׁנָה חֲגִים יִנְקִפוּ, שְׁנָה עֲלֵתָה שְׁנָה נְפָקָא, וְלֹא הָיוּ עוֹלִין לְפַעְמֵי רְגְלִים, וְהָיוּ הַדְּרָכִים מְעַלִּין הַיָּגִים, הִדָּא הוּא דְּכַתְּיב: חֲגִים יִנְקִפוּ. וְהַצִּיקוֹתִי לְאֶרִיאֵל, רַבִּי נֶסָה דְּקַסְרִין אָמַר מִכָּאן שְׁהִיָּתָה קוֹרֶת רוּחַ לְיִשְׂרָאֵל. וְהִיָּתָה תֵּאֲנִיָּה וְאֲנִיָּה, סְכוּפֵי סְכוּפִים. וְהִיָּתָה לִי כְּאֶרִיאֵל, כְּחֶרְבֵן רֵאשׁוֹן חֶרְבֵן שְׁנִי. כִּיּוֹן שֶׁחֲטָאוּ גְלוּ, וְכִיּוֹן שֶׁגְלוּ הִתְחִיל יְרַמְיָה מְקוּוֹן עֲלֵיכֶם אִיכָּה.

כז רבי פנחס פתח [\(ויקרא כו, יח\)](#): ואם עד אלה לא תשמעו לי וגו', רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר אין הקדוש ברוך הוא מביא פרעניות על ישראל עד שמעיד בהן תחלה, הדא הוא דכתיב: ואם עד אלה. רבי יהושע אומר שלא יהו ישראל אומרים כלו מפות עוד אין לו אחרות להביא עלינו, תלמוד לומר: ואם עד אלה, אם עוד אלה יש לו אחרות מאלה וכאלה להביא. [\(ויקרא כו, יח\)](#): ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם, אתם עברתם לפני שבע עברות, בואו וקבלו עליכם שבע פרעניות. אתם עברתם לפני שבע עברות, הרי ירמיה בא מקונו עליכם קינות שהוא שבע אלפא ביתו איכה.

כח רבי חמא בר חנינא פתח [\(ירמיה לו, לב\)](#): וירמיהו לקח מגלה אחרת וגו'. רבי חמא בר חנינא ורבנן, רבי חמא אמר [\(ירמיה לו, לב\)](#): ועוד נוסף עליהם זה איכה יעיב, דברים זה איכה יועם, רבים זה אני הגבר, כהמה זכר ה'. ורבנן אמרי, ועוד נוסף עליהם זה איכה יעיב, דברים זה איכה יועם, רבים זה זכר ה', כהמה זה אני הגבר, שהוא מן תלתא תלתא פסוקי באלפא ביתא.

כט זבדי בן לוי פתח [\(תהלים סח, ז\)](#): אלהים מושיב יחידים ביתה, אנה מוצא עד שלא נגאלו ישראל ממצרים היו יושבין בפני עצמן והשכינה בפני עצמה, וכיון שנגאלו נעשו כלן הומוניא אחת, וכיון שגלו חזרה שכינה בפני עצמה וישראל בפני עצמן, הדא הוא דכתיב: אך סוררים שכנו צחיחה. איכה ישבה בדד.

ל זבדי בן לוי פתח [\(איכה ד, יב\)](#): לא האמינו מלכי ארץ וגו', ארבעה מלכים היו, מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן: דוד ואסא ויהושפט וחזקיהו. דוד אמר [\(תהלים יח, לח\)](#): ארדוף אויבי ואשיגם וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה כן, הדא הוא דכתיב [\(שמואל א ל, יז\)](#): ויכס דוד מהנשף ועד הערב למחרתם. מהו למחרתם, רבי יהושע בן לוי אמר לשני לילות ויום אחד, הנה הקדוש ברוך הוא מאיר לו בלילות בזיקין וברקים, כמה דתינינו תמן על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים, הדא הוא דכתיב [\(תהלים יח, כט\)](#): כי אתה תאיר נרי וגו'. עמד אסא ואמר אני אין בי כח להרג להם אלא אני רודף אותם ואתה עושה, אמר לו אני עושה, שנאמר [\(דברי הימים ב יד, יב\)](#): וירדפם אסא וגו', לפני אסא אין כתיב כאן אלא לפני ה' ולפני מחנהו. עמד יהושפט ואמר אני אין בי כח לא להרג ולא לרדף, אלא אני אומר שירה ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה, שנאמר [\(דברי הימים ב כ, כב\)](#): ובעת החלו ברנה ותהלה וגו'. עמד חזקיהו ואמר אני אין בי כח לא להרג ולא לרדף ולא לומר שירה, אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה, שנאמר [\(מלכים ב יט, לה\)](#): ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. כמה נשתיר מהם, רב אמר עשרה, שנאמר [\(ישעיה ג, יט\)](#): ונער יכתבם, שכן דרכו של נער להיות כותב יו"ד. רבי אלעזר אומר ששה, שכן דרכו של נער להיות שורט

שְׂרִיטָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר חֲמֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ז, ו): שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גִּרְגָרִים בְּרֹאשׁ אֲמִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי סִימּוֹן אָמְרוּ תִּשְׁעָה, הֲדָא הוּא דְכֹתִיב (ישעיה ז, ו): אַרְבַּעַת חֲמֹשֶׁה בְּסַעֲפֵיהָ פְרִיָּה. רַבִּי תַנְחוּם בֶּן חֲנִילַי אָמַר אַרְבַּעַת עֶשֶׂר, הֲדָא הוּא דְכֹתִיב: שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גִּרְגָרִים בְּרֹאשׁ אֲמִיר אַרְבַּעַת חֲמֹשֶׁה בְּסַעֲפֵיהָ פְרִיָּה. בֵּין כְּדַבְּרֵי אֱלוֹ וּבֵין כְּדַבְּרֵי אֱלוֹי הַכֹּל מוֹדִים שֶׁנְּבוֹכַדְנֶצַּר הָיָה אֶחָד מֵהֶם, אֲלָא כִּינּוּן שֶׁאֵמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלָה וְהִחְרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לֹא בְּעֵי אֲלָא מִצְמַצְמָא יְתִי מְעַבְד לִי כְּמָא דְעַבְד לְסַבִּי, מָה עָשָׂה, בָּא וְיֵשֵׁב בְּדַפְנֵי שֶׁל אֲנִטוּכְיָא וְשִׁלַּח נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַפְחִים לְהַחְרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְעָשָׂה שֵׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמְחַצָּה, בְּכָל יוֹם מְקִיף אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְכַבְּשָׁהּ, בִּקְשׁ לְחֹזֵר נָתַן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ הַתְּחִיל מִמִּדָּד בַּחֹמָה וְהִיָּתָה שׁוֹקֶעֶת בְּכָל יוֹם טַפְחִים וּמְחַצָּה עַד שֶׁשָּׁקְעָה כְּלָה, וְכִינּוּן שֶׁשָּׁקְעָה כְּלָה נִכְנָסוּ הַשּׂוֹנְאִים לְיְרוּשָׁלַיִם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר לֹא הֵאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ [ו] כֹּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֵא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם. כִּינּוּן שֶׁחֲטָאוּ גְלוֹ, וְכִינּוּן שֶׁגְלוּ הַתְּחִיל יְרַמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

לא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי פָּתַח (משלי כ, יד): רַע רַע יֹאמֵר הַקּוֹנֶה וְאִזֵּל לוֹ אִזֵּ וְתִהְלֵל, אֶת מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא גָלוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹרָא אוֹתָם רַעִים, הֲדָא הוּא דְכֹתִיב (ירמיה יג, ט): הָעַם הַזֶּה הָרַע הִמְאָנִים לְשִׁמוּעַ אֶת דְּבָרֵי. וְכִינּוּן שֶׁגְלוּ הַתְּחִיל מִשְׁבָּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִזֵּל לוֹ אִזֵּ וְתִהְלֵל. כִּינּוּן שֶׁחֲטָאוּ גְלוֹ, וְכִינּוּן שֶׁגְלוּ הַתְּחִיל יְרַמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה. (צפניה ג, א): הוּי מְרָאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה. מַהוּ הוּי מְרָאָה, הוּי מִפְּנֵי הָאֵימָה שֶׁנִּתְתִּי אֵימָתִי עַל כָּל הָאֲמוֹת, אֵימָתִי וְנִגְאָלָה, אֶת מוֹצֵא בְּשַׁעָה שֶׁנִּגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם נִפְלָה אֵימָתָן עַל כָּל הָאֲמוֹת, הֲדָא הוּא דְכֹתִיב (שמות טו, יד): שְׁמַעוּ עַמִּים יְרֻזּוּן וְגוֹי אִזֵּ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם וְגוֹי. הָעִיר הַיּוֹנָה, אֵמָה שֶׁצִּינְתִּי אוֹתָהּ בְּמִצּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּיּוֹנָה, אַחַר כָּל הַשְּׁבַח הַזֶּה (צפניה ג, ב): לֹא שְׁמַעָה בְּקוֹל הִי וְלֹא לָקַחָה מוֹסֵר בַּהִי לֹא בְּטַחָה אֶל אֱלֹהֶיהָ לֹא קָרְבָה. כְּלָה דְלֹא שְׁמַעָה מַה הִיא לֹא שְׁטוּתָה הִיא, אָמַר רַבִּי רְאוּבֵן לְשׁוֹן יוֹנִי הוּא צֹחִין לְשְׁטוּתָה מוֹרָא הוּי מְרָאָה, הוּי מְקַמֵּי שְׁטוּתָה. וְנִגְאָלָה, עַל יְדֵי שֶׁהוּי מְרַחֵקִין עֲצָמוֹן מִלְּשִׁמְעַת דְּבָרֵי תוֹרָה, וְנִגְאָלָה מִן הַכְּהֵנָה. הָעִיר הַיּוֹנָה, לֹא הָיָה לָהּ לְלַמֵּד מִעִירוֹ שֶׁל יוֹנָה, מִנִּינּוּהָ, נִבְיָא אֶחָד שֶׁלְּחַתִּי לְנִינּוּהָ וְהַחֲזִירָה בְּתִשׁוּבָהּ, וְאֵלוּ יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם כְּמָה נִבְיָאִים שֶׁלְּחַתִּי אֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דְכֹתִיב (מלכים ב, יג): וַיַּעַד הִי בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָל חֲזָה לֵאמֹר שְׁבוּ מִדְּרָכֵיכֶם הָרָעִים וְשִׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֲקוֹתַי וְגוֹי, וְכֹתִיב (ירמיה ז, כה): וְאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת כָּל עַבְדֵי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְּׁכֵם וְשִׁלַּח [לְאִמֵּר] וְגוֹי, הַשְּׁכֵם וְשִׁלַּח בְּבִקְרָה, הַשְּׁכֵם וְשִׁלַּח בְּעֶרְב, וְלֹא שְׁמַעוּ. כִּינּוּן שֶׁלֹּא שְׁמַעוּ גְלוֹ, וְכִינּוּן שֶׁגְלוּ הַתְּחִיל יְרַמְיָה מְקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יִשְׁבָה בְּדָד. מִבְּלִיגִיתִי עָלַי יְגוֹן עָלַי לְבִי דָוִי

לב רַבִּי חֲנִינָא פָּתַח הֵכִי (ירמיה ת, יח): מִבְּלִיגִיתִי עָלַי יְגוֹן עָלַי לְבִי דָוִי, מַהוּ מִבְּלִיגִיתִי, מִבְּלִי הוֹגִין בְּתוֹרָה לְקַיִם מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, עֲשִׂיתִי בֵּיתִי גַתִּי וְאָף עַל פִּי כֹן עָלַי לְבִי דָוִי, עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הֲדָא הוּא דְכֹתִיב: עַל זֶה הָיָה דָוָה לְבָנוּ וְגוֹי. וְכֹתִיב (ירמיה ת, יט): הִנֵּה קוֹל שׁוֹעֵת בֵּת עַמִּי מֵאֶרֶץ

מרחקים, אמר רבי יוחנן דבור זה משמש שלשה לשונות: זעקה, שועה, נאקה. זעקה, דכתיב (שמות ב, כג): ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם, שועה, דכתיב: קול שועת בת עמי. נאקה, דכתיב (שמות כב, טז): וישמע אלהים את נאקתם. רבי הונא דצפורין אומר לשון פרפור הוא, הדא הוא דכתיב (יחזקאל ל, כד): ונאק נאקות חלל. וכתוב (איוב כד, יב): ונפש חללים תשוע. (ירמיה ח, יט): ה' אין בציון אם מלכה אין בה, אלו היה שם לא היו גולים, וכיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונו עליהם איכה ישבה בדד.

לג רבי זעירא פתח (איוב ל, לא): ויהי לאבל פנרי ועגבי לקול בכים, תמן תנינן אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן יוצאות בנות ישראל בכלי לבן שאולין כדי שלא לביש את מי שאין לו, וכל הפלים היו טעונין טבילה ובהן בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים.

תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם ומה היו אומרות, בחור, שא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, וכן הוא אומר (שיר השירים ג, יא): צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו. ביום חתנתו זה מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. בשלמא יום כפורים יום סליחה וכפרה לישראל, יום שנתנו בו לוחות אחרונות, אלא חמשה עשר באב מאי היא, רבי יעקב בר אחא בשם רבי אסי אמר שבו זמן קציצה יפה לעצים, שכל עצים שנקצצים בו אין עושין מאכלת, ותני כל עץ שנמצא בו תולעת או מאכלת פסול מעל גבי המזבח. רבי אבא בר כהנא ורבי אסי משום דעולא בשם רבי אמרי, שבו בטל הושע בן אלה פרוזדאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים. רב כהנא שאל מן קדם רב, אמר ליה אפשר דכל דא טיבותא עבד וכתוב ביה (מלכים ב יז, א): עליו עלה שלמנאסר מלך אשור וגו', אלא על שהעביר קולר מצוארו ונתנו בצואר הרבים ולא אמר כל עמא יסקון ויצלון, אלא אמר כל מאן דבעי למיסק יסק. רבי שמואל בר נחמני ואמרי לה משמיה דרבי שמואל בר יצחק יום שהתרו שבטים לבוא זה בזה, שנאמר (במדבר לו, ח): וכל בת ירשת נחלה וגו', וכתוב (במדבר לו, ט): ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר וגו', וכי אפשר לבת שתירש שתי מטות, אלא אמר מעתה אביה משבט אחד ואמה משבט אחר. רבנן אמרי יום שהתרו שבט בנימין לבוא בקהל, דכתיב (שופטים כא, יח): ארוור נתן אשה לבנימין.

אמר רבי יוחנן מקרא קראו וקרבוהו, מקרא קראו ורחקוהו. מקרא קראו וקרבוהו (בראשית לה, יא): גוי וקהל גוים יהיה ממך. מקרא קראו ורחקוהו (בראשית מת, ה): אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, שאינו נחשבין עם אחיהם.

אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהתרו שבטים. רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה. רבי אליעזר הגדול אמר ניהא בחמשה עשר,

מִכָּאן וְאֵילָךְ תִּשָּׁשׁ כְּחָה שֶׁל חֲמָה וְלֹא הָיוּ כּוֹרְתִין עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, וְאָמַר רַב מְנַסֵּיא וִיקְרִי לִיהּ יוֹם תְּבַר מַגָּל, מִכָּאן וְאֵילָךְ הַמוֹסִיף יוֹסִיף וְדִלָּא מוֹסִיף יוֹסִיף. רַבֵּי אֲבִין וְרַבֵּי יוֹחָנָן אָמְרִי יוֹם שֶׁבִטַּל הַחֲפָר מִן מִתִּי מְדַבֵּר.

אָמַר רַבֵּי לִוִי כֹל עָרַב תִּשְׁעָה בָּאֵב הָיָה מִשֶּׁה מוֹצִיא כְּרוֹז בְּכָל הַמַּחֲנֶה וְאָמַר צְאוּ לַחֲפָר, וְהָיוּ יוֹצְאִין וְחוֹפְרִין קְבֻרוֹת וַיִּשְׁנִין בָּהוֹן, לְשַׁחֲרִית הָיָה מוֹצִיא כְּרוֹז וְאָמַר קוּמוּ וְהִפְרִישׁוּ הַמֵּתִים מִן הַחַיִּים, וְהָיוּ עוֹמְדִים וּמוֹצִיאִין עֲצָמוֹ, חֲמִשָּׁה עָשָׂר אֶלְפֵי וּפְרוּטְרוֹט חֲסֵרוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי, וּבִשְׁנַת הָאַרְבָּעִים הָאַחֲרוֹן עָשׂוּ כֵן וּמִצְאוּ עֲצָמוֹן שְׁלָמִים, אָמְרוּ דוֹמָה שְׁטַעֲנוּ בַּחֲשָׁבוֹן, וְכֵן בְּעִשׂוֹר וּבְאַחַד עָשָׂר וּבִשְׁנַיִם עָשָׂר וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר, כִּינּוֹן דְּאַתְמֵלֵא סִיּהֲרָא אָמְרוּ דוֹמָה שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בִטַּל אוֹתָהּ גְזָרָה מִעֲלֵינוּ וְחִזְרוּ וַעֲשֹׂאוּהוּ יוֹם טוֹב, וְגִרְמוּ עוֹנוֹתֵיהֶם וְנַעֲשֶׂה אֲבָל בְּעוֹלָם הָיָה בְּחֻרְבָן הַבַּיִת פְּעָמִים, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(איוב ל, לא\)](#): וַיְהִי לְאַבְל כְּנָרִי וְעַגְבִּי לְקוֹל בְּכִים. [\(במדבר יד, א\)](#): וַיִּבְכוּ הָעָם בְּלִילָהּ הַהוּא, וְכִינּוֹן שֶׁגָּלוּ הַתַּחֲחִיל יִרְמְיָה מִקוֹנֵן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָד.

לד על הַהָרִים אֲשֶׁא בְּכִי וְנָהִי וּגוֹ' [\(ירמיה ט, ט\)](#), אָמַר רַבֵּי אַחָא שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים צָוָה נְבוּכַדְנֶצַּר לְנְבוּזַרְאֲדָן עַל יִרְמְיָהוּ [\(ירמיה לט, יב\)](#): קַחְנוּ וְעִינִיךָ שִׁים עֲלִיו, עֲלִיו וְלֹא עַל אֲמָתוֹ. וְאַל תַּעֲשֶׂה לוֹ מֵאוּמָה רָע, לוֹ לֹא תַעֲשֶׂה, אֲבָל עִם אֲמָתוֹ עֲשֵׂה כְּרָצוֹנְךָ לְרָעָה. כִּי כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה עִמּוֹ, וְלֹא לְאֲמָתוֹ. וְהָיָה יִרְמְיָה רוֹאֶה כֶּתֶף שֶׁל בַּחּוּרִים נְתוּנִים בְּקוֹלְרִין, וְנוֹתֵן אֶת רֵאשׁוֹ עִמָּהֶם, וְנְבוּזַרְאֲדָן בָּא וּמַעֲבִירוֹ מֵהוֹן. וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה כֶּתֶף שֶׁל זְקֵנִים שְׁלוּלִים בְּשִׁלְשָׁאוֹת, וְנוֹתֵן אֶת צְוָאָרוֹ עֲלֵיהֶם, וּבָא נְבוּזַרְאֲדָן וּמַעֲבִירוֹ מֵהוֹן. אָמַר נְבוּזַרְאֲדָן לְיִרְמְיָה חֲזִי חַד מִן תְּלַת מִילִין אֵית בְּךָ, אוֹ נְבִיא שְׁקָר אַתָּה, אוֹ מְבַעַט בְּיִסּוּרִין אַתָּה, אוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים אַתָּה. אוֹ נְבִיא שְׁקָר אַתָּה, שְׁכַל הַדִּין שְׁנִיִּיא אַתָּה מִתְנַבֵּא עַל הֲדָא קִרְתָּא דְּהִיא חֲרָבָה, וְכַדּוֹ דְּחֲרָבָה נִפְשָׁךְ בְּאִישָׁה עֲלֶיךָ סְגִיא. אוֹ מְבַעַט בְּיִסּוּרִין אַתָּה, דְּאַנָּא לִית אֲנָא בְּעִי לְמַעֲבַד בִּישָׂא, וְאַתָּה בְּעִי לְמַעֲבַד לְךָ בִּישָׂא, לְמִימַר לִית יִסּוּרִיא חֲשִׁיבִין עֲלִי מִיַּדִּי. אוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים אַתָּה, דְּמִלְכָּא פְּקִיד לִי עֲלֶיךָ סְגִי בְּדִיל דְּלֹא לְמַעֲבַד לְךָ בִּישָׂא, וְאַתָּה בְּעִי לְמַעֲבַד בִּישָׂא בְּגִין דִּישְׁמַע מִלְכָּא וַיִּקְטְלוּנִיהּ לְהַהוּא גְבָרָא. וּבִסּוּף אָמַר לוֹ, אִם טוֹב בְּעִינִיךָ בֹּא וְאַשְׁימָה עֵינֵי עֲלֶיךָ, וְלֹא קִבַּל עֲלָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוּף הַפְּרָשָׁה, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(ירמיה מ, א\)](#): הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֵל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' לֵאמֹר, מָה הָיָה אוֹתוֹ הַדְּבָר, אֲלֵא שֶׁאָמַר לוֹ, יִרְמְיָה, אֵין אַתָּה יְתִיב הַכָּא, אֲנָא אֲזִיל עִמָּהוֹן, וְאֵין אַתָּה אֲזִיל עִמָּהוֹן, אֲנָא יְתִיב הַכָּא. אָמַר לְפָנָיו רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אֲנָא אֲזִיל עִמָּהוֹן מָה אֲנָא יְכִיל מְהַנִּי לְהוֹן, אֲלֵא יִיזוֹל מִלְכָּהוֹן בְּרִייהוֹן עִמָּהוֹן, דְּהוּא יְכוּל מְהַנִּי לְהוֹן סְגִיא, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(ירמיה מ, א\)](#): אַחַר שֶׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים אֶת יִרְמְיָהוּ וְהוּא אָסוּר בְּאַזְקִים, אָמַר רַבֵּי אַחָא כְּבִיכּוֹל הוּא וְהוּא אָסוּר בְּאַזְקִים. וְדַכּוֹתִיהּ כְּתִיב [\(יחזקאל א, א\)](#): וְאֲנִי בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה, עַד הֵיכָן הִיְתָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, רַבֵּי יַעֲקֹב וְרַבֵּי אֲבָא, וְאֵית דְּאָמַר רַבֵּי אֶלְעָזָר וְרַבֵּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר עַד [\(ירמיה לא, ט\)](#): מְזָרָה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֵנוּ. וְחֲרִינָא אָמַר עַד [\(ירמיה לא, טז\)](#): וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם. וּבְחִזְרֵתוֹ

הִיָּה מוֹצֵא אֲצַבְעוֹת מְקַטְעִין מוֹשְׁלֵכִין בְּהָרִים, וְהִיָּה מְלַקְטָן וּמְגַפָּן וּמְחַבְקָן וּמְנַשְׁקָן וְנוֹתֵן לְתוֹךְ טְלִיתוֹ, וְאוֹמֵר לָהֶם, בְּנֵי לֹא כֶּד הַזְהָרְתִּי וְאַמְרֹתֵי לָכֶם [\(ירמיה יג, טז\)](#): תָּנוּ לְה' אֱלֹהֵיכֶם כְּבוֹד בְּטָרִם יַחֲשֹׁד וּבְטָרִם יִתְנַגְּפוּ רְגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נֶשֶׁף. עַל אוֹתָהּ שְׁעָה נֹאמֵר [\(ירמיה ט, ט\)](#): עַל הָהָרִים אֲשֶׁר בְּכִי וְנָהִי וְעַל נְאוֹת מְדַבֵּר קִינָה, עַל אוֹתָם הָרִים נְאִים וּמְשַׁבְּחִים אֲשֶׁר בְּכִי וְנָהִי, עַל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁנֶּהֱפְכוּ לְקִינָה. וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מְקַנָּה, כִּי לֹא שָׁמְעוּ לְקוֹל דְּבַרֵי תוֹרָה וְלֹא לְקוֹל דְּבַרֵי נְבוּאָה, אֲלֵא מְקַנָּה, אֲלֵא לְקוֹל דְּבַר הַמְּקַנָּא, שֶׁהָיוּ מְקַנְיָאִים אוֹתוֹ בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִים, הִדָּא מָה דְאַתָּה אָמַר [\(דברים לב, טז\)](#): יִקְנֵאֵהוּ בְּזָרִים, לְפִיכֶד [\(ירמיה ט, ט\)](#): מַעוֹף הַשָּׁמַיִם עַד בְּהֵמָה נִדְדוּ הֶלְכוּ, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲלַפְתָּא חֲמֻשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לֹא נִרְאָה עוֹף טָס בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, מָה טַעַם מַעוֹף הַשָּׁמַיִם עַד בְּהֵמָה נִדְדוּ הֶלְכוּ, בְּהֵמָה בְּגִימְטָרִיא חֲמֻשִׁים וּשְׁתַּיִם.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָדָם לְאַרְבְּעִים שָׁנָה הָיוּ נוֹטְעִים תְּמָרִים בְּבָבֶל, לוֹמַר שְׁמִינִי מְתִיקָה מְרַגְלַת לְשׁוֹן לְתוֹרָה.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי אֶבְהוֹ שְׁבַע מֵאוֹת מֵינֵי דְגָיִם טְהוּרִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת מֵינֵי חֲגָבִים טְהוּרִים וְעוֹפוֹת לְאִין מְסַפֵּר, וְכֵלְן גְּלוּ עִם יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, וְכִשְׁחֲזְרוּ חֲזְרוּ עִמָּהֶם חוּץ מִדָּג אֶחָד שֶׁשָּׁמוֹ שְׁבוּטָא. וְדָגִים הֵימָדָּ גְלוּ, רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר דֶּרֶךְ תְּהוּם גְּלוּ וְדֶרֶךְ תְּהוּם חֲזְרוּ.

אָמַר רַבִּי זִירָא בֵּא וּרְאָה כַּמָּה הִיא חֲצוּפָה אַרְצָא יִשְׂרָאֵל שְׁעֵדִין עוֹשֶׂה פְרוֹת, וְלָמָּה עוֹשֶׂה פְרוֹת, רַבִּי חֲנִינָא וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יוֹי חַד אָמַר עַל שֵׁם שְׁמִזְבְּלִין אוֹתָהּ, וְחֲרִינָא אָמַר עַל שֵׁם שְׁהֵם מְהַפְּכִים בְּעַפְרָה.

אָמַר רַבִּי יוֹדָן שְׁבַע שָׁנִים נִתְקַיַּם בְּהֵם גְּפְרִית וּמְלַח, וְכֹל כֶּד לָמָּה, עַל שֵׁם [\(דניאל ט, כז\)](#): וְהַגְּבִיר בְּרִית לְרַבִּים שְׁבוּעַ אֶחָד. כּוֹתֵיִם שְׁבָה כִּיצַד עוֹשִׁין, זוֹרְעִין אוֹתָהּ מְטָלִיּוֹת מְטָלִיּוֹת, זוֹרְעִין כָּאֵן וְהִיא נִשְׂרָפֶת, זוֹרְעִין כָּאֵן וְהִיא נִשְׂרָפֶת. עוֹבְדָא הָוָה בְּחַד דְּהוּוּ קָאִים וְרַדִּי בְּבִקְעַת בֵּית עֲרַבָא, וְיִתְקַף יְדֵיהּ אֲסִיפְתִּיהּ, וְסִלִּיק עַפְרָא יְקִידָא וְאוֹקִיד דְרַעִיהּ, לְקַיִם מָה שְׁנֹאמֵר [\(דברים כט, כב\)](#): גְּפְרִית וּמְלַח שְׂרָפָה כָּל אַרְצָה. רַבָּה בַר כְּהֵנָא אָמַר אֵינָן לֹא מִמְּחִילוֹת הָאָרֶץ, וְלֹא מִשְׁמָמוֹת הָאָרֶץ, אֲלֵא לְפָנָיו, לְקַיִם מָה שְׁנֹאמֵר [\(בראשית ט, ב\)](#): וּמִוֹרָאֲכֶם וְחֲתִכֶּם יְהִיָּה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ. וְלַעֲתִיד לְבוֹא הַכֹּל חוּזָר, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(יחזקאל לו, לד\)](#): וְהָאָרֶץ הַנִּשְׁמָה תַעֲבֹד תַּחַת אֲשֶׁר הִיָּתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל עוֹבֵר.

א איכה ישבה, שלשה נתנבאו בלשון איכה, משה, ישעיה, וירמיה. משה אמר (דברים א, יב): איכה אשא לבדי וגוי. ישעיה אמר (ישעיה א, כא): איכה היתה לזונה. ירמיה אמר: איכה ישבה בדרך, אמר רבי לוי משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין, אחד ראה אותה בשלותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, ואחד ראה אותה בנוולה. כך, משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם ואמר: איכה אשא לבדי טרחכם. ישעיה ראה אותם בפחזותם, ואמר: איכה היתה לזונה. ירמיה ראה אותם בנוולם, ואמר: איכה ישבה. שאלו את בן עזאי אמרו לו רבנו דרש לנו דבר אחד ממגלת קינות, אמר להם לא גלו ישראל עד שפפרו ביחידו של עולם, ובמילה שנתנה לעשרים דורות, ובעשרת הדברות, ובחמשה ספרי תורה, מנגן איכה.

אמר רבי לוי לא גלו ישראל עד שפפרו בשלשים ושש כרתות שבתורה, ובעשרת הדברות, מנגן איכה ישבה בדרך. רבי ברכיה בשם רבי אבדימי דמן חיפה, למלך שהיה לו בן, בזמן שעושה רצונו של אביו, היה מלבישו בגדי מילתין, ובזמן שאינו עושה רצונו, מלבישו בגדי בדרך. כך ישראל, כל זמן שהיו עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא, כתיב (יחזקאל טו, ט): ואלבשוהו רקמה, רבי סימא אמר פורפירא תרגם אונקלוס אפקלטורין פליקטא. ובזמן שאין עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא, מלבישו בגדי בדרך, הדא הוא דכתיב: איכה ישבה בדרך.

אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי יהושע בן לוי, קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, אמר להם מלך בשר ודם כשמת לו מת והוא מתאבל, מה דרכו לעשות, אמרו לו תולה שק על פתחו. אמר להם אף אני כך אני עושה, הדא הוא דכתיב (ישעיה נ, ג): אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, אמרו לו מכבה את הפנסין, אמר להם כך אני עושה, שנאמר (יואל ד, טו): שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, כופה את המטות. כך אני עושה, שנאמר (דניאל ז, ט): עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתב, כביכול שהיו הפוכין. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, הולך יחף, כך אני עושה, שנאמר (נחום א, ג): ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, מבזע פורפירא שלו. כך אני עושה, דכתיב (איכה ב, יז): עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו. רבי יעקב דכפר חנן מפרש ליה מהו בצע אמרתו, מבזע פורפירא שלו. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות, יושב ודומם, כך אני עושה, שנאמר (איכה ג, ח): ישב בדרך וידם. מלך בשר ודם אבל, מה דרכו לעשות, יושב ובוכה, כך אני עושה, דכתיב (ישעיה כב, יב): ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרח, דבר אחר, איכה, אמר להם ירמיה, מה ראיתם בעבודת כוכבים שאתם להוטיין אחריה, אלו היה לה פה למיסב ולמיתב, היינו אומרים כך, אלא נאמר דידה ונאמר דיליה, נאמר דידה (ירמיה י, ב): כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאמות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה. ונאמר דיליה (ירמיה נ, יא): כדנה תאמרו להום אלהיא די שמיא וארקא וגוי, (ירמיה נ, טז): לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ה' צבאות

שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמָיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין לְשׁוֹן אֵיכָה אֶלָּא לְשׁוֹן
תּוֹכְחָה, הִדָּא מַה דְּאֵתְ אָמַר (נרמיה ח. ח): אֵיכָה תֵּאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ
וְתוֹרַת ה' אֲתַנּוּ וְגוֹי. וְרַבִּי נַחֲמָיָה אוֹמֵר אֵין לְשׁוֹן אֵיכָה אֶלָּא קִינָה, הִדָּא
מַה דְּאֵתְ אָמַר (בראשית ג. ט): וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה,
אוֹי לָכֶּה. וַאֲיֻמְתִּי נֶאמְרָה מְגַלַּת קִינּוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בֵּימֵי יְהוּדִיקִים
נֶאמְרָה, אָמַר לוֹ רַבִּי נַחֲמָיָה וְכִי בּוֹכִין עַל הַמֵּת עַד שֶׁלֹּא יָמוּת, אֶלָּא אֵימְתִּי
נֶאמְרָה אַחַר חֲרַבּוֹן הַבַּיִת, הָרִי פְתָרוֹנוֹ: אֵיכָה יִשְׁבַּח בְּדָד.

ב הָעִיר רַבְתִּי עָם, תְּנִי רַבִּי שְׁמוּאֵל, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע פְּלִטוֹת הָיוּ בִירוּשָׁלַיִם,
וְכָל פְּלִטָּה וּפְלִטָּה עֶשְׂרִין וְאַרְבַּעַה מְבֹאוֹת, וְכָל מְבוּי וּמְבוּי עֶשְׂרִין
וְאַרְבַּעַה שְׂוָקִים, וְעַל כָּל שׂוֹק וְשׂוֹק עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה שְׂוָקִים, וְעַל כָּל שְׂוָק
וְשְׂוָק עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה חֲצֵרוֹת, וְעַל כָּל חֲצֵר וְחֲצֵר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה בְּתִים,
וְכָל חֲצֵר וְחֲצֵר הֵיטָה מוֹצִיָּאָה עִם כְּפָלִים כְּיוֹצְאֵי מְצָרִים. תְּדַע לָךְ שְׂוָק
הוּא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עוֹבְדָא הוּא בְּחַד שְׂוָק דְּהוּוּ סָלִיק לִירוּשָׁלַם וְטַעַן
מֵאוּוֹן גְּמֵלִין טַעוּנִין פְּלִפְלִין, עֶבֶר לַהֲדִי צוּר אֲשַׁכַּח חַד חֲטִיט דִּיתִיב עַל פִּילֵי
דְּמַדִּינְתָּא, אָמַר לִיה מַה אֵתְ טַעִין אָמַר לִיה פְּלִפְלִין, אָמַר לִיה לֹא יְהַבְתָּ לִי
לּוֹקְטָא לּוֹקְטָא, אָמַר לִיה לֹא. אָמַר לִיה לִית לָךְ מִזְבוֹן אֶלָּא בְּמַדִּינְתָּא
אוּחְרִי. כִּיּוֹן דְּמִטָּא בִירוּשָׁלַיִם אֲשַׁכַּח חַד חֲטִיט דִּיתִיב עַל תְּרַע פִּילֵי, אָמַר
לִיה מַה אֵתְ טַעִין, אָמַר לִיה קְטַע קְטַעַד, אֲשַׁכַּחִיה חֲטִיט אוּחְרוֹן, אָמַר לִיה
מַה אֵתְ טַעִין, אָמַר לִיה תְּפֹר וְתִפְרִיךְ. אָמַר לִיה אֵימָא לִי אֵין יְכִילְנָא מִזְבוֹן
לְהוֹן מוּטָב, וְאֵי לֹא אָנָּא מֵיִיתִינָא לָךְ בַּר נֶשׁ דְּזָבִין כְּלַהוֹן, אָמַר לִיה וּמַה
אֵתְ טַעִין, אָמַר לִיה פְּלִפְלִין, נִסְבִּיָּה וַיְהִיבִיה בְּחַדָּא דְרָא וְאַחְמִין לִיה
כּוּרִיתָא דְּדִינְרִין אָמַר לִיה חֲמֵי הִדָּא מוּנִיטָא אֵי נְפִיק בְּאַרְעָד וְסָב מְנַהוֹן.
לְצַפְרָא נְפַק לְטִיילָא בְּשׂוֹקָא אֲשַׁכַּחִיה חַד מִן רַחֲמוּי דִּילִיה, אָמַר לִיה מַה
אֵתְ טַעִין, אָמַר לִיה פְּלִפְלִין, אָמַר לִיה לִית לָךְ דִּיהַבְתָּ לִי בְּמַאָה דִּינְרִין
דְּאִית לִי אַרְיִסְטוֹן יוּמָא דִּין, אָמַר כְּבָר זְבִינִית לִיה לְגַבִּי פְּלִן. אֲזַל אִיהוּ
לְגַבִּיָּה, אָמַר לִיה אִית לָךְ פְּלִפְלִין דְּזַבְנָתָ, תִּיהַב לִי קָלִיל דְּאִית לִי
אַרְיִסְטוֹן. אָמַר לִיה מַאי אֵימָא לָךְ, כְּבָר זְבִינִית יְתַהוֹן לְחַד חֲטִיט, אֶלָּא
אֵימָא אָנָּא לִיה וְהוּא יְהִיב לָךְ. אֲזַל וְאַשְׁכַּחִינוּן לְהוּוּא דִּירָאֲתָא, דְּאֵיטִס
קְמִיִיתָא נְסָבוֹן מִן אוּנְקָא, דְּאֵיטִס תְּנִינְתָּאֵי נְסָבוֹן מִן פְּלַג אוּנְקָא, דְּאֵיטִס
תְּלִיתָאֵי לֹא אַרְגָּשׁוֹן כְּלָל, לְקִים מַה שְׁנֵאמַר הָעִיר רַבְתִּי עָם. מְבַקֵּשׁ אֶתְהּ
לִידַע כְּמַה אַכְלוּסִין הָיוּ בִירוּשָׁלַיִם, מִן כְּהֵנְיָא אֵתְ יָדַע, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין
בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי לְכָרִי שְׁהִיָּה עוֹמֵד בְּסַדְקֵי וְהָיוּ הַכָּל בָּאֵין לְשַׁעְרוֹ
וְלֹא יָכְלוּ, הָיָה שָׁם פְּקַח אֶחָד אָמַר לְהֵם אַתֶּם מְבַקְשִׁין לְשַׁעְרוֹ מִתְרוּמָתוֹ
אַתֶּם עוֹמְדִים עָלָיו, כִּדְּ מְבַקֵּשׁ אֶתְהּ לִידַע כְּמַה אַכְלוּסִין הָיוּ בִירוּשָׁלַיִם
מִכְּהֵנְיָא אֵתְ יָדַע, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (מלכים א. ח. ט): וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זֶבַח
הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַה' בְּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלְפֵי וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלְפֵי.
וְתִנְיִן פֶּר קָרֵב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה, וְאֵיל בְּאַחַד עֶשֶׂר. הִדָּא דְּאֵתְ אָמַר בְּבִנְיָן
הָרֵאשׁוֹן, אֲבָל בְּבִנְיָן הַשְּׁנִי, פַּעַם אַחַת בְּקֵשׁ אַגְרִיפַס הַמֶּלֶךְ לִידַע כְּמַה מְנִין
אַכְלוּסִין שְׁבִירוּשָׁלַיִם, אָמַר לְהֵם לְכַהֲנִים הַפְּרִישׁוּ לִי כְּלָיָא אַחַת מִכָּל פְּסַח
וּפְסַח, הַפְּרִישׁוּ לוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי זוּגוֹת שֶׁל כְּלָיוֹת, כְּפָלִים כְּיוֹצְאֵי מְצָרִים,
וְאֵין לָךְ כָּל פְּסַח וּפְסַח שֶׁלֹּא הָיוּ עָלָיו מְנוּיִין יוֹתֵר מֵעֶשְׂרָה. תְּנִי רַבִּי חֲנִיָּא

אָפּלו אַרבעים וואָפּלו חמשים. בר קפרא אמר אפלו מאה, חוץ ממי שהיה טמא או בדרך רחוקה. פעם אחת נכנסו להר הבית ולא היה מחזיקו, והיה שם זקן אחד, רמסוהו, ואותו הפסח היו קורין פסח מעוכן, על שם שמעכו את הזקן. כיצד היו ישראל פרוין ורבין, היה אדם משיא בנו בן שתים עשרה שנה אשה שהיא ראויה לילד, והיה חוזר ומשיא בן בנו בן שתים עשרה שנה, לא היה מגיע לעשרים ושש שנים עד שהוא רואה בנים לבניו, לקיים מה שנאמר (תהלים קכח, ו): וראה בנים לבניך שלום על ישראל.

ג היתה פאלמנה, אמר רבי אבא בר כהנא הם לא פלשו אחר מדת הדין, והיא לא פלשה אחריהם. הם לא פלשו אחר מדת הדין, שנאמר (במדבר יא, א): ויהי העם כמתאננים, מתאננים אין כתיב כאן, אלא כמתאננים. (הושע ה, ט): היו שרי יהודה כמסיגי גבול, מסיגי אין כתיב כאן, אלא כמסיגי. (הושע ד, טז): כי כפרה סררה, כי פרה אין כתיב כאן, אלא כפרה סררה, ומדת הדין לא פלשה אחריהם, היתה פאלמנה, היתה אלמנה אין כתיב כאן, אלא פאלמנה, כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזר אליה. (איכה ב, ד): דרך קשתו פאויב, אויב אין כתיב כאן, אלא פאויב. היה ה' פאויב, אויב אין כתיב כאן, אלא פאויב.

דבר אחר, היתה פאלמנה, רבי חמא בר עוקבא ורבנן, רבי חמא בר עוקבא אמר לאלמנה שהיתה תובעת מזונותיה ולא היתה תובעת כתבתה. ורבנן אמרין למלך שפעס על מטרונה וכתב לה גטה ועמד ונטפו ממנה, וכל זמן שהיתה מבקשת לנשא לאחר היה אומר לה היכן גטך, וכל זמן שהיתה תובעת מזונותיה היה אומר לה ולא כבר גרשתיך, כך כל זמן שישאל מבקשים לעבד עבודת פוכבים היה אומר להם הקדוש ברוך הוא (ישעיה נ, א): אי זה ספר פריתות אמכם, וכל זמן שמבקשים לעשות להם נסים כבתחלה, אומר להם הקדוש ברוך הוא כבר גרשתי אתכם, הדא הוא דכתיב (ירמיה ג, ח): שלחתיך ואתן את ספר פריתתיה אליה.

דבר אחר, היתה פאלמנה, רבי עקיבא ורבנן, רבי עקיבא אומר אלמנה, ואתה אומר פאלמנה, אלא אלמנה מעשרת השבטים ולא משבט יהודה ובנימין. ורבנן אמרין אלמנה מאלו ומאלו, ולא מהקדוש ברוך הוא, שנאמר (ירמיה נא, ה): כי לא אלמן ישראל ויהודה מאלהיו.

ד רבתי בגוים, והלא כבר נאמר רבתי עם, ומה תלמוד לומר רבתי בגוים, אלא רבתי בדעות. רבי הונא בשם רבי יוסי בכל מקום שהיה אחד מבני ירושלים הולך למדינה, היו מציעין לו קתדרא לישב עליה, בשביל לשמע חכמתו. חד מירושלים אצל למדינתא, ארע זימניה למימת, אייתי מרי דביתא ואפקיד בידיה מדיליה, ואמר ליה אין הוא אתי ברי מן ירושלים ויעביד לך תלת מילין דחכמתא הב ליה מה דלי, ואין לא, לא תהיב ליה מה דלי, ועבדין ביניהון דלא להוי חד מנהון מחמי ביתא דחבריה לגבי אכסנאי, נח נפשיה ואיתפטר לבית עלמין. לבתר יומין אתא בריה, פיון דמטא בתרע פילי דההיא מדינתא חמא חד טעין מובלא דקיסין, אמר

ליה מִזְבֵּן אֶת מוֹבְלָא דְקִיסִין, אָמַר לִיה אִין, סַב לִי טִימִיתְהוֹן וְאוֹבִיל יִתְהוֹן גְּבִי פְּלוֹן, נְסַב טִימִיסְהוֹן וְאוֹבִיל יִתְהוֹן גְּבִי פְּלוֹן. הָוָה אֲזִיל הוּא וְהוּא אֲזִיל בְּתַרְיָה עַד דְּמִטָּא גְּבִי דְרַתְיָה, אָמַר לִיה אִי פְּלוֹן תָּא סַב מוֹבְלָא דְקִיסִין, אָמַר לִיה וּמִי מוֹבְלָא דְקִיסִין אָמְרִי לָךְ דְּתִיתִי לִי, אָמַר לִיה אִין דְּלָא אָמַרְתְּ לִי אֶת אֲלָא הָדִין בַּר נֶשׁ דְּאֶתִי בְּתַרְאִי לִיה הִינוּן. לְאֶלְתֵּר אֶפְתַּח לִיה בִּיתִיָּה וְנִכְנַס וַיִּהְבּוּ שְׁלֵמָא דִּין לְדִין, הָא מִילָא חֲדָא. אָמַר לִיה מָאן אַתְּ, אָמַר לִיה אָנָּא הוּא בְּרִיָּה דְהַהוּא גְּבָרָא דְמִית גְּבָד, אֶעֱלִיָּה וְעֵבַד לִיה מְגִיס, וְהָוָה לְהַהוּא גְּבָרָא תְרִין בְּנִין וְתַרְתִּין בְּנָאֲתוֹן, כַּד מִטָּא עֲנַתְיָה דְאַרְסְטוֹן אִיִּיתִי קוֹמִיָּה בְּסַעוּדָתָא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין בְּתַבְּשִׁילָא, כְּמָה דְשָׂרוּ לְמִיכַל, אָמַר לִיה סַב וּפְלַג, אָמַר לִיה לָא הִיא דִּידִי, אָמַר לִיה אָנָּא צְבִי דְתִיסַב וְתַפְלַג, נְסַב וּפְלַג, וַיְהִיב פְּרִיגָא בִּין גְּבָרָא וְאַתְתִּיָּה, וַיִּנְסַב פְּרִיגָא תַנְיִיתָא וַיְהִיב בִּין תְּרִי גְּבָרִי דְהוֹן תְּרִין בְּנוֹי, נְסַב תְּלִיתָאָה וַיְהִיב בִּין תְּרִיתִין בְּנִתְיָה, נְסַב תְּרִין פְּרִיגִין וַיְהִיב קוֹמִיָּה דִּידִיָּה. אֶכְלוֹן וְלָא אָמְרוּ לִיה וְלָא מִיִּדִי, הָא מְלֵתָא תַנְיִינָא. לְעִידוֹן רַמְשָׁא אִיִּיתִי תַרְנַגּוּלָא פְּטִימְתָא בְּסַעוּדָתָא, אָמַר לִיה סַב פְּלַג, אָמַר לִיה לָא הִיא דִּידִי, אָמַר לִיה סַב פְּלַג בְּרַעוּתִי. נְסַב וּפְלַג וַיְהִיב רִישָׁא קוֹמִיָּה גְּבָרָא, נְסַב בְּנִי מַעִיָּה וַיְהִיב קָדָם אֶתְתִּיָּה, נְסַב תְּרִין אֶטְמָאֲתָא וַיְהִיב לְתַרִּין בְּנוֹהִי, נְסַב תְּרִין גְּפוּי וַיְהִיב לְתַרְתִּין בְּנִתְיָה, נְסַב גּוּפָא כּוּלָא וַיְהִיב קוֹמִיָּה דִּידִיָּה, הָא מְלָא תְּלִיתָאָה. אָמַר הַכְּדִין פְּלַגִּין בְּאַתְרִיכּוֹן, פְּלַגוּת זִימְנָא קַמָּא וְלָא אָמְרִית לָךְ וְלָא מִיִּדִי, וְהָאִידְנָא אֶת עֵבִיד כְּדִין. אָמַר לִיה לָאו אָמְרִית לָךְ דְּלָאו דִּידִי הוּא, וְאַף עַל גַּב דְּפְלַגִּית יָאוּת פְּלַגִּית. זִמְנָא קַמָּא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין אִיתַת בְּסַעוּדָתָא, אֶת וְאַיִתְתָּד וּפְרִיגָא הָא תְּלֵתָא, תְּרִין בְּנָד וּפְרִיגָא הָא תְּלֵתָא, תְּרִיתִין בְּנָתָד וּפְרִיגָא הָא תְּלֵתָא, וְאַנָּא וְתַרְתִּין פְּרִיגִין הָא תְּלֵתָא, נְסַבִּית מִיִּדִי מִן חוּלְקִכוֹן. הָאִידְנָא אִיתַת תַרְנַגּוּלָתָא, נְסַבִּית רִישָׁא וַיְהִיבֵת לָךְ, דְּאֶת רִישָׁא דְבִיתָא, נְסַבִּית בְּנִי מַעִיָּה וַיְהִיבֵת קָדָם אִיתְתָּד, דְּמִינָה יִפְקוֹן בְּנִיָּא מִן מַעִיָּא, נְסַבִּית תְּרִין אֶטְמָאֲתָא וַיְהִיבֵת לְתַרִּין בְּנָד, דְּאִינוּן עֲמוּדִיָּא דְבִיתָא, נְסַבִּית תְּרִין גְּפִיָּא וַיְהִיבֵת קָדָם בְּנָתָד, דְּלַמְחַר יִפְקוֹן וַיִּפְרַחוּן מִן בִּיתָד וַיִּזְלוּן לוֹן לְבַעֲלִיהוֹן, נְסַבִּית אָנָּא הָדִין אִילְפָא, בְּאִילְפָא אֶתִינָא בְּאִילְפָא אָנָּא אֲזִיל, וְקוּם וְהַב מְדִלִי דְאַפְקַד אָבָא גְּבָד וְאַיִזִיל לְאֶלְתֵּר, יְהַב לִיה מַה דִּילִיָּה וְאַיִזִיל לִיה לְשֵׁלֶם, לְקִיסִים מַה שְׁנַאֲמַר רַבְּתִי בְּגוּיס, רַבְּתִי בְּדַעוּת. אַרְבַּעָה מִירוּשְׁלִים אֶתוּ לְאַתִּינָא אִיתְקַבְּלוּן גְּבִי חַד בַּר נֶשׁ, לְרַמְשָׁא עֵבַד לוֹן אַרְסְטוֹן, מִן דְּאֶכְלוּן וּשְׁתוּן אֶתְקִין לְהוֹן אַרְבַּעָה עַרְסָאֲתָא, וְחֲדָא מְנַהוֹן פְּחִיתָא וּסְמִיכָא אַגְבַּ חֲבַרְתָּא. מִן דְּקָמוּ לְהוֹן לְמִידְמָד, אָמַר שְׁמַעִית דְּבְנֵי יְרוּשְׁלִים חֲפִימִין אִינוּן סְגִין, אֶשְׁמַע מִילָא מְנַהוֹן מַה דְּיִמְרוּן, עַל וּדְמָד לְגוּא מְנַהוֹן. קַם בְּלִילָה הַהוּא דְהוּא דְמִידְ עַל עַרְסָא פְּחִיתָא וְאָמַר לוֹן מַה אַתּוֹן סְבִירִין עַל עַרְסָא אָנָּא דְמִידְ, לִית אָנָּא דְמִידְ אֲלָא אַאֲרַעָא וְאַנָּא תְּלִי. אָמַר לוֹן חוּרְוֹן אַף בְּשָׂרָא דְאַכְלִינוּן בְּרַמְשָׁא טַעַם כְּלָפָא הָוָה בֵּיה. אָמַר לוֹן חוּרְוֹן אַף חֲמָרָא דְשְׁתִּינוּן בְּרַמְשָׁא טַעַם קְבָרָא הָוָה לִיה. אָמַר לוֹן חוּרְוֹן וְעַל אִילִין אַתּוֹן תְּמַהִין אַף גְּבָרָא דְהוּא מְרִיָּה דְבִיִּיתָא לִית הוּא בְּרִיָּה דְאַבוּהָ. כִּיּוֹן דְשְׁמַע גְּבָרָא מִילָא, אָמַר חַד קוּשְׁטָא וְתַלַּת שְׁקָרָא. קַם וְאַזִּיל מִצְפָּרָא לְגַבִּי טַבְּחָא, אָמַר לִיה הַב לִי מִבְּשָׂרָא דִּיהִבֵּת לִי בְּרַמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי. אָמַר לִיה וּמַה הוּא עַסְקִיָּה, אָמַר לִיה חֲדָא אִימְרָא הָוָה לוֹן וְהָוָה

יִנְקָא, וּמִיתָה אִימָה, וְהוּה לֹן חֲדָא פֿלֶבֶתָא וְהוּה אִימָרָא יִנְיִק מְנָה, בְּרַמְשָׁא אֶצְטִמְטִמִּינֹן לְבִשְׂרָא וְאַתִּית בְּעִי, וְלֹא הוּת לֹן חוּרִי, וְיִהְבִּינֹן לָךְ מִינָה. אָמַר תְּרִין קוּשְׂטָא וְתִרִין שְׂקָרָא. אָזַל גְּבִי קְפִילָא אָמַר לִיה הֵב לִי מִן הַהוּא חֲמָרָא דִּיהֶבֶת לִי בְּרַמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי. אָמַר לִיה וּמָה הָוָה עֲסָקִיה. אָמַר לִיה חַד גּוּפְנָא הָוָה לֹן וְהוּה נְצִיבָא עַל קִבְרִיה דְּאַבוּנֹן, וְעֲצָרִיה וְיִהְבִּינָה בְּקוּפּוֹן וְאַצְטִמְטִמְתוּן לְחֲמָרָא וְאַתִּית בְּעִי, וְלֹא הָוָה לֹן, וְיִהְבִּינֹן לָךְ מִינָה. אָמַר תֵּלֶת קוּשְׂטָא וְחַד שְׂקָרָא. אָזַל לְגַבְהָ דְּאַמִּיָּה וְאַמַּר לֵה בְּרִיה דְּמָאן אָנָא, אָמַרְהָ לִיה בְּנִי בְּרִיה דְּאַבוּךְ, אָמַר לֵה אָמַרִי לִי קוּשְׂטָא בְּרִיה דְּמָאן אָנָא וְאִין לֹא אָנָא קִטְעֵה רַאשְׁךְ. אָמַרְהָ לִיה בְּרִי אָבוּךְ לֹא הָוָה מוֹלִיד, וְדַחֲלִית דְּלֹא יִסְבוּן מְדֻלִי קְרִיבוּהִי, בִּישִׁי עֶבְדִּית דְּאַזְלִית וְזִנִּית וְאַיִתִּיתִי יְתָךְ לְכָל עוֹתָרָא וּמְדֻלָּא הֲדִין. אָמַר לֵה מָה אָנֹן חֲמִינִין הֲכָא, יִיתוּן בְּנֵי יְרוּשָׁלַּיִם וְעֶבְדִּין לֹן מְמֹזְרִין, תּוּ נַעֲבִיד בִּינִינֹן דְּלֹא נִקְבֵּל חַד מִנְהוֹן.

ה חַד מִירוּשָׁלַיִם אָזַל גְּבִי תַגְרָא בְּאַתִּינִס, אָתָא אִיתְקַבֵּל בְּחֲנוּת, אֲשַׁכַּח בְּנֵי נְשֵׁי שָׂרוּן יְתָבִין וְשִׁתְּיִין חֲמָרָא, מְדַאֲכַל וְשִׁתָּה בְּעִי מְדָמוּךְ תַּמּוֹן, אָמַרִין לִיה עֶבְדִּין בִּינֹן דְּלֹא נִקְבֵּל בְּרִי נֶשׁ אֲכִסְנָאִי אֶלָּא עַד דְּקַפְּךָ תֵּלֶת קְפִיצִין. אָמַר לֹון וּמִי אָנָא יָדַע אִיךְ אַתּוֹן קְפִיצִין אֶלָּא קוּם עֲבִיד קוּדְמוּי וְאַעֲבִיד אָנָא בְּתַרְךְ כְּוֹתְךְ, קָם חַד מִנְהוֹן וּקְפָץ וְאַיִשְׁתַּכַּח בְּמַצְעֵי דְּחֲנוּת, וּקְפָץ אוּחְרֹן אִישְׁתַּכַּח עַל תַּרְעָא פּוּמָא דְּחֲנוּתָא, קְפָץ אוּחְרֹן וְאַיִשְׁתַּכַּח לְבָרָא, קָם וּטְרַד תַּרְעָא בְּאַפִּיהוֹן, אָמַר לֹון חֵיִיכוֹן מָה דְּבַעִיתוּ לְמַעֲבַד לִי עֶבְדִּית לְכוּן.

ו חַד מְאַתִּינִס אָתָא לִירוּשָׁלַיִם אֲשַׁכַּח חַד יְנוּקָא יְהֵב לִיה פְּרִיטִין וְאַמַּר לִיה זִיל וְאַיִתִּי לֹן תְּאַיִנִין וְעֵינְבִין. אָמַר לִיה יִישֵׁר חִילְךְ אֶתְּ בְּפְרוּטָךְ וְאַנָּא בְּרַגְלֵי מִן דְּאַתָּא אָמַר לִיה סַב פֿלַג, נָסַב מִיְנוּקָא וְיִהִיב קוּמִי דִּידִיה בִּישִׁין וְטְבִיָּא הָוָה מִיִּיתִי וְיִהִיב קוּמִי דְּהַהוּא גְּבָרָא, אָמַר טְבָאוֹת אִינוּן אָמַרִין דְּבִנֵי יְרוּשָׁלַיִם חֲפִימִין אִינוּן סָגְיָא, מִן בְּגִין דְּהָוָה יָדַע דְּלֹא יְהֵב פְּרִיטִין מִן דִּידִיה נָסַב לִיה בִּישָׁא וְטְבָאוֹתָא יְהֵב קוּמִיה דְּהַהוּא גְּבָרָא. אֶלָּא תָא נַעֲבִיד גְּאוּזִין, אִי אָנָא אָזִיל וְאַתִּי לִי גְבָךְ אָנָא נָסִיב מָאן דְּאַיִת קַמְךָ, וְאִין אָתִי לָךְ מָה דְּאַיִת קְדָמוּי אֶתְּ נָסִיב, וְעֶבְדִּין בִּינִיהוֹן, וְנָסַב מָה דְּהָוָה לִיה.

ז חַד מְאַתִּינִס אָתָא לִירוּשָׁלַיִם אֲשַׁכַּח חַד מִיְנוּקָא וְיִהִיב לִיה פְּרִיטִין, אָמַר לִיה זִיל וְאַשְׁכַּח וְאַיִתִּי לִי מָה דְּאַכּוֹל וְאַשְׁבַּע וְאוּתֵר וְאַיִסַּב לְאַסְטְרָטָא. אָזַל הוּא וְאַיִתִּי לִיה מִילְחָא. אָמַר לִיה מִילְחָא אָמַרִי לָךְ דְּתִיתִי לִי. אָמַר לִיה וְלֹא כֹן אָמַרְתָּ לִי זִיל אִיִּיתִי לִי מָה דְּנִיכּוֹל וְנִשְׁבַּע וְנוֹתִיר וְאַיִסַּב לְאַסְטְרָטָא, חֲיִיד אִית בִּיה דְּתִיכּוֹל וְתִשְׁבַּע וְתוֹתִיר וְתִיִסַּב לְאַסְטְרָטָא.

ח חַד מְאַתִּינִס אָתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁכַּח חַד מְדוּכָא מְטֻלְקָא, נִסְבִּיה וְאוּבְלִיה גְּבִי חֲיִיטָא, אָמַר לִיה חֲיִיט לִי הֲדִין מְדוּכָא תְּבִירָא. אָפִיק לִיה אִיהוּ מְלָא קוּמְצִיה חָלָא, אָמַר לִיה שְׁזוֹר לִי חוּטִין וְאַנָּא חֲיִיט לִיה.

ט חד מאתינס אתא לירושלים, אשכח חד מינוקא ירב ליה פריטין, אמר ליה זיל ואיתי בעין וחובצין, מן דאתא אמר ליה אחמי לי אידא היא חובצא דעיזא חיותי ואידא היא דעיזא אופקתי. אמר ליה איהו את גבר סב ואחמי לי את אידא היא ביעתא דתרנגולתא חיותי ואידא היא דאופמתי.

י חד מאתינס אתא לירושלים, אשכח חד כהנא, אמר ליה מובלא דקיסין כמה עבדין תנן, אמר ליה כד רטיבה הוה פולה תנן, כד יבישה היא תלתא תנן ותלתא קטם ותלתא אשא אכלה, מן היו ילויף לה, מעצי המערכה.

יא חד מאתינס אתא לירושלים, על לבי ספרא אשכח מינוקא דיתבון תמן ורביהון לא הוה תמן גביהון. הוה שאל לון והינון מגיבין. אמרין ליה תא נעביד בינינו דכל דשאיל שאלתא ונצח לחבריה דנסבין ליה מנוי, אמר לון אין. אמר אתון דבני אתרא מקדמין ליה, אמרין ליה אמור את דאת גבר סב, אמרין ליה הדין מילא מה אינון, תשעה נפקין, ותמנא עללין, ותרין מזגין, וחד שתי, ועשרים וארבעה משמשין. ולא יכיל מגיב לון ונסבין מנוי. אתא לגבי רבי יוחנן רביהון, אמר ליה אהא רבי כל הדא בישתא רבתא אית גביכון, דכד אתא בר נש אכסניא לביניכון אתון נסבין מנוי. אמר ליה דלמא מילא אמרון לד ולא יכלת מגיב להון ונסבין מניד. אמר ליה אין. אמר ומה אמרון לד, אמר ליה כן וכן אמרון לי. אמר ליה בני, תשעה נפקין, אילין ירחי דביטנתא דילידתא. ותמנא עללין, תמנא יומין דגזירתא. ותרין מזגין, אילין תרין דדא דתרויהון מזגין. וחד שתי, הוא מינוקא דאתיליד. ועשרין וארבעה משמשין, עשרים וארבעה ירחי מינוקתא. לאלתר אתא ומגיב לון ונסב מנוי, וקרון עליה (שופטים יד, יח): לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי.

יב חד מאתינס אתא לירושלים עבד תלת שנין ופלג למילף לישן דחוכמתא ולא ילויף, בתר תלת שנין ופלג זבין חד עבד והוא עויר, אמר בתר תלת שנין ופלג זבנית עבד עויר, אמר ליה חייך דהוא חפס טפי סגי וצפי מרחוק. מן דנפקון מן פילי אמר ליה גוד דנמטי לוייתא. אמר ליה ואית לוייתא קומינן, אמר ליה אין, ואית קומינן אנקא חדא עוירא בחדא פרגא, ובטנה תרין, וטעניה תרין זיקין, חד דחמר, וחד דבסס, ורחוקה ארבע מילין וגמלא עמס. אמר ליה עמא דתביר קדל, בחדא עינא מנן את ידע דהיא סמא מחד עינא, אמר ליה חמי דחד גבה דאורחא ריע וחד לא ריע. ודבטנה תרין מנן את ידע, אמר ליה רבעית לה וחמיתא אתריהון דתרויהון. אמר ליה מנן את ידע דטעניה תרין זיקין חד דחמר וחד דבסס. אמר ליה מן מטפיייתא, דחמרא ספיג ובסימא תסיס. דגמלא עמא מנן את ידע, דאשתון במיסוון דאורחא ויהודאי לא משתין במיסוון דאורחא אלא בחד זוייא. ורחקא ארבעה מילין מנן את ידע,

אמר ליה עד ארבעה מילין פרסתיה דגמלא מינכרא מכאן ולהלן לית הוא מינכרא.

יג חד מאתינס אזל לירושלים והוה מפלי בבני ירושלים סגיא, אמרין מאן ייזיל ומייתי ליה גבון, אמר לון חד אנא איזיל ואייתי ליה ורישיה גריע, אזל ירושלמי לאתינס אתקבל גבי ההוא גברא, לצפרא נפקין תרויהון לטיילא בשוקא, אפסיק חד סנדליה, אמר ליה לאומנא סב לך טרימיסא הדין ועבדיה לי הדין סנדלא, עבדיה ליה. למחר נפקין תרויהון לטיילא בשוקא אפסיק סנדלא חוריתא, אמר ליה סב לך הדין טרימיסא וזיל ועבדיה ליה באומנא להדין סנדלא דילי. אמר ליה וכל הדין יקירין סנדליא גביכון, אמר ליה אין. אמר ליה מכמה דינרין, אמר ליה מתשעה ומעשרה דינרין, וכד אינון זילין משבעה ומשמנה דינרים. אמר ליה אי אתינא לגביכון בהדא סחורתא מזבנת יתיה לי, אמר ליה אין, אלא דלא תיעול למדינתא בר מדעת. כמה דעביד עבידא וזבין סחורתא דסנדליא אזל ליה סליק לירושלים ויתיב על תרע פילי דמדינתא, שלח בתריה ואתא, פיון דאתא אמר ליה עבדינו בינינו דלא ייעול בר נש למזבנא זבינוהי אלא אם כן רישיה גריע ושיחרור אפוי, אמר ליה ומה אנא מנזק דאנא גרע ראשי ואזבין עבידתי. מן דגרע רישיה נסביה ואותביה במיסוון דשוקא, וכד הוה בר נש אתי למיזבון מיניה סנדלא אמר ליה הדין סנדלא זוגא בכמה הוה, אמר ליה מן עשרה דינרין או מן תשעה דינרין, ברם לית אנא פחית מתמניא דינרין, וכד הוה שמע הוה טפח ליה על רישיה בסנדלא ואזיל ליה ולא זבין. אמר ליה כל הדא בישתא שלמית לך פד הוית באתראי, אמר ליה מכאן ולהבא לא תפלי בבני ירושלים [תפלי, לשון בדיקה הוא, לא תפאר אחריד, תרגומו לא תפלי בתוך].

יד חד כותאי עבד נפשיה מפשר חלמין, שמע רבי ישמעאל ברבי יוסי ואמר לית אנא איזיל ואחמי הדין טפשא דליבא כותאה דמפליא בברייתא אזל ויתיב ליה גביה, אתא חד אמר ליה חמית בחלמי זיתא משקה מישחא, אמר ליה כותאי זיתא נהור ומשחא נהור, את חמי נהור בנהור סגיא. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא, אימיה הוא חכים [פרוש הוא בא על אמו]. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי עיני חד בלעה חברתה. אמר ליה ההוא גברא את חמי נהור בנהור סגיא. אמר ליה רבי ישמעאל ברבי יוסי תיפח רוחיה דההוא גברא, תרין בגין אית ליה וחד מנהון חכים לחבריה. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי ובלעית חד כוכב. אמר ליה ההוא גברא חמי נהור סגיא, כוכבא נהור ואתה נהור, הא נהורא על נהורא. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא יהודאה קטל. ומן הן יליף רבי ישמעאל, מן הדין קרייה [\(בראשית טו, ה\)](#): הבט נא השמימה וספר הכוכבים. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי אית לי תלת עינין. אמר ליה ההוא גברא חמי נהור סגיא. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא אפיי הוא תרתין דידיה וחדא דתנורא. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי ארבעה אודנין וכל עמא מציתין למלוי. אמר ליה את שמיע סגיא. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח

רוחיה דההוא גברא מגבב כובין הוא, וכד הוא טעין להון כל עמא ערקין מן קדמוי. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי דהוינא טעין חד פנקס ובה עשרים וארבעה לוחין והנה כתיב מן הכא ומחיק מן הכא, כתיב מן הכא ומחיק מן הכא, אמר ליה ההוא גברא סליק לרבו ויהוי עסקיה סגין, והוא כתיב מן הכא ומחיק מן הכא כתיב מן הכא ומחיק מן הכא. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא מרדעא אית ליה ובה עשרים וארבע מרקעין, חייט ליה מן הכא ומתבצע מן הכא. אתא חורן ואמר ליה חזינא בחלמי דאנא טעין קניא וביה מיסרא דחסין, אמר ליה ההוא גברא סליק לרבו.

אמר רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא, אוצרא דחמרא אית ליה ונפיק כוליה בסיס, ואזיל כולי עלמא וייתוניה בגרביה לפוס קרא למיכבשא ביה חסין. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי דכל עלמא מחמין לי באצבעותיהון, אמר ליה ההוא גברא סליק לרבו וכל עמא מחמין לך באצבעותיהון. אמר לו רבי ישמעאל הב לי אגרי ואנא פתר לך, אמר ליה כבר פתיר הוא. אתא זימנא חורן אמר ליה חמית בחלמי דכל עמא מנפחין לי בלועיהון ומקלסין לי באצבעותיהון. אמר ליה ההוא גברא סליק לרבו וכל עמא מקלסין לך בלועיהון. אמר ליה רבי ישמעאל תיפח רוחיה דההוא גברא אוצר דחיסין אית ליה וכד מחמין ליה באצבעותיהון דהנה דילפא נחית עליהון, וכד הו מנפחין לית בלועיהון דאינון מנפחין, וכדו דמקלסין לך באצבעותיהון דאינון מצמחין עשבין ולית לההוא גברא מנהון כלום.

טו חד כותאי אמר אני אזיל וחמי חד סבא דיהודאי דמפלין בברייתא, אתא יתיב ליה גביה, אמר ליה חמית בחלמי ארבעה ארזין וארבעה שקמין ודור דתבן ותורא רכיב עליהון. אמר ליה רבי ישמעאל תפח רוחיה דההוא גברא, ארבעה ארזין, ארבעתי שולטתא דערסא. ארבעה שקמין, ארבעת שיטותא דערסא. דור דתבן, הדא הוא חבלין דידיה. ותורא רכיב עליהון, הוא משכא דערסא דדמין עלויה, וההוא גברא סליק עלה ולא נחית, וכן הנה ליה. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי זיתא בשעת נצבא, אמר ליה ההוא גברא חמי נהור סגין. אתא חורן ואמר ליה חמית בחלמי זיתא בשעת חבטא, ואמר ליה ההוא גברא תקון חרציה למחאתה [פרוש מכות], אמר ליה רבי לדין אמרת כדין ולי אמרת כדין, אמר ליה תיפח רוחיה דההוא גברא דין חמא בשעת נצבא ודין בשעת חבטה.

טז חד מתלמידוי דרבי יוחנן הנה יתיב קומיה מיסבר ליה ולא סבר, אמר ליה למה לית את סבר, אמר ליה תלת מילין קשין חמית בהדין ליליא ולית אנא נדע מה אינון. אמר ליה אימא לי מה אינון. אמר ליה חמית בחלמי דאמרין לי באדר את מיית, וניסון לית את חמי, וזרע ולא חצד. אמר ליה תלתיהון הן טבין, באדר את מיית, בהדורה של תורה את מיית, [פרוש מתגבר], וניסון לית את חמי, נסיונן לית את חמי. וזרע ולא חצד, מה דילידית לית את קביר. אמר לו חורן חמית בחלמי דלא הנה ברגלי

פְּטִישׁ, אָמַר לִיה חִיִּיד לִית הָא בִּישָׁא אֶלָּא טָבָא, דְּמֵטִי חֲגָא וְלֹא הוּה לִיה לְהֵהוּא גִבְרָא כְּלוּם, מִן הוּ יְלִיף רַבִּי יוֹחָנָן, רַגְל בְּרַגְל.

יז חַד בַּר נֶשׁ אֶתָּא לְגַבֵּי רַבִּי יוֹסִי בַר חַלְפָּתָא אָמַר לִיה חֲמִית בְּחַלְמִי דְּאֶמְרִין לִי קוּם סוּק לְקַפּוּדְקֵיָא וְאֶת נָסִיב פְּעָלָא דְּאָבוּךְ. אָמַר לִיה וּמִי סָלִיק לִיה אָבוּךְ מִן יוּמוֹי לְקַפּוּדְקֵיָא, אָמַר לִיה לֹא. אָמַר לִיה זֵיל מִד לְךָ עֶשְׂרִים שׁוּרְיָא בְּבֵיתְךָ, אָמַר לִיה לִית הֵינּוּן עֶשְׂרִים. אָמַר לִיה זֵיל מְנִינּוּן מְלַעֲיָלָא לְתַתָּא וּמִתַּתָּא לְעֵילָא, וּבִאֲתָרָא דִּישְׁלָם מְנַן עֶשְׂרִים שְׁרִיין תַּמָּן אֶת מִשְׁכַּח לִיה. אֲזַל וְעָבַד כּוּן וְאֶשְׁכַּחִיהָ לְפַעְלִיה וְאִיעֵתֵר. וּמִן הוּ יְלִיף לִיה רַבִּי יוֹסִי, קַפּוּדְקֵיָא, כְּפָא בְּלִשׁוֹן גּוֹן עֶשְׂרִים, דִּוְקֵיָא הוּ בְּלִשׁוֹן גּוֹן קוּרוֹת.

יח חַדָּא אֶתָּתָא אֶתָּת לְגַבֵּי רַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרָה לִיה חֲמִיית דְּשְׁרִיתָא דְּבִיתָא פְּקַעָה, אָמַר לָהּ הֵהִיא אֶתָּתָא יְלָדָה בַּר דְּכֵר, אֲזַלְת וְכוּן הוּה לָהּ. אֲזַלְת זְמַן חוֹרֵן לְמִשְׁאֲלִינְיָה, אָמְרָה לִיה שְׁרִיתָא דְּבִיתָא פְּקַעָא, אָמַר לָהּ אֶת יְלִידָת בַּר דְּכֵר, אֲזַלְת וְכוּן הוּה לָהּ. אֲזַלְת זְמַן חוֹרֵן זְמַנָּא תְּלִיתִיתָא אֲשַׁכַּחַת תְּלַמִּידוֹי יְתַבִּין בְּבֵי סַפְרָא וּרְבֵהוֹן לָא הוּה תַּמָּן, אָמְרָה לּוֹן אֵן הוּא רַבְכּוֹן, אָמְרִין לָהּ מָה אֶת בְּעָא מִינְיָה, אָמְרָה לּוֹן דְּלָמָא דְּאֶתוֹן חַכְמִין לְמִיפְשֵׁר חַלְמָא דְּחֲמִית כְּרַבְכּוֹן, אָמְרִין לָהּ אָמְרִי לָן מָה אֶת בְּעֵיָא וְאֵנן פְּתִרִין לִיד, אָמְרָה לּוֹן חֲמִית בְּחַלְמִי הֵהִיא אֶתָּתָא דְּשְׁרִיתָא דְּבִיתָא פְּקַעָה, אָמְרִין לָהּ הֵהִיא אֶתָּתָא קְבָרָא בְּעֵלָה. וְכֵד נִפְקַת מִן קוּמִיָהוֹן שְׁרִיית מִיילָלָא, שְׁמַע רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לָהּ לָמָה הֵהִיא אֶתָּתָא מִיילָלָא, אָמְרוּ לִיה הֵהִיא אֶתָּתָא אֶתָּת לְמִישְׁאֲלִינְךָ וְלֹא אֲשַׁכַּחַת יְתָךְ. אָמַר לְתַלְמִידוֹי הֵהִיא אֶתָּתָא מֵאִי אֶתָּת לְמִישְׁאֲל, אָמְרִין לִיה לְמִיפְתְּרִינָה לְחַלְמָא. אָמַר לָהּ וּמָה אָמְרִיתוּ לָהּ, אָמְרִין לִיה כּוּן וְכוּן, אָמַר לָהּ אֲבַדְתוֹן גִּבְרָא, לֹא כּוּן כְּתִיב [\(בראשית מא, יג\)](#) : וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה, וְלֹא כֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַחֲלוּם הוּלֵךְ אַחַר פְּתָרוֹנוֹ חוּץ מִן הַיַּיִן, יֵשׁ שׁוֹתֵהוּ וְטוֹב לוֹ יֵשׁ שׁוֹתֵהוּ וְרַע לוֹ.

אָמַר רַבִּי אֶבְהוּ דְּבַרֵּי חֲלוּמוֹת לֹא מַעְלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

יט מַעֲשָׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שְׁהֵי מְהַלֵּךְ בְּדַרְךָ, מְצָאוּ אָדָם אֶחָד שְׁהֵי מְהַלֵּךְ בְּדַרְךָ, אָמַר לוֹ מָה אַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ אֲנִי מְהַלֵּךְ בְּדַרְךָ, אָמַר לוֹ יָפָה אֲמַרְתָּ שְׁאֵתָה מְהַלֵּךְ בְּדַרְךָ שְׁכַבְשׁוּהָ לִיסְטִים שְׁכַמּוֹתָךְ. הֲלָךְ מִשָּׁם יוֹתֵר וּמְצָא תִינּוֹק אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פְּרִשֶׁת דְּרָכִים, אָמַר לוֹ אֵיזוֹ דַּרְךָ קְרוּבָה לְעִיר, אָמַר לוֹ זוֹ קְרוּבָה וּרְחוֹקָה וְזוֹ רְחוֹקָה וְקְרוּבָה. הֲלָךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּזוֹ שְׁקְרוּבָה וּרְחוֹקָה, כִּינּוּן שְׁהֵי לְעִיר מְצָא גְנוֹת וּפְרִדְסִים מְקַפִּים לְחוּמָה, וְחִזַּר אֶצֶל אוֹתוֹ תִינּוֹק וְאָמַר לוֹ בְּנִי וְכִי זוֹ דַּרְךָ קְרוּבָה לְעִיר, אָמַר לוֹ אַתָּה הוּא חָכָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לָךְ שְׂזוֹ קְרוּבָה וּרְחוֹקָה וְזוֹ רְחוֹקָה וְקְרוּבָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲשַׁרִּיכֶם יִשְׂרָאֵל שְׁכַלְכֶם חַכְמִים מְגֻדּוּלְכֶם וְעַד קִטְנֻכֶם. הֲלָךְ מִשָּׁם וּמְצָא תִינּוֹק אֶחָד וּבִידּוֹ כְּלִי מְכֻסָּה, אָמַר לוֹ מָה בְּיָדְךָ מְכֻסָּה בְּכִלֵּי זֶה, אָמַר אֵלָיו בְּעֵית אֲמָא דְּתַדְעָה מָה דְּאִית עִמִּי

לא הות אַמְרָה לי פְּסִיתִיהּ. הִלֵּךְ מִשָּׁם יוֹתֵר וּמִצָּא תִינוּק אֶחָד, אָמַר לוֹ מִימִיָּה שֶׁל עִיר מָה הוּא, אָמַר לוֹ מָה אֵיכָפֶת לָךְ, הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים מְרַבִּין. כִּיּוֹן שֶׁנִּכְנַס לְעִיר מִצָּא תִינֻקָּת עוֹמֶדֶת מִמְּלֶאָה מִן הָעִיר, אָמַר לָהּ הַשְּׂקִינִי מִיָּם, אָמְרָה לִי לָךְ וְלַחֲמוּרְךָ. כִּיּוֹן שֶׁשָּׂתָה וּפְנָה לִילְךָ אָמַר לָהּ בְּתִי עֲשִׂית כִּמְעֵשָׂה רַבָּקָה. אָמְרָה לִי אֲנִי עֲשִׂיתִי כִּמְעֵשָׂה רַבָּקָה וְאַתָּה לֹא עֲשִׂית כִּמְעֵשָׂה אֲלִיעֶזֶר. תִּגִּי מִנִּיחִין פֶּאֶה עַל מְעֵשָׂה קִדְרָה וְאִין מִנִּיחִין פֶּאֶה עַל מְעֵשָׂה אֶלְפָס. וּמְעֵשָׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שְׁנַתְּאַרְח אֶצֶל אִשָּׁה אֶלְמָנָה, יוֹם רֵאשׁוֹן הַכְּנִיסָה לוֹ תִבְשִׁיל וְאָכְלוּ וְלֹא הִנִּיחַ לָהּ פֶּאֶה. יוֹם שֵׁנִי הַכְּנִיסָה לוֹ תִבְשִׁיל וְאָכְלוּ וְלֹא הִנִּיחַ לָהּ פֶּאֶה. יוֹם שְׁלִישִׁי הַקִּדְיַחְתּוֹ בְּמִלַּח תִּבְשִׁיל שֶׁל גְּרִיסִין, כִּיּוֹן שֶׁטַעַם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִשְׁדָּךְ יָדוּ מֵהֶם. אָמְרָה לוֹ רַבִּי מִפְּנֵי מָה מְשַׁכְּתָּ יָדְךָ מִן הַגְּרִיסִין הַלָּלוּ, אָמַר לָהּ כָּבֵר סַעֲדָתִי מִבְּעוֹד יוֹם. אָמְרָה לִי אִם סַעֲדָתָּ מִבְּעוֹד יוֹם מִפְּנֵי מָה לֹא מַעֲטָתָּ בְּפֶת כְּדָרְךָ שֶׁמַּעֲטָתָּ בְּגְרִיסִין הַלָּלוּ, שְׂמָא פֶּאֶה הַנְּחִתָּ, עַל שֵׁנִי תִבְשִׁילִין שֶׁאֶכְלָתָּ לָמָּה לֹא הַנְּחִתָּ כְּמוֹ שֶׁהַנְּחִתָּ בְּגְרִיסִין הַלָּלוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִיָּמֵי לֹא נִצְחָנִי אָדָם אֶלָּא אֶלְמָנָה זֹו וְתִינֻקָּת אַחַת וְאוֹתָם תִּינוּקוֹת, לְקַיָּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר רַבְּתִי בְּגוּיָם רַבְּתִי בְּדַעוֹת.

ב שְׂרָתִי בְּמִדִּינוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְפִי שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל תְּנַאי שֶׁקִּבְּלוּ מִסִּינֵי, לְפִיכָךְ הִיָּתָה לְמַס, הוּא סִינֵי הוּא לְמַס, חוֹשְׁבֵינִי דְדִין כְּחוֹשְׁבֵינִי דְדִין.

אָמַר רַבִּי יְשֻׁמְעֵאל בֶּר נַחֲמָן לְפִי שֶׁעָבְדוּ יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְפִיכָךְ הִיָּתָה לְמַס, הִיא לְמַס הִיא סָמַל, אֶתוּי דְדִין הִינוּן אֶתוּי דְדִין. רַבִּי בְּרַחְמֵי אָמַר הַפְּכָה לְמַס סָמַל. וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְמַס, לְמַסָּא דְלַבָּא.

אָמַר רַב עוֹקְבָא בְּלִיל תַּשְׁעָה בָּאָב נִכְנַס אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְבֵית קְדָשִׁי הַקְּדָשִׁים, אַחְזוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיָדוֹ וְהוּא מְטִיל בּוֹ אַרְכּוֹת וּקְצָרוֹת. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [\(ירמיה יא, טו\)](#): מָה לִּידִידִי בְּבֵיתִי, אָמַר לוֹ רַבּוּנִי בְּנֵי הַיֶּכֶן הֵם, אָמַר לוֹ חֲטָאוּ וְהַגְּלִיתִים לְבִין הָאֲמוֹת. אָמַר לוֹ לֹא הָיוּ בָּהוֹן צְדִיקִים. אָמַר לוֹ [\(ירמיה יא, טו\)](#): עֲשׂוֹתָהּ הַמְּזַמְתָּהּ. אָמַר לוֹ הִיָּה לָךְ לְהַסְתַּכֵּל בְּטוֹבִים שְׂבָהָם. אָמַר לוֹ סוּגִיָּהוֹן בִּישׁוֹן, דְּכַתִּיב: עֲשׂוֹתָהּ הַמְּזַמְתָּהּ הַרְבֵּים. אָמַר לוֹ הִיָּה לָךְ לְהַבִּיט לְבְרִית מִיָּלָה שֶׁבְּשָׂרָם. אָמַר לוֹ חֲיִיךָ כְּפָרוּ בָּהּ, שְׁנֵאֱמַר [\(ירמיה יא, טו\)](#): וּבִשָּׂר קְדָשׁ יַעֲבְרוּ מַעֲלִיךָ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיוּ שְׂמַחִין בְּמַפְלָתָם אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, דְּכַתִּיב [\(ירמיה יא, טו\)](#): כִּי רַעַתְכִי אֲזוּ תַעֲלִזִי, וּכְתִיב [\(משלי יז, ה\)](#): שְׂמַח לֵאֵיד לֹא יִנְקָה. וּמִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר מְגַלַּת קִינוֹת אֶלְפָא בֵּיתָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר לְפִי שֶׁכְּתוּב [\(דניאל ט, יא\)](#): וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרְתְךָ וְגוֹי שֶׁהִיא כְּתוּבָה מְאֻלְיָן וְעַד תִּיּוֹן, לְפִיכָךְ נִכְתְּבָה הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אֶלְפָא בֵּיתִין זֹו כְּנֻגַד זֹו.

כא רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמַר אֶף עַל פִּי שֶׁקָּלְוִן יְרַמְיָה בְּאֶלְפָא בֵּיתִין אֵיכָה, הַקְּדִים יִשְׁעֵיהֶם וְרַפְּאוֹן עַל כָּל פְּסוּק וּפְסוּק עַד תִּבְאֵא כָּל רַעַתָּם לְפָנֶיךָ.

כב בכה תבכה בלילה. (תהלים מב, ד) : היתה לי דמעותי לחם יומם ולילה וגוי, רבי אחא ורבנן, רבי אחא אומר כשם שהלחם תדיר כן דמעותי תדירה. רבנן אמרין כל מי שבוכה אינו אוכל, שנאמר (שמואל א א, ז) : ותבכה ולא תאכל. וכך אמר לו הקדוש ברוך הוא ליחזקאל (יחזקאל יב, ג) : ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה וגוי, מהו כלי גולה, רבי חייא בר אבא ורבי שמעון ברבי חלפתא, רבי חייא בר אבא אמר חמת ושטיח וקערה, וכל אחד ואחד יש לו לשמש שני דברים, חמת נותן בה קמח ונותנה תחת ראשו, וקערה אוכל בה ושותה בה, שטיח לשיבה וישן עליה. ורבי שמעון ברבי חלפתא אמר קפה של ארבעת אזנים והיא מחזקת את הכל. לךך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל (יחזקאל כד, כד) : והיה יחזקאל לכם למופת ככל אשר עשה תעשו וגוי, והם לא עשו כן אלא כיון שגלו היה אחד בא ללוש את עיסתו ולא היה יודע במה, והיה חופר בארץ ועושה גומא ולש בתוכה והיו הצרורות מדבקות בעיסתו, וכיון שנותנה בתוך פיו היו שניו קהות עליו, לקיים מה שנאמר (איכה ג, טז) : ויגרס בחצץ שני, וכל אילין לא יהבית בלבי ואימת אעילת ללבי (תהלים מב, ד) : באמר אלי כל היום איה אלהיך.

כג אזכרה נגינתי בלילה עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי (תהלים עז, ז), רבי יהודה ברבי סימון ורבי איבו ורבנן אמרי, לפי שחטאו מאליהם ועד תי"ו, מתנחמין מאליהם ועד תי"ו. וכן את מוצא שכל נבואות קשות שנתנבא ירמיה על ישראל הקדים ישעיה ורפאן, ירמיה אמר : איכה ישבה בדד, ישעיה אמר (ישעיה מט, כא) : ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה וגוי. ירמיה אמר : בכה תבכה בלילה, ישעיה אמר (ישעיה ל, יט) : בכו לא תבכה חנון יחנך וגוי. ירמיה אמר : גלתה יהודה מעני, ישעיה אמר (ישעיה יא, יב) : ונפצות יהודה יקבץ וגוי. ירמיה אמר : דרכי ציון אבלות, ישעיה אמר (ישעיה מ, ג) : קול קורא במדבר פנו דרך ה'. ירמיה אמר : היו צריה לראש. ישעיה אמר (ישעיה ס, יד) : והלכו אלף שחוח בני מעניך. ירמיה אמר : ויצא מן בית ציון וגוי, ישעיה אמר (ישעיה נט, כ) : ובא לציון גואל. ירמיה אמר : זכרה ירושלים, ישעיה אמר : (ישעיה סה, יז) : כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא תעלינה על לב. ירמיה אמר : חטא חטאה ירושלים, ישעיה אמר : (ישעיה מד, כב) : מחיתי כעב פשעיה. ירמיה אמר : טמאתה בשוליה, ישעיה אמר : (ישעיה ד, ד) : אם רחץ ה' את צאת בנות ציון. ירמיה אמר : ידו פרש צר, ישעיה אמר : (ישעיה יא, יא) : יוסיף ה' שנית ידו. ירמיה אמר : כל עמה נאנחים וגוי, ישעיה אמר : (ישעיה מט, י) : לא ירעבו ולא יצמאו. ירמיה אמר : לוא אליכם כל עברי דרך, ישעיה אמר : (ישעיה לב, טו) : עד יערה עלינו ריח מפרום. ירמיה אמר : מפרום שלח אש בעצמותי, ישעיה אמר : (ישעיה נז, טו) : מרום וקדוש אשפון ואת דכא וגוי. ירמיה אמר : נשקד על פשעי, ישעיה אמר : (ישעיה נב, ב) : התפתחי מוסרי צוארך, ירמיה אמר : סלה כל אבירי, ישעיה אמר : (ישעיה סב, י) : סלו סלו המסלה סקלו מאבו. ירמיה אמר : על אלה אני בוכיה, ישעיה אמר : (ישעיה נב, ח) : כי עין בעין יראו וגוי. ירמיה אמר : פרשה ציון בידיה, ישעיה אמר : (ישעיה נא, יב) : אנכי אנכי הוא מנחמכם. ירמיה אמר : צדיק הוא ה', ישעיה

אמר: [\(ישעיה ס, כא\)](#): ועמד כלם צדיקים. ירמיה אמר: קראתי למאהבי, ישעיה אמר: [\(ישעיה ס, יח\)](#): וקראת ישועה חומתיך. ירמיה אמר: ראה ה' כי צר לי, ישעיה אמר: [\(ישעיה סו, יד\)](#): וראיתם ושש לבכם. ירמיה אמר: שמעו כי נאנחה אני, ישעיה אמר: [\(ישעיה סו, א\)](#): נחמו נחמו עמי. ירמיה אמר: תבא כל רעתם לפניך, ישעיה אמר: [\(ישעיה נו, ז\)](#): והביאותים אל הר קדשי.

דבר אחר, אזכרה נגינתי בלילה, רבי איבו ורבי יהודה בר סימון, רבי איבו אומר אמרה פנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא נזפרת אני שבר שהשברתי לפניך בלילן של מלכיות, כמה דאת אמר [\(בראשית יד, כ\)](#): וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך. רבי יהודה אומר נזפרת אני שירין ששרתי לפניך בלילות, כמה דאת אמר [\(ישעיה לח, כ\)](#): ונגינותי ננגן כל ימי חיינו. בלילה, זה ליל של פרה, דכתיב [\(שמות יב, כט\)](#): ויהי בחצי הלילה, ולילו של גדעון שהכה את מחנה מדן ועמלק, דכתיב [\(שופטים ז, ט\)](#): ויהי בלילה ההוא, ולילו של סנחריב שפתוב בו [\(מלכים ב, יט, לה\)](#): ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה'. עם לבבי אשיחה, משתעי אנא עם לבי, ויחפש רוחי, ומפשפש בעובדי, ואומר [\(תהלים עז, ח\)](#): הלעולמים יזנח ה' ולא יסיף לרצות עוד, חס ושלוס לא שבק ולא שביק, דכתיב [\(איכה ג, לא\)](#): כי לא יזנח לעולם ה'. ולא יסיף לרצות עוד, ולא לירצות, לשעבר היה מרצה לאחרים, משה פועס, ואת אומר [\(שמות לג, יא\)](#): ושב אל המחנה, קרי ביה ושוב. אליהו פועס, ואת אומר [\(מלכים א, יט, טו\)](#): לך שוב לדרךך מדברה דמשק. ועכשיו לא לרצות ולא לירצות. האפס לנצח חסדו, מהו האפס, אמר רבי ראובן לשון יוני הוא, כמה דאת אמר [\(עמוס ו, ט\)](#): ואמר אפס. רבי חנינא בר פפא ורבי סימון, רבי חנינא אמר נגמר אותו דבר שאמר הקדוש ברוך הוא למשה [\(שמות לג, ט\)](#): וחנתי את אשר אחן. רבי סימון אומר הא חסילה והא מסכמא, על ידי ירמיה שאמר [\(ירמיה טז, ה\)](#): כי אספתי את שלומי. השכח חנות אל. השכח חנותו אל [\(במדבר ט, כ\)](#): על פי ה' יחנו. השכח [\(שמות לד, ו\)](#): כי אל רחום וחנון, אם קפץ באף רחמיו סלה, אף על גב דהוא פועס רחמיו קרובין. וציון אמרה: עזבני ה' ואדני שכחני, דכתיב [\(ישעיה מט, יד\)](#): ותאמר ציון עזבני ה' וגו'. [\(תהלים עז, יא\)](#): ואמר חלתי היא וגו'.

אמר רבי אלכסנדראי על ידי שלא חלינו פניך בתשובה נשתנית הימין.

אמר רבי שמואל בר נחמני נתחללה אותה שבועה שפרת עמנו בחורב ונשתנית הימין.

אמר רבי סימון השמעת מימיך גלגל חמה חולה ואינו יכול לעלות ולשמש, לשמשיו אין חליין ולפניו יש חליין.

אמר רבי יצחק לגבור שהיה שם במדינה והיו בני המדינה בוטחים בו ואומרים לא יבואו גיסות לכאן, באו הגיסות לעירו, פיון שהוא יוצא ומראה להם פנים מיד הן בורחין. פעם אחת באו הגיסות, אמר להם ימיני חששה לי, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא [\(ישעיה נט, א\)](#): הן לא קצרה יד ה' מהושיע וגו'. שנות ימין עליון, אמר רבי שמעון בן לקיש אם חליין

הן אית סבר, דכל דחשש סופיה מבריא, ואם שנוי ימין לית סבר, והיא דעתיה דרבי יהושע בן לוי [דאמר כי אם מאס מאסתנו, אם מאיסה היא לית סבר, ואם קציפה היא אית סבר, דכל מאן דכעיס סופיה מתרצה].

אמר רבי שמעון בר יוחאי, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אתם בכיתם בכיה של תפלות, סופכם להיות בוכים בכיה של ממש. והיכן בכו ישראל בכיה של תפלות (במדבר יא, ט): וישמע משה את העם בכה למשפחתיו. (במדבר יד, א): ותשא כל העדה ויתנו את קולם. והיכן בכו ישראל בכיה של ממש, רבי איבו ורבי יהודה ברבי סימון, רבי איבו אמר אחד ברמה ואחד בבבל. ברמה דכתיב (ירמיה לא, יד): קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים וגוי. בבבל דכתיב (תהלים קלו, א): על נהרות בבבל וגוי. רבי יהודה ברבי סימון אמר אחד ביהוד מדינתא, ואחד בבבל. ביהוד מדינתא, בכו תבכה בלילה. בבבל, על נהרות בבבל.

אמר רבי איבו אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בשכר אותה הבכיה אני מכניס גליותיכם, הדיא הוא דכתיב (ירמיה לא, טו): כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגוי ויש תקוה לאחרייתך נאם ה'. בכה תבכה. בכה על עגל אחד, תבכה על שני עגלים.

דבר אחר, על יהודה ועל ציון וירושלים.

דבר אחר, בכה על גלות עשרת השבטים, תבכה על גלות שבט יהודה ובנימין.

דבר אחר, בוכה ומבכה אחרים עמה. בוכה ומבכה הקדוש ברוך הוא עמה, דכתיב (ישעיה כב, יב): ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד. בוכה ומבכה מלאכי השרת עמה, דכתיב (ישעיה לג, ז): הן אראלם צעקו חצה, אמר רבי זעירא חיצה כתיב, חיצה היא גביה דנכסיניה.

אמר רבי ברכיה כמה דאת אמר (בראשית טו, ה): ויוצא אתו החוצה. בכה, בוכה ומבכה שמים וארץ עמה, הדיא הוא דכתיב (יואל ב, ט): שמש וירח קדרו. בכה, בוכה ומבכה הרים וגבעות עמה, הדיא הוא דכתיב (ירמיה ד, כד): ראיתי את ההרים וגוי. בכה בוכה ומבכה שבעים אמות עמה.

אמר רבי פנחס אותם שבעים פרים שהיו ישראל מקריבין בחג, פנגד שבעים אמות הם, כדי שלא יצדה העולם מהם. בכה, בוכה ומבכה פנסת ישראל עמה, הדיא הוא דכתיב (במדבר יד, א): ותשא כל העדה וגוי. רבי חונניא מתני ליה בשם רבי נחמיה ותשא כתיב, חובי בישא אוזפיתון לדריא, כמה דאת אמר (דברים כד, ט): כי תשה ברעך.

כז בלילה, למה בלילה, לפי שאין קול הולך אלא בלילה, לכך נאמר בלילה.

אמר רבי איבו לילה מושך עמה קינה. מעשה באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל, והיה לה בן תשחרת ומת, והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה והיה נזכר חרבן בית המקדש, והיה בוכה עמה עד שנשרו ריסי עיניו, וכיון שהרגישו בו תלמידיו, עמדו ופנו אותה משכונתו.

כה ודמעתה על לחיה. על כהניה, כמא דאת אמר (דברים יח, ג): ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה.

דבר אחר, על גבוריה, כמא דאת אמר (שופטים טו, טו): וימצא לחי חמור טריה.

דבר אחר, על שופטיה, כמא דאת אמר (מיכה ד, יד): בשבט יכו על הלחי.

דבר אחר, על בחוריה, את מוצא בשעה שנכנסו שונאים לבית המקדש תפשו את הבחורים וכפתו ידיהן לאחוריהן, והיו בוכין והיו הדמעות יורדות על לחיהן ולא היו יכולין לקנחו, ונושרות על לחיהם כצרבת השחין.

כו אין לה מנחם, אמר רבי לוי כל מקום שנאמר אין הנה לה. (בראשית יא, ט): ותהי שרי עקרה אין לה ולד, והנה לה, שנאמר (בראשית כא, א): והי פקד את שרה. ודכותיה (שמואל א א, ב): ולחנה אין ילדים, והנה לה, שנאמר (שמואל א ב, כא): כי פקד ה' את חנה. ודכותיה (ירמיה ל, יז): ציון היא דרש אין לה, והנה לה, שנאמר (ישעיה נט, כ): ובא לציון גואל, אף כן את אומר: אין לה מנחם, והנה לה, שנאמר (ישעיה נא, יב): אנכי אנכי הוא מנחמכם.

כז כל רעיה בגדו בה היו לה.

אמר רבי יעקב דכפר חנו, זה מיכאל וגבריאל.

כח גלתה יהודה, אמות העולם אינן גולים, אלא אף על פי שגולים אין גלותם גלות, אמות העולם שאוכלים מפתם ושותים מיינם, אין גלותם גלות, אבל ישראל שאין אוכלין מפתם ואין שותין מיינם, גלותם גלות. אמות העולם שהן מהלכים באסקפטיות שלהם, אין גלותם גלות, אבל ישראל שהן מהלכין יחפין, גלותם גלות. לכך נאמר: גלתה יהודה. כן הוא אומר גלתה יהודה, ולהלן הוא אומר (ירמיה נב, כז): ויגל יהודה מעל אדמתו, אלא כיון שגלו תשש כחן פנקבה, לכך נאמר: גלתה יהודה. מעני, על שאכלו חמץ בפסח, כמא דאת אמר (דברים טו, ג): לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני.

דבר אחר, מעני, על שחבלו משכון עני בתוך בתיהם, כמא דאת אמר (דברים כד, יב): ואם איש עני הוא לא תשכב בעבטו.

דָּבַר אַחַר, מֵעַנִי, עַל שְׁעֲשֻׁקוֹ שְׂכָר שְׂכִיר, כְּמָה דָּאֲתָּ אָמַר (דְּבָרִים כד, יד) : לֹא תִעָשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי וְאָבִיוֹן.

דָּבַר אַחַר, מֵעַנִי, עַל שְׁגִזְלוֹ מִתְּנֹת עֲנִי, כְּמָה דָּאֲתָּ אָמַר (ויקרא יט, י, כג, כב) : לְעֲנִי וְלִגְרִי תִעָזֹב אֶתְּם.

דָּבַר אַחַר, מֵעַנִי, עַל שְׂאֲכָלוֹ מֵעֵשֶׂר עֲנִי. רַבִּי בֵּיבִי וְרַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַב הַאֲוֹכֵל טָבֵל שֶׁל מֵעֵשֶׂר עֲנִי, חֲזִיב מִיִּתָּהּ.

דָּבַר אַחַר, מֵעַנִי, עַל שְׁעַבְדוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, כְּמָה דָּאֲתָּ אָמַר (שְׁמוֹת לב, יח) : קוֹל עֲנוֹת אֲנֹכִי שְׁמִיעַ, אָמַר רַבִּי אַחָא קוֹל קְלוּס עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֵין לָךְ דוֹר וְדוֹר שְׁאִינוּ נוֹטֵל מִחֶטְאֵוֹ שֶׁל עֶגְלָה.

כט וַיִּרְבַּע עֲבֹדָה, אָמַר רַבִּי אַחָא עַל שְׁהִיּוּ מִשְׁתַּעֲבָדִים בְּעֶבֶד עֲבָרִי, כְּמָה דָּאֲתָּ אָמַר (יִרְמִיָּה לד, יד) : מִקֶּחַ שֶׁבַע שָׁנִים תִּשְׁלַחוּ. הִיא יִשְׁבָּה בְּגוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַ, רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי נַחְמִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ אָמַר אֵלוֹ מִצָּאָה מְנוּחַ לֹא הִיִּתָּה חוֹזְרֵת, וְדַכּוֹתִיָּה (בְּרַאשִׁית ח, ט) : וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ. וְדַכּוֹתִיָּה (דְּבָרִים כח, טה) : וּבְגוֹיִם הֵהֱם לֹא תִרְגָּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף רַגְלָךְ. כָּל רִדְפִיָּה הַשִּׁיגוּיָּה בֵּין הַמְּצָרִים, כְּהֵהִיא דִּתְנֹן דְּבָרִי בֶן נָנְס בְּסִימָנִיו וּבְמִצְרָנָיו.

דָּבַר אַחַר, כָּל רִדְפִיָּה הַשִּׁיגוּיָּה בֵּין הַמְּצָרִים, בְּיוֹמִין דְּעֵקָא, מִשְׁבַּעָה עֵשֶׂר בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב, שְׁבַעֲהֶם קָטַב מְרִירִי מְצוּי, כְּמָה דָּאֲתָּ אָמַר (תְּהִלִּים צא, ו) : מִדְּבַר בְּאֶפֶל יַחֲלֵךְ מִקְטָב יִשׁוּד צְהָרִים. רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא וְרַבִּי לׁוֹי, רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אָמַר דְּהוּא גְזִיזוּ סוּגְיָא דְּטִיְהָרָה מְרִישֵׁהוֹן דְּשִׁית עַד סוּפִיְהוֹן דְּתִשְׁעָה. וְרַבִּי לׁוֹי אָמַר דְּהוּא גְזִיזוּ סוּגְיָא דְּיוֹמָא מְסוּפִיְהוֹן דְּאַרְבַּע עַד רִישִׁיְהוֹן דְּתִשְׁעָה, וְאִינוּ מְהַלְךְ לֹא בַחֲמָה וְלֹא בַצֶּל, אֶלָּא בַצֶּל הַסְּמוּדָה לַחֲמָה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כָּלוּ מְלֵא עֵינַיִם, קְלָפוֹת קְלָפוֹת, וְשַׁעֲרוֹת שַׁעֲרוֹת. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ אָמַר עֵין אַחַת נְתוּנָה עַל לְבוֹ וְכָל מִי שְׂרוּאָה אוֹתוֹ נוֹפֵל וּמֵת. וּמֵעֵשָׂה בְּחֶסֶד אֶחָד שְׂרָאָה אוֹתוֹ וְנָפַל עַל פְּנָיו וּמֵת, וַיֵּשׂ אוֹמְרִים יְהוּדָה בְּרַבִּי הִיָּה. שְׁמוּאֵל חֲמַתִּיָּה וְלֹא נָפַל, אָמַר עֶכָן בֵּית. רַבִּי אֲבָהוּ הָוָה יִתִּיב וּמִתְּנָא בְּהִדָּא כְּנִישְׁתָּא מְדוּכְתָּא דְּקִסְרִי, חֲמָא חַד בַּר נֶשׁ דְּטַעִין חִדָּא קְטִיטָא וְאַזֵּל לְמִימְחֵי חֲבָרִיָּה, חֲמָא מְזִיקָא קְאִי בְּתַרִּיָּה דְּטַעִין קְטִיטָא דְּפְרִזְלָא קָם וְצָרִיחַ, אָמַר לִיָּה מָה אֲתָּ בְּעֵי קְטִיל חֲבָרִיָּה. אָמַר לִיָּה בְּהִדָּא בַר נֶשׁ קְטִיל חֲבָרִיָּה, אָמַר לִיָּה הָא מְזִיקָא קְאִים בְּתַרִּיָּה דְּטַעִין קְטִיטָא דְּפְרִזְלָא, אֲתָּ מְחֵי לִיָּה בְּהִדָּא וְהוּא מְחֵי לִיָּה בְּהִיָּה וּמֵת. רַבִּי יוֹחָנָן הָוָה מְפַקֵּד לְסַפְרִיָּא וּמִתְּנַנְיָא דְּלֹא לְהוֹוֹן טַעוּנִין עֲרַקְתָּא מִינוּקִיָּא בְּאֵילִין יוּמֵי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי הָוָה מְפַקֵּד לְסַפְרִיָּא וּמִתְּנַנְיָא דִּיהוּוֹן מְפַטְרִין רַב טְלָאי בְּאַרְבַּע שָׁעִין.

ל דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבִלוֹת, אָמַר רַב הוֹנָא הֲכַל מִבְּקָשִׁין תִּפְקִידוֹ, מַעֲשֵׂה בְּכַלְבָּא אַחַת כּוּפְרִית שְׁעֵלְתָּה לְרֹאשׁ הַסָּלַע וְשִׁמְשָׁה עִם זָכָר, רַבִּי אֲמִי אָמַר אֶפְלו אַרְזִים מִבְּקָשִׁין תִּפְקִידוֹ, תִּדַע לָךְ שְׁלֹא הָיוּ אַרְזִים בְּבָבֶל, וְכִשְׁעָלָה נְבוּכַדְנֶצַּר לְכָאוֹ, תִּלְשׁ אַרְזִים מִכָּאוֹ וְשִׁתְּלֵן בְּבָבֶל, וְכִשְׁמַחִים הָיוּ שְׂמַחִים עַל מַפְלְתּוֹ, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(ישעיה יד, ח\)](#): גַּם בְּרוּשִׁים שְׂמָחוּ לָךְ אַרְזֵי לְבָנוֹן.

אָמַר רַבִּי אֲבָדִימִי דָּמֹן חִיפָה אֶפְלו דְּרַכִּים מִבְּקָשִׁין תִּפְקִידוֹ, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב: דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבִלוֹת מִבְּלִי בְּאִי מוֹעֵד, מִבְּלִי בּוֹרְגָנִין מִבְּלִי בּוֹלִיטִין, אִין כְּתִיב כָּאוֹ, אֶלָּא מִבְּלִי בְּאִי מוֹעֵד. כָּל שְׁעָרֵיהָ שׁוֹמְמִין, שְׁאָ הָיוּ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין בָּהֶן. כְּהִנֵּיהָ נְאֻנְחִים, שְׁאִין מִי יִתֵּן לָהֶם מִתְּנוּת כְּהִנְהָ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר [\(דברים יח, ג\)](#): וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה. בְּתוֹלְתֵיהָ נוֹגוֹת.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי סִימוֹן אֵלוֹ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁהָיוּ נְאִים כְּבַתּוֹלוֹת וְנַעֲשׂוּ כְּדוֹנָג. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵלוֹ הַבּוֹלִיטִין שְׁהוֹן נְאִים כְּבַתּוֹלוֹת וְנַעֲשׂוּ כְּנוֹגוֹת.

דָּבָר אַחַר, בְּתוֹלְתֵיהָ נוֹגוֹת, שְׁהָיָה זֶה בָּא וּבּוֹעֵל, וְהָיָה זֶה בָּא וּבּוֹעֵל, עַד שְׁהָיוּ אֵת מִכְּתָהּ. וְהִיא מֵרָ לָהּ, מֵרָ לָהּ לְעֶרְוֹתָהּ.

לא הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, אָמַר רַבִּי הֵלֵל בְּרַבִּי בְּרַכְיָה כָּל מִי שְׁפָא לְהַצֵּר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשֵׂה רֹאשׁ, מָה טַעַם הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ. אֵת מוֹצֵא עַד שְׁלֹא חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם לֹא הָיְתָה מְדִינָה חֲשׂוּבָה כְּלוּם, מִשְׁחֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם נַעֲשֵׂה קִסְרִין מִטְרִיפּוֹלִין וְתַנּוּפִילִי.

דָּבָר אַחַר, הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. אִיבִיָּה שְׁלוֹ, זֶה נְבוּזַרְאֲדָן.

דָּבָר אַחַר, הָיוּ צָרִיָּה לְרֹאשׁ, זֶה אֶסְפִּסְפִּיאָנוּס. אִיבִיָּה שְׁלוֹ, זֶה טִיטוּס, שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמְחָצָה הַקִּיף אֶסְפִּסְפִּיאָנוּס אֵת יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ עָמוּ אַרְבַּעַה דְּכָסִין, דְּכָס דְּעַרְבֵיָא, דְּכָס דְּאַפְרִיקָא, דְּכָס דְּאַלְכְּסַנְדְּרִיא, דְּכָס דְּפִלְסְטִינִי. דְּכָס דְּעַרְבֵיָא תְרִין אָמורִין, חַד אָמַר קִילּוּס שְׁמִיָּה, וְחַד אָמַר פְּנֵגֵר שְׁמִיָּה. וְהוּוּן בִּירוּשָׁלַם אַרְבַּעַה בּוֹלִיטִין, בֶּן צִיצִית, וּבֶן גּוֹרִיוֹן, וּבֶן נִקְדִימוֹן, וּבֶן כְּלָבָא שְׁבוּעַ. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד יְכוּל לְסַפֵּק מְזוֹנוֹת שֶׁל מְדִינָה עֶשֶׂר שָׁנִים, וְהָיָה שֵׁם בֶּן בְּטִיחַ בֶּן אַחוֹתוֹ שֶׁל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי שְׁהָיָה מְמַנֶּה עַל הָאוּצְרוֹת, וְאוֹקִיד כָּל אוּצְרֵיָא, שְׁמַע רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי אָמַר וַי, אֶזְלִין אֶמְרוּן לְבֶן בְּטִיחַ אָמַר חֲבִיבֵךְ וַי. שְׁלַח וְאַתִּיָּה, אָמַר לוֹ לְמָה אֶמְרַתְּ וַי, אָמַר לוֹ לֹא אֶמְרַתִּי וַי, אֶלָּא וַה אֶמְרִי. אָמַר לוֹ וַה אֶמְרַתְּ, וְלְמָה אֶמְרַתְּ וַה. אָמַר לִיָּה דְאוֹקִדְתָּ כָּל אוּצְרֵיָא, וְאַמְרַתִּי דְכָל זְמַן דְאוּצְרֵיָא קִימִין לֹא יְהִיבִין גְּשְׁמִיָּהוּן לְמַעַבְד קַרְבָּא. בֵּין וַי לִוְה נִמְלֵט רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי, וְקָרָא עָלָיו [\(קהלת ז, יב\)](#): וַיִּתְרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תַּחֲנִיָּה בְּעַלְיָהּ. לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים יֵצֵא רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי לְטִיֵל בְּשׁוּק, וְרָאָה אוֹתָם שְׁשׁוֹלְקִין תְּבֹן וְשׁוֹתִין מִימִיו, אָמַר בְּנֵי אָדָם שְׁשׁוֹלְקִין תְּבֹן וְשׁוֹתִין מִימִיו יְכוּלִין לְעַמֵּד בְּחִילוֹתֵינוּ שֶׁל אֶסְפִּסְפִּיאָנוּס, אָמַר כָּל סַמָּא דְמִילְתָא נִיפּוּק לִי מִהָכָא, שְׁלַח וְאַמְרַתְּ לְבֶן

בְּטִיחַ אֶפְקוּי מֵהָכָא, אָמַר לִיה עֲבָדִינוּ בִּינֵינוּ דְלֵא יְפוּק בְּרַנְשׁ מֵהָכָא אֶלְא דְמִית. אָמַר אֶפְקוּי בְּדַמּוֹת דְּמִית. טַעֲוֹ רַבִּי אֶלְיָעָזָר בְּרִישִׁיָּה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַגְלִיָּה, וְרַבִּי בְּטִיחַ מֵהֲלֵךְ קוֹמוּי. מִן דְּמָטוּן בָּעוּן מוֹדְקְרִינְיָה, אָמַר לְהוּ בִּן בְּטִיחַ כְּדָ אַתְּס רֹצִים, שְׂיֵהִיו אוֹמְרִין מֵת רַבִּין וּדְקָרוּהוּ. כִּיּוֹן דְּאָמַר לְהוּ כְּדָ שְׂבִקוּנְיָה. מִן דְּנָפְקִין מִן פִּילִי, טַעֲנוּנְיָה וִיהִבוּנְיָה בְּחַד בֵּית עוֹלָם וְחִזְרוּ לְמַדִּינָה. נָפַק רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי לְטִייל בְּחֵיילוֹתֵיו שֶׁל אֶסְפִּסְיָאנוּס, אָמַר לוֹן אֵן הוּא מְלָכָא, אֶזְלוּן וְאָמְרוּ לְאֶסְפִּסְיָאנוּס, חַד יְהוּדִי בָּעִי לְמִישָׁאֵל בְּשַׁלְמָדָ, אָמַר לְהוֹן יִיתִי, מִן דְּאֶתָּא אָמַר לִיה וּבִיבָא מֵאֲרִי אֶפְלָטוֹר. אָמַר לִיה שְׂאִילָא דְמַלְךְ שְׂאִילָתְּ בִּי וְאֶנָּא לִית אֶנָּא מְלִיךְ, וְכַדּוּ שְׁמַע מְלָכָא וְקִטִּיל לְהוּא גִבְרָא. אָמַר לִיה אִם לִית אֶתְּ מַלְךְ סוּף אֶתְּ מְלִיךְ, דְּלִית הֲדִין בֵּיתָא חָרִיב אֶלְא עַל יְדֵי מַלְךְ, שְׁנֵאָמַר (ישעיה י לד): וְהִלְבַּנוּן בְּאֲדִיר יְפוּל. נְסִבּוּנְיָה וִיהִבוּנְיָה לָגִיו מִן שְׂבַעָה קִנְקִלִין, וְהוּוֹן שְׂאִילִין לִיה כְּפָמָה שְׁעִין בְּלִילָא וְאָמַר לְהוֹן, כְּפָמָה שְׁעִין בִּימְמָא וְאָמַר לְהוֹן. מִנֵּן הָוָה יָדַע רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי, מִפְּשׁוּטִיָּה. לְבַתֵּר תְּלַתָּא יוֹמִין אֶזְל אֶסְפִּסְיָאנוּס מְסַחִי בְּהָדָא גִפְנָא, מִן דְּסַחָא וּלְבַשׁ חַד מְסֵן דִּידִיָּה אֶתְּ בְּשׂוּרָה וּבְשָׂרוּהוּ מִית נִירוֹן וְאֶמְלִיכוּנְיָה בְּנֵי רוּמִי, בָּעִי לְמַלְבֵּשׁ חַד מְסֵן חוֹרֵן וְלֵא עָלִיל. שְׁלַח וְאֶתִּיּוּהָ לְרַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי, וְאָמַר לִיה לִית אֶתְּ אָמַר לִי כָּל אִילִין יוֹמִיא הוּינָא לְבִישׁ תְּרִין מְסַאֲנִי וְהוּוֹן עָלְלוּן בִּי, וְכַדּוּ חַד עָלִיל וְחַד לֵא עָלִיל. אָמַר לִיה בְּשׂוּרְתָא טְבַתָּא אִיתְּבְּשָׂרְתָּ, דְּכְתִיב (משלי טו, ל): וְשִׁמוּעָה טוֹבָה תִּדְשֹׁן עֵצִים, אָמַר לוֹ מָה נְעֵבִיד דְּאִיעִיל, אָמַר לוֹ מִי אִית לָךְ בְּרַנְשׁ דְּסַנְאִית לִיה אוֹ דְּחַב לָךְ, יַעֲבִרוּנְיָה קַמְךָ וּבְשָׂרְךָ שְׁחִי, דְּכְתִיב (משלי יז, כב): וְרוּחַ נִכְאָה תִּנְיֵבֵשׁ גְּרָם. הִתְחִילוּ מוֹשְׁלִין לְפָנֵינוּ מְשָׁלוֹת, חֲבִית שְׁקֵנָן נְחָשׁ בְּתוֹכָהּ כִּיצַד עוֹשִׂין לוֹ, אָמַר לְהֵם מְבִיאִין חוּבְרַן וְחוּבְרִין אֶתְּ הִנְחָשׁ וּמְנִיחִין אֶתְּ הַחֲבִית. אָמַר פְּנַגְרַן הוֹרְגִין אֶתְּ הִנְחָשׁ וְשׁוּבְרִין אֶתְּ הַחֲבִית. מְגַדְל שְׁקֵנָן בּוֹ נְחָשׁ כִּיצַד עוֹשִׂין, אָמַר לְהֵם מְבִיאִין חוּבְרַן וְחוּבְרִין אֶתְּ הִנְחָשׁ וּמְנִיחִין אֶתְּ הַמְּגַדְל, אָמַר פְּנַגְרַן הוֹרְגִין אֶתְּ הִנְחָשׁ וְשׁוּרְפִין אֶתְּ הַמְּגַדְל. אָמַר לוֹ רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי לְפְנַגְרַן כָּל מְגִירָא דְּעֲבָדִין בִּישָׂא לְמְגִירֵיהוֹן עֲבָדִין, עַד דְּלִית אֶתְּ מְלִיף סִיגִיגוּרָא אֶתְּ מְלִיף עַלֵן קְטִיגִיגוּרָא. אָמַר לִיה לְטִיבּוּתְכוֹן אֶנָּא בָּעִי, דְּכָל זְמַן דְּהָדִין בֵּיתָא קֵיִים מְלַכְּוֹתָא מְתַגְרִין בְּכוֹן, אִין אִיחְרוּב הֲדִין בֵּיתָא לִית מְלַכְּוֹתָא מְתַגְרִין בְּכוֹן, אָמַר לוֹ רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי לְפְנַגְרַן לִיה אֶסְפִּסְיָאנוּס לְרַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי שְׂאֵל לִי שְׂאֵלָה וְאֶנָּא עֲבִיד, אָמַר לִיה אֶנָּא בָּעִי דְּתִרְפִי הָדָא מְדִינְתָא וְתִיזִיל לָךְ. אָמַר לִיה כְּלוּם אֶמְלִיכוּנְיָ בְּנֵי רוּמִי דְּנִרְפִי לְהָדָא מְדִינְתָא. שְׂאֵל לִי שְׂאֵלְתָא וְאֶנָּא עֲבִיד. אָמַר לוֹ בָּעִי אֶנָּא דְּתִרְפִי לְפִילִי מְעַרְבָּאָה דְּהִיא אֶזְלָא לְלוּד, דְּכָל בְּרַנְשִׁיק עַד אַרְבַּעָה שְׁעִין יְהֵא לְשִׁיזְבָּא. מִן דְּכְבֵּשָׁה אָמַר לוֹ אִי אִית לָךְ דִּרְחִים לָךְ, אוֹ בְּרַנְשׁ דְּאֶתְּ קָרִיב לִיה, שְׁלַח וְאִיתִיָּה עַד דְּלֵא יִיעֲלוּן אֶכְלוּסִיא. שְׁלַח לְרַבִּי אֶלְיָעָזָר וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְאַפּוּקִי לְרַבִּי צְדוּקָ, אֶזְלוּן וְאֶשְׁכַּחוּנְיָה בְּבַבְּא דְּמַדִּינָה, מִן דְּאֶתָּא קָם מִן קוֹמוּי רַבִּין יוֹחָנָן, אָמַר לִיה אֶסְפִּסְיָאנוּס מִן קְדָם הֲדִין סְבָא צוֹתְרָא אֶתְּ קָאִים. אָמַר לָךְ חֵיִיד אִי הָוָה חַד דְּכְוֹתִיָּה וְהָוָה עִמָךְ אֶכְלוּסִין בְּכִיפְלָא לֵא הָוִית יְכִיל כְּבִישׁ. אָמַר לוֹ מָה חֵיילִיָּה, אָמַר לִיה דְּאֶכִּיל חַד גְּמָזוֹ וּפְשִׁיט עֲלוּהִי מָאָה פְּרַקִּין. אָמַר לִיה לְמָה חֲשִׂידָ כֶּן, אָמַר לִיה מִן חִילֵיהוֹן דְּצוּמִיא וְתַעֲנִיתָא. שְׁלַח וְאִיתִי אֶסְוֹתָא וְהוּוֹ מוֹכְלִין לִיה

ציבחר ציבחר, ומשקין ליה ציבחר ציבחר, עד דהדר גופיה עלוי. אמר ליה אלעזר בריה, אבא הב להו אגרייהו בעלמא הדין, דלא תיהוי להו זכותא עמד בעלמא דאתי, ויהב להו הדין חושבנא דאצבע, והדין קרצטיונא. מן דכבשה פליג ארבע טפסייא לארבעה דוכסייא, וסליק פילי מערבאה לפנגר, וגזרו מן שמיא דלא יחרב לעולם, למה ששכינה במערב. אינון אחרובו דידהון הוא לא אחרוב דידה, שלח ואתייה, אמר לו למה לא אחרבת דידך, אמר ליה חייך לשבחא דמלכותא עבדית, דאלו חרבתייה לא הות ידעת בריה מה חרבתי, וכדו יחזין בריאתא, אמרין חזו חיליה דאספסיאנוס מה אחרב. אמר לו דייך דטבאות אמרת, אלא מן בגין דעברת על קלונין דידי, יסק ההוא גברא לרישיה דאיגרה ויטרף גרמיה, אי חיי חיי ואי מות ימות, סליק וטרף גרמיה ומית, ופגעה בו קללה של רבו יוחנן בן זפאי.

לב כי ה' הוּגה על רב פשעיה, יכול על מגן, תלמוד לומר על רב פשעיה. עולליה הלכו שבי לפני צר, אמר רבי יהודה באו ראוי פמה חביבין תינוקות [נ"א לפני הקדוש ברוך הוא], גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות, ולא גלתה שכינה עמהם, וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם, הדין הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי לפני צר, מיד.

לג ויצא מפת ציון, מן בת כתיב, אמר רבי אחא יש לנו מנה אחת זפה, זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב בו (תהלים טז, ה): ה' מנת חלקי וכוסי. כל הדרה, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים קד, א): הוד והדר לבשת.

דבר אחר, כל הדרה, זו סנהדרין, דכתיב (משלי לא, כה): עז והדר לבושה.

דבר אחר, כל הדרה, אלו תלמידי חכמים, דכתיב (ויקרא יט, לב): מפני שיבה תקום והדרת פני זקן.

דבר אחר, כל הדרה, אלו המשמרות, דכתיב (דברי הימים ב כ, כא): ומהללים להדרת קדש.

דבר אחר, כל הדרה, אלו התינוקות.

אמר רבי יהודה בא וראה פמה חביבין תינוקות לפני הקדוש ברוך הוא, גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה עמהם, וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם, הדין הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי לפני צר. מיד ויצא מפת ציון כל הדרה. היו שריה כאילים.

אמר רבי יהודה פשהו רכים משולים ככבשים, שנאמר (ישעיה ה, יז): ורעו כבשים כדברם. וכשהו קשים משולין כאילים, שנאמר: היו שריה כאילים. רבי סימון בשם רבי שמעון בר אבא ורבי שמעון בן לקיש בשם רבי יהושע מה אילים הללו בשעת שרב הופכין פניהם אלו תחת אלו, כך

היו גדולי ישראל רואין דבר עברה והופכין פניהם ממנו, אמר להם הקדוש ברוך הוא תבא שעה ואני עושה לכם כן. וילכו בלא כח לפני רודף, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון אמר בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה, כמה דאת אמר (תהלים ס, יד): באלהים נעשה חיל. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, כביכול מתישין כח גדול של מעלן, דכתיב (דברים לב, יח): צור ילדך תשי. רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי לוי ברבי טרפון בזמן שישראל עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא, מוסיפין כח בגבורה של מעלה, כמה דאת אמר (במדבר יד, יז): ועתה יגדל נא כח ה'. ובזמן שאין עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא, כביכול, מתישין כח גדול של מעלן, והולכין גם הם בלא כח לפני רודף. רבי הונא ורבי אחא ורבי סימון בשם רבי שמעון בן לקיש, ורבנן בשם רבי חנינא, היה אדם אומר לחברו בירושלים, הקרני דף אחד, ואמר לו אין בי כח. השנני פרק אחד, ואמר לו אין בי כח. אמר להם הקדוש ברוך הוא תבוא לכם שעה ואני עושה לכם כן, וילכו בלא כח לפני רודף.

אמר רבי אחא, כשם שלא גלו ישראל אלא ברודף מלא, כך אינן נגאלין אלא בגואל מלא, דכתיב (ישעיה נט, כ): ובא לציון גואל מלא כתיב.

לד זכרה ירושלים ימי ענייה ומרודיה, בימי עניותה זכרה מרדין שמרדה בהקדוש ברוך הוא. כל מחמדיה, אלו דברי תורה כמה דאת אמר (תהלים יט, יא): הנחמדים מזהב ומפז רב. בנפל עמה ביד צר, רבנן דהתם אמרין נפיל תורא סגין טבחוי. ורבנן דהכא אמרין נפל תורא תחדדון סכיננהי. ואין עוזר לה. רבנן דהתם אמרין כד תספון כלה מדכרא שבעה יומין דמשותתא. ורבנן דהכא אמרין כד יחופה ברא מדכר שלותא דבייתה דאבוי. ראוה צרים שחקו על משבתה, על שבתותיה, כמה דאת אמר (שמות כ. ח): זכור את יום השבת לקדשו.

דבר אחר, על משבתה, על שמטותיה, כמה דאת אמר (ויקרא כה, ד): ובשנה השביעת שבת שבתון וגו'.

דבר אחר, על משבתה, זה רבן יוחנן בן זפאי ששבת מתוכה.

לה חטא חטאה ירושלים, אמות העולם אינן חוטאים, אלא אף על פי שחוטאין אינן כלום, אבל ישראל חטאו ולקו, על כן לנידה היתה, לטלטול היתה. כל מכבדיה הזילוה פי ראו ערותה גם היא נאנחה ותשב אחור, אחור מן הכהנה, אחור מן המלכות.

לו טמאתה בשוליה, אמר רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא, כל אותם הכהנים ששמשו בימי צדקיה ערלים היו, הדא הוא דכתיב (יחזקאל מד, ז): בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר.

דָּבַר אַחַר, טַמְאָתָהּ בְּשׂוּלְיָהּ, בְּשׂוּלְיָהּ, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (שְׁמוֹת כַּת, לַד) : עַל שׂוּלֵי הַמְעִיל.

דָּבַר אַחַר, טַמְאָתָהּ בְּשׂוּלְיָהּ, כְּהָהוּא דִּתְנִן מְקוּם הָיָה לְמִטָּה מִירוּשָׁלַיִם תִּפְתָּ שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַל שׁוּם תִּפְתָּה דִּהְוָה בֵּיהּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר חֲלִיתָא דָּבַר הֵינּוּם. צָלַם חֲלוּל הָיָה שָׁם נִתּוּן לְפָנִים מְשַׁבְּעָה קִנְקְלִים, וְטַס שֶׁל נַחֲשֵׁת בְּיָדוֹ, וְכִיָּרָה הִיָּתָה נִתּוּנָה עַל גְּבוּי, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְקָרִיב סִלַּת פּוֹתְחִין לוֹ אֶחָד. תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, פּוֹתְחִין לוֹ שְׁנַיִם. כְּבֶשֶׂת, פּוֹתְחִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. אֵיל, פּוֹתְחִין לוֹ אַרְבָּעָה. יַעֲגַל, פּוֹתְחִין לוֹ חֲמִשָּׁה. שׂוֹר, פּוֹתְחִין לוֹ שֵׁשָׁה. וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְקָרִיב בְּנוֹ, פּוֹתְחִין לוֹ שִׁבְעָה. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְתוֹדָה טַס שֶׁל נַחֲשֵׁת, וּמְסִיקִין אֶת הַכִּיָּרָה תַּחֲתָיו, וְהָיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִין לוֹ יַעֲרַב לָךְ וַיִּבְסַס לָךְ, וְכָל כֶּף לְמָה, כֶּדִּי שְׁלֵא יִשְׁמְעוּ נְהִמַת בְּנִיָּהֶם וַיַּחֲזְרוּ בָּהוּ. הָוָה כּוּמְרָא אֶתִּי לְגַבֵּי בַר נֶשׁ, אָמַר לִיה מוֹן בְּגִין דְּאָמַר לִי צָלַם פֶּלֶן, מְכָל בְּנִיָּא דְאִית לָךְ לִית אֶתְּ בְּעֵי לְקַרְבָּא חַד מְנִיָּהּ, אָמַר לִיה וְכִי בְרִשׁוּתִי אֵינּוּן, חַד בְּדַהֲב, חַד בְּכֶסֶף, חַד בְּעֵנָא, חַד בְּבִקְרוּתָא. אָמַר לוֹ הַמְתֵּן לִי, רְאִית לִי חַד זְעִיר בְּבֵית סַפְרָא, כִּד אֶתִּי אָנָּא יְהִיב לִיה לָךְ. אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְעִיע, מְכָל בְּנִין דְאִית לָךְ, לֹא הָוָה לָךְ לְהַפִּילוֹ לְעַבּוּדַת כּוֹכְבִים אֶלָּא זֶה שְׁמַקְדָּשׁ לְשָׁמִי. רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי סַמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לִוִּי בֶן פְּרָטָא לְמַטְרוֹנָה שְׁאָמַר לָהּ אוֹהֲבָה עֲשִׂי לִי חַמִּין, וְנִטְלָה לוֹרְטִיאָ שֶׁל מְלָךְ וְעֲשָׂתָה לוֹ חַמִּין. אָמַר לָהּ הַמְלָךְ מְכָל יַעֲצִים שְׁיִשׁ לִיךְ בְּבֵית זֶה לֹא הָיָה לִיךְ לְעַשׂוֹת חַמִּין לְאוֹהֲבָךְ אֶלָּא בְּלוֹרְטִיאָ שְׁלִי, כֶּף אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ רְשָׁע, מְכָל בְּנִים שְׁיִשׁ לָךְ לֹא הָיָה לָךְ לְהַפִּילוֹ לְעַבּוּדַת כּוֹכְבִים אֶלָּא זֶה שְׁמַקְדָּשׁ לְשָׁמִי. הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (יַחֲזַקֵּאל טו, כ) : וַתִּקְחִי אֶת בְּנִיךָ וְגוֹי, אֵף עַל פִּי כוֹ וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים, נַחֲתָה לָהּ לְנִסְיוֹנִין.

לז כִּד דְּמַךְ רַבִּי יוֹסִי מִמְּלַחְיָא סָלִיק רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ לְגַמְלִלוֹת חֲסִידָא וְסָלִיק עִמָּהוֹן רַבִּי יַצְחָק פְּסָאקָא, וְהָוָה תַּמָּן חַד סַב בְּעֵי לְמִיעַל וּמִיַּפְתַּח עֲלוּי וְלֹא שְׁבַקוּנִיָּה. אָמַר לִיה רַבִּי יַצְחָק פְּסָאקָא קָדָם אֵילִין אַרְיֹוֹתָא דְאוֹרִיָּיתָא אֶת פֶּתַח פּוּמָךְ, אָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן שְׁבַקוּנִיָּה דְהוּא גָבַר סַב, יַיעוּל וַיִּשְׁתַּבַּח בְּאַתְרֵיהּ. עָאֵל וּפְתַח וְאָמַר מְצִינוּ שְׁסַלּוּקוֹן שֶׁל צְדִיקִים קָשָׁה לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמָּאָה תּוֹכְחוֹת חֲסֵר שְׁתֵּי שְׁבַמְשֵׁנָה תּוֹרָה, וּמְחַרְבֵּן בֵּית הַמְקַדָּשׁ. בְּתוֹכְחוֹת כְּתִיב (דְּבָרִים כַּת, נט) : וְהַפְּלֵא ה' אֶת מַכְתָּדְךָ. וּבְחַרְבֵּן בֵּית הַמְקַדָּשׁ כְּתִיב : וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים. אָבַל בְּסִילּוּקוֹן שֶׁל צְדִיקִים כְּתִיב (יִשְׁעִיָּה כַט, יד) : לָכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְּלִיא אֶת הָעַם הַזֶּה הַפְּלֵא וְפָלֵא. וְכָל כֶּף לְמָה (יִשְׁעִיָּה כַט, יד) : וְאַבְדָּה חֲכַמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבִנָיו תִּסְתַּתֵּר.

אָמַר רַבִּי יַצְחָק פְּסָאקָא יְהוּי דִּין גְּבַרָא בְּרִיךְ פּוּמִיָּה, אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן אֱלוֹ לֹא שְׁבַקוּנִיָּה מְנָן הוּיָן שְׁמַעִין דָּא מְרַגְלִיתָא. וְרוּחַ הַקְדָּשׁ צוֹנַחַת וְאוֹמְרַת : רְאֵה ה' אֶת עַנְיֵי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב. (תְּהִלִּים קִיט, פֶּה) : כָּרוּ לִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְּתוּרְתָךְ, רַבִּי אַבְּא בַר כְּהֵנָא אָמַר תִּרְתִּי כְּתִיב (דְּבָרִים כַּב, ו) : לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבְּנִים, וְכֹאֵן (הוֹשַׁע י, יד) : אִם עַל בְּנִים רִטְשָׁה, הָוִי :

אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָּךְ. רַבִּי אֲבָא בַר כַּהֲנָא אָמַר אַחֲרָי, כְּתִיב (ירמיה ט, כ):
לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ, וְלֹא מִבְּתֵי כְנִסְיוֹת. בַּחוּרִים מִרְחֻבוֹת, וְלֹא מִבְּתֵי
מִדְרָשׁוֹת. וְכֵאן אֵף אֱלֹהִים עָלָה בָּהֶם וּגּוֹי, הָיָה: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָּךְ. רַבִּי
יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר תִּרְתִּי כְּתִיב (ויקרא כב, כח): וְשׂוֹר אוֹ שָׂה אֹתוֹ וְאֵת
בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בַיּוֹם אֶחָד, וְכֵאן נִהְרָגוּ בֵּן וְאִם בַּיּוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ג,
יד): אִם עַל בָּנִים רָטְשָׁה. הָיָה: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָּךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן
אָמַר אַחֲרָי, כְּתִיב (ויקרא יז, ג): אֲשֶׁר יִצוֹד יָצִיד חַיָּה אוֹ עוֹף וְכִסְהוּ בַּעֲפָר,
וְכֵאן (תהלים עט, ג): שֶׁפָּכוּ דָמָם כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְאִין קוֹבֵר, הָיָה:
אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָּךְ.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אֲמָרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל
עוֹלָם לַחֲמוּרִים נִתְּתָ קְבוּרָה, וּלְבָנֶיךָ לֹא נִתְּתָ קְבוּרָה. לַחֲמוּרִים נִתְּתָ
קְבוּרָה, אֱלֹו הַמְצַרִּיִּים, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (יחזקאל כג, כ): אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים
בְּשָׂרָם. וְאָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה לְפִי שֶׁהִיָּה הֵיָם זוֹרְקוֹן לִיבְשָׁה, וְיִבְשָׁה זוֹרְקוֹן לֵיָם,
יָם אוֹמֵר לִיבְשָׁה קְבִלִי אֶכְלוּסִיךָ, וְיִבְשָׁה אוֹמֵר לֵיָם קְבִלִי אֶכְלוּסִיךָ,
אֲמָרָה יִבְשָׁה וְיָמָה אִם בְּשַׁעָה שֶׁלֹּא קְבִלְתִּי אֶלָּא דָמוֹ שֶׁל הַבֵּל נֶאֱמַר בִּי
(בראשית ג, יז): אֲרוּרָה הָאֲדָמָה, הִיא אֲדָא אֲנִי יְכוּלָה לְקַבֵּל דָּם כָּל הַחַמּוֹן הַזֶּה,
עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינִי מַעֲמִידָה בְּדִין, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב
(שמות טו, יב): נְטִיתָ יְמִינֶךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ, וְאִין יָמִין אֶלָּא שְׂבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(ישעיה סב, ח): נִשְׁבַּע ה' בְּיָמֵינוּ. וְלַעֲמֹד לֹא נִתְּתָ קְבוּרָה, הָיָה: אֲשֶׁר לֹא
כְתוּרְתָּךְ.

לח יְדוּ פֶּרֶשׁ צָר, אֶת מוֹצֵא בְּשַׁעָה שֶׁנִּכְנָסוּ שׁוֹנְאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנָסוּ
עֲמוּנִים וּמוֹאֲבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבוֹ כְּסָף וְזָהָב, וְעֲמוּנִים וּמוֹאֲבִים
רָצִין לְבוֹ אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לַעֲקֹר (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי בְּקַהֲלֵךְ
ה'. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן בָּשָׂם רַבִּי לֹוִי בַר פֶּרְטָא לְדָלִיקָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ
פֶּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבוֹ כְּסָף וְזָהָב, וְעַבְדֵי רַךְ לְבוֹ אֶת אוֹנִיתוֹ.
כְּדִי בְּשַׁעָה שֶׁנִּכְנָסוּ שׁוֹנְאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנָסוּ עֲמוּנִים וּמוֹאֲבִים עִמָּהֶם,
וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבוֹ כְּסָף וְזָהָב, וְעֲמוּנִים וּמוֹאֲבִים רָצִין לְבוֹ אֶת הַתּוֹרָה,
כְּדִי לַעֲקֹר לֹא יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי בְּקַהֲלֵךְ ה'. אַרְבַּעָה דְּבָרִים טוֹבִים הֵיטִיב
אֲבָרְהָם לְלוֹט, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (בראשית יב, ד): וַיִּלְךְ אֲבָרָם כַּאֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹוֹ
ה' וַיִּלְךְ אֹתוֹ לוֹט. וְאוֹמֵר (בראשית יג, ה): וְגַם לְלוֹט הִהְלִיךְ אֶת אֲבָרָם וּגּוֹי.
וְאוֹמֵר (בראשית יד, טז): וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכָשׁ וּגּוֹי. וְאוֹמֵר (בראשית יט, כט): וַיְהִי
בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכְּפָר וּגּוֹי. וְכֵן הָיוּ צָרִיכִין לְפָרַע לָהֶם טוֹבוֹת, אֶלָּא
שֶׁעָשׂוּ לָהֶם רַעוֹת, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (במדבר כב, ה): וַיִּשְׁלַח מִלְּאֲכִים אֶל בְּלַעַם
וּגּוֹי. (במדבר כב, ה): וְעִתָּה לָכֶּה נָא אֶרֶה לִי וּגּוֹי. וַיִּלְכוּ זָקְנֵי מוֹאָב וְזָקְנֵי מִדְיָן
וּגּוֹי. (שופטים ג, ג): וַיִּאָּסֹף אֱלֹוֹ אֶת בְּנֵי עַמּוֹן וּגּוֹי. (דברי הימים ב, כ, א): וַיְהִי אַחֲרָי
כֵן בָּאוּ בְנֵי מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וְעִמָּהֶם מִהַעֲמוּנִים עַל יְהוֹשֻׁפֶט. וְהָדִין יְדוּ פֶּרֶשׁ
צָר וּגּוֹי. וְכַנְגָדוֹן נִכְתְּבָה חֲטִיָּא שֶׁלָּהֶם בְּאַרְבַּעָה מְקוֹמוֹת (דברים כג, ד ה): לֹא
יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי וּגּוֹי. עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבְמַיִם וּגּוֹי.
(מיכה ו, ה): עַמִּי זָכַר נָא מַה יַעֲצֵ בְלֶק וּגּוֹי. (נחמיה יג, ב): כִּי לֹא קָדְמוּ אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּלַחֵם וּבְמַיִם וַיִּשְׁכַּר עָלָיו אֶת בְּלַעַם לְקַלְלוֹ. (הושע כד, ט): וַיִּשְׁלַח

וּיְקָרָא לְבַלְעָם בֶּן בְּעוֹר לְקַלֵּל אֶתְכֶם. וַיִּכְנָגְדוּ עִמְדוֹ אַרְבָּעָה נְבִיאִים וַחֲתָמוּ עָלֵיהֶם גִּזְרֵי דִינָם, וְאָלוּ הוּן: יִשְׁעִיָּה, יִרְמְיָה, יַחְזְקְאֵל וְצַפְנְיָה. יִשְׁעִיָּה אָמַר [\(ישעיה טו, א\)](#): מִשָּׂא מוֹאֵב כִּי בְלִיל שִׁדְד עַר מוֹאֵב נִדְמָה כִּי בְלִיל שִׁדְד קִיר מוֹאֵב נִדְמָה. יִרְמְיָה אָמַר [\(ירמיה מט, ב\)](#): הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּרְוַעַת מַלְחָמָה וְהִיָּתָה לְתֵל שְׂמָמָה וּבִנְתִּיָּה בְּאֵשׁ תִּבְצַתְנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת יִרְשָׁיו אָמַר ה'. יַחְזְקְאֵל אָמַר [\(יחזקאל כה, ט\)](#): לְבָנֵי קָדָם עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיָּה לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן לֹא תִזְכָּר בְּנֵי עַמּוֹן בְּגוֹיִם. וַיִּכְתֹּיב [\(יחזקאל כה, ט\)](#): וּבְמוֹאֵב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים וַיִּדְעוּ כִּי אָנִי ה'. צַפְנְיָה אָמַר [\(צפניה ב, ט\)](#): לָכֵן חִי אָנִי נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאֵב כְּסֹדִם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כְּעַמְלָרָה מִמֶּשֶׁק חֲרוּל וּמְכָרָה מְלַח וּשְׂמָמָה עַד עוֹלָם שְׂאֲרִית עַמִּי יִבְזוּם וַיִּתֵּר גּוֹי יִנְחָלוּם.

לט כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים, כְּתִיב [\(ירמיה נב, ו\)](#): בְּתִשְׁעָה לַחֲדָשׁ וַיַּחֲזֹק הָרָעַב בְּעִיר וּגּוֹי, לְעַם הָאָרֶץ לֹא הָיָה לֶחֶם לְבָנֵי יְהוּדָה הָיָה לֶחֶם, אֵלוּ בְּחֶרֶב רֵאשׁוֹן, אָבֵל בְּחֶרֶב שְׁנִי, כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים מִבְּקָשִׁים לֶחֶם וּגּוֹי, בְּתַחֲלָה הָיוּ מְשַׁלְּשִׁין לָהֶם קֶפֶה שֶׁל זָהָב וְנוֹתְנִין לָהֶם קֶפֶה שֶׁל חֲטִין. חוּזְרִין וּמְשַׁלְּשִׁין לָהֶם קֶפֶה שֶׁל זָהָב וְנוֹתְנִין לָהֶם קֶפֶה שֶׁל שְׁעוּרִים. חוּזְרִין וּמְשַׁלְּשִׁין לָהֶם קֶפֶה שֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנִין לָהֶם קֶפֶה שֶׁל תֵּבַן. מָה הָיוּ עוֹשִׂין הָיוּ שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ וְשׁוֹתִין מִיָּמִיו. חוּזְרִין וּמְשַׁלְּשִׁין לָהֶם קֶפֶה שֶׁל זָהָב וְאִין נוֹתְנִין לָהֶם כָּלוּם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִיגְנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר אִם מִי שְׁתִּתּוֹן וְלֹא לְקַח הָרִי הוּא אוֹמֵר [\(דברים טו, ט\)](#): נִתּוֹן תִּתֵּן לוֹ, מִי שְׁלֹקֶח וְאִינוּ נוֹתֵן עַל אַחַת כֶּמֶה וְכֶמֶה. לְהַשִּׁיב נֶפֶשׁ, עַד כֶּמֶה מִתְּיַשְׁבֵּת נֶפֶשׁ, רַבִּי אוֹמֵר כְּכוֹתֵבֵת, רַבִּי חֲנַנְיָה אָמַר כְּגֵרוּגֵרֵת. רָאָה ה' וְהִבִּיטָהּ, אָמַר רַבִּי פְּנַחֶס עוֹבְדָא הוּא בְּתַרְתִּין נָשִׂין זְנִיין בְּאִשְׁקֵלוֹן, דְּהוּיין מִתְּכַתְּשׁוֹן דָּא עִם דָּא, אָמַרְהָ חֲדָא לְחֶבְרֵתָה כַּד הוּיין מִתְּכַתְּשׁוֹן דָּא עִם דָּא, לִית אֶתְ אִזְלָא מְהֵכָא דְחֲזִיין אֶפִּיף כִּיהוּדֵיִאֲתָא. לְבַתֵּר יוֹמִין אֶתְרַצִּית דָּא לְדָא, אָמַרְהָ לָהּ עַל כּוֹלָא שְׂרִי וְשָׁבִיק לִיף, אֶלָּא עַל דְּאִמְרַתְּ לִי חֲזִיין אֶפִּיף כִּיהוּדֵיִאֲתָא, לֹא שְׂרִי וְלֹא שָׁבִיק לִיף, לְכַף נֶאֱמַר: רָאָה ה' וְהִבִּיטָהּ כִּי הִיִּיתִי זוֹלְלָהּ.

מ לוא אליכס, כְּנַסַּת יִשְׂרָאֵל אוֹמְרַת לְאֻמוֹת הָעוֹלָם, לֹא יִיתִי עֲלִיכוֹן דְּאֲתָא עָלִי, לֹא יִמְטִי עֲלִיכוֹן דְּמָטָא עָלִי. כָּל עַבְרֵי דְרָף, כָּל עוֹבְרֵי דְרָפָה שֶׁל תוֹרָה. הִבִּיטוּ וּרְאוּ, תִּמְן תִּנְיִן [\(משנה עדיות ב-ז\)](#): מִשְׁפֵּט דְּזוֹר הַמְּבוּל שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ, מִשְׁפֵּט מִצְרַיִים שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ, מִשְׁפֵּט אִיּוֹב שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ, מִשְׁפֵּט גּוֹג וּמְגוּג שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ, מִשְׁפֵּט רְשָׁעִים בְּגִיהָנָם שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ, נְבוֹכַדְנֶצַּר שְׁלֹשׁ שְׁנַיִם וּמְחָצָה, אֶסְפָּסְיָנוּס שְׁלֹשׁ שְׁנַיִם וּמְחָצָה. הִבִּיטוּ וּרְאוּ אִם יֵשׁ מְכָאוֹב כְּמְכָאֲבֵי אֲשֶׁר עוֹלָל לִי, שְׁדַקְדַּק עַמִּי וְקִטְף עוֹלְלַתִּי, כְּמָה דְּאֲתָא אָמַר [\(דברים כד, כא\)](#): כִּי תִבְצַר כְּרַמְדָּה וּגּוֹי. אֲשֶׁר הוֹגָה ה' בְּיוֹם חֲרוֹן אָפּוֹ.

אָמַר רַבִּי אַחָא יוֹם אֶחָד הָיָה חֲרוֹן אָפּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵלוּ עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה פְּשָׁרוּ.

מא ממרום שלח אש בעצמתי, רבי אמי שאל את רבי שמואל בר נחמני אמר לו בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהו זה שכתוב [\(תהלים עא, יט\)](#): וצדקתך אלהים עד מרום, אמר לו כשם שהתחתונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו, כך עליונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו.

אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר, לא נאמר אלא להדרש, הדין הוא דכתיב [\(יחזקאל י, ב\)](#): ויאמר אל האיש לבש הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל. מהו ויאמר ויאמר שתי פעמים, אלא הקדוש ברוך הוא אמר למלאך, ומלאך אמר לכרוב, אף על פי שגזר עלי הקדוש ברוך הוא לקח הגחלים איני יכול לפנס לפנים ממחיצתך, אלא עשה עמי צדקה ותן לי שתי גחלים משלך שלא אכנה, הדין הוא דכתיב [\(יחזקאל י, ז\)](#): וישא ויתן אל חפני לבש הבדים, מהו וישא ויתן, אמר רבי יצחק הפשיין ונתנו בכפו. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי שש שנים היו הגחלים עמומות בידי של גבריאל, סבור שישאל עושין תשובה, וכיון שלא עשו תשובה בקש לזרקן עליהם בחמה, קרא לו הקדוש ברוך הוא ואמר לו גבריאל גבריאל להונך להונך, שיש בהם בעלי צדקות אלו עם אלו, הדין הוא דכתיב [\(יחזקאל י, ח\)](#): וירא לכרבים תבנית יד אדם תחת כנפיהם. רבי אבא בר כהנא אמר בשם רבי לוי מי מעמיד העליונים והתחתונים צדקה שישאל עושין ביד, הדין הוא דכתיב [\(תהלים עא, יט\)](#): וצדקתך אלהים עד מרום. ודכוותה [\(מלכים א, כ, ח\)](#): ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה', מהו ויאמר ויאמר שתי פעמים, אלא באמירה הראשונה אמר לו אם יבא בן הדד תחת ידך אל תחוס עליו, ובאמירה השנייה אמר לו כמה מצודות עשיתי כמה רמיזות עשיתי כמה רפשים עשיתי עד שרפשתיו בידיך ועכשיו הוצאתו בשלום, לכן [\(מלכים א, כ, מב\)](#): והיתה נפשו תחת נפשו ועמד תחת עמו. ודכוותה [\(אסתר ז, ה\)](#): ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה, מהו ויאמר ויאמר שתי פעמים, אמר רב בשם רבי אלעזר עד שלא הרגיש שהיא יהודית היה מדבר עמה בפרהסיא, וכיון שהרגיש בה שהיא יהודית ויאמר המלך אחשוורוש למתרגמן, ויאמר המתרגמן לאסתר המלכה. ודכוותה [\(ויקרא כא, א\)](#): ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת, שתי אמירות הללו למה לי, אלא באמירה הראשונה אמר לו לנפש לא יטמא בעמיו. ובשנייה אמר לו אם בא מת מצוה על ידך הטמא לו, לפי שבעולם הזה אתם מטמאין למת מצוה, לעתיד לבוא אין אתם מטמאין למת כל עקר, שאין מיתה לעתיד לבוא, שנאמר [\(ישעיה כה, ח\)](#): בלע המות לנצח.

דבר אחר, וצדקתך אלהים עד מרום, אלו שני המאורות. אלהים מי כמוך, שאתה כובש על מדת הדין. באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא הכבוד אמרה לפניו רבונו של עולם, כך יהא רשע זה מתגאה ואומר אני חרבותי ביתו של אלהים ושרפתי מקדשו, אם כן הוא תרד אש מלמעלה ותשרף, מיד, מה כתיב: ממרום שלח אש בעצמתי.

אמר רבי יהושע הוא שהנביא מקנתרה ואמר לה [\(ישעיה מז, ב\)](#) : קחי רחים וטחני קמח, הא כל עמא טחנין חטין ואת אומר וטחני קמח, אלא אמרה ירושלים לבת בבל, אלו ממרום לא עשו בי מלחמה את היית יכולה להלחם בי, אלו ממרום לא שלחו בי אש את היית יכולה לי, אלא אריא קטילא קטלת, קמחא טחינא טחנת, קרתא יקידתא אוקידתא, לכד אמר: ממרום שלח אש בעצמתי וירדנה, מהו וירדנה, נסחא, כמה דאת אמר [\(שופטים יד, ט\)](#) : וירדהו אל כפיו.

דבר אחר, וירדנה, נצחה, כמה דאת אמר [\(תהלים עב, ח\)](#) : וירד מים עד ים.

דבר אחר, וירדנה, שלטה, כמה דאת אמר [\(מלכים א ה, ד\)](#) : כי הוא רדה בכל עבר הנהר.

דבר אחר, וירדנה, רדא, כדתנא חרש רופש את ההיכל. רבי ביבא מרנגיא אמר: וירדנה, ראה שמדת הדיו פוגעת בה. פרש רשת לרגלי.

אמר רבי אבא בר כהנא, אם ראית ספסליו מלאים בבליים מנחי בארץ ישראל, צפה לרגליו של משיח, מה טעם, פרש רשת לרגלי. תני רבי שמעון בן יוחאי אם ראית סוס פרסי קשור בארץ ישראל, צפה לרגליו של משיח, מה טעם [\(מיכה ה, ד\)](#) : והיה זה שלום אשור וגו'. השיבני אחר, אחר מן הכהנה ומן המלכות. נתנני שממה, לצדו. כל היום דנה, לגרדום.

מב נשקד על פשעי בידו, שקודה הייתי מעונותי, סבורה הייתי שימחל לי על כל עונותי, בשעה ששמעתי שאנולוגין שלי נקרע מלמעלה.

דבר אחר, נשקד, שיין כתיב, שקד הקדוש ברוך הוא איך להביא עלי את הרעה, אמר אם אני מגלה אותן בתקופות טבת, הרי הן לוקין בצנה ומתין, אלא הריני מגלה אותן בתקופת תמוז שאפלו הן ישניו בדרךכים וברחובות, אין אחד מהם נזוק.

דבר אחר, נשקד, שקד איך להביא עלי את הרעה, אמר אם אני מגלה אותם בתקופת טבת, אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה, אלא הריני מגלה אותם בתקופת תמוז, שיש ענבים בגפן ויש תאנים בתאנה, ואפלו אין העלה נבל.

דבר אחר, נשקד, שקד איך להביא עלי את הרעה, אמר אם אני מגלה אותם דרך מדבר, הם מתים ברעב, אלא הריני מגלה אותם דרך ארמנא, שהם כרכין ומחוזות ומאכל ומשתה מצוי להם.

דבר אחר, נשקד, שקודה הייתי מעונותי וסבורה הייתי שימחל לי על כל עונותי, אלא שפירגו, עשאן עלי סריגות סריגות, הביא אותן עלי מכפלות, בבל וכשדים, מדי ופרס, ויון ומוקדון, אדום וישמעאל. עשאן עלי סריגות, בבל קשה ומדי מתונה, יון קשה ואדום מתונה, כשדים קשה

וּפָרַס מְתוּנָה, מוֹקֵדוֹן קֶשֶׁה וַיִּשְׁמָעֵאל מְתוּנָה. וְכֵן [\(דניאל ב, מב\)](#): מִן קֶצֶת מַלְכוּתָא תְהוּוּה תְקִיפָה וּמְנַה תְהוּוּא תְבִירָה, וּבְכָל אֱלִין לֹא כְפָרִית בְּאַלְהֵי, אֶלָּא עָלוּ עַל צְוֹאֲרֵי, וּמִיַּחְדָּת שָׁמוּ בְּכָל יוֹם פְּעַמִּים, וְאוֹמְרַת [\(דברים ו, ד\)](#): שִׁמַּע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.

מג הַכָּשִׁיל כַּחַי, אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בְּרַבִּי יִרְמְיָה אַרְבָּעָה דְבָרִים מִתִּישִׁין כַּחוּ שֶׁל אָדָם, וְאֵלוּ הֵן: הַתְעַנִּית, וְהִדְרָךְ, עוֹן, וּמַלְכוּת בְּבַל. תְּעַנִּית, דְּכַתִּיב [\(תהלים קט, כד\)](#): בְּרַכִּי כְּשֶׁלוּ מִצּוּם. הִדְרָךְ, דְּכַתִּיב [\(תהלים קב, כד\)](#): עֲנֵה בְּדִרְךָ כַּחַי. עוֹן, דְּכַתִּיב [\(תהלים לא, יא\)](#): כְּשֶׁל בְּעוֹנֵי כַּחַי. מַלְכוּת, דְּכַתִּיב [\(נחמיה ד, ד\)](#): וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כְּשֶׁל כַּח הַסֶּפֶל וְהַעֲפָר הִרְבֵּה וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לְבָנוֹת בַּחוּמָה. נְתַנְנֵי ה' בְּיַדִּי לֹא אוֹכַל קוּם, רַבְּנָן אָמְרֵי זֹו אִשָּׁה רָעָה וַיְכַתְּבָתָה מְרַבָּה. רַב הוּנָא אָמַר [\(בראשית ב, ז\)](#): וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, עֲשָׂאוּ עֶבֶד מְכַדָן בְּפָנָי עֲצָמוּ, דְּאֵי לֹא לְעֵי לֹא אָכִיל, הִיא דְעֵתִיָּה דְרַבִּי חֲנִינָא, דְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא נְתַנְנֵי ה' בְּיַדִּי לֹא אוֹכַל קוּם, בְּיַדִּי לֹא אוֹכַל קוּם, אֵי לֹא לְעֵי בִימְמָא בְּלִילִיא לֹא אוֹכַל קוּם.

מד סֵלָה כָּל אַבִּירֵי ה', עֶבְדֵי סַאתֵי קוּמִיהוֹן, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַר כַּהֲנָא בְּבַר גַּמְזָא צְוּוּחִין לְסַאתָא סַרְקֵי.

אָמַר רַבִּי לְוִי בְּעַרְבֵיָא צְוּוּחִין לְמַסְרוּקָה מְסַלְסָלָה. קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשַׁבַּר בַּחוּרֵי, מְצִינּוּ שְׁסִילוּקָן שֶׁל בַּחוּרִים קֶשֶׁה כְּחַרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכַתִּיב: גַּת דְּרָךְ ה' לְבַתוּלַת בַּת יְהוּדָה. כָּךְ, קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשַׁבַּר בַּחוּרֵי.

מה עַל אֵלָה אֲנִי בּוֹכָה, אֶסְפִּסְיָאנוּס מְלֵא שְׁלֹש סְפִינּוֹת מַגְדוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם לְהוֹשִׁיבּוֹ בְּקִלוֹן שֶׁל רוּמֵי, עֲמָדוֹ וְאָמְרוּ לֹא דִיִּינוּ שְׁהַקְעִסְנוּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ אֶלָּא אַף בַּחוּצָה לְאַרְצָא. אָמְרוּ לְנָשִׁים, מְבַקְשׁוֹת אַתּוֹן לְכָךְ, אָמְרוּ לָהֶם, לֹאוּ. אָמְרוּ מַה שְׁדַרְכָן לְכָךְ אֵינָן רוּצוֹת, אָנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. תֵּאמְרוּ אִם מְשָׁלִיכִים אָנוּ עֲצָמְנוּ לָיִם אָנוּ בְּאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, מִיָּד הָאִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עֵינֵיהֶם בְּפָסוּק הַזֶּה [\(תהלים סח, כג\)](#): אָמַר ה' מִבְּשׁוֹן אֲשִׁיב אֲשִׁיב מִמְצֻלוֹת יָם, מִבְּשׁוֹן אֲשִׁיב, מִבֵּין שְׁנֵי אֲרִיּוֹת, אֲשִׁיב מִמְצֻלוֹת יָם, כְּמִשְׁמְעוּ. עֲמָדָה כַּת רֵאשׁוּנָה וְאֶמְרָה [\(תהלים מד, כא\)](#): אִם שְׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וּנְפָרַשׁ כְּפִינוּ לְאֵל זָר, וְהִשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לָיִם. עֲמָדָה כַּת שְׁנֵיָה וְאֶמְרָה [\(תהלים מד, כג\)](#): כִּי עָלִיף הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, וְהִשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לָיִם. עֲמָדָה כַּת שְׁלִישִׁית וְאֶמְרָה [\(תהלים מד, כב\)](#): הֲלֹא אֱלֹהִים יַחְקֵר זֹאת כִּי הוּא יִדְעַ תְּעַלְמוֹת לֵב, וְהִשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לָיִם, וְרוּחַ הַקָּדֹשׁ צוֹנַחַת וְאוֹמְרַת: עַל אֵלָה אֲנִי בּוֹכָה. אֶדְרִיָּאנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת, הוֹשִׁיב שְׁלֹש מְשֻׁמְרוֹת, חֲדָא בַּחמְתָא, וְחֲדָא בְּכַפֵּר לְקִיטָא, וְחֲדָא בְּבֵית אֵל דִּיהוּד, אָמַר דְּעָרוּק מִן הַכָּא, יִתְצַד מִן הַכָּא, וְיִתְצַד מִן הַכָּא. וְהוּוּ מִפִּיק כְּרוּזִין וּמְכַרִּיזִין וְאוֹמְרִים: אֵן דְּאִית יְהוּדָאֵי יִיתִי, דְּמַלְכָא בְּעוּ לְמַתָּן לִיה מִילָא, וְהוּוּ כְּרוּזִין מְשֻׁמֵּיעִין יִתְהוּוֹן וְצָדִין יְהוּדָאִין, הַדָּא הוּא דְכַתִּיב [\(הושע ז, יא\)](#): וַיְהִי אֶפְרַיִם כִּיּוֹנָה פּוֹתָה אֵין לֵב וּגוֹי. שְׂאִיל מַחְזָרָה אֵייתִין צְלוּ שְׁלָא

תינסבין, אילין דבחיין, דאתבוננו, לא נפקו, ואילין דלא אתבוננו נכנסו פולהון לבקעת בית רמון, אמר לשר צבא שלו עד שאני אוכל קרן גלוסקאן זו, וירד דתרנגול זה, אבקש אחד מהן ולא אמצא, מיד הקיפם לגיונותיו והרגום, והיה הדם בוקע והולך עד שהגיע לקיפרוס נהר, ורוח הקדש צונחת ואומרת: על אלה אני בוכיה. אילין דהוי חבושין, מנהון אכלין בשר קטילהון, בכל יום הוה מנפיק חד מינייהו ומייתי להון ואינון אכלין, יומא חד אמר ייזיל בר נש מינן אי משכח פלום מייתי ואנן אכלין, מן דנפק אשכחיה לאבוה דקטיל, נסביה וטמריה ויהב סימן עלוי, עאל ואתא אמר להו לא אשכחיה פלום, אמרי ייזיל בר נש חורן אי משכח פלום מייתי ואנן אכלין, מן דנפק ההוא בר נש הלך לריחיה חפש ואשכחיה לההוא דקטיל, אייתייה ואכלוניה, מן דאכלון אמר לו מנן אייתית דין קטלא, אמר להו מן זוית פלגית, אמר ליה ומה סימן יהיב עלוי, אמר ליה סימן פלן, עני הוא בריה ואמר ווי ליה לההוא גברא דמן בשרא דאבוי אכיל, לקים מה שנאמר [\(יחזקאל ה. ט\)](#): לכן אבות יאכלו בנים בתוכך וגו'. טרפינוס שחיק עצמות ילדה אשתו בליל תשעה באב, והיו כל ישראל אבלים, נשתתק הולד בחנכה אמרו ישראל נדליק או לא נדליק, אמרו נדליק וכל מה דבעי, לימטי עלן ימטי, אדליקו, אזלון ואמרון לישן ביש לאשתו של טרפינוס, אילין יהודאין פד ילידת הון מתאבלין, וכד מייתי ולדא אדליקו בוצינייא. שלחה וכתבה לבעלה, עד דאת מכבש ברברין בוא וכבש אילין יהודאי דמרדו בך. סליק לאילפא וחשיב למייתי בעשרה יומין ואייתיתיה רוחא בחמשה יומין, אתא ואשכחינון דהון עסיקין בהדין פסוקא [\(דברים כח. מט\)](#): ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר, אמר להו אנא הוא נשרא, דחשיבית למייתי בעשרה יומין ואייתיתני רוחא בחמשה יומין, הקיפן לגיונותיו והרגם, אמר לנשים השמעו לגיונותי ואם לאו אני עושה לכם כדרך שעשיתי לאנשים, אמרו לו עביד בארעאי מה דעבדת בעילאי, מיד הקיפן לגיונותיו והרגן, ונתערבו דמים של אלו בדמים של אלו והיה הדם בוקע והולך עד שהגיעו לקיפרוס נהר, ורוח הקדש צונחת ואומרת: על אלה אני בוכיה.

מו מעשה בשני בני צדוק הכהן שנשבו, אחד זכר ואחת נקבה, נפל זה לסרדיוט אחד וזו לסרדיוט אחד, הלך זה אצל הזונה ונתן לה הזכר, והלך זה אצל חנוני ונתן לו הנקבה בעד יין, לקים קרא דכתיב [\(יואל ד. א\)](#): ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו. לבתר יומין אייתית ההיא זוניתא לההוא טליא לחנוני, אמרה ליה מן בגין דאית לי טלאי דדמי לההיא טליותא לית את בעי דנסיב חד לחד ומה דאייתי מנייהו יהוי לאמצע, אמר לה אין, מיד נסבונון ויהבונון בחד ביתא, שרייה ובכיה ההיא טליותא, אמר לה טליא, למה את בכית, אמרה לו ולא אבכה דברתיה דכהנא רבה אזלה לאיתנסבא לעבדא. אמר לה ברתייה דמאן את, אמרה ליה ברתייה דצדוק כהנא. אמר לה והיכן אתון שריין, אמרה ליה בשוקא עילאה. אמר לה ומה סימן הוה בדרתכון, אמרה לו סימן פלו. אמר לה הוה ליד אח או אחות, אמרה הוה לי חד אח והוה ליה חד שומא בכתפיה, וכד הוה אתי מבי ספרא אנא גלייא ליה ומנשקה ליה, אמר לה אין

חמיתיה חכמת יתיה, אמרה ליה אין, גלי גרמיה וחכים דין לדין והו
מגפין דין לדין ומנשקין דין לדין עד דנפקא נשמתהו, ורוח הקדש
צווחת ואומרת: על אלה אני בוכיה.

מז מעשה במרים בת ביתוס שקדשה יהושע בן גמלא, ומנהו המלך
להיות כהן גדול, ונכנסה פעם אחת לראות, ואמרה אלך ואראה אותו
כשהוא קורא ביום הכפורים בבית המקדש, והוציאו לה טפטיות מפתח
ביתה עד פתח בית המקדש, כדי שלא יתחפו רגליה, ואף על פי כן נתחפו
רגליה, וכשמת יהושע בעלה פסקו לה חכמים סאתים יין בכל יום, והא
תנא אין פוסקין יין לאשה, רבי חיא בר אבא אמר לשום זנות, כמה דאת
אמר [\(הושע ד, יא\)](#): זנות ויין ותירוש יקח לב. רבי יחזקיה ורבי אבהו בשם
רבי יוחנן אמרו לתבשיליה. ועוד תנן אם הייתה מניקה פוחתין לה
ממעשה ידיה ומוסיפים לה על מזונותיה. ואמר רבי יהושע בן לוי מאי
מוסיף, יין, שהיין מרבה את החלב.

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתיה שקשרו
שערותיה בזנבי סוסייהם של ערביים, והיו מריצין לה מירושלים ועד לוד,
וקראתי עליה הפסוק הזה [\(דברים כח, נו\)](#): הרפה בך והענגה וגו'.

מח מעשה במרים בתו של נקדימון, שפסקו לה חכמים חמש מאות
דינרי זהב לקפת בשמים בכל יום, אף היא עמדה וקללה אותם, ואמרה
להם: כך תפסקו לבנותיכם, אמר רבי אחא אף אנו ענינו אחריה אמן,
אמר רבי אלעזר אראה בנחמה אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים
מתחת טלפי סוסים בעכו, וקראתי עליה הפסוק הזה [\(שיר השירים א, ח\)](#): אם
לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיתיך, אל תקרי
גדיתיך אלא גויותיך.

מט מעשה במרים בת ביתוס נחתום שנשבית ופדאוה בעכו, זבין לה
חלוק אחד אזלת למישטפיה בימא אתא גלא ונסביה. זבין לה אוחרו,
אזלת למישטפיה בימא ואתא גלא ונסביה, בעון עוד למזבן לה אוחרו,
אמרה להון הניחו לו לגבאי שיגבה את חובו, כיון שצדקה עליה את הדין
רמו הקדוש ברוך הוא לים והוציא לה כליה.

נ מעשה במרים בת נחתום שנשבית היא ושבעה בניה, נטלו קיסר ונתנו
לגיו מן שבעה קנקליו, הביא את הראשון ואמר לו השתחוה לצלם, אמר
לו חס ושלום איני משתחוה לצלם. אמר לו למה, מפני שכך כתיב
בתורתנו [\(שמות כ, ב\)](#): אנכי ה' אלהיך, מיד הוציאו והרגו. הוציא השני ואמר
לו השתחוה לצלם, אמר לו חס ושלום, אחי לא השתחוה ואני איני
משתחוה. אמר לו למה, אמר לו שכך כתיב בתורה [\(שמות ב, א\)](#): לא יהיה לך
אלהים אחרים על פני, מיד גזר עליו והרגוהו. הוציא השלישי ואמר לו
השתחוה לצלם, אמר לו איני משתחוה. אמר לו למה, [אמר לו שכתוב בתורה]

(שמות לד, יד) : כי לא תשתחוה לאל אחר, מִיַּד גִּזַּר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצֵיא הַרְבִּיעִי וְאָמַר פְּסוּקִיהָ (שמות כב, יט) : זָבַח לֵאלֹהִים יַחֲרָם, גִּזַּר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצֵיא הַחֲמִישִׁי וְאָמַר גַּם הוּא פְּסוּקִיהָ (דברים ו, ז) : שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, מִיַּד גִּזַּר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצֵיא הַשְּׁשִׁי וְאָמַר גַּם הוּא פְּסוּקִיהָ (שמות ז, כא) : כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא, גִּזַּר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצֵיא הַשְּׁבִיעִי וְהוּא הָיָה קֶטֶן שְׁבַכְלֹן, אָמַר, בְּנֵי הַשְּׁתַּחֲוֹה לְצַלֵּם, אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לָמָּה, אָמַר לוֹ שָׁכֹן כְּתִיב בְּתוֹרָתֵינוּ (שמות ד, לט) : וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהִשְׁבַּת אֵל לְבַבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשִׁמִּים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ לֵאלֹהֵינוּ שְׂאִין אָנוּ מִמִּירִין אוֹתוֹ בְּאֵל אַחֵר, שְׁנֵאמַר (שמות כו, יז) : אֵת ה' הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם, וַכִּשֶׁם שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ לוֹ כִּדְ נִשְׁבַּע לָנוּ שְׂאִין מִמִּירָנוּ בְּאֵמָה אַחֲרַת, שְׁנֵאמַר (שמות כו, יח) : וְה' הָאֱמַירְךָ הַיּוֹם. אָמַר לוֹ קִיסָר אַחִיד שְׁבַעוּ יָמִים וְשְׁבַעוּ חַיִּים וְרָאוּ טוֹבָה, וְאַתָּה קֶטֶן לֹא שְׁבַעְתָּ יָמִים וְלֹא שְׁבַעְתָּ חַיִּים וְלֹא רָאִיתָ טוֹב בְּעוֹלָם, הַשְּׁתַּחֲוֹה לְצַלֵּם וְאַעֲשֶׂה בְּךָ טוֹבוֹת, אָמַר לוֹ כְּתִיב בְּתוֹרָתֵנוּ (שמות טו, יח) : ה' יִמְלֶךְ לְעַלְמִם וְעַד, וְאוֹמַר (תהלים י, טז) : ה' מְלֶכֶךְ עוֹלָם וְעַד אֲבָדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ, וְאַתָּם בְּטָלִים וְאוֹיְבָיו בְּטָלִים. בְּשֵׁר וְדָם הַיּוֹם חֵי וְלִמְחַר מֵת, הַיּוֹם עֲשִׂיר וְלִמְחַר עֲנִי, אֲבָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֵי וְקַיִם לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. אָמַר לוֹ קִיסָר, רָאֵה אַחִיד הַרוּגִים לְפָנֶיךָ, וְהַרְיֵנִי מִשְׁלִיךְ טַבַּעְתִּי לְאַרְץ לְפָנֶי הַצֶּלֶם וְהַגְּבִיחָה כְּדִי שְׂיִדְעוּ הַכֹּל שֶׁשָּׂמַעְתָּ לְקוֹלִי. אָמַר לוֹ חֲבַל עֲלֶיךָ קִיסָר, מָה אִם אַתָּה מִתְיָרָא מִבְּנֵי אָדָם שְׁכַמוֹתֶךָ, אֲנִי לֹא אֶתְיָרָא מִמְּלֶכֶךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֱלוֹהִים לְעוֹלָם, אָמַר לוֹ אֱלֹהֵי עֲלֶיךָ קִיסָר, וְכִי עוֹלָם שֶׁל הַפֶּקֶר רָאִיתָ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ פֶּה לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ה) : פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, וּבְאֱלֹהֵינוּ כְּתִיב (תהלים לג, ו) : בְּדַבַּר ה' שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ עֵינַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ה) : עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, וּבְאֱלֹהֵינוּ כְּתִיב (זכריה ט, ד) : עֵינֵי ה' הִמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אָזְנַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו) : אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ, וּבְאֱלֹהֵינוּ כְּתִיב (מלאכי ג, טז) : וַיִּקְשֶׁב ה' וַיִּשְׁמַע. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֵף לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו) : אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּן, וּבְאֱלֹהֵינוּ כְּתִיב (בראשית ת, כא) : וַיִּרַח ה' אֵת רִיחַ הַנִּיחֹחַ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ יָדַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז) : יָדֵיהֶם וְלֹא יִמִּישׁוּן, וּבְאֱלֹהֵינוּ כְּתִיב (ישעיה מ, יג) : אֵף יָדַי יִסְדָּה אֶרֶץ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ רַגְלַיִם לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז) : רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ, וּבְאֱלֹהֵינוּ כְּתִיב (זכריה יד, ד) : וְעַמְדוֹ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתַיִם. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ גְּרוֹן לֵאלֹהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאֱלֹהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז) : לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנִם, וּבְאֱלֹהֵינוּ כְּתִיב (איוב לו, ב) : וְהִגָּה מִפִּיו יֵצֵא. אָמַר לוֹ אִם יֵשׁ בּוֹ כָּל הַמַּדּוֹת הִלְלוּ בְּאֱלֹהֵיכֶם מִפְּנֵי מָה אֵינוּ מַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדֵי כְּמוֹ שֶׁהַצִּיל לְחַנּוּנִיָּה מִישָׂאֵל וְעַזְרָיָה מִיַּד נְבוּכַדְנֶצַּר. אָמַר לוֹ חַנּוּנִיָּה מִישָׂאֵל וְעַזְרָיָה כְּשֵׁרִים הָיוּ וּנְבוּכַדְנֶצַּר מְלֶכֶךְ הַגּוֹן הָיָה לַעֲשׂוֹת נֶס עַל יָדוֹ, אֲבָל אַתָּה אֵינְךָ הַגּוֹן וְאָנוּ נִתְחַיְבְּנוּ מִיָּתֶה לְשָׁמַיִם, אִם אֵין אַתָּה הוֹרְגֵנוּ הַרְבֵּה הוֹרְגִים יֵשׁ לְמָקוֹם, הַרְבֵּה דְבָיִם הַרְבֵּה זְאֲבִים וְאַרְיֹת וּנְחָשִׁים וּנְמָרִים וְעַקְרָבִים שֶׁיִּפְגְּעוּ בָנוּ וְיִהְרְגוּנוּ, אֶלָּא לְסוּף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לִפְרַע מִמֶּךָ אֵת דְּמֵינוּ, מִיַּד

גזר עליו להורגו. אמרה לו אמו בחיי ראשך קיסר תנה את בני ואחבקהו ואנשקהו. נתנוהו לה והוציאה לו דדיה והניקתו חלב, אמרה לו בחיי ראשך קיסר הרגני תחלה ואחר כך הרגהו, אמר לה קיסר איני שומע לך מפני שכתוב בתורתכם [\(ויקרא כב, כח\)](#): ושור או שׂה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, אמרה לו שוטה שבעולם כבר קימת כל המצוות ולא נשאר לך אלא זו בלבד, מיד צוה עליו להרגו. נפלה אמו עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו ואמרה לו בני, לך אצל אברהם אביכם ואמר לו כך אמרה אמי אל תזוּח דעתך עליך ותאמר בניתי מזיבח והעליתי את יצחק בני, הרי אמנו בנתה שבעה מזבחות והעלתה שבעה בנים ביום אחד, אתה נסיון ואני מעשה, עד שהיתה מנשקתו ומחבקתו גזר עליו והרגוהו עליה, וכיון שנהרג שיערו חכמים שנותיו של אותו תינוק ונמצא בן שתי שנים וששה חדשים ושש שעות ומחצה. באותה שעה צעקו כל אמות העולם ואמרו מה אלהיהם של אלו עושה להם שפך נהרגין עליו בכל שעה, ועליהם כתיב [\(תהלים מד, כג\)](#): כי עליך הרגנו כל היום. לאחר ימים נשתטית אותה האשה ונפלה מן הגג ומתה, לקים מה שנאמר [\(ירמיה טו, ט\)](#): אמללה ילדת השבעה, ובת קול יוצאת ואומרת [\(תהלים קיג, ט\)](#): אם הבנים שמחה, ורוח הקדש צוחת ואומרת: על אלה אני בוכה.

נא מעשה בדואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו, והיתה ממדדת אותו בטפחים ונותנת משקלו זהב לשמים בכל שנה ושנה, וכיון שהקיפה מצודה בירושלים, טבחתו אמו בידיה ואכלתו, והיה ירמיה מקונן לפני המקום ואומר [\(איכה ב, ב\)](#): למי עוללת פה אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים. ורוח הקדש משיבתו [\(איכה ב, ב\)](#): אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, זה זכריה בן יהוידע.

דבר אחר, על אלה אני בוכה, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר על סלוק דעת ועל סלוק שכונה. אפשר שהיה צדקיה רואה אחרים שהיו מנקרין את עיניו ולא היה לו דעת להטיח את ראשו בכתל עד שניצאת נשמתו, אלא גרם לבניו שיהרגו לפניו. אלא על אותה שעה נאמר [\(ירמיה ד, ט\)](#): יאבד לב המלך ולב השרים וגוי. ורבי נחמיה אמר על בטול כהנה ומלכות, הדא הוא דכתיב [\(זכריה ד, יד\)](#): אלה שני בני היצהר העמדים על אדון כל הארץ, אלו אהרן ודוד, אהרן תובע על כהנתו, ודוד תובע על מלכותו. רבי יהושע בן לוי אמר על בטול תורה, הדא הוא דכתיב [\(דברים יב, א\)](#): אלה החקים והמשפטים. רבי שמואל בר נחמני אמר על עבודת כוכבים, הדא הוא דכתיב [\(שמות לב, ד\)](#): אלה אלהיך ישראל. זבדי בן לוי אמר על בטול קרבתות, הדא הוא דכתיב [\(במדבר כט, לט\)](#): אלה תעשו להי במועדיכם. רבנן אמרי על בטול משמרות, ומה הנאה יש לעולם מן המשמרות, אלא בשני היו מתענין על פורשי ימים. בשלישי היו מתענין על הולכי דרכים. ברביעי היו מתענין על התינוקות שלא יעלה אספרה בפיהם וימותו. בחמישי היו מתענין על המעפרות שלא יפילו ועל המניקות שלא ימותו בניהם. והלא אין מתענין על שני דברים כאחד, כדכתיב [\(עזרא ת, כג\)](#): ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת. וכתוב אחד אומר

בְּדַנְיָאֵל (דניאל ב, יח) : וְרַחֲמִין לְמַבְעָא מִן קָדָם אֱלֹהַ שְׁמִיָּא עַל רְזָא דְנָה, וְלֹא עַל תַּרְוִין. אֱלֹא כְּהֵיחִיא דְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא עַל עֲצִירַת גְּשָׁמִים וְגִלּוֹת מִתְעַנִּין עֲלֵיהֶן בְּבֵת אַחַת. אֲבָל אֵין מִתְעַנִּין לֹא בְּעָרְבַ שְׁבֵת וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שְׁבֵת מִפְּנֵי כְבוֹד הַשְּׁבֵת. עֵינֵי עֵינֵי יֵרְדָה מֵיָם.

אָמַר רַבִּי לְוִי מְשַׁל לְרוֹפֵא שְׁחָשַׁשׁ עֵינֵינוּ אַחַת, אָמַר עֵינֵי תִבְכֶּה עַל עֵינֵי. כְּדָּ יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ עֵינֵינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (זכריה ט, א) : כִּי לֹהִי עֵין אָדָם וְכֹל שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל, כְּבִיכּוֹל אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֵינֵי תִבְכֶּה עַל עֵינֵי. כִּי רַחֲקַ מִמֶּנִּי מְנַחֵם מְשִׁיב נְפֹשֵׁי, מֵה שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אָמַר ה' שְׁמוֹ, שְׁנֵאֲמַר (ירמיה כג, ו) : וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ ה' צְדָקְנוּ. דְאָמַר רַבִּי לְוִי טָבָא לְמַדִּינְתָא דְשָׁמָּה כְּשֵׁם מַלְכָּה וְשֵׁם מַלְכָּה כְּשֵׁם אֱלֹהֵיהָ. טָבָא לְמַדִּינְתָא דְשָׁמָּה כְּשֵׁם מַלְכָּה, דְכָתִיב (יחזקאל מט, לה) : וְשֵׁם הָעִיר מֵיּוֹם ה' שָׁמָּה. וְשֵׁם מַלְכָּה כְּשֵׁם אֱלֹהֵיהָ, שְׁנֵאֲמַר : וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ ה' צְדָקְנוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לְוִי אָמַר צָמַח שְׁמוֹ, שְׁנֵאֲמַר (זכריה ו, יב) : הִנֵּה אִישׁ צָמַח שְׁמוֹ וּמִתְחַתֵּיו יִצְמַח. רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבּוּ אָמַר מְנַחֵם שְׁמוֹ, שְׁנֵאֲמַר : כִּי רַחֲקַ מִמֶּנִּי מְנַחֵם.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא וְלֹא פְּלִיגֵי חוֹשְׁבָנָא דְדִין כְּחוֹשְׁבָנָא דְדִין, הוּא מְנַחֵם הוּא צָמַח. וְהִדָּא מְסִייעַ לְהִדָּא דְרַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבּוּ. עוֹבְדָא הָוָה בְּחַד בַּר נֶשׁ דְּהָוָה קָא רְדִי, גַּעַת חֲדָא תוֹרְתֵיהָ, עֵבֶר עֲלוּי חַד עֲרַבִי, אָמַר לֵיהָ מָה אַתָּה, אָמַר לֵיהָ יְהוּדָאֵי אָנָּא, אָמַר לֵיהָ שְׂרִי תוֹרְךָ וּשְׂרִי פְדָנְךָ, אָמַר לֵיהָ לָמָּה, אָמַר לֵיהָ דְבֵית מִקְדָּשׁוֹן דִּיהוּדָאֵי חֲרַב. אָמַר לֵיהָ מָנָא יִדְעָתָה, אָמַר לֵיהָ יִדְעִית מִן גַּעֲיִתָּא דְתוֹרְךָ. עַד דְּהָוָה עָסִיק עֲמִיהָ גַּעַת זִימְנָא אַחֲרִיתֵי, אָמַר לוֹ אֲסַר תוֹרְךָ אֲסַר פְּדָנְךָ דְאֲתִיגִילִיד פְּרִיקָהוֹן דִּיהוּדָאֵי. אָמַר לֵיהָ וּמָה שְׁמִיָּה, אָמַר לוֹ מְנַחֵם שְׁמִיָּה. וְאֲבֹוֵי מָה שְׁמִיָּה, אָמַר לֵיהָ חֲזַקִּיהָ. אָמַר לֵיהָ וְהִיכֹן שְׂרָיִין, אָמַר לֵיהָ בְּבִירַת עֲרַבָא בְּדֵבִית לָחַם יְהוּדָה. זַבִּין תְּהוּא גְּבָרָא תוֹרוּי זַבִּין פְּדָנִיָּה וְהָוָה מְזַבִּין לְבִידִין דִּינוּקִין. עַלֵל לְקַרְתָּא וּנְפִק לְקַרְתָּא, עַלֵל לְמַדִּינָה וּנְפִק לְמַדִּינָה, עַד דְּמָטָא לְתַמּוֹן, אַתְיִין כָּל כְּפָרְיָא לְמַזְבֵּן מִינִיָּה וְהֵיחָא אִיתְתָּא אֲמִיָּה דְהָהוּא יְנוּקָא לָא זַבְנַת מִינִיָּה. אָמַר לָהּ לָמָּה לִית אַתָּה זַבְנַת לְבִידִין דִּינוּקִין, אָמַרָה לֵיהָ דְחַשְׁיָיָה קִשְׁיֵי לִינוּקֵי. אָמַר לָהּ לָמָּה, אָמַרָה לֵיהָ דְעַל רְגֵלוֹי חֲרַב בֵּית מִקְדָּשָׁא. אָמַר לָהּ רְחִיצִין אָנּוּ בְּמַרְיָה עֲלָמָא דְעַל רְגֵלוֹי חֲרַב וְעַל רְגֵלוֹי מִיתְבָּנִי. אָמַר לָהּ אַתָּה הוּי נְסִיבָא לֵיד מִן אִילִין לְבִידִין דִּינוּקִיךָ וּלְבַתֵּר יוֹמִין אָנָּא אַתִּי לְבִיתְךָ וְנָסַב פְּרִיעִיךָ, נְסִבָּה וְאַזְלָה. לְבַתֵּר יוֹמִין אָמַר הָאֵי גְּבָרָא אִיזִיל וְאַיְחֲמִי תְּהוּא יְנוּקָא מֵאֵי קָא עָבִיד, אַתָּא לְגַבָּה אָמַר לָהּ תְּהוּא יְנוּקָא מֵאֵי קָא עָבִיד, אָמַרָה לֵיהָ לָא אַמְרִית לָךְ דְּחַשְׁיָיָה קִשְׁיֵי אֲפֵלוּ עַל רְגֵלִיָּה נְחֻשִׁיָּה, דְּמִן תְּהֵיָא שְׁעָתָא אַתְיִין רוּחִין וְעַלְעוּלִין טַעֲנוּגִיָּה וְאַזְלִין לָהוֹן. אָמַר לָהּ וְלֹא כְּדָּ אַמְרִית לָךְ דְּעַל רְגֵלוֹי חֲרַב וְעַל רְגֵלוֹי מִתְבָּנִי.

אָמַר רַבִּי אֲבוּן לָמָּה לִי לְלַמֵּד מִן עֲרַבִיָּי, וְלֹא מִקְרָא מְלֵא הוּא, דְכָתִיב (ישעיה י, לד) : וְהִלְבְּנוּן בְּאֲדִיר יְפוּל. וְכָתִיב בְּתַרְיָה (ישעיה יא, א) : וְיִצָּא חֲטָר מִגְּזַע יִשְׂרָאֵל וְיִצָּר מִשְׂרָשְׁוֹ יִפְרָה. דְבִי רַבִּי שִׁילָא אָמְרִי שִׁילָה שְׁמוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ, שְׁנֵאֲמַר (בראשית מט, ט) : עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה. שְׁלָה כְּתִיב. דְבִי רַבִּי חֲנִינָא אָמְרִי חֲנִינָה

שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה טז, יג) : אֲשֶׁר לֹא אֶתֶן לָכֶם חֲנִינָה. דְּבֵי רַבִּי יִנְאִי אָמְרֵי יְנוּן שְׁמוֹ, דְּכִתְיִב (תהלים עב, יז) : לִפְנֵי שְׁמֶשׁ יְנוּן שְׁמוֹ. רַבִּי בִּיבָא סִגְוֹרְיָא אָמַר נְהִירָא שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כב) : וְנִהוּרָא עִמָּה שָׂרָא. נְהִירָא כְּתִיב. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק הָדִין מְלַכָּא מְשִׁיחָא אִי מְחִינָא הוּא דְּוֹד שְׁמִיָּה, אִי מְמִיתָנָא הוּא דְּוֹד שְׁמִיָּה.

אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא אָנָּא אוֹמַר טַעֲמִיָּה (תהלים יח, נא) : מִגְדִּיל יִשׁוּעוֹת מְלָכֹו וְעֹשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ, וּלְדָוִד, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֱלֹא לְדָוִד וּלְזָרְעוֹ. הָיוּ בְּנֵי שׁוּמְמִים כִּי גַבַר אוֹיֵב. רַבִּי אֵיבֹו אָמַר כִּהְדָּא אֶפְתָּא דְקָרָא דְכִמָּה דְהֵהִיא רַבִּינָא הִיא קֹטְנָא. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר כִּהְדָּא חֲזִירְתָּא דְכִמָּה דְבְּנֵיהּ רַבִּינָא הִיא קֹטְנָא.

נב פְּרָשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ. כְּתִיב (ירמיה ח, כג) : מִי יִתֵּן רֵאשִׁי מִיָּם וְעֵינַי מִקּוֹר דְּמַעָּה, מִי אָמַר הַפְּסוּק הַזֶּה, אִם תֵּאמַר יִרְמְיָה, אֶפְשָׁר לוֹ שְׁלֹא לְאָכֹל, אֶפְשָׁר לוֹ שְׁלֹא לִישׁוֹן, אֱלֹא מִי אָמְרוּ מִי שְׁאִין לִפְנֵינוּ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שָׁנָה, דְּכִתְיִב (תהלים קכא, ד) : הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. רַבִּי אֶבְיָא בַר כְּהֵנָּא בְּשֵׁם רַבִּי לִוִי אָמַר, כְּתִיב (בראשית א, ט) : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּוּ הַמַּיִם, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִקְוּוּ לִי הַמַּיִם מֵה שְׁאֲנִי עֲתִיד לַעֲשׂוֹת בְּהוֹן. רַבִּי חֲגִי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר מְשַׁל לְמַלְךְ שְׁבִנָּה לוֹ פְּלִטִירִין, וְהוֹשִׁיב בְּהוֹן דְּיוֹרִין אֱלֹמִים, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ מְשַׁפְּימִין וְשׁוֹאֲלִין בְּשָׁלוֹם הַמְּלָךְ וּמְקַלְסִין אוֹתוֹ בְּרַמְיָזָה וּבְאַצְבָּע, אָמַר הַמְּלָךְ וּמָה אֱלוֹ שְׁהוֹן אֱלֹמִים כְּדָּ מְקַלְסִין אוֹתִי, אִם הָיוּ פְּקַחִין עַל אַחַת כְּפָמָה וְכָמָה, מָה עָשָׂה הוֹשִׁיב בְּהוֹן דְּיוֹרִין פְּקַחִין, עֲמָדוֹ וְחֲחִזִּיקוּ בְּפִלְטִין שֶׁל מְלָךְ וְאָמְרוּ אֵין זֹו פְּלִטִין אֱלֹא שְׁלָנוּ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר הַמְּלָךְ תַּחֲזוֹר פְּלִטִין לְכַמּוֹת שְׁהִיתָה. כְּדָּ מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם לֹא הָיָה קְלוּסוֹ עוֹלָה אֱלֹא מִן הַמַּיִם, הִדָּא הוּא דְּכִתְיִב (תהלים צג, ד) : מִקְלוֹת מַיִם רַבִּים אֲדִירִים מְשַׁבְּרֵי יָם, וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים : אֲדִיר בְּמָרוֹם ה', בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמָה אִם אֱלוֹ שְׁאִין לָהֶם לֹא פָּה וְלֹא לְשׁוֹן, לֹא אֲמִירָה וְלֹא דְבוּר כְּדָּ מְקַלְסִין אוֹתִי, לְכַשְׁאֲבָרָא בְּנֵי אָדָם עַל אַחַת כְּפָמָה וְכָמָה, וְכִיּוֹן שְׁבָרָא בְּנֵי אָדָם עֲמָדוֹ דוֹר אֲנוּשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל וּמְרָדוֹ בּוֹ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲזוֹר הָעוֹלָם לְכַמּוֹת שְׁהִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, יב) : וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר לְאַחַד שְׁהִיָּה לוֹ מְקַל וְצִנִּית, עֲמָד וְסִגְל וְקִנָּה לוֹ צָאן, וְנִכְנָסוּ זְאֲבִין וּבְקָעוּם, אָמַר אוֹתוֹ הָרוּעָה אַחֲזוֹר לְאוֹתוֹ מְקַל וְלְאוֹתָהּ צִנִּית. כְּדָּ רוּעָה זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ, ב) : רַעַה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נִהַג כְּצָאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַפְּרוּבִים הוֹפִיעָה. צָאן אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, לא) : וְאַתֶּן צָאנִי צָאן מְרַעִיתִי. נִכְנָסוּ זְאֲבִין לְתוֹךְ עֲדָרוֹ וּבְקָעוּם, אֱלוֹ הַשׁוֹנְאִים שֶׁנִּכְנָסוּ לְבֵית הַמְּקַדָּשׁ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא : מִי יִתֵּן רֵאשִׁי מִיָּם. כְּתִיב (תהלים מב, ה) : אֱלֹהֵי אֲזַכְרָה וְאֶשְׁפָּכָה עָלַי נַפְשִׁי, כְּנָסַת יִשְׂרָאֵל אוֹמְרַת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְשַׁעֲבַר הֵייתִי עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם וּדְרָכִים מְתַקְנִים, וְעַכְשָׁיו בְּשַׁד, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב, ח) : לָכֵן הִנְנִי שָׁד אֶת דְּרָכְךָ בְּסִירִים.

דָּבַר אַחַר, אֱלֹהֵי אֲזַכְרָהּ, לְשַׁעֲבֵר הַיִּיתִי עוֹלָה וְאֵילָנוֹת מְסַכְכוֹת עַל רֵאשֵׁי, וְעִכְשָׁיו תִּלְוִיָּה לְשִׁמְשׁ. אֱלֹהֵי אֲזַכְרָהּ, לְשַׁעֲבֵר הַיִּיתִי עוֹלָה בְּצִלוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְעִכְשָׁיו בְּצִלּוֹן שֶׁל מַלְכוּתוֹ. אֱלֹהֵי אֲזַכְרָהּ וּגּוֹ', אֶסְפְּסִיאֲנוּס קִיסָר הוֹשִׁיב שׁוּמְרִים רְחוֹק מִפּוֹמְעִים שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִיל, וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְעוֹלֵי רַגְלִים וְאוֹמְרִים לָהֶם לָמִי אַתֶּם, וְהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם אֶסְפְּסִיאֲנִי, טָרְכִינִי, אֲדַרְיִנִי.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְשַׁעֲבֵר הַיִּיתִי עוֹלָה וְסִלִּי בְּפוֹרִים עַל רֵאשֵׁי בְּהַשְׁכָּמָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים [\(ירמיה לא, ה\)](#): קוֹמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן, וּבִדְרָכֶיךָ הָיוּ אוֹמְרִים [\(תהלים קכב, ב\)](#): עֲמֻדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בְּשַׁעֲרֵיךָ יְרוּשָׁלַיִם. בְּהַר הַבַּיִת מָה הָיוּ אוֹמְרִים [\(תהלים קנ, א\)](#): הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקִדְשׁוֹ. בְּעֶזְרָה הָיוּ אוֹמְרִים [\(תהלים קנ, ו\)](#): כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְלֵל יָהּ, וְעִכְשָׁיו אֲדַדִּים, דְּמוּמָה סִלְקָא, דְּמוּמָה נְחֵתָא. אֱלֹהֵי אֲזַכְרָהּ, לְשַׁעֲבֵר הַיִּיתִי עוֹלָה בְּשִׁירוֹת וּבִזְמִירוֹת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמָה דְּאֵתָא אָמַר [\(תהלים מב, ה\)](#): בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, וְעִכְשָׁיו בְּכִיָּה סִלְקָא בְּכִיָּה נְחֵתָא. אֱלֹהֵי אֲזַכְרָהּ, לְשַׁעֲבֵר הַיִּיתִי עוֹלָה הַמוֹנִיּוֹת הַמוֹנִיּוֹת שֶׁל חֲגִיגָה, כְּמָה דְּאֵתָא אָמַר [\(תהלים מב, ה\)](#): הַמּוֹן חוֹגֵג.

אָמַר רַבִּי לׁוֹי כְּהֵדִין גַּעְגַּעָא דְּלֹא פְּסִיק לֹא בִּימָמָא וְלֹא בְּלִילִיא, וְעִכְשָׁיו טַמְשָׂא סִלְקִין וְטַמְשָׂא נְחֵתִין, אֱלֹהֵי אֲזַכְרָהּ וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי וּגּוֹ'.

דָּבַר אַחַר, פְּרָשָׁה צִיּוֹן בִּינְדִיקָהּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לׁוֹי אָמַר לְמַלְךְ שְׁהִיָּה לׁוֹ בְּוֹ, הָיוּ מְחִי לִיָּה וְאָמַר חֲטִית, הָוָה מְחִי לִיָּה וְאָמַר חֲטִית וְסִיפְלָתָהּ, וְעוֹד הָיוּ מְחִי לִיָּה עַד דְּפִשְׁט עֶשֶׂר אַצְבָּעוֹי קוֹדְמוֹי, כְּדָּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָוָה מְיִיסָר לִירוּשָׁלַיִם וְהוֹת אָמְרָה חֲטִית, עַד פְּרָשָׁה צִיּוֹן בִּינְדִיקָהּ. אֵין מְנַחֵם לָהּ, אָמַר רַבִּי לׁוֹי כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין, הָוָה לָהּ, [\(בראשית נא, ט\)](#): וְתֵהִי שְׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וְלֹד, וְהוֹה לָהּ, דְּכִתִּיב [\(בראשית כא, א\)](#): וְהִ' פָּקַד אֶת שָׂרָה. וְדִכְוֹתָהּ [\(שמואל א א, ב\)](#): וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים, וְהוֹה לָהּ, דְּכִתִּיב [\(שמואל א ב, כא\)](#): כִּי פָּקַד הִ' אֶת חַנָּה. וְדִכְוֹתָהּ [\(ירמיה ל, יז\)](#): צִיּוֹן הִיא דִּרְשׁ אֵין לָהּ, וְהוֹה לָהּ. דְּכִתִּיב [\(ישעיה נט, כ\)](#): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אֵף כָּאֵן אֵין מְנַחֵם לָהּ, וְהוֹה לָהּ, דְּכִתִּיב [\(ישעיה נא, יב\)](#): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם. צְוָה הִ' לִיעֲקֹב סְבִיבֵיו צְרִיו, כְּגוֹן חֲלָמִישׁ, לְנָוָה. קִסְטָרָא, לְחִיפָה. סוּסִיתָא, לְטַבְרִיָּה. יְרִיחוֹ, לְנוּעַדָן. לוֹד, לְאוּנוֹ. הִיתָה יְרוּשָׁלַיִם לְנָדָה בִּינְיָהֶם, לְרְחוֹק הִיתָה.

נג צְדִיק הוּא הִ' כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי, מִי אָמְרוּ לְפָסוּק זֶה, יֹאשְׁיָהוּ אָמְרָה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב [\(דברי הימים ב לה, כ\)](#): אַחֲרֵי כָּל זֹאת אֲשֶׁר הִכִּין יֹאשְׁיָהוּ אֶת הַבַּיִת עָלָה נָכוּ מְלָךְ מְצָרִים לְהַלְחֵם בְּכַרְכְּמִישׁ עַל פָּרְת, בְּקַרְקָסִיוֹן דְּעַל פָּרְת, וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מְלָאָכִים לֵאמֹר מַה לִּי וְלָךְ מְלָךְ יְהוּדָה לֹא עָלִיךָ אֶתָּה הַיּוֹם כִּי אֵל בַּיִת מְלַחֲמָתִי וְאֱלֹהִים אָמַר לְבַהֲלָנִי, מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹלָה, חֲדַל לָךְ מֵאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָמִי, זֶה לְשׁוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְלֹא הִסֵּב יֹאשְׁיָהוּ פָּנָיו, וְלֹא שָׁמַע אֵל דְּבַרֵּי נָכוּ מִפִּי אֱלֹהִים, זֶה יְרַמְיָהוּ שְׁאָמַר לִיֹאשְׁיָהוּ, כְּדָּ מְקַבְּלָנִי מִיִּשְׁעֵיהָ רַבִּי [\(ישעיה יט, ב\)](#): וְסַכְסַכְתִּי מְצָרִים בְּמְצָרִים, וְלֹא שָׁמַע לוֹ, אֵלָא אָמַר לוֹ מִשָּׁה רַבָּה דְּרַבְּדָּ לֹא כְּדָּ אָמַר [\(ויקרא כו, ו\)](#): וְחָרַב

לא תעבר בארצכם, וחרבו של אותו רשע עוברת בארצי ובתחומי, והוא לא היה יודע שכל דורו עובדי עבודת כוכבים היו, הנה משלח זוג תלמידים למיבערא עבודת כוכבים מבתיהון, והוון עלליו ולא משפחיו כלום, עד דנפקון אמרון טרודו תרעיו, מן דהוון טרדיו לתרעיה הוון חמן יתיה, אמרו עליהון מן דאתא ותיקון הוא דאתא וקלקל, לפיכך [\(דברי הימים ב.לח, כג\)](#): וירו הירם למלך יאשיהו, אמר רבי מני שלש מאות חצים הורו בו עד שנעשה גופו ככברה, והיה ירמיהו מצית אחריו לידע מהו אומר, ומה היה אומר: צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, פיהו ופיום סרסורו.

נד קראתי למאהבי המה רמוני, רבנן פתרון קריא בנביאי השקר, שהיו מאהבין אותי לעבודת כוכבים שלהן. המה רמוני, גם המה רמוני, לא זו מתנבאין עלי שקר עד שהגלו אותי ממקומי, שנאמר [\(איכה ב, יד\)](#): ויחזו לך משאות שוא ומדוחים, מדוחם כתיב. רבי שמעון בר יוחאי פתר קריא בנביאי האמת, שהיו מאהבין אותי להקדוש ברוך הוא, המה רמוני, שהיו מרמין בי ואומרים לי הפרישו תרומה ומעשרות, וכי יש תרומה ומעשרות בבבל, אלא בשביל לאהבני להקדוש ברוך הוא, הוא שירמיה אומר [\(ירמיה לא, ט\)](#): הציבי לך צינים, הציני במצוות, שהיו ישראל מצנין בהם. [\(ירמיה לא, ט\)](#): שמי לך תמרורים, זה חרבן בית המקדש, וכן הוא אומר [\(תהלים קלו, ה\)](#): אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. שתי לבד למסלה דרך הלכת, אמר רבי חיא הלכתי כתיב. את מוצא בשעה שגלו ישראל לבבל מה כתיב [\(ישעיה מג, יד\)](#): למענכם שלחתי בבלה. גלו לעילם שכניה עמהם, דכתיב [\(ירמיה מט, לח\)](#): ושמתי כסאי בעילם. גלו ליון שכניה עמהם, דכתיב [\(זכריה ט, יג\)](#): ועוררתי בניד ציון על בניד יון, וכתיב בתריה: וה' עליהם יראה וגו', לך כתיב דרך הלכתי, דבר אחר, שתי לבד למסלה דרך הלכת, אמר להם ירמיה ראו באילו דרכים הלכתם, ועשו תשובה, דכתיב [\(ירמיה לא, ט\)](#): שובי בתולת ישראל, ומיד אתם חוזרין לעריכם, דכתיב [\(ירמיה לא, ט\)](#): שבי אל עריך אלה.

נה ראה ה' כי צר לי מעי חמרמרו, רבי חיא בר חנינא אמר עשאן מורות מורות. רבי שמואל בר נחמני אמר עשאן גושין גושין. נהפך לבי בקרבי, למה, כי מרו מריתי. מחוץ שכלה חרב בבית כמות, זה שאמר משה [\(דברים לב, כח\)](#): מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה.

נו שמעו כי נאנחה אני, רבי יהושע פתר קריה באהרן, את מוצא בשעה שמת אהרן הויברחו ענני כבוד ונתקבצו כל ישראל לספדו, אמרו משה אבל ואלעזר אבל ומי לא יתאבל. מיד מה כתיב תמן [\(במדבר כא, א\)](#): וישמע הכנעני מלך ערד, וכתיב: וילחם בישראל וישב ממנו שבי. ורבנן פתרון קריה בחרבן בית המקדש, את מוצא שכל מקום שבקשו ישראל לברח היו מסגירין אותו, בקשו לברח כלפי צפון ולא הניחום, הדא הוא דכתיב [\(עמוס א, ו\)](#): על שלשה פשעי עזה ועל ארבעה לא אשיבנו על הגלותם גלות שלמה להסגיר לאדום. בקשו לברח כלפי מזרח, ולא הניחום, הדא הוא

דְּכָתִיב (עמוס א, ט) : עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי צֹר וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל הַסְּגִירָם גְּלוּת שְׁלֵמָה לְאַדּוּם וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית אַחִים. בִּקְשׁוּ לְבָרַח כְּלָפִי מֵעֶרֶב, וְלֹא הִנִּיחוּם, דְּכָתִיב (ישעיה כא, יג) : מִשָּׂא בַעֲרָב בַּיַּעַר בַּעֲרָב תְּלִינּוּ אַרְחוֹת וְגו'. כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שְׁנָשָׂא לְמִטְרוֹנָה, אָמַר לָהּ אֵל תְּשִׁיחִי עִם חֲבֵרוֹתֶיךָ וְאֵל תְּשָׂאֵלִי מִהֶן וְאֵל תְּשָׂאֵלִי לָהֶן, לְיָמִים כָּעֵס עָלֶיךָ הַמֶּלֶךְ וּטְרַדָּה חוּץ לְפִלְטִין, וְחִזְרָה עַל כָּל שְׂכֵנוֹתֶיךָ וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתָהּ, וְחִזְרָת לְפִלְטִין, אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ אֶקְשִׁית אִפְיָךְ, אָמְרָה הַמִּטְרוֹנָה לְמֶלֶךְ, אֲדוֹנָי אֱלוֹהֵי הַיִּיטִי מִשָּׂאֵלָה לָהֶן, וְשׂוֹאֵלֶת מִהֶן מָנָא, וְהָיָה עֲבִידֶתִי גְּבָהּ, אוֹ עֲבִידֶתָּה גְּבִי, לֹא הוּוּן מִקְבָּלִין לִי. כִּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֶקְשִׁיתוֹן אִפְיָכוֹן, אָמְרוּ לְפָנָיו רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא כָתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ (דברים ז, ג) : וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּהֶם בְּתוֹךְ לֹא תִתֵּן לְבָנּוֹ וּבְתוֹ לֹא תִקַּח לְבָנָךְ, אֱלוֹהֵי הַיּוֹנֵן מִשָּׂאֵלִין לְהוּוֹן, וְנִסְבוּן מִינְהוּוֹן וְאִינוּן מִינּוֹן, וְהָיִיתָ בְּרִיתִיָּה גְּבִי אוֹ בְּרִיתִי גְּבִיָּה, לֹא הוּוּ מִקְבָּלִים לִי, הָיִי כִי אַתָּה עָשִׂיתָ. הַבָּאתָ יוֹם קָרָאתָ וְיָהִי כִמְנִי, בְּצָרָה, וְלֹא כִמוֹנִי בְּרוּחָהּ.

נ תְּבֵא כָּל רַעְתֶּם לְפָנַיָּךְ וְעוֹלֵל לְמוֹ, אֵייתִי עָלֶיהוֹן מִן דְּאֵייתִית עָלִי, דְּקָדְקַ עָלֶיהוֹן מַה דְּדְקָדְקַתָּ עָלִי. וְעוֹלֵל לְמוֹ, קִטִּיף עוֹלְלָתִיהוֹן כְּמַה דְּקִטְפַתָּ עוֹלְלָתִי. כִּי רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִבִּי דָוִי. אֶת מוֹצָא שְׂבִדְבָר שְׁחָטָאוּ יִשְׂרָאֵל בּוֹ לְקוּ וּבוֹ מִתְנַחֲמִים, חָטָאוּ בְּרֹאשׁ, וְלָקוּ בְּרֹאשׁ, וּמִתְנַחֲמִים בְּרֹאשׁ. חָטָאוּ בְּרֹאשׁ, דְּכָתִיב (במדבר יד, ד) : נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרִימָה. וְלָקוּ בְּרֹאשׁ, דְּכָתִיב (ישעיה א, ה) : כָּל רֹאשׁ לְחָלִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּרֹאשׁ, דְּכָתִיב (מכה ב, יג) : וַיַּעֲבֹר מִלְכָּם לְפָנֵיהֶם וְהִ' בְּרֹאשָׁם. חָטָאוּ בְּאֵזוֹן, דְּכָתִיב (זכריה ז, יא) : וְאֲזַנֵּיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּאֵזוֹן, דְּכָתִיב (שמואל א ג, יא) : אֲשֶׁר כָּל שְׁמֻעוֹ תִצְלִינָה שְׁתֵּי אֲזָנָיו. וּמִתְנַחֲמִין בְּאֵזוֹן, דְּכָתִיב (ישעיה ל, כא) : וְאֲזַנֵּיךָ תִשְׁמַעְנָה דְבַר מַאֲחֲרִיף לֵאמֹר. חָטָאוּ בְּעֵין, דְּכָתִיב (ישעיה ג, טז) : כִּי גִבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וְתִלְכְּנָה נְטוּיֹת גְּרוֹן וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינַיִם, וְלָקוּ בְּעֵין, דְּכָתִיב (איכה א, טז) : עֵינֵי עֵינֵי יִרְדָּה מִיָּם. וּמִתְנַחֲמִין בְּעֵין, דְּכָתִיב (ישעיה נב, ח) : כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב הִ' צִיּוֹן. חָטָאוּ בְּאֵף, דְּכָתִיב (יחזקאל ח, יז) : וְהִנֵּם שְׁלַחִים אֶת הַזְּמוּרָה אֶל אִפְס, וְלָקוּ בְּאֵף, דְּכָתִיב (ויקרא כו, מא) : אֵף אֲנִי אֶלְךָ עִמָּם בְּקָרִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּאֵף, דְּכָתִיב (ויקרא כו, מד) : וְאֵף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתֶם בְּאֵרֶץ אֲיִבֵּיהֶם לֹא מֵאִסְתִּים וְלֹא גַעְלָתִים לְכַתֵּם לְהַפִּיר בְּרִיתִי אִתְּם. חָטָאוּ בְּפֶה, דְּכָתִיב (ישעיה ט, טז) : וְכָל פֶּה דִבֵּר נִבְלָה. וְלָקוּ בְּפֶה, דְּכָתִיב (ישעיה ט, יא) : וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה. וּמִתְנַחֲמִין בְּפֶה, דְּכָתִיב (תהלים קכו, ב) : אֲזִי יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ. חָטָאוּ בְּלִשׁוֹן, דְּכָתִיב (ירמיה ט, ב) : וַיִּדְרְכוּ אֶת לְשׁוֹנָם קִשְׁתָּם שְׁקָר, וְלָקוּ בְּלִשׁוֹן, דְּכָתִיב (איכה ד, ד) : דְּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק. וּמִתְנַחֲמִין בְּלִשׁוֹן, דְּכָתִיב (תהלים קכו, ב) : וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה. חָטָאוּ בְּלֵב, דְּכָתִיב (זכריה ז, יב) : וְלִבָּם שָׁמוּ שְׁמִיר מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּלֵב, דְּכָתִיב (ישעיה א, ה) : וְכָל לֵבָב דָּוִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּלֵב, דְּכָתִיב (ישעיה מ, ב) : דְּבָרוּ עַל יָב יְרוּשָׁלַיִם. חָטָאוּ בְּיָד, דְּכָתִיב (ישעיה א, טו) : יָדֵיכֶם דָּמִים מְלֵאוּ. וְלָקוּ בְּיָד, דְּכָתִיב (איכה ד, ט) : יָדֵי נְשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוּ וְלָדִיחוּ. וּמִתְנַחֲמִים בְּיָד, דְּכָתִיב (ישעיה יא, יא) : יוֹסִיף הִ' שְׁנִית יָדוֹ. חָטָאוּ בְּרַגְלָם דְּכָתִיב (משלי א, יז) : כִּי רָגְלֵיהֶם לָרַע יְרוּצוּ. וְלָקוּ בְּרַגְלָם, דְּכָתִיב (ירמיה יג, טז) : וּבְטָרָם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרִי נִשְׁף. וּמִתְנַחֲמִין בְּרַגְלָם, דְּכָתִיב (ישעיה נב, ז) : מַה נָּאוּ עַל

הָהָרִים רָגְלֵי מַבְשֹׁר. חָטְאוּ בְּהוּא, דְּכָתִיב [\(יִרְמִיָּה ה', יב\)](#): כְּחָשׁוּ בַּה' וַיֹּאמְרוּ
לוֹא הוּא. וְלָקוּ בְּהוּא, דְּכָתִיב [\(יְשַׁעְיָה סג, ט\)](#): וַיִּהְיֶה לָּהֶם לְאוֹיֵב וְהוּא נֹלָחַם
בָּם. וּמִתְנַחֲמִין בְּהוּא, דְּכָתִיב [\(יְשַׁעְיָה נא, יב\)](#): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחֻמְכֶם. חָטְאוּ
בְּזָה, דְּכָתִיב [\(שְׁמוֹת לב, א\)](#): כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ. וְלָקוּ בְּזָה, דְּכָתִיב [\(אֵיכָה ה', יז\)](#):
עַל זֶה הָיָה דְּוָה. וּמִתְנַחֲמִין בְּזָה, דְּכָתִיב [\(יְשַׁעְיָה כה, ט\)](#): הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קוֹיְנוּ
לוֹ. חָטְאוּ בְּאִשׁ, דְּכָתִיב [\(יִרְמִיָּה ז, יח\)](#): הַבָּנִים מִלְּקָטִים יַעֲצִים וְהַאֲבוֹת
מִבְּעָרִים אֶת הָאִשׁ. וְלָקוּ בְּאִשׁ, דְּכָתִיב [\(אֵיכָה א, יג\)](#): מִמָּרוֹם שָׁלַח אִשׁ.
וּמִתְנַחֲמִין בְּאִשׁ, דְּכָתִיב [\(זְכוּרִיָּה ב, ט\)](#): וַאֲנִי אֶהְיֶה לָּהּ נֶאֱמָר ה' חוֹמַת אִשׁ סָבִיב,
חָטְאוּ בְּיֵשׁ, דְּכָתִיב [\(שְׁמוֹת יז, ז\)](#): הַיֵּשׁ ה' בְּקָרְבָנוּ, וְלָקוּ בְּיֵשׁ, דְּכָתִיב [\(אֵיכָה א,](#)
[יב\)](#): אִם יֵשׁ מְכָאוֹב כְּמַכְאֹבֵי. וּמִתְנַחֲמִין בְּיֵשׁ, דְּכָתִיב [\(מִשְׁלֵי ח, כא\)](#): לְהִנְחִיל
אֶהְיֵי יֵשׁ וְאַצְרַתִּיהֶם אִמְלָא. חָטְאוּ בְּכֹפְלִים, דְּכָתִיב [\(אֵיכָה א, ח\)](#): חָטְאוּ
חָטְאָה יְרוּשָׁלָּיִם. וְלָקוּ בְּכֹפְלִים, דְּכָתִיב [\(יְשַׁעְיָה מ, ב\)](#): כִּי לָקַחַה מִיַּד ה' כְּפָלִים
בְּכָל חַטְאֹתֶיהָ. וּמִתְנַחֲמִים בְּכֹפְלִים, דְּכָתִיב [\(יְשַׁעְיָה מ, א\)](#): נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי
יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם.

קְדָמָא

בֵּיתָא

אַלְפָא

סָלִיק

פּרשׁה ב

א הָהָפֶד עָלַי בְּלַהוֹת [\(אֵיּוֹב ל, טו\)](#), אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אָמַרְהּ כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל לַפְנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְשַׁעֲבֵר הַיִּיתִי אָנִי מְבַהֲלֵת לְאַחֲרִים, כְּמָה דָאֵת אָמַר
[\(אֶסְתֵּר ו, יד\)](#): וַיִּבְהִלוּ לְהַבְיָא אֶת הַמֶּן, וְכְתוּב אֶחָד אֹמֵר [\(יְחֻזְקָאֵל כו, כא\)](#):
בְּלַהוֹת אֶתְנַגְדַּ וַאֲיַנְדַּ, וְאֹמֵר [\(שְׁמוֹת טו, טו\)](#): אַז נִבְהֵלוּ אֱלוֹפֵי אֱדוֹם, וְעַכְשָׁיו
הַפּוֹכָה עָלַי, אָמַר רַבִּי אַחָא לְחַלְיָו שָׁל עֵמוּד, שְׁהֵיְתָה מִתְּהַפְּכַת בְּתוֹךְ
הַפְּלָטְיָא, וְהַטִּיסָה בְּצִרוּר וְנִסְמְכָה, כְּדִן [\(תְּהִלִּים פּת, ח\)](#): עָלַי סְמְכָה חֲמַתְךָ.
תְּרַדְדִי כְּרוּחַ נְדָבָתִי. בְּנִי אָדָם שְׁהֵם נְדִיבִים וַרְאוּיִין לְבָא לִי גְאָלָה עַל
יְדִיהֶם, אֵת מְרַדְּפֶן כְּרוּחַ. וְכַעֲב עֲבַרָה יִשְׁעִתִּי, בְּנִי אָדָם שְׁהֵם נְדִיבִים
וַרְאוּיִים לְבָא לִי יְשׁוּעָה עַל יְדִיהֶם, אֵת מְסִיטָן וּמַעְבִּירָן כְּעֻבִים, שְׁנַאֲמַר:
אֵיכָה יַעֲיֵב בְּאִפּוֹ ה' אֵת בֵּית צִיּוֹן. וְכָתִיב [\(דְּבָרִים ח, כ\)](#): כְּגֹוִים אֲשֶׁר ה' מַאֲבִיד
מִפְּנִיכֶם, תֵּאמַר מָה אֱלֹו בְּכָהוּ וְנָבִיא אֵף אֱלֹו בְּכָהוּ וְנָבִיא, וּמָה אֱלֹו בְּשׁוֹפָר
וּבְתִרְעָה כְּדִן אֱלֹו בְּשׁוֹפָר וּבְתִרְעָה, וּמָה אֱלֹו בְּאֶרְבֶּעָה עָשָׂר, שְׁנַאֲמַר [\(עוֹרָא](#)
[ד, ט\)](#): דִּינָיָא וְאֶפְרַסְתְּכִיָא טִרְפְּלִיא אֶפְרַסְיָא אַרְכְּוִיָא בְּבַלְיָא שׁוֹשְׁנִכִיא דְּהִיא
עֲלָמְיָא, וְשָׁאֵר אֲמַיָּא דִּי הִגְלִי אֶסְנַפֵּר רַבָּא וַיִּקְרָא, תֵּאמַר אֵף אֱלֹו בְּאֶרְבֶּעָה
עָשָׂר, דְּכָתִיב [\(יְשַׁעְיָה יז, ט\)](#): בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי עָרִי מְעֵזוֹ כְּעֵזוֹבֵת הַחֶרֶשׁ
וְהָאֵמִיר, מַהוּ הָאֵמִיר רַבִּי פְּנַחְס אָמַר כְּדָאֵמִירִי. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן
אָמַר כְּאֵמוֹר בְּתוֹרָה, דְּכָתִיב: כְּגֹוִים אֲשֶׁר ה' מַאֲבִיד מִפְּנִיכֶם. תֵּאמַר מָה
אֱלֹו בְּנְפִילַת הַחוּמָה, דְּכָתִיב [\(יְהוֹשֻׁעַ ו, כ\)](#): וְתִפֵּל הַחוּמָה תִּחְתָּיָה, אֵף אֱלֹו

בנפילת חומה, מה אלו בעבים, דכתיב (ירמיה ד, כט) : באו בעבים ובכפים, אף אלו בעבים איכה יעיב באפו.

ב איכה יעיב באפו ה' את בת ציון. אמר רבי חמא בר רבי חנינא איך חייב ה' ברוגזיה ית בת ציון. אית אתרא דצווחין לחייבא עייבא. רבי שמואל בר נחמני אמר, איך כייב ה' ברוגזיה. אית אתרא דצווחין לכייבא עייבא. ורבנן אמרין איך שייס ה' ברוגזיה ית בת ציון. השליך משמים ארץ תפארת ישראל, רבי הונא ורבי אחא בשם רבי חנינא בריה דרבי אבהו, משל למלך שהיה לו בן, בכה ונתנו על ארפובותיו, בכה ונתנו על זרועותיו, בכה והרפיבו על כתפו, טנף עליו ומיד השליכו לארץ, ולא הות מחותיתיה כמסוקיתיה, מסוקיתיה ציבחר ציבחר, ומחותיתיה כולא חדא. כד (הושע יא, ג) : ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועתיו. ואחר כד (הושע י, יא) : ארפיב אפרים יחרוש יהודה ישדד לו יעקב. ואחר כד : השליך משמים ארץ תפארת ישראל.

דבר אחר, השליך משמים ארץ תפארת ישראל, אמר רבי יהושע ברבי נחמן משל לבני מדינה שעשו עטרה למלך, הקניטוהו וסבלו, הקניטוהו וסבלו, אחר כד אמר להם המלך כלום אתם מקניטין אותי אלא בעבור עטרה שעטרתם לי, הא לכוון טרון באפיכון, כד אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל איקונין של יעקב שחקוקה על כסאי, הא לכוון טרון באפיכון, הוי : השליך משמים ארץ וגוי.

ג ולא זכר הדם רגליו, אמר רבי חנינא בר יצחק, אין הקדוש ברוך הוא זוכר אותו הדם של בין רגליו של זקן, שנאמר (בראשית יז, כד) : ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו, אמר רבי יודן למלך שתפש את שונאיו והרגו, והיו בני המדינה מפרכסין בדם שונאיו, פעם אחת הקניטוהו ודחפו והוציאו חוץ לפלטיין, אמרו אין המלך נזכר לנו אותו הדם שהיינו מפרכסין בדם שונאיו, כד אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, אין את נזכר לנו אותו הדם שבמצרים, שנאמר (שמות יב, ז) : ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף.

דבר אחר, ולא זכר הדם רגליו, אין הדם זה אלא בית המקדש, הדא הוא דכתיב (תהלים צט, ה) : רוממו ה' אלהינו והשתחוהו להדם רגליו קדוש הוא. ביום אפו, אמר רבי אחא יום אחד היה חרון אפו של הקדוש ברוך הוא, ואלו עשו ישראל תשובה פשרו. (יחזקאל ט, א) : ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו, עד היכן חטאו של עגל קים, רבי ברכיה ואמרי לה רבי נחמיה בן אלעזר עד עגליו של ירבעם בן נבט, הדא הוא דכתיב (הושע ז, א) : כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים ורעות שמרון, אמר הקדוש ברוך הוא באתי לרפאות לישראל מחטאו של עגל, ונגלה רעות שמרון. רבי ישמעאל בר נחמני בשם רבי יוחנן אמר עד חרבן בית המקדש, דכתיב : קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו, וכתיב (שמות לב, לד) : וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. כתיב (יחזקאל ט, ב) : והנה

שְׁשֵׁה אֲנָשִׁים בָּאִים מִדָּרֶךְ שֶׁעַר הָעֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מִפְּנֵה צְפוֹנָה וְאִישׁ כָּלִי מִפְּצוּ
בִּידוֹ וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבַשׁ בְּדִים וְקִסְתַּת הַסֵּפֶר בְּמִתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ אֶצְל
מִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת. כְּתִיב הָכֵא: וְהִנֵּה שֵׁשֶׁה, וְהִלֵּא חֲמֵשׁ גְּזֵרוֹת הֵן, דְּכַתִּיב
(יחזקאל ט, ה): וּלְאֵלֶּהָ אָמַר בְּאֲזִנֵּי עֲבָרוּ בְּעִיר אַחֲרָיו וְהִכּוּ אֶל תַּחַס עֵינֵיכֶם
וְאֶל תַּחֲמִלוּ. וְכַתִּיב (יחזקאל ט, ו): זָקֵן בַּחּוּר וּבַתּוּלָה וְטָף וְנָשִׁים תַּהֲרֹגוּ
לְמִשְׁחִית, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמַלְאָךְ קִשָּׁה שְׂבִינִיָּהֶם אָמַר, זֶה גְּבַרְיֵאל,
שְׁנֵאמַר (יחזקאל ט, ב): וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבַשׁ בְּדִים וְקִסְתַּת הַסֵּפֶר בְּמִתְנָיו,
שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִיָּה אוֹתוֹ מַלְאָךְ מְשַׁמֵּשׁ, קִסְנָטוֹר, סְפִקְלָטוֹר, וְכֹהֵן גָּדוֹל.
קִסְנָטוֹר, דְּכַתִּיב: וְקִסְתַּת הַסֵּפֶר בְּמִתְנָיו. סְפִקְלָטוֹר, שְׁנֵאמַר (ישעיה לד, ב):
הַחֲרִימָם נִתְּנָם לְטַבַּח. וְכֹהֵן גָּדוֹל, שְׁנֵאמַר: וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבַשׁ בְּדִים,
וְכַתִּיב בְּכֹהֵן (ויקרא טז, ד): כְּתִנֶּת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ. וְאִישׁ כָּלִי מִפְּצוּ בִּידוֹ, מְאִנֵּי
זַיִינִיָּה, מְאִנֵּי סִיתוֹרִיָּתָהּ, וּמְאִנֵּי גְלוּתִיָּהּ. מְאִנֵּי זַיִינִיָּה: וְאִישׁ כָּלִי מִפְּצוּ
בִּידוֹ. וּמְאִנֵּי סִיתוֹרִיָּתָהּ (ישעיה כז, ט): בְּשׁוּמוֹ כָּל אַבְנֵי מִזְבַּח כְּאַבְנֵי גֶר
מִנְּפָצוֹת. וּמְאִנֵּי גְלוּתִיָּהּ, דְּכַתִּיב (ירמיה נא, כ): מִפָּא אֲתָה לִי כָּלִי מִלְּחָמָה.
וְכַתִּיב: וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ אֶצְל מִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר עַד
מְקוֹם מַחִיצָתוֹ. וְרַבֵּנּוּ אָמְרֵי עוֹמֵד וּמְזַכֵּיר חֲטָאִין שְׁל אַחֲזוּ, דְּכַתִּיב בֵּיה
(מלכים ב טז, טו): וּמִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת יְהִיָּה לִי לְבִקָּר, מֵהוּ לְבִקָּר, אָמַר רַבִּי פִּינְחָס
פָּסְלוּ וַעֲשׂאוּ בְּעֵלֵי מוֹמִיִן, כְּמָה דְּאֵת אָמַר (ויקרא יג, לו): לֹא יִבְקֹר הַכֹּהֵן.
(יחזקאל ט, ד): וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו עֲבַר בְּתוֹךְ הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם, אֵלּוּ כְּתִיב, אָמַר רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ לְמַלְאָךְ הַקִּשָּׁה שְׂבִיָּהּ [אמר זה גבריאל]. וְהַתּוֹתִתָּ תּוֹ, רַב נַחֲמָן
אָמַר אֵלּוּ בְּנֵי אֲדָם שְׁקִימוּ אֵת הַתּוֹרָה מֵאֲלֹ"ף וְעַד תִּי"ו. וְרַבֵּנּוּ אָמְרֵי
חַתּוּכִין וּפְסָפִס. וְרַב אָמַר עַל שְׁנֵתְנָה בְּכָל צַד תִּי"ו, תִּיָּהִי תִיָּהִי וְתַחֲתֵי תַחֲתֵי.

אָמַר רַבִּי חֲנִינְא בַר יֶצְחָק תַּמָּה זְכוּת אַבּוֹתֵיהֶן. רַבִּי הוֹשַׁעְיָא שְׁלַח וְאָמַר
לְרַבִּי סִימוֹן בְּשִׁבִיל שְׂאֵת שְׁרוּי בְּבֵיתוֹ שֶׁל קֶצֶין מִפְּנֵי מָה אֵין אֲתָה מוֹכִיחֵן,
אָמַר לוֹ הַלּוֹאֵי נְהוּי מֵאוֹתָן שְׂכָתוֹב בְּהֵן הַנְּאָנְחִים וְהַנְּאָנְקִים, אָמַר לוֹ
וְהִלֵּא מֵהֵן הַתְּחִילָה הַפְּרַעְנוּת, דְּכַתִּיב (יחזקאל ט, ה): וּלְאֵלֶּהָ אָמַר בְּאֲזִנֵּי,
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִיַּחַד שְׁמוֹ עַל הָרַעָה אֶלְא
עַל הַטּוֹבָה, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב וּלְאֵלֶּהָ אָמַר אֱלֹהִים בְּאֲזִנֵּי, אֵין כְּתִיב כָּאֵן,
אֶלְא וּלְאֵלֶּהָ אָמַר בְּאֲזִנֵּי עֲבָרוּ בְּעִיר אַחֲרָיו וְהִכּוּ אֶל תַּחַס עֵינֵיכֶם וְאֶל
תַּחֲמִלוּ, זָקֵן בַּחּוּר וּבַתּוּלָה טָף וְנָשִׁים תַּהֲרֹגוּ לְמִשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר
עָלִיו הִתּוֹ אֶל תַּגְּשׁוּ וּמִמְקַדְּשֵׁי תַחֲלוּ. וְהִיאָךְ זֶה, אֶלְא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה קִפְצָה
קִטִּיגוֹרִיא לְפָנֵי כֶּסֶף הַכְּבוֹד, אָמְרָה לְפָנֵינוּ רַבּוֹן הָעוֹלָם אֵיזָה מֵהֵן נְהַרְגַּע
שְׁמַד, אֵיזָה מֵהֵן נִפְצַע מַחוּ עַל שְׁמַד, אֵיזָה מֵהֵן נִתְּן נִפְשׁוֹ עַל שְׁמַד, אָמַר
אֵין בְּהֵם כְּדִי שְׁטֵר. רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר, אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲרַב בֵּית
הַמְּקַדֵּשׁ וְאֶל תַּגְּע יָד בְּצַדִּיקִים. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הוּא וְהֵם יֵשׁ
בְּהֵם כְּדִי שְׁטֵר. רַבִּי תַנְחוּמָא וְרַבִּי אַבְא בְּשֵׁם רַבִּי אַבְא, מַעוֹלָם לֹא אָמַר
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא דְּבַר טוֹב וְחוֹזֵר בּוֹ, וְכֹאֵן חֲזַר בּוֹ, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב
(יחזקאל ט, ו): וּמִמְקַדְּשֵׁי תַחֲלוּ, אֶל תִּקְרִי וּמִמְקַדְּשֵׁי אֶלְא וּמִמְקַדְּשֵׁי תַחֲלוּ.
מִיָּד מָה כְּתִיב: וַיַּחֲלוּ בְּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לְפָנֵי הַבַּיִת. וְכַתִּיב: וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם טַמְאוּ אֵת הַבַּיִת וּמִלְּאוּ אֵת הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים צְאוּ וַיָּצְאוּ וְהִכּוּ בְּעִיר.
וְכַתִּיב (יחזקאל ט, ח): וַיְהִי כִּהְכוּתָם וַנֹּאשְׂאָר אֲנִי וְאַפְּלָה עַל פָּנֵי וְאַזְעַק וְקוּל

גדול] ואמר אָהָה אֲדַנִּי אֱלֹהִים הַמְשַׁחִית אֶתְּהָ אֶת כָּל שְׂאֲרֵית יִשְׂרָאֵל, וְאִין שְׂאֲרֵית אֶלָּא צְדִיקִים, לְכֹד בָּא וְאָמַר : בְּלַע הִי וְלֹא חָמַל וּגּוֹי.

ד בְּלַע הִי וְלֹא חָמַל אֶת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב, רַבִּי פְּנַחֵס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעֲיָא אָמַר אַרְבַּע מְאוֹת וּשְׁמוֹנִים בְּתֵי כְּנִסְיוֹת הָיוּ בִירוּשָׁלַיִם, מִנָּן [\(ישעיה א, כא\)](#) : מְלַאֲתֵי מִשְׁפֵּט, מְלִתֵי כְּתִיב, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָיָה לוֹ בֵּית סֵפֶר וּבֵית תַּלְמוּד, בֵּית סֵפֶר לְמִקְרָא, וּבֵית תַּלְמוּד לְמִשְׁנָה.

דָּבָר אַחַר, בְּלַע הִי וְלֹא חָמַל אֶת כָּל נְאוֹת יַעֲקֹב, אֶת כָּל נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב, כְּגוֹן רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, וְרַבִּין גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי יִשְׁבָּב, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּבָא, וְרַבִּי חוּצְפִית הַמְתוּרָגְמָן, וְרַבִּי יְהוּדָה הַנְּחֻתוֹם, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיּוֹן, וְרַבִּי עֲקִיבָא, וּבֶן עֲזַאִי, וְרַבִּי טַרְפוֹן. וְאֵית דְּמַפְקִין רַבִּי טַרְפוֹן וּמַעֲיִילִין רַבִּי אֶלְעָזָר חַרְסֵנָה. רַבִּי יוֹחָנָן הָוָה דָּרַשׁ שִׁיתִּין אֲפִין בְּבְלַע הִי וְלֹא חָמַל, וְרַבִּי הָוָה דָּרִישׁ עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעָה אֲפִין. וְלֹא דָרְבִי יוֹחָנָן יִתִּיר עַל רַבִּי, אֶלָּא רַבִּי עַל יָדֵי שְׁהִיָּה סְמוּךְ לְחַרְבֵּן הַבַּיִת הָיָה נֹזֵר וְהָיָה דוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה וּמִתְנַחֵם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּי הָיָה דוֹרֵשׁ [\(במדבר כד, יז\)](#) : דָּרַךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב, אֵל תִּקְרִי כּוֹכַב אֶלָּא כּוֹזֵב. רַבִּי עֲקִיבָא פֶּד הָוָה חֲמִי לִיָּה לְהַדִּין בֶּר כּוֹזִיבָא הָוָה אָמַר הֵינּוּ מְלַכָּא מְשִׁיחָא, אָמַר לִיָּה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן תוֹרְתָא עֲקִיבָא יַעֲלוּ עֲשָׂבִים בְּלַחְיָיִךְ וְעַדִּין אֵינּוּ בָּא.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן [\(בראשית כז, כב\)](#) : הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב, קוֹל אֲדָרְיָאנוּס קִיסָר הָרַג בְּבִיתָר שְׁמוֹנִים אֶלְף רַבּוּא בְּנֵי אָדָם וּשְׁמוֹנִים אֶלְף תּוֹקְעֵי קְרָנוֹת הָיוּ צָרִין עַל בֵּיתָר, וְהָיָה שָׁם בֶּן כּוֹזִיבָא, וְהָיוּ לוֹ מְאֵתִים אֶלְף מְקַטְעֵי אֶצְבַּע, שְׁלַחוּ לוֹ חֲכָמִים עַד מְתֵי אֶתְהָ עוֹשָׂה לְיִשְׂרָאֵל בְּעֲלֵי מוּמִין, אָמַר לְהֵם וְהִיאֲדָּ וּבְדָקוּ, אָמְרוּ לוֹ כָּל מִי שְׂאִינוּ עוֹקֵר אֶרֶז מְלַבְּנוֹן אֵל יִכְתֹּב בְּאַסְטְרֻטְיָא שְׁלָף. וְהָיוּ לוֹ מְאֵתִים אֶלְף מִכָּאן וּמִכָּאן, וּבְשַׁעָה שְׁהָיוּ יוֹצְאִין לְמַלְחָמָה הָיוּ אוֹמְרִים לָא תִסְעוּד וְלָא תִסְפִּיף, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(תהלים ס, יב\)](#) : הֲלֹא אֶתְהָ אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבְאוֹתֵינוּ. וּמָה הָיָה עוֹשָׂה בֶּן כּוֹזִיבָא, הָיָה מְקַבֵּל אֲבָנֵי בְּלִיסְטְרָא בְּאֶחָד מֵאַרְכּוּבוֹתָיו וְזוֹרְקוֹן וְהוֹרֵג מִהוֹן כְּמָה נְפֻשׁוֹת, וְעַל זֶה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּדָּ. שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמִחְצָה הִקְיָף אֲדָרְיָאנוּס קִיסָר לְבִיתָר, וְהָיָה שָׁם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמוֹדְעִי עֶסוּק בְּשִׁקוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ, וּבְכָל יוֹם וְיוֹם מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵל תִּשָּׁב בְּדִין הַיּוֹם. וּלְבַסוּף נָתַן דְּעֵתוֹ לְחֹזֵר, אֶתְהָ חַד כּוֹתְאֵי וּמְצָאוּ וְאָמַר לוֹ, אֲדוֹנֵי, כָּל יוֹמִין דְּהִדָּא תִרְנְגוּלְתָא מִתְגַּעְגַּע בְּקִיטְמָא לִית אֶתְ כְּבִישׁ לָהּ, אֶלָּא הִמְתָּן לִי דְאַנָּא עֵבִיד לָךְ דְּתַכְבְּשָׁנָה יוֹמָא דִּין, מִיָּד עֲלִיל בִּיָּה בְּבוּבִיָּה דְּמִדִּינְתָא, וְאַשְׁכַּחִיָּה לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּהוּוָה קָאִים וּמְצָלִי, עֲבַד גְּרַמִּיָּה לְחִישׁ בְּאוּדְנִיָּה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַמוֹדְעִי, אֶזְלוֹן וְאָמְרוּן לְבֶר כּוֹזִיבָא חֲבִיבָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּעֵי לְאַשְׁלֵמָא מְדִינְתָא עִם אֲדָרְיָאנוּס, שְׁלַח וְאַתִּיָּה לְהֵהוּא כּוֹתְאֵי אָמַר לִיָּה מְאִי אֲמַרְתָּ לִיָּה. אָמַר לִיָּה אִין אָנָּא אָמַר לָךְ, מְלַכָּא קִטִּיל לִיָּה לְהֵהוּא גְּבָרָא, וְאִין לִית אָנָּא אָמַר לָךְ אֶתְ קִטִּיל לִיָּה לְהֵהוּא גְּבָרָא, אָבַל מוּטָב לִיקְטִילִיָּה הֵהוּא גְּבָרָא לְגְרַמִּיָּה וְלָא תִתְפָּרְסִין מִיִּסְטִירִין דְּמַלְכוּתָא. בֶּן כּוֹזִיבָא סָבַר בְּדַעְתִּיָּה דְּבַעֵי לְאַשְׁלֵמָא מְדִינְתָא, פִּינוּן דְּחַסֵּל רַבִּי אֶלְעָזָר

צלותיה שלח ואייתיה, אמר ליה מה אמר לך הדין פותאי. אמר ליה לית אנא ידע מה לחיש לי באודנאי ולא שמעת ליה כלום דאנא בצלותי קאימנא, ולית אנא ידע מה הוה אמר. נתמלא רוגזיה לבן פוזיבא יהב ליה חד בעיטא ברגליה וקטליה, יצתה בת קול ואמרה (זכריה יא, יז): הוי רעי האליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו, אמרה לו אתה סמית זרועו של ישראל וסמית עין ימינו, לפיכך זרעו של אותו האיש יבוש תיבש ועין ימינו פהה תכהה. מיד גרמו עונות ונלכדה ביתר ונהרג בן פוזיבא, ואייתאו רישיה לגבי אדריאנוס, אמר מאן קטליה לדין, אמר ליה חד גונתאי אנא קטלתיה לדין, אמר ליה זיל ואייתיה לי, אזל ואייתיה ואשפח עכנא פריכא על צואריה, אמר ליה אלו לא אלהיה קטליה לדין מאן הוה זכיל ליה, וקרא עלוי (דברים לב, ט): אם לא כי צורם מכרם. היו הורגים בהם עד ששקע הסוס בדם עד חטמו, והיה הדם מגלגל אבנים של ארבעים סאה והולך בים ארבעה מילין. ואם תאמר שקרובה לים, והלא רחוקה מן הים ארבעה מילין. וכרם גדול היה לו לאדריאנוס שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל, כמן טבריא לצפורי, והקיפו גדר מהרוגי ביתר, ולא גזר עליהם שיקברו עד שעמד מלך אחד וגזר עליהם וקברום. רבי הונא אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה. חמשים ושתים שנה עשתה ביתר אחר חרבן הבית, ולמה נחרבה על שהדליקו גרות לחרבן בית המקדש, ולמה הדליקו, אמרו הבוליוטין שפירושלים היו יושבין באמצע המדינה, וכד הוה סליק חד מנהון לצלאה, אמר ליה בעית לעיבדא בוליוטין, אמר ליה לא. בעית לאיעבדא ארכונטיס, אמר להו לא. אמרי ליה מן בגין דשמענא דאית לך חדא איסיא את בעי מזבנא יתיה לי, אמר ליה לית בדעתי, והוה פותב ומשלח אונותיה לבר ביתיה אין אתי גבר פלוני לא תשבקיניה מיעל לאיסיא דהוא מזבנא לי. והוה אמר ההוא גברא הלואי איתברת רגליה דההוא גברא ולא סליק להדין זויתא, הדא הוא דכתיב (איכה ד, ח): צדו צעדינו, צדיאה אורחא מלהלכא באילין פלטיא אתא. קרב קצנו, קיצא דההוא ביתא. מלאו ימינו, יומא דההוא ביתא. אף אינון לא פשת להון טב, דכתיב (משלי יז, ה): שמח לאיד לא ינקה.

אמר רבי יוחנן שלש מאות מוחי תינוקות נמצאו על אבן אחת, ושלוש מאות קפות של קצוצי תפלין נמצאו בביתר, וכל אחת ואחת מחזקת שלש סאין, וכשאתה בא לחשבון אתה מוצא שלש מאות סאין.

אמר רבן גמליאל חמש מאות בתי סופרים היו בביתר, וקטן שבהם לא היה פחות משלוש מאות תינוקות, והיו אומרים אם יבואו השונאים עלינו במכתבין הללו אנו יוצאין ודוקרין אותם. וכיון שגרמו העונות ובאו השונאים פרכו כל אחד ואחד בספרו ושרפו אותם ולא נשתייר מהם אלא אני וקרא על עצמו (איכה ג, נא): עיני עוללה לנפשי וגוי. שני אחין היו בכפר חרוכא, ולא הוון שבקין רומאי עבר תמן דלא הוון קטלי יתיה, אמרי כל סמא דמילה ייתי כלילא דאדריאנוס וגייתב בראשו של [אלון] שמעון, דהא רומאי אתון, מן דנפקין פגע בהון חד סבא אמר להון ברייא בסעדיכון מן אליו, אמרו ליה לא נסעוד ולא נספיי, מיד גרמו עונות ונהרגו, ואייתאו

רישיהון לגבי אדר־אנוס, אִמֵר מֵאֵן קֵטִיל אֵילִין, אִמֵר לִיה חַד גּוֹנֵתָאֵי אֲנָא קֵטִילת לְהוֹן, אִמֵר לִיה זִיל אֵייתִי לִי פִיטוּמִייהוּ, אַזְל אֲשַׁפַּח עַכְנָא פְּרִיכָא עַל צוּאֲרִיהוֹן, אִמֵר אֵילוּ אֲלֵהוֹן דְּאֵילִין לֹא קֵטִיל לְהוֹן מֵאֵן הָוֵה יְכִיל לְמִקְטְלִינוֹן, וְקָרָא עֲלֵיהוֹן [\(דברים לב, ט\)](#): אִם לֹא כִי צוּרִם מְכָרִם. שְׁנֵי אֲרָזִים הָיוּ בְּהַר הַמְּשֻׁחָה, וְתַחַת אֶחָד מֵהֶן הָיוּ אֲרָבַע חֲנִיּוֹת שֶׁל מוֹכְרֵי טְהוֹרוֹת, וּמֵן הָאֶחָד הָיוּ מוֹצִיאִין אֲרָבַעִים סָאָה גּוֹזְלוֹת לְכָל חֹדֶשׁ, וּמֵהֶן הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְסַפִּיקִין לְקִנָּיִם. טוֹר שְׁמַעוֹן הָוֵה מִפִּיק תְּלַת מָאָה גְרָבִין, וְלָמָּה חֲרָבוּ, אֵי תִימָא מִפְּנֵי הַזְּנוּת, וְהֵלֵא לֹא הִיֵּתָה אֶלָּא רִיבָה אַחַת וְהוֹצִיאוּהָ מִשָּׁם.

אִמֵר רַבִּי הוֹנָא מְשׁוּם שֶׁהָיוּ מְשַׁחֲקִין בְּכַדוֹר בְּשַׁבַּת. עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים עֵירוֹת הָיוּ בְּהַר הַמְּלֻדָּה, לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲרִסּוּס, הָיָה הָאֲלָף אֶחָד מֵהֶם, וּכְנִגְדָן הָיוּ לוֹ אֲלָף סְפִינוֹת בַּיָּם. שְׁלֹשָׁה עֵירוֹת הָיָה טִימָס שְׁלֵהֶם עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם, כָּבוֹל, שִׁיחִין, וּמִגְדָּלָא. וְלָמָּה חֲרוּב, כָּבוֹל, מִפְּנֵי הַמַּחְלָקֶת. שִׁיחִין, מִפְּנֵי כְּשָׁפִים. מִגְדָּלָא, מִפְּנֵי הַזְּנוּת. שְׁלֹשָׁה עֵירוֹת הָיוּ בְּדָרוֹס וְהָיוּ מוֹצִיאֹת כְּפָלִים כְּיוֹצֵאֵי מְצָרִים, וְאֵלוֹ הֵן: כְּפַר בֵּישׁ, כְּפַר שַׁחֲלִים, כְּפַר דִּיכָרִין. כְּפַר בֵּישׁ, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָה כְּפַר בֵּישׁ, דְּלֹא הוּת מְקַבְּלָא אַכְסִינְיָא. כְּפַר שַׁחֲלִים, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָה כְּפַר שַׁחֲלִים, דְּהוּוּ מְרַבֵּן בְּנִיְהוֹן כְּאֵילִין תַּחֲלוּסִיָּא. כְּפַר דִּיכָרִין, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָה כְּפַר דִּיכָרִין, דְּכָל אֲתֵתָא דְּהוֹת תַּמָּן הוּת יִלְדָּה בְּנִין דִּיכָרִין, וְכָל אֲתֵתָא דְּהוֹת בְּעֵיא לְמִילַד נְקֵבָה, הוּת נְפָקָא לְבַר מִן קַרְתָּא וְהוֹת יִלְדָּה נְקֵבָה, וְכָל אֲתֵתָא אַחֲרֵיתָא דְּהוֹת בְּעֵיא לְמִילַד בַּר דְּכַר, הוּת אֲתֵיא תַּמָּן וְהוֹת יִלְדָּה זָכָר. וְכַדּוּ כַּד אֲתָּ נִצְעָהוֹן בְּשַׁתִּין רַבּוּן דְּקִנְיָי לֹא נְסִיין לְהוֹן.

אִמֵר רַבִּי יוֹחָנָן קִפְצָה לָהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַב הוֹנָא אִמֵר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲנִיּוֹת שֶׁל מוֹכְרֵי טְהוֹרוֹת הָיוּ בְּמִגְדָּלָא דְּצַבְעֵיא וְשְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲנִיּוֹת שֶׁל אוֹרְגֵי פְּרוּכוֹת הָיוּ בְּכַפַּר נִמְרָה. וְרַבִּי יִרְמְיָה בֵּישׁ רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא אִמֵר שְׁמוֹנִים אַחִים כְּהֻנִים הָיוּ נְשׂוּאִים לְשְׁמוֹנִים כְּהֻנוֹת אַחִיוֹת, בְּלִילָה אֶחָד תְּלוּנְהוּ בְּחֻדָּא גַּפְנָא, חוּץ מֵאַחִים בְּלֹא אַחִיוֹת, חוּץ מֵאַחִיוֹת בְּלֹא אַחִים, חוּץ מְלוּיִים וְחוּץ מִיִּשְׂרָאֵל. שְׁמוֹנִים אֲלָף פְּרָחִי כְּהֻנָּה נְהָרְגוּ עַל דְּמֹו שֶׁל זְכָרְיָה. רַבִּי יוֹדָן שְׁאֵל לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ אֶת זְכָרְיָה בְּעֵזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֵזְרַת נָשִׁים, אִמֵר לוֹ לֹא בְּעֵזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֵזְרַת נָשִׁים, אֶלָּא בְּעֵזְרַת כְּהֻנִים, וְלֹא נְהָרוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדָם צְבִי וְלֹא כְּדָם אֵיל, תַּמָּן כְּתִיב [\(ויקרא יז, יג\)](#): וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חִיָּה וְגוֹי וְכִסְהוּ בְּעֶפֶר, בְּרִם הִכָּא כְּתִיב [\(יחזקאל כד, ז\)](#): כִּי דָמָה בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צַחִיחַ סָלַע שְׁמַתְהוּ לֹא שְׁפַכְתְּהוּ עַל הָאֶרֶץ לְכִסּוֹת עֲלָיו עֶפֶר, וְכָל כֶּדָּ לָמָּה, [\(יחזקאל כד, ח\)](#): לְהַעֲלוֹת חֲמָה לְנִקְם נִקְם נִתַּתִּי אֶת דָּמָה עַל צַחִיחַ סָלַע לְבִלְתִּי הִכְסוֹת. שְׁבַע עֵבְרוֹת עֵבְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כְּהֵן וְנָבִיא וְדָן, וְשִׁפְכוּ דָם נָקִי וְחָלְלוּ אֶת הַשֵּׁם וְטָמְאוּ אֶת הָעֵזְרָה, וְשַׁבַּת וַיּוֹם הַכַּפּוֹרִים הָיָה, וְכִיּוֹן שְׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן חַזְיִיה לְדַמְיָה דְּזְכָרְיָה דְּהוּוּ קָא רְתִיחַ, אִמֵר לְהוֹן מֵאֵי הִיא, אִמֵרוּ לִיה דָּם פְּרִים וְכַבְּשִׁים, אֵייתִי פְּרִים וְכַבְּשִׁים וְלֹא אִידוּם, אֵייתִי כָּל מִינֵי דְּמִים וְלֹא אִידוּם, אִמֵר לְהוֹן אֵי אִמְרִיתוּ לִי מוּטָב וְאֵי לֹא אֲנָא מְסַרִיקָנָא לְבִישְׂרָא דְּהַנָּד אִינְשֵׁי בְּמְסַרִיקוֹן דְּפְרָזְלָא וְלֹא אִמְרוּ לִיה, וְהַשְׁתָּא דְּאִמֵר לְהוּ הַכִּי אִמְרוּ לִיה מַה נְכִסֵּי מִינָדָּה, נְבִיאָה כְּהֻנָּה הָוֵה לָן וְהוּוּ מוֹכִיחַ לָן לְשׁוּם שְׁמִיאָ

קבילו, ולא קבלינו מיניה אלא קאימנא עילויה וקטלינו ליה. אמר להון
אנא מפייסנא ליה, אייתי סנהדרי גדולה שחט עילויה ולא נח. שחט
סנהדרי קטנה עילויה ולא נח. אייתי פרחי כהנה שחט עילויה ולא נח.
שחט תינוקות של בית רבן עילויה ולא נח. אמר לו זכריה טובים שבועמך
אבדתי רצונך שיאבדו כלם, לאלתר נח. והרהר נבויזראדן הרשע תשובה
ואמר, ומה מי שמאבד נפש אחת מישראל כך כתיב בו [\(בראשית ט, ו\)](#): שפך
דם האדם באדם דמו ישפך, אותו האיש שאבד נפשות הרבה, על אחת
כמה וכמה, מיד נתמלא הקדוש ברוך הוא רחמים ורמוז לדם ונבלע
במקומו. שמונים אלפים פרחי כהנה בקעו בחילותיו של נבוכדנאצר ובגדן
מגיני זהב, הלכו להם אצל ישמעאלים והוציאו להם מיני מלוחים ונודות
מנפחות, אמרו להם נשתה קדמיי, אמרו להם אכלו קדמיי ולבתר כן
אתון שתיו, מן דאכלון הנה נסיב כל חד וחד מינייהו זיקא ויהב ליה
בפומיה והנה רוחא עליל בכריסה ובקעה ליה, הדא הוא דכתיב [\(ישעיה כא,](#)
[יג\)](#): משא בערב בערב תלינו ארחות דדניס, לקראת צמא התיו מים
ישבי ארץ תימא בלחמו קדמו נדד. מי נתון בערב תלינו, אלא
ארחות דדניס, ארחון דבגי דדנייא עבדין כן, וכי כן עבד אבוהון
לאבוכון, מה כתיב באבוכון [\(בראשית כא, יט\)](#): ויפקח אלהים את עיניה ותרא
באר מים ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את הנער, ואתם לא
קימתם לקראת צמא התיו מים, וכי מטיבותהון אייתן לגביכון [\(ישעיה כא,](#)
[טו\)](#): כי מפני חרבות נדדו, מפני חרבו של נבוכדנאצר נדדו. מפני חרב נטושה,
מפני שלא היו שומרים שמטותיהן כראוי, כמה דאת אמר [\(שמות כג, יא\)](#):
והשביעית תשמטנה ונטשתה. ומפני קשת דרוכה, על ידי שלא היו
שומרים שבת כראוי, כמה דאת אמר [\(נחמיה יג, טו\)](#): בימים ההמה ראיתי
ביהודה דרכים גתות בשבת. ומפני כבד מלחמה, מפני שלא היו נושאים
ונותנין במלחמתה של תורה, דכתיב בה [\(במדבר כא, יד\)](#): על כן יאמר בספר
מלחמת ה'. דאמר רבי יוחנן מגיבתון ועד אנטופרס ששים רבוא עירות
היו, וקטנה שבהן זו בית שמש, הדא הוא דכתיב [\(שמואל א ו, יט\)](#): ויך באנשי
בית שמש וגו', וכדון אפלו מאה קני לית בה.

אמר רבי יוחנן משמרתה היתה קטנה במשמרות, והיתה מוציאה
שמונים אלף פרחים. כמה פולמסאות עשה אדריאנוס, תרין אמוראין,
חד אמר חמשים ושתים, וחד אמר חמשים וארבעה.

אמר רבי יוחנן, אשרי מי שראה במפלתה של תרמוד, למה, שהיתה
שתפת בשתי חרבנות. רבי יודן אמר בחרבן ראשון העמידה שמונים אלף
קשתין, ובשני העמידה ארבעים אלף קשתין. רב הונא אמר בחרבן אחרון
הם כראשון.

ה הרס בעברתו מבצרי בת יהודה, רבי יודן אמר כל בירה ובירה שהיתה
בירושלם לא היתה ראויה להכבש פחות מארבעים יום, רבי פנחס אמר
פחות מחמשים יום, וכיון שגרמו עונות הרס בעברתו מבצרי בת יהודה
הגיע לארץ. חלל ממלכה ושריה, חלל ממלכה, אלו ישראל, כמה דאת

אָמַר [\(שמות יט, ו\)](#) : וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכֶּת כְּהֻנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ. וְשָׂרִיָּה אֵלֹו שָׂרִים שֶׁל מַעֲלֶן, אֶת מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ הַשּׁוֹנְאִים הִיא יִרְמֶיהָ אוֹמֵר לָהֶם עֲשׂוּ תְשׁוּבָה שֶׁלֹּא תִלְכוּ בַּגְּלוּת, אָמְרוּ לוֹ אִם יָבֹאוּ הַשּׁוֹנְאִים מֵהַ יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, חַד אָמַר אֲנִי מִקִּיף לָהּ חוֹמַת מֵיָא, וְחָרִינָא אָמַר אֲנִי מִקִּיף לָהּ חוֹמַת נוֹרָא, וְחָרִינָא אָמַר אֲנִי מִקִּיף לָהּ חוֹמַת נוֹרָא, אָמַר לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדִידֵי אֶתּוֹן מִשְׁתַּמְּשִׁין, עֲמַד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשִׁנָּה אֶת שְׁמוֹתֵם שֶׁל מְלֻאָכִים, דָּעַל מֵיָא עֲבַד עַל נוֹרָא וְדָעַל נוֹרָא עֲבַד עַל פְּרֻזָּלָא, וְהָיוּ מִזְכִּירִין שְׁמוֹתֵם מִלְמַטָּה וְלֹא הָיוּ עוֹנִין לָהֶם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ישעיה מג, כח\)](#) : וְאַחֲלִיל שָׂרֵי קִדְשׁ, וְכִיּוֹן שְׁגָרְמוּ הָעוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׁוֹנְאִים הַתַּחֲלוּ מִזְכִּירִין שֶׁר פֶּלֶן אֵיתָא עֲבִיד לוֹ מִילָיָא פֶּלֶן, אָמַר לִיה לִית בְּחִילֵי דְאֲנָא מִירִים מִינָהּ.

דְּבַר אַחַר, חֲלַל מִמְּלַכָּה וְשָׂרִיָּה. חֲלַל מִמְּלַכָּה, זֶה צְדָקָה מְלֻךְ יְהוּדָה, וְשָׂרִיָּה, אֵלֹו שָׂרִים שֶׁל מַעֲלָה.

1 גָּדַע בְּחָרֵי אֶף כֹּל קָרוֹן יִשְׂרָאֵל. עֶשֶׂר קָרְנוֹת הֵן, קָרְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, קָרְנוֹ שֶׁל יִצְחָק, קָרְנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, קָרְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, קָרְנוֹ שֶׁל תּוֹרָה, קָרְנוֹ שֶׁל כְּהֻנָּה, קָרְנוֹ שֶׁל לוֹיָהּ, קָרְנוֹ שֶׁל נְבוֹאָה, קָרְנוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, קָרְנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים קָרְנוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ. קָרְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר [\(ישעיה ה, א\)](#) : כָּרַם הִיא לִידִידֵי בְּקָרוֹן בֶּן שֶׁמֹן. קָרְנוֹ שֶׁל יִצְחָק, שְׁנֵאמַר [\(בראשית כב, יג\)](#) : נֶאֱחַז בְּסֶבֶד בְּקָרְנָיו, קָרְנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שְׁנֵאמַר [\(דברים לג, יז\)](#) : וְקָרְנֵי רֵאִים קָרְנָיו. קָרְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דְּכָתִיב [\(שמות לד, כט\)](#) : כִּי קָרוֹן עוֹר פָּנָיו. קָרְנוֹ שֶׁל תּוֹרָה, דְּכָתִיב [\(תבוק ג, ד\)](#) : קָרְנִים מִיָּדוֹ לוֹ. קָרְנוֹ שֶׁל כְּהֻנָּה, דְּכָתִיב [\(תהלים קיב, ט\)](#) : קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד. קָרְנוֹ שֶׁל לוֹיָהּ, שְׁנֵאמַר [\(דברי הימים א כה, ה\)](#) : כֹּל אֱלֹה בְּנִים לְהִימֹן חִזָּה הַמְּלֻךְ בְּדַבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרוֹן. קָרְנוֹ שֶׁל נְבוֹאָה, דְּכָתִיב [\(שמואל א ב, א\)](#) : רָמָה קָרְנֵי בַּהֵי. קָרְנוֹ שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכָתִיב [\(תהלים כב, כב\)](#) : וּמִקָּרְנֵי רִמִּים עֲנִיתַנִּי, קָרְנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר [\(תהלים קמח, יד\)](#) : וַיִּרַם קָרוֹן לַעֲמוֹ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים קָרְנוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ, שְׁנֵאמַר [\(שמואל א ב, ט\)](#) : וַיִּתֵּן עוֹז לְמַלְכוֹ וַיִּרַם קָרוֹן מְשִׁיחוֹ. וְכֵלָן הָיוּ נְתוּנוֹת בְּרֵאשׁוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְכִיּוֹן שְׁחָטְאוּ נְטָלוּ מֵהֶן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב : גָּדַע בְּחָרֵי אֶף כֹּל קָרוֹן יִשְׂרָאֵל, וְנִתְּנוּ לְאֻמוֹת הָעוֹלָם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(דניאל ו, כ\)](#) : וְעַל קָרְנֵיָא עֶשֶׂר דִּי בְּרֵאשֵׁה וְאַחֲרֵי דִי סִלְקַת וּנְפִלָה מִן קְדָמָה תִּלְת, וְכָתִיב בְּתַרְיָה וְקָרְנֵיָא עֶשֶׂר מִנָּה מְלָכוּתָא עֶשְׂרָה מְלָכִין יִקְמוּן וְאַחֲרָן יָקוּם אַחֲרֵיהֶן וְהוּא יִשְׁנֵא מִן קְדָמֵיָא וְתִלְתָּה מְלָכִין יְהַשְׁפֵּל. וְכַשְׂיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחַזְיָן לְמַקּוּמָם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(תהלים עה, יא\)](#) : וְכֹל קָרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדְעָ תְרוּמָמָנָה קָרְנוֹת צְדִיק, הַקָּרְנוֹת שְׁגָדַע צְדִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵימַתִּי הוּא מְחַזְיָן לְמַקּוּמָם, לְכַשְׂיִרוּמָם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קָרוֹן מְשִׁיחוֹ, דְּכָתִיב [\(שמואל א ב, ט\)](#) : וַיִּתֵּן עוֹז לְמַלְכוֹ וַיִּרַם קָרוֹן מְשִׁיחוֹ. הַשֵּׁיב אַחֲרוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר כִּיּוֹן שְׁגָרְמוּ עוֹנוֹת וְנִכְנְסוּ שׁוֹנְאִים בִּירוּשָׁלַיִם, נְטָלוּ גְבוּרֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכָפְתוּ יְדֵיהֶן לְאַחֲרֵיהֶן, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [\(תהלים צא, טו\)](#) : עֲמוּ אֲנִכִי בְּצָרָה, כְּתַבְתִּי בְּתוֹרָה, וְעַכְשָׁיו בְּנֵי שְׂרוּיִין בְּצַעַר וְאַנִי בְּרוּחַ, כְּבִיכּוֹל הַשֵּׁיב אַחֲרוֹר יְמִינוֹ, וּלְבַסּוֹף גִּלָּה אוֹתָהּ

לְדַנְיָאֵל, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (דניאל יב, יג): וְאַתָּה לֵדָּ לְקָצ, אָמַר לוֹ לִתְּנֵי דִין וְחֻשְׁבוֹן, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְתַנּוּחַ. אָמַר לוֹ וְהִנְחָה לְעוֹלָם, אָמַר לוֹ וְתַעֲמַד, אָמַר לוֹ עִם מִי, עִם הַצְּדִיקִים אוֹ עִם הַרְשָׁעִים, אָמַר לוֹ לְגַרְלָדָּ, עִם הַצְּדִיקִים, אָמַר לוֹ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים אוֹ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִין, אָמַר לוֹ לְקָצ הַיָּמִין, אוֹתָהּ יָמִין שֶׁהִיא מְשַׁעֲבֶדֶת קָצ נִתְּתִי לִימִינִי. גְּאַלְתִּי אֶת בְּנֵי גְּאַלְתִּי אֶת יָמִינִי, וְהוּא שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים ס, ז): לְמַעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יָמִינֶךָ וְעַנְנִי.

ז וַיְבַעַר בַּיַּעֲקֹב כָּאֵשׁ לְהִבָּה אֶכְלָה סָבִיב, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ, כְּשֶׁהִפְרַעְנוֹת בָּאָה אֵין מְרַגֵּישׁ בָּהּ אֶלָּא יַעֲקֹב, מֵאִי טַעֲמָא, וַיְבַעַר בַּיַּעֲקֹב כָּאֵשׁ לְהִבָּה. וְכִשְׁהִטּוּבָה בָּאָה אֵין מְרַגֵּישׁ בָּהּ אֶלָּא יַעֲקֹב, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים יד, ז): יָגַל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל.

ח דָּרַךְ קִשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר הוּן לֹא פְּלִשׁוֹ אַחַר מִדַּת הַדִּין אֶף מִדַּת הַדִּין לֹא פְּלִשָּׁה אַחֲרֵיהֶם. הִם לֹא פְּלִשׁוֹ אַחַר מִדַּת הַדִּין, שְׁנֵאָמַר (במדבר יא, א): וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים, מִתְאַנְנִים אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא כְּמִתְאַנְנִים, (הושע ה, ט): הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמַסִּיגֵי גְבוּל, מַסִּיגֵי אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא כְּמַסִּיגֵי, (הושע ד, טז): כִּי כְּפָרָה סַרְרָה, כִּי פָרָה סַרְרָה אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא כְּפָרָה סַרְרָה, וּמִדַּת הַדִּין לֹא פְּלִשָּׁה אַחֲרֵיהֶם, דָּרַךְ קִשְׁתּוֹ אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא כְּאוֹיֵב.

דָּבָר אַחַר, דָּרַךְ קִשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, זֶה פְּרַעָה, שְׁנֵאָמַר (שמות טו, ט): אָמַר אוֹיֵב. נֶצַב יָמִינוֹ כְּצֹר, זֶה הַמֶּן, שְׁנֵאָמַר (אסתר ז, ו): אִישׁ צֹר וְאוֹיֵב.

דָּבָר אַחַר, דָּרַךְ קִשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב, זֶה עֶשׂוֹ, דְּכָתִיב (יחזקאל לו, ב): יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב. וַיִּהְיֶה כָּל מַחֲמַדֵּי עֵין, רַבִּי תַנְחוּם בַּר יִרְמְיָה אָמַר אֵלּוֹ בְּנִים שֶׁהוּן חֲבִיבִים עַל אַבוֹתָם כְּגַלְגַל הָעֵין שֶׁלָּהֶם. רַבְּנָן אָמְרֵי אֵלּוֹ סְנֵהֲדָרִין שֶׁהוּן חֲבִיבִין עַל יִשְׂרָאֵל כְּגַלְגַל הָעֵין. בְּאֵהֶל בֵּית צִיּוֹן שֶׁפָּדָּ כָּאֵשׁ חֲמַתּוֹ, אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת הוּן לְטוֹבָה וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת הוּן לְרָעָה, אַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְטוֹבָה, שְׁנֵאָמַר (זכריה יב, ט): וְשִׁפְכְתִי עַל בַּיִת דָּוִד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם רוּחַ חוֹן וְתַחֲנוּגִים. (יואל ג, א): וְהָיָה אַחֲרֵי כֵן אֲשַׁפּוֹדֶה אֶת רוּחִי עַל כָּל בֶּשֶׂר וְגוֹי וְגַם עַל הָעֶבְדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בְּיָמִים הַהֵמָּה אֲשַׁפּוֹדֶה אֶת רוּחִי. (יחזקאל לט, כט): וְלֹא אֶסְתִּיר עוֹד פְּנֵי מֵהֶם אֲשֶׁר שִׁפְכְתִי אֶת רוּחִי עַל בַּיִת יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים. וְאַרְבַּע שְׁפִיכוֹת לְרָעָה, שְׁנֵאָמַר (ישעיה מב, כה): וַיִּשְׁפֹּד עָלָיו חֲמָה אֶפּוֹ. וּבִיחֻזְקָאֵל כְּתִיב (יחזקאל ט, ח): בְּשִׁפְכְּךָ אֶת חֲמַתְךָ עַל יְרוּשָׁלַיִם. וְכָתִיב (איכה ד, יא): כָּלָה הִ' אֶת חֲמַתּוֹ שֶׁפָּדָּ חֲרוֹן אֶפּוֹ. וְהַדִּין: שֶׁפָּדָּ כָּאֵשׁ חֲמַתּוֹ.

ט הָיָה הִ' כְּאוֹיֵב, אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ הוּן לֹא פְּלִשׁוֹ אַחַר מִדַּת הַדִּין, אֶף מִדַּת הַדִּין לֹא פְּלִשָּׁה אַחֲרֵיהֶם. הִם לֹא פְּלִשׁוֹ אַחַר מִדַּת הַדִּין, דְּכָתִיב: וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים, מִתְאַנְנִים אֵין כְּתִיב כָּאֵן אֶלָּא כְּמִתְאַנְנִים. הָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה כְּמַסִּיגֵי גְבוּל, מַסִּיגֵי אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא כְּמַסִּיגֵי. כִּי כְּפָרָה סַרְרָה, פָּרָה סַרְרָה אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֶלָּא כְּפָרָה סַרְרָה. אֶף מִדַּת הַדִּין לֹא פְּלִשָּׁה

אחריהם, דכתיב: הִיָּה ה' כְּאוֹיֵב, הִיָּה ה' אוֹיֵב אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלֶּא כְּאוֹיֵב. בִּלְע יִשְׂרָאֵל בִּלְע כָּל אַרְמְנוֹתֶיהָ, רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֵלְבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָן, לְשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת גָּלוּ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד לְפָנִים מִן נֶהָר סַמְבַּטְיּוֹן, דְּכָתִיב [\(ישעיה מט, ט\)](#): לֵאמֹר לְאַסּוּרִים צִאוּ לְאַשֶׁר בַּחֲשָׁד הִגְלוּ. אֶחָד חוּץ מִן נֶהָר סַמְבַּטְיּוֹן, עַל דְּרָכִים יָרְעוּ, אֱלוֹ שְׂיָרְדוּ עֲלֵיהֶם עֲנֹן וְהַקִּיפוּ. וּבְכָל שְׁפִיִּים מְרַעִיתֶם, אֱלוֹ שְׁגָלוּ לְדַפְנֵי אֲנִטוּכְיָא. וַיָּרַב בְּבֵת יְהוּדָה תְּאַנְיָה וְאַנְיָה, סְכוּפִים סְכִיפִים.

ז וַיַּחֲמַס כְּגֹן שִׁכּוֹ, רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר כְּגִנְהָ שְׁנַחֲמַס מַעֲיָנָה וְהַלְבִּין יִרְקָה, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר נַחֲמָנִי אָמַר כְּאָדָם הָרֵאשׁוֹן, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר [\(בראשית ג, כט\)](#): וַיִּגְרַשׁ אֶת הָאָדָם וְגו'.

אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ שִׁכּוֹ כְּתִיב, כִּיֹּן שְׁגָלוּ יִשְׂרָאֵל שְׂכָכָה חֲמַתּוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. שִׁכָּח ה' בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וְשַׁבָּת, אֶפְשָׁר שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁכַּח מוֹעֲדוֹתֵיהֶם וְשַׁבְּתוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֶלֶּא מוֹעֲדוֹתָיו וְשַׁבְּתוֹתָיו שֶׁל יִרְבָּעַם בֶּן נְבֻט שֶׁבְּדָא לְהֶם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(מלכים א יב, לג\)](#): בַּחֲדָשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מַלְבּוֹ. מַלְבָּד כְּתִיב, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר [\(ויקרא כג, לח\)](#): מַלְבָּד שַׁבְּתַת ה' וַיִּנְאַץ בְּזַעַם אָפוֹ מְלֶךְ וְכֹהֵן, מְלֶךְ זֶה צְדֻקְיָהוּ, וְכֹהֵן זֶה שְׂרָיָה בֶּן מַחֲסִיָּה.

יא זָנַח ה' מִזְבְּחוֹ, רַבִּי חַגִּי בְּשֵׁם רַבִּי יֶצְחָק אָמַר, לִבְנֵי מְדִינָה שְׁעָרְכוּ שְׁלַחְנוֹת לְמֶלֶךְ, הַקְּנִיטוּהוּ וְסָבְלוּ. אָמַר לְהֶם הַמְּלֶךְ כְּלוּם אַתֶּם מְקַנִּיטִין אוֹתִי אֶלֶּא בְּשִׁבִיל שְׁלַחֲן שְׁעָרְכֶתֶם לִי, הֵא לָכוֹן טְרוּן בְּאַפִּיכוֹן. כִּדְ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּם אַתֶּם מְכַעִיסִין אוֹתִי אֶלֶּא בְּשִׁבִיל קְרַבְנוֹת שֶׁהַקְּרַבְתֶּם לִי, הֵא לָכוֹן טְרוּן בְּאַפִּיכוֹן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: זָנַח ה' מִזְבְּחוֹ נֶאֱרַם מְקַדְשׁוֹ. רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי חֵלְבּוֹ וְרַבִּי אֵיבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אָמַר, אֶת מוֹצֵא בְּשַׁעַה שְׁנִכְנְסוּ גוֹיִם לְבֵית הַמְּקַדָּשׁ נִתְּנוּ יְדֵיהֶם תַּחַת עַרְפֵיהֶם, וְהִפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי מַעְלָה וְחָרְפוּ וְגִדְפוּ, וְעָשׂוּ מַסְגֵּר שֶׁל גְּלִיאָסִין שְׁלֵהוּ וְרֵאשֵׁם בְּאַרְצָא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: הַסְּגִיר בְּיַד אוֹיֵב חוֹמַת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נִתְּנוּ בְּבֵית ה' כְּיוֹם מוֹעֵד. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי אַחָא וְרַבִּי מִיאֶשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי יִנְאִי אֲמַרִי, מִפְּחַ אוֹתוֹ הַקּוֹל נִפְלָה בְּבֵל, דְּכָתִיב [\(ישעיה כא, ט\)](#): נִפְלָה נִפְלָה בְּבֵל וְכָל פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהָ שֶׁבֶר לְאַרְצָא, רַבִּי בְּרַכְיָה וְרַבִּי חֵלְבּוֹ וְרַבִּי אֵיבּוֹ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי אֲמַרִי, אֵף מַלְכוּת הַזֶּה כֹּן עֲשִׂתָהּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: קוֹל נִתְּנוּ בְּבֵית ה' כְּיוֹם מוֹעֵד. רַבִּי הוֹנָא וְרַבִּי אַחָא וְרַבִּי מִיאֶשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי יִנְאִי אֵף הִיא אֵינָה צְרִיכָה לְפַל אֶלֶּא מִפְּחַ אוֹתוֹ הַקּוֹל, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ירמיה ג, מו\)](#): מִקּוֹל נִתְפָּשָׁה בְּבֵל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִי אָמַר קוֹל צְרוֹת מְרַגְשׁוֹת וְאַפְלָה עוֹלָה לְכַרְדָּ גְּדוֹל שֶׁל צוּר, וְלָמָּה, שְׁקוּלוֹ שֶׁל עֵשׂוֹ מְקַטְרֵג, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ישעיה סו, ו\)](#): קוֹל שְׂאוֹן מַעִיר קוֹל מֵהִיכָל קוֹל ה' מְשַׁלֵּם גְּמוּלָא לְאֵיבּוֹ.

יב חָשַׁב ה' לְהַשְׁחִית חוֹמַת בֵּת צִיּוֹן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לֹא מִן הַכְּרוּזִי, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ירמיה לב, לא\)](#): כִּי עַל אֲפִי וְגו', אָמַר רַבִּי אֵילָם כְּאָדָם שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּמַקּוֹם מְטַנֵּף וְעוֹקֵם אֶת חֲטָמוֹ. נָטָה קוֹ, יֵשׁ קוֹ לְטוֹבָה וַיֵּשׁ קוֹ לְרָעָה,

לְטוֹבָה (זכריה א, טז): וְקוֹ יִנְטָה עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְקוֹ לְרַעַה דָּיו, נְטָה קוֹ. לֹא הָשִׁיב יָדוֹ מִפְּלַע וַיִּצְאֵבֵל חַל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֲמַלְלוּ, כִּהְהוּא דְאָמַר רַבִּי הוֹנָא בְּרִיה דְרַבִּי אַחָא שׁוּרָא וּבַר שׁוּרָא.

יג טְבָעוּ בְּאַרְצָא שְׁעָרֵיהָ, רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר שְׁעָרִים חִלְקוּ כְּבוֹד לְאֶרֶוֹן, לְפִיכָד לֹא שְׁלַט בְּהֵם אוֹיֵב, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תהלים כד, ז): שְׂאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם, לְפִיכָד טְבָעוּ בְּאַרְצָא שְׁעָרֵיהָ אֲבָד וּשְׁבַר בְּרִיחֶיהָ. מְלָכָה וְשָׂרֵיהָ בְּגוֹיִם אִין תּוֹרָה. אִם יֹאמַר לָד אָדָם יֵשׁ חֲכָמָה בְּגוֹיִם, תַּאֲמֹן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (עובדיה א, ח): וְהֶאֱבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֲדוּם וַתְּבוֹנָה מֵהַר עֶשׂוֹ. יֵשׁ תּוֹרָה בְּגוֹיִם, אֵל תַּאֲמֹן, דְכָתִיב: מְלָכָה וְשָׂרֵיהָ בְּגוֹיִם אִין תּוֹרָה. נְבִיאֵיהָ, אֵלּוּ נְבִיאֵי שְׁקָר. גַּם נְבִיאֵיהָ, אֵלּוּ נְבִיאֵי אֱמֶת, אֵלּוּ וְאֵלּוּ לֹא מְצָאוּ חֲזוֹן מֵה'.

יד יֵשְׁבוּ לְאַרְצָא יְדָמוּ זְקַנֵי בֵת צִיּוֹן, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵל תְּהִי פְּרִשְׁת נְדָרִים קֶלְהָ בְּעֵינַיִךְ, שְׁעַל יְדֵי פְּרִשְׁת נְדָרִים נִהְרְגוּ סְנֵהֲדָרֵי גְדוּלָה שֶׁל צְדָקָהּ. לְפִי כְּשֶׁגְלוּ יִכְנֶה מְנַהוּ הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר עַל חֲמֹשֶׁה מְלָכִים, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (ירמיה כז, ג): וְשַׁלַּחְתֶּם אֶל מֶלֶךְ אֲדוּם וְאֶל מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל מֶלֶךְ צֹר וְאֶל מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד מְלָאָכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלַיִם אֵל צְדָקָהּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, וְהוּהוּ עֲלִיל וְנִפְיָק בְּלִי רֶשׁוּ, יוֹמָא חַד עֲלִיל לְגַבִּיָּה וְאַשְׁכַּחִיהָ דְתַלְיֵשׁ בְּשַׁר אַרְנָבָא וְאָכִיל כְּשֶׁהוּא חֵי, אָמַר לִיהָ אִישְׁתַּבַּע לִי דְלִית אֶת מִפְּרָסִים לִי, וְאִישְׁתַּבַּע לִיהָ. וּבַמָּה הִשְׁבִּיעוּ, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי. וְהוּוֹן חֲמֹשֶׁה מְלָכִין יִתְבִּין וּמִפְּרָתִין לִיהָ בְּנְבוּכַדְנֶצַּר קֶדָם צְדָקָהּ וְאָמַרִי לִיהָ לֹא יֵאֲיִיא לִיהָ מְלָכּוּתָא לְנְבוּכַדְנֶצַּר אֶלָּא לָד יֵאֲיִיא מְלָכּוּתָא דְאֶת מִזְרְעוֹ שֶׁל דָּוִד, אִף הוּא מִפְּרָתִיהָ לְנְבוּכַדְנֶצַּר וְאָמַר אֲנָא חֲמִיתִיהָ דְהוּהוּ תַלְיֵשׁ בְּשַׁר אַרְנָבָא וְאָכִיל, שְׁלַחוֹן מִיַּד וְאָמְרוּן לִיהָ לְמַלְכָּא הַהוּא יְהוּדָאָה דְהוּהוּ עֲלִיל וְנִפְיָק בְּלִי רֶשׁוּ קֶדְמָדָא אָמַר לָן אֲנָא חֲמִיתִיהָ לְנְבוּכַדְנֶצַּר דְהוּהוּ תַלְיֵשׁ בְּשַׁר אַרְנָבָא וְאָכִיל, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (מלכים ב כד, ט): וַיִּמְרָד צְדָקָהּ בְּמֶלֶךְ בָּבֶל. מִיַּד בָּא וַיֵּשֶׁב בְּדַפְנֵי שֶׁל אֲנִטּוּכִיא, וַיֵּצְאוּ סְנֵהֲדָרֵי גְדוּלָה לְקֶרְאָתוֹ, כִּיּוֹן שְׁרָאָה אוֹתָם שְׁהֵם כְּלָם בְּנֵי אָדָם שֶׁל צוּרָה, גָּזַר וְהוֹצִיאוּ לָהֶם קַתְדָּרָאוֹת וְהוֹשִׁיבוּן, אָמַר לָהֶם דְרֶשׁוּ לִי אֶת הַתּוֹרָה, מִיַּד הָיוּ קוֹרִין פְּרִשָׁה וּפְרִשָׁה וּמִתְרַגְּמִין אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְכִיּוֹן שְׁהִגִּיעוּ לְפְרִשְׁת נְדָרִים (במדבר ל, ג): אִישׁ כִּי יֵדַר נֶדֶר, אָמַר לְהוֹן אִי בְּעֵי לְמַהֲדָר בִּיהָ, יָכִיל אוֹ לָאוּ, אָמְרוּ לוֹ יֵלֶךְ אֶצֶל חֲכָם וּמִתִּיר לוֹ אֶת נְדָרוֹ. אָמַר לָהֶם דּוּמָה אֲנִי שְׂאֵתָם הַתְּרַתָּם לְצְדָקָהּ הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לִי, מִיַּד גָּזַר וְהוֹרִידוֹן לְאַרְצָא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: יֵשְׁבוּ לְאַרְצָא יְדָמוּ זְקַנֵי בֵת צִיּוֹן. הָעֵלּוּ עִפְרָיִם, הַתְּחִילוּ מִזְכִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, דְכָתִיב (בראשית יח, כז): וְאַנְכִי עִפְרָיִם וְאַפְרָיִם חָגְרוּ שְׁקִים, הַתְּחִילוּ מִזְכִּירִין זְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, דְכָתִיב (בראשית לו, לד): וַיִּשָּׂם שֵׁם בְּמִתְנָיו. מָה עָשׂוּ לָהֶם קִשְׁרוֹ שְׁעָרָן בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם וְהָיוּ מְרִיצִין אוֹתָם מִירוּשָׁלַיִם וְעַד לוּד, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: הוֹרִידוֹן לְאַרְצָא רֹאשׁוֹן בְּתוֹלַת יְרוּשָׁלַיִם.

טו כָּלוּ בַדְמָעוֹת עֵינַי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר סִיקוּסִים נִיתְּנוּ לַעֲיִן, דְּמָעַת הַסֵּם, וְדְמָעַת הַחֶרֶדֶל, וְדְמָעַת קִילוֹרִית, וְדְמָעַת הַשְּׁחוֹק יָפָה מִכֶּלֶן. שְׁלֹשָׁה דְמָעוֹת רָעוֹת: דְּמָעַת הָעֵשׂוֹן, וְדְמָעַת הַבְּכִיָּה, וְדְמָעַת בֵּית הַכֶּסֶף, וְשֶׁל תִּשְׁחַרְתַּת קֶשֶׁה מִכֶּלֶם. וּמַעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיָה לָהּ בֶּן תִּשְׁחַרְתַּת וּמֵת, וְהִיתָה בּוֹכָה עָלָיו בְּלֵילוֹת עַד שֶׁנִּשְׁרָוּ רִיסֵי עֵינֶיהָ, אֶזְלַת לְגַבֵּי אֶסְיָא אָמַר לָהּ כְּחוּלֵי מִן כְּחֵלֵי וְאֵת מִנְשָׁמָה. נִשְׁפָּךְ לְאַרְצָא כְּבִדִי, מַעֲשֵׂה בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן תִּשְׁחַרְתַּת וּמֵת, וְהָיָה בּוֹכָה עָלָיו בְּלֵילוֹת, עַד דְּנַחַת כְּבִדִיָּה, אָמַר כְּבָר כְּבִדִיָּה דְהָהוּא גְבָרָא נַחַת מֵאֵן בְּכִי עָלוּי וְלֹא אֶהְיִית כְּלוּם.

טז לְאִמּוֹתֵם יֹאמְרוּ אֵיךְ דָּגָן וַיָּיוֹן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר גְּלוּסְקִין וְקוֹנְטִיטוֹן, וְרַבִּי סִימוֹן אָמַר גְּלוּסְקִין וְחֲמֵר עֵתִיק. בְּהַתְּעַטְפָם כְּחָלָל בְּרַחֲבוֹת עִיר, הֵוֹת אֶתְתָא אֶמְרָה לְבַעֲלָהּ סַב לָךְ חַד שִׁירָא אוֹ חַד קִדָּשׁ וְסַק לְשׁוּקָא אֵי מִשְׁכַּחְתָּ כְּלוּם וְאַנְן אֶכְלִין, הֵוֹה סְלִיק לְשׁוּקָא וְחֲמִי וְלֹא אֶשְׁכַּח כְּלוּם, וְהֵוֹה מְפָרְפֵר וּמְאִית, וְהֵוֹה אֶמְרָה לְבָרָה חֲמִי מָה עֵבִיד אֲבוּךָ, סְלִיק לְשׁוּקָא וְחֲמָא אֲבוּהֵי מֵית וְהֵוֹה מְפָרְפֵר וּמֵית עֲלוּהֵי. הֵדָא הוּא דְכְּתִיב: בְּהַתְּעַטְפָם כְּחָלָל בְּרַחֲבוֹת עִיר, הֵיִינוּ בַעֲלָהּ וּבְנָהּ הַגְּדוֹל. בְּהַשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל חֵיק אִמּוֹתֵם, הוּא בְּרָא זְעִירָא בְּעֵי לְמִינֵק וְלֹא מִשְׁכַּח חֶלֶב וּמְפָרְפֵר וּמֵית.

יז מָה אֶעֱיִדְךָ מָה אֶדְמָה לָךְ, כְּמָה נְבִיאִים הֵעֲדֵתִי בְּכֶם, רַבִּי וְרַבִּי נֶתָן, רַבִּי אָמַר נְבִיא אֶחָד בְּבִקְרָא וְנְבִיא אֶחָד בֵּין הָעֵרְבִים, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב [\(מלכים ב יז, יג\)](#): וַיַּעַד ה' בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל נְבִיאֵי כָל חֲזָה. רַבִּי נֶתָן אָמַר שְׁנֵי נְבִיאִים בְּשַׁחֲרִית וּשְׁנֵי נְבִיאִים בְּעֵרְבִית, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב [\(ירמיה ז, כח\)](#): וְאֶשְׁלַח לְכֶם אֶת כָּל עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְּׂכָם וְשִׁלַּח, הַשְּׂכָם בְּבִקְרָא וְשִׁלַּח בְּעֵרֵב.

דְּבַר אַחַר, מָה אֶעֱיִדְךָ, רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר כְּמָה בַּזּוֹת נִתְּתִי לְכֶם, בַּזּוֹת מְצָרִים, וּבַזּוֹת הַיָּם, וּבַזּוֹת סִיחוּן וְעוּג, בַּזּוֹת שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מְלָכִים.

אָמַר רַבִּי לׁוֹי בְּעֵרְבִיא צְוּחִין לְבִיזְתָא, עֲדִיתָא.

דְּבַר אַחַר, מָה אֶעֱיִדְךָ, כְּמָה וְעוּדִין וְעֲדֵתִי בְּכֶם, אֶהֱל מוֹעֵד, וְגִלְגָל, וְשִׁיָּה, וְנָב, וְגִבְעוֹן, וּבֵית עוֹלָמִים שְׁנַיִם.

דְּבַר אַחַר, מָה אֶעֱיִדְךָ, רַבִּי אוֹמֵר כְּמָה קְשׁוּטִין קְשׁוּטִי אֶתְכֶם, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁשִׁים רַבּוֹא מְלָאכֵי הַשְּׂרָת יָרְדוּ עִם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינֵי וְעֶטְרָה בְּיַד כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעֶטֶר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵאָה וְעֶשְׂרִים רַבּוֹא יָרְדוּ, אֶחָד מְקֻשָּׁטוֹ, וְאֶחָד מְלִבְיָשׁוֹ עֶטְרָה. רַבִּי הוֹנָא דְצַפּוּרִי אָמַר זֹנִי, כְּמָה דָּאֵת אָמַר [\(איוב יב, יח\)](#): מוֹסֵר מְלָכִים פִּתַּח וַיֵּאֶסֶר אֲזוֹר בְּמַתְנֵיהֶם, מָה אֶדְמָה לָךְ, לְאִיזוֹ אִמָּה דְמֵיתִי אֶתְכֶם, לְאִיזוֹ אִמָּה גְּאֵלְתִּי בְּיַד חֲזָקָה וְהִבְאֵתִי עַל אוֹיְבֵיהָ עֶשֶׂר מִכּוֹת, לְאִיזוֹ אִמָּה קִרְעֵתִי הַיָּם, וְהוֹרְדֵתִי אֶת הַמָּוֶן, וְהַגְזֵתִי אֶת הַשָּׁלוֹ, וְהַעֲלִיתִי

לָהֶם אֶת הַבָּאֵר. לְאִיזוֹ אִמָּה הִקְפַּתִּי עֲנִי כְבוֹד, וְקִרְבַּתִּי לִפְנֵי הַר סִינַי, וְנִתַּתִּי לָהֶם תּוֹרָתִי. הִבַּת יְרוּשָׁלַיִם, הִבַּת שְׂרָאָה וּמִשְׁלֶמֶת לִי. מָה אֲשׁוּה לָךְ וְאַנְחִמְךָ; רַבִּי יַעֲקֹב דְּכָפַר חָנּוּן אָמַר לְכַשְׁאֲשׁוּה לָךְ אֲנַחְמְךָ, לְכַשְׁיַגִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁפָתוֹב בּוֹ [\(ישעיה ב, יא\)](#): וְנִשְׁגַּב ה' לְבַדּוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֲנַחְמְךָ. בְּתוֹלַת בֵּת צִיּוֹן, בְּנִים הַמְצַיְנִין בְּמִילָה, וּבִתְגַלְחַת, וּבְצִיצִית. כִּי גְדוֹל כְּיָם שְׁבַרְךָ, אָמַר רַבִּי חוֹלְפָאֵי מִי שֶׁהוּא עֲתִיד לְרַפְּאוֹת שְׁבָרוֹ שֶׁל יָם, הוּא יִרְפָּא לָךְ.

אָמַר רַבִּי אֲבִין מִי שֶׁאַמְרָתֶם לוֹ שִׁירָה עַל הַיָּם [\(שמות טו, ב\)](#): זֶה אֵלֵי וְאַנְוָהוּ, הוּא יִרְפָּא לָךְ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר יִרְפָּא לָךְ נְבִיאֲךָ.

יח נְבִיאֲךָ חָזוּ לָךְ שׁוּא וְתַפֵּל, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר נֶאֱמַר בְּנְבִיאֵי שׁוּמְרוֹן תַּפְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ירמיה כג, יג\)](#): וּבְנְבִיאֵי שְׁמֵרוֹן רְאִיתִי תַפְלָה, וְנֶאֱמַר בְּנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם תַּפְלָה, הֵדָא הוּא דְכָתִיב שׁוּא וְתַפֵּל. רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָנִי אָמַר נֶאֱמַר בְּנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם שְׁעֵרוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר [\(ירמיה כג, יד\)](#): וּבְנְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם רְאִיתִי שְׁעֵרוּרָה, וְנֶאֱמַר בְּבֵית יִשְׂרָאֵל שְׁעֵרוּרָה, דְכָתִיב [\(ירמיה יח, יג\)](#): שְׁעָרַת עֲשֶׂתָה מְאֹד בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל. וְלֹא גָלוּ עַל עֹנֶיךָ לְהַשִּׁיב שְׁבוּתְךָ, דְהוּוּ מְאֹסִין מִחֲתִין לָךְ עַל אַפּוּי. וַיִּחְזוּ לָךְ מִשְׁאוֹת שׁוּא וּמִדּוּחִים, וּמִדּוּחִים כְּתִיב.

יט סָפְקוּ עֲלֵיךְ כְּפִים, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאֵי אָמַר, כְּפָה שֶׁל חֲשִׁבוֹנוֹת הֵיטָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם וְכָל מִי שֶׁהֵיטָה רוּצָה לְחַשֵּׁב הֵיטָה רֶץ וּמְחַשֵּׁב שָׁם, שֶׁלֹּא יֵצֵא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מִצְטַעַר, לְקַיִם מָה שֶׁנֶּאֱמַר: מִשׁוֹשׁ לְכָל הָאָרֶץ, וְעַכְשָׁיו סָפְקוּ עֲלֵיךְ כְּפִים שְׁרָקוּ וַיִּנְיַעוּ רֹאשׁוֹן עַל בֵּת יְרוּשָׁלַיִם. כְּרַפִּי הָאֲמוֹת הֵן אוֹמְרִים שְׁבַחֲוּ בְּפִיהֶם, הֵדָא הוּא דְכָתִיב [\(יחזקאל כו, ג\)](#): אֵת אֲמַרְתָּ אֲנִי כְלִילַת יָפִי, אֲבָל יְרוּשָׁלַיִם אַחֲרִים אוֹמְרִים שְׁבַחְהָ בְּפִיהֶם, הֵדָא הוּא דְכָתִיב: הַזֹּאת הָעִיר שֶׁיֵּאמְרוּ כְלִילַת יָפִי. רַבִּי נִתָּן אָמַר פְּרָקֵמְטוּטָא סָלִיק לְזַבְנָא עֲמַרְיָא, דְּמַדּוּ וְלֹא זָבַן, אָמַר דִּין דְּאִתּוֹן אֲמַרִין מִשׁוֹשׁ לְכָל הָאָרֶץ, קָרוּ וְזָבִין, אָמַר טְבָאוֹת אֲמַרִיתוּ מִשׁוֹשׁ לְכָל הָאָרֶץ.

כ פָּצוּ עֲלֵיךְ פִּיהֶם, לָמָּה הִקְדִּים פִּיָּה לְעִיּוֹן, לְפִי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בְּפִיהֶם מָה שֶׁאֵין רְאוּ בְּעִינֵיהֶם.

כא עֲשֶׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם, רַבִּי אֶהֱבָה בְּרִיהַ דְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר, מִשְׁעָה שֶׁאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [\(ויקרא כו, יח\)](#): וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמַעוּ לִי וּגוֹ' וְהִלַּכְתִּי אֲפִי אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי, שְׁמָא כָּד עֲשֶׂה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, אֵלֶּה עֲשֶׂה ה' וּגוֹ', פְּשׁוּרֵי מִפְּשָׁר. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכָפַר חָנּוּן אָמַר בְּזַע פְּרַפּוּרִין שְׁלוֹ. וַיִּשְׁמַח עֲלֵיךְ אוֹיֵב, אָמַר רַבִּי אַחָא בְּטוֹבָה הוּא שְׁמַח עִמָּהֶם, דְכָתִיב [\(דברים ל, ט\)](#): כִּי יֵשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עֲלֵיךְ לְטוֹב כְּאֲשֶׁר שָׁשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ, אֲבָל בְּרַעַה מִשְׁמַח הוּא אַחֲרִים, הֵדָא הוּא דְכָתִיב: וַיִּשְׁמַח עֲלֵיךְ אוֹיֵב הָרִים קָרוּ צְרִיךְ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: צַעֲק לְבָבִי אֵל ה' חוֹמַת בֵּת צִיּוֹן הוֹרִידִי וּגוֹ'.

כב קומי רני בלילה לראש אשמרות, רבי אומר ארבע אשמורות בלילה, וארבע משמרות ביום. העונה אחד מעשרים וארבעה לעת, והעת אחד מעשרים וארבעה לעונה, הרגע אחד מעשרים וארבעה לעת, וכמה הוא רגע, רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר כדי לאמרו. ורבנן אמרי קהרף עין. ושמואל אמר אחד מחמשת רבוא וששת אלפים וחמש מאות וארבעים ושמונה לשעה, זה הוא רגע. רבי נתן אמר שלש אשמורות בלילה. רבי זריקא ורבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש אמר כתוב אחד אומר [\(תהלים קיט, סב\)](#): חצות לילה אקום להודות לך, וכתוב אחד אומר [\(תהלים קיט, קמח\)](#): קדמו עיני אשמרות, כיצד יתקיימו שני כתובים, רבי חזקיה ואמרי לה רבי זריקא ורבי אמי, חד אמר טעמיה דרבי, וחד אמר טעמיה דרבי נתן, מאן דאמר טעמא דרבי, הא ניחא. מאן דאמר טעמא דרבי נתן [\(שופטים ז, יט\)](#): ראש אשמורת התיכונה. ורבי נתן מה מקיים חצות לילה, אלא פעמים חצות לילה, ופעמים קדמו עיני אשמרות. ואיך עבדא, בשעה שדוד אוכל סעודת עצמו אוכל עד תשע שעות וישן עד ראש אשמורת התיכונה ועומד ועוסק בתורה, ובשעה שדוד אוכל סעודת מלכים, אוכל עד הערב וישן עד חצות, ועומד ועוסק בתורה מחצות לילה ולמטה, בין כך ובין כך לא היה השחר בא ודוד ישן, והוא שאמר דוד [\(תהלים נ, ט\)](#): עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר, איתער יקרי מן קדם יקריה דבוראי, יקרי לית כלום קדם יקריה דבוראי. אעירה שחר אנה מעורר שחרא ולית שחרא מעורר לי. רבי פנחס בשם רבי אלעזר בר מנחם אמר פנור היה נתון תחת מראשותיו והיה עומד ומנגן בו בלילה.

אמר רבי לוי פנור תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו, הדא הוא דכתיב [\(מלכים ב, ג, טו\)](#): והיה כנגן המנגן, והיה כנגן במנגן אין כתיב כאן אלא והיה כנגן המנגן, הפנור מאליו היה מנגן, וכשהיה דוד שומע קולו היה עומד ועוסק בתורה, וכיון שהיו ישראל שומעים קולו של דוד עוסק בתורה היו אומרים ומה דוד מלך ישראל עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה, מיד היו עוסקין בתורה. ומה מקיים רבי קריה דרבי נתן, אמר רבי הונא סופו של שניה וראשה של שלישית שמתוכות הלילה. אמר לו רבי מני אלו נאמר תיכונות יאות הות, הא לא נאמר אלא תיכונה, קדמיתא לא מיתחשבה, דעד פדו לא אתא עידן.

כג ראה ה' והביטה, מעשה בדואג בן יוסף שמת והניח בן קטן לאמו, והיתה ממדדת אותו בטפחים ונותנת משקלו זהב לשמים בכל שנה ושנה, וכיון שהקיפה מצודה לירושלים, טבחתו אמו בידיה ואכלתו, והיה ירמיה מקונו לפני המקום ואומר למי עוללת כה אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים, ורוח הקדש משיבתו: אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, זה זכריה בן יהוידע.

כז שִׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת וּגְוִי, כְּתִיב [\(ירמיה ו, יא\)](#): וְאֵת חַמַּת ה' מִלֵּאֲתֵי נְלֵאֲתֵי הַכִּיל שֶׁפֶךְ עַל עוֹלָל בַּחוּץ וְעַל סוּד בַּחוּרִים יַחְדָּו כִּי גַם אִישׁ עִם אִשָּׁה יִלְכְּדוּ זֶקֶן עִם מְלֵא יָמַיִם. לְפִיכֶךָ שִׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת.

כה תִּקְרָא כְּיוֹם מוֹעֵד מְגוּרֵי מִסְבִּיב, מַהוּ מְגוּרֵי, מְגוּ בֵּיתֵאִי.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי מְרִינוֹס בְּנֵי אָדָם שֶׁעָשׂוּ קוּסֵי פְרַפְרָאן שְׁלֵי דְאֲתֵי עָלַי. וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אָף ה' פְּלִיט וְשָׁרִיד, תָּנִי רַבִּי חַיָּא כְּנֶגֶד בְּנִים וּבָנוֹת שֶׁהָיוּ לָךְ, יְהִיָה הַחֲטָא מְאֹבְדָן. אֲשֶׁר טַפְחָתִי וְרַבִּיתִי, אִין כְּתִיב כְּאֵן, אֶלְא: אֲשֶׁר טַפְחָתִי וְרַבִּיתִי אִיבֵי כְלָם.

סְלִיק אֶלְפָא בֵּיתֵא תַנְיָנָא

פרשה ג

א אָנִי הַגֶּבֶר. רַבִּי חַמָּא בַר חֲנִינְא פָתַח [\(ירמיה לו, לב\)](#): וַיִּרְמִיָהוּ לִקְחַ מִגְלָה אַחֲרֵת וַיַּתְנֶה אֶל בְּרוּךְ בֶּן נְרִיָהוּ הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל דְּבָרֵי הַסֹּפֵר אֲשֶׁר שָׁרַף יְהוֹזָקִים מִלֶּךְ יְהוּדָה בְּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסֵף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כְּהֵמָה, שְׂאִין תִּלְמוּד לומֵר כְּהֵמָה, מַה תִּלְמוּד לומֵר כְּהֵמָה, רַב כְּהֵמָה אָמַר: וְעוֹד נוֹסֵף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כְּהֵמָה, דְּבָרִים, אִיכָה יִשְׁבָה, אִיכָה יַעִיב, אִיכָה יוּעַם. רַבִּים, זֶכֶר ה'. כְּהֵמָה, אָנִי הַגֶּבֶר, דְּהוּא תַלְתָּא תַלְתָּא פְסוּקִים, הַדָּא הוּא דְכְתִיב [\(משלי כב, כ\)](#): הֲלֹא כְתַבְתִּי לָךְ שְׁלֹשִׁים, דְּבָרִים מְשׁוּלְשִׁים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמַנִי אָמַר מַהוּ שְׁלֹשִׁים, גְּבוּרִים, כְּמָה דְאֲתָא אָמַר [\(שמות יד, ז\)](#): וְשְׁלֹשִׁים עַל כֶּלֶו, וּמִתְרַגְּמִינַן וּגִיבְרִין מִמֶּנּוּ עַל כּוּלְהוֹן.

דְּבַר אַחַר, שְׁלֹשִׁים, אָנִי הַגֶּבֶר, דְּהוּא מִתְלַתָּא תַלְתָּא פְסוּקִים. רַבִּי יְהוֹשֻעַ דְּסַכְנִין בִּשְׁם רַבִּי יְלֹי אָמַר, אָנִי הַגֶּבֶר, אָנָּה הוּא דִילִיפְנָא יִיסוּרִין, אֶהְיִי עָלֵי מַה דְאֶהְיִי לָךְ, מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁכַּעַס עַל מְטֵרוֹנָה וַדְחָפָה וְהוֹצִיָאָה חוּץ לְפַלְטִין, הִלְכָה וְצִמְצָמָה פְּנִיָה אַחַר הַעֲמוּד, נִמְצָא הַמֶּלֶךְ עוֹבֵר וְרוּאָה אוֹתָהּ. אָמַר לָהּ אַקְשִׁית אַפִּיךְ, אָמַרְהָ לֹּו אֲדוּנִי הַמֶּלֶךְ כֶּךָ יִפְהָ לִי וְכֶךָ נֶאֱהָ וְכֶךָ רֵאוּי לִי שְׁלֹא קַבֵּלְהָ אוֹתָךְ אִשָּׁה אַחֲרַת אֶלְא אָנִי. אָמַר לָהּ אָנִי הוּא שְׁפִסְלֵתִי כָּל הַנְּשִׁים בַּעֲבוּרְךָ. אָמַרְהָ לֹּו אִם כְּמָה נִכְנַסְתָּ לְמַבּוּי פְלוּנִי וְלַחֲצֵר פְלוּנִי וְלְמַקוֹם פְלוּנִי, לֹא בְשָׁבִיל אִשָּׁה פְלוּנִית וְלֹא קַבֵּלְהָ אוֹתָךְ. כֶּךָ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אַקְשִׁיתוֹן אַפִּיכוֹן, אָמַרוּ לְפָנָיו רַבּוּנוּ שָׁל עוֹלָם כֶּךָ יִפְהָ לָנוּ וְכֶךָ נֶאֱהָ לָנוּ וְכֶךָ הַגּוֹן לָנוּ שְׁלֹא קַבֵּלְהָ אַחֲרַת תּוֹרְתְךָ אֶלְא אָנִי. אָמַר לָהֶם אָנִי הוּא שְׁפִסְלֵתִי כָּל הָאֲמוֹת בְּשָׁבִילְכֶם. אָמַרוּ לֹּו אִם

כִּן לְמַה הַחֲזִירָתָה תּוֹרַתְךָ עַל הָאֲמוֹת וְלֹא קִבְלוּהָ. דִּתְנִיָּא בִּתְחִלָּה נִגְלָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב [\(דְּבָרִים ל"ג, ב\)](#): וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ, וְלֹא קִבְלוּהָ, הַחֲזִירָה עַל בְּנֵי יִשְׂמַעֲאֵל, וְלֹא קִבְלוּהָ, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב [\(דְּבָרִים ל"ג, ב\)](#): הוֹפִיעַ מֵהַר פְּאָרֶן, וַיִּלְבְּסוּף הַחֲזִירָה עַל יִשְׂרָאֵל וְקִבְלוּהָ, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב [\(דְּבָרִים ל"ג, ב\)](#): וְאַתָּה מֵרַבְּבַת קִדְשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לְמוֹ. וְכִתְיִב [\(שְׁמוֹת כ"ד, ז\)](#): כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע.

דְּבָר אַחַר, אֲנִי הַגִּבֹּר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי אֲנִי הוּא הַגִּבֹּר, אֲנִי הוּא אִיּוֹב, שְׁנֵאמַר [\(אִיּוֹב ל"ד, ז\)](#): מִי גִבֹר כְּאִיּוֹב יִשְׁתַּה לְעַג כְּפַיִם. רָאָה עֲנִי, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אֲמָרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּיּוֹן שְׁרָאָה אוֹתִי עֲנִיָּה מִן הַמְצוּוֹת, עֲנִיָּה מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים, הֵבִיא עָלַי שִׁבְט עֲבָרְתוֹ.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה גִבְרִנִי לְעֵמֶד בְּכֶלֶן, אֵת מוֹצֵא אַחַר מָאָה חֶסֶר שְׁתֵּים תּוֹכַחוֹת שְׁיֵשׁ בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, מַה כְּתִיב [\(דְּבָרִים כ"ט, ט\)](#): אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּכֶלֶם, וּמִתְרַגְּמִינֵן אֶתְיוֹן קִיִּימִין יוֹמָא דִּין כּוּלְכוּן, גִּבּוּרִים לְעֵמֶד בְּכֶלֶם, אוֹתִי נְהַג, בְּעוֹלָם הָזֶה שְׁנִקְרָא חֶשֶׁד וְלֹא אוֹר, אֵד בִּי יֵשֵׁב יִהְפֹּךְ יָדוֹ כֹּל הַיּוֹם, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ מְלָמֵד שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְיַאֵשׁ מִן הַצְּדִיקִים בְּעוֹלָם הָזֶה, אֲבָל חוּזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב: אֵד בִּי יֵשֵׁב.

ב בִּלְהַ בְּשָׂרִי, זֶה צַבוּר, וְעוֹרִי, זֶה סִנְהֶדְרִין, כְּשֵׁם שְׁהַעוֹר חוֹפֶה עַל הַבְּשָׂר כִּד סִנְהֶדְרִין חוֹפִין עַל יִשְׂרָאֵל. שְׁבַר עֲצָמוֹתַי, עֲצוּמִי, בְּנֵי אָדָם שְׁהִיוּ כְּבָנֵי הָעֲצוּמִים. בְּנֵה עָלַי וַיִּקַּף רֹאשׁ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, דְּכִתְיִב בֵּיה [\(דְּנִיָּאל ב, לח\)](#): אֲנִתָּה הוּא רֹאשָׁה דִּי דְהַבָּא, וּתְלָאָה, זֶה נְבוּזַרְאֲדֻן.

דְּבָר אַחַר, רֹאשׁ, זֶה אֶסְפִּסְיָאנוֹס. וּתְלָאָה, זֶה טְרַכְיָנוֹס. בְּמַחְשָׁפִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמִתֵּי עוֹלָם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל אַרְבְּעָה חֲשׁוּבִין כְּמִתֵּים, סוּמָא, דְּכִתְיִב: בְּמַחְשָׁפִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמִתֵּי עוֹלָם. מְצוּרַע, שְׁנֵאמַר [\(בְּמִדְבָר י"ב, יב\)](#): אֵל נָא תְהִי כְּמִת. וּמִי שְׁאִין לוֹ בְּנִים, דְּכִתְיִב בֵּיה בְּרַחֵל [\(בְּרַאשִׁית ל, א\)](#): הִבָּה לִי בְּנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי. וּמִי שְׁיָרַד מִנְכָסִיו, שְׁנֵאמַר [\(שְׁמוֹת ד, ט\)](#): כִּי מִתּוֹ כֹּל הָאֲנָשִׁים, וְכִי מִתִּים הָיוּ, אֵלָא שְׁיָרְדוּ מִנְכָסֵיהֶם.

ג גָּדַר בְּעַדִּי וְלֹא אֵצֵא, רַבִּי אִיבּוֹ אָמַר זֶה בְּסַגְרָא שֶׁל עֲרַבְיָא. רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר זֶה קִסְטָרָא שֶׁל פְּרַסְיָין. וְרַבְּנָן אָמְרִי זֶה מְטָלִית שֶׁל כּוֹתֵיִים. הַכְּבִיד נְחֻשְׁתִּי, הַכְּבִיד עָלַי אֲרַנּוּנִיּוֹת וְדִימוּסִיָּאוֹת וְגִלְגְּלוֹת. גַּם כִּי אֲזַעַק וְאֲשׁוּעַ, רַבִּי אַחָא אָמַר כֹּל הַמְתַּפְּלֵל עִם הַצַּבוּר לְמַה הוּא דוֹמָה לְבָנִי אָדָם שְׁעָשׂוּ עֲטָרָה לְמִלְךָ, בָּא עֲנִי אַחַד וְנָתַן חֶלְקוֹ בְּתוֹכָהּ, מַה הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר בְּשִׁבִיל זֶה עֲנִי אֲנִי מְקַבְּלָהּ, מִיָּד מְקַבֵּל הַמֶּלֶךְ וְנוֹתְנָה בְּרֹאשׁוֹ, כִּד אִם הָיוּ עֲשָׂרָה צְדִיקִים עוֹמְדִים בְּתַפְלָה וְרָשָׁע עוֹמֵד בֵּינֵיהֶם, מַה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר בְּשִׁבִיל רָשָׁע זֶה אִינִי מְקַבֵּל תְּפִלָּתָם. וְרַבְּנָן אָמְרִין בָּא אַחַר הַצַּבוּר מַעֲשִׂיו נִפְרָטִין, לְמַה הוּא דוֹמָה לְמִלְךָ שְׁנִכְנְסוּ אֲרִיסָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ לְכַבְּדוֹ, בָּא אַחַד בְּאַחֲרוֹנָה, אָמַר הַמֶּלֶךְ תִּסְתַּם חֲבִיתוֹ, וּמִי גַרְס לּוֹ הָרִי שְׂבָא בְּאַחֲרוֹנָה, כִּד

כָּל הַמִּתְפַּלֵּל לְאַחַר הַצְּבוּר מַעֲשִׂיו נִפְרָטִין, לְכֹד נֹאמֵר : גַּם כִּי אֶזְעַק וְאֲשׁוּעַ שְׁתֵּם תִּפְלְתִי, שְׁתֵּם כְּתִיב, לְפִי שְׁתִּמּוּ הַצְּבוּר תִּפְלְתֶהוּן. גָּדֵר דְּרָכֵי בְּגִזִּית. בְּנוֹת לוֹד הָיוּ לְשׁוֹת עֵיסֶתָן וְעוֹלוֹת וּמִתְפַּלְלוֹת וְיִוְרְדוֹת עַד שֶׁלֹּא הִחְמִיצוּ. בְּנוֹת צְפוּרֵי הַוַּיִן סָלְקוּ וְשִׁבְחוּ בְּבֵית מִקְדָּשָׁא וְלֹא הָוּה בַּר נֶשׁ קָרִיץ לְתֵאֵנָה קְדָמֵי מִנְהוּן. וְהֵאֵי סִפְרָא דְּמִגְדָּלָא הָוּה מְסַדְרָא קְנִדִּילִיה בְּכָל עָרוּבָא שׁוּבָא, סָלִיק שְׁבַח וְנִחַת וּמִדְּלִיק יְתֵהוּן. וְאֵית דְּאִמְרֵי סִפְרָא הָוּה בְּכָל עָרוּבָא שׁוּבָא הָוּה סָלִיק וּפְשִׁט סְדְרִיה בְּבֵית מִקְדָּשָׁא וְנִחַת שְׁבִית בְּבֵיתִיהָ. עוֹבְדָא הָוּה בְּחַד בַּר נֶשׁ דִּיהוּה קָאֵי וְרִדִי, עָרְקַת תּוֹרְתִיהָ, נִפְק אָמַר לְהוּ כְּדוּ, אָמְרוּ לִיה בְּאִידְנָא אֶסְטְרִטִיָּא אֶתִית, שְׁרֵי מַחֲוֵי לְהוּן וְלֹא אֲשַׁכַּח הַדְרָךְ, וְקָרוּ עֲלֵיהָ הַדִּין קָרְיָיהָ, גָּדֵר דְּרָכֵי בְּגִזִּית נְתִיבְתִי עֵנָה, אֶצְדִי, כְּמָה דְּאֵת אָמַר [\(יחזקאל כא, לב\)](#) : עֵנָה עֵנָה עֵנָה אֲשִׁימְנָה.

ד זב ארב הוא לי, זה נבוכדנצר. ארי במסתרים, זה נבוזראדן.

דְּבַר אַחַר, זָב אַרְב, זֶה אֶסְפְּסִיאָנוּס. אָרִי בְּמִסְתָּרִים, זֶה טְרַכִּינוּס. דְּרָכֵי סוּרָר וְיִפְשַׁחְנִי. תִּילְהֵי, כְּדָאִמְרִינָן אֵילָן שְׁנַפְשַׁח קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בְּשִׁבְעֵית. דְּרָךְ קִשְׁתוֹ וְיִצְיַבְנֵי כְּמִטְרָה לַחַץ, תְּרִין אֲמוּרָאִין, חַד אָמַר כְּבוּרְמָא לְאַסְפְּרִיסָא, וְחַד אָמַר כְּקוֹרַת חֲצִים שְׁהַפֵּל מוֹרִים בָּהּ וְהִיא נֶצְבֶּת. רַבִּי יוֹדֵן אָמַר וְגַבְרֵנִי לְעֵמֵד בְּכֵלָן, אֶת מוֹצָא אַחַר מֵאָה חֶסֶר שְׁתֵּי תוֹכְחוֹת שְׁיִשׁ בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, מַה כְּתִיב [\(דברים כט, ט\)](#) : אַתֶּם נֶצְבִים הַיּוֹם כְּלֶכֶם, וּמִתְרַגְמִינָן אֶתוֹן קִימִין גְּבוּרִים לְעֵמֵד בְּכֵלָן.

ה הביא בכליתי בני אשפתו, רב ושמואל, רב אמר בני אופיכיה, בני אמוריה. ושמואל אמר בני אדם שאוכלין הרבה ומוציאין אשפות, הביאן עלי. הייתי שחק לכל עמי, כתיב [\(תהלים ט, ג\)](#) : ישיחו בי ישבי שער, אלו אמות העולם, שהן יושבין בבתי תרטיאות ובבתי קרקסיות. ונגינות שותי שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין, הן יושבין ומשיחין בי ומלעיגים בי ואומרים בגין דלא נצרוך לחרובא כיהודאי, והן אומרים אלו לאלו, כמה שנים את בעי מחי, והן אומרים כחלוקא דיהודאי דשבתא. ומכניסין את הגמל לטרטיאות שלהם והחלוקין שלו עלין, והן אומרים אלו לאלו על מה זה מתאבל, והן אומרים היהודים הללו שומרי שביעית הן ואין להם זרק ואכלו החוחים של זה והוא מתאבל עליהם. ומכניסים את המומוס לתיאטרון שלהם וראשו גלוח, והן אומרים אלו לאלו על מה ראשו של זה מגלח, והוא אומר היהודים הללו שומרי שבתות הן, וכל מה שהם יגיעין כל ימות השבת אוכלים בשבת, ואין להם עצים לבשל בהם, והם שוברים מטותיהם ומבשלים בהן, והם ישנין בארץ ומתעפרים בעפר וסכין בשמן, לפיכך השמן ביקר.

דְּבַר אַחַר, יְשִׁיחוּ בִי יִשְׁבֵי שְׁעַר, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שְׁהֵם יוֹשְׁבִין בְּבֵיתִי כְּנִסְיוֹת וּבְבֵיתִי מִדְּרָשׁוֹת, וְנִגְיִנוֹת שׁוֹתֵי שְׁכָר, מֵאַחַר שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמִשְׁתַּכְּרִין בְּסַעוּדַת תְּשַׁעָה בָּאֵב, יוֹשְׁבִין וְקוֹרְאִים קִינוֹת וְנֵהִי בְּאִיכָה. הַשְּׁבִיעֵנִי בְּמִרוּרִים, זֶה יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, דְּכָתִיב בּו [\(במדבר ט, יא\)](#) :

על מצות ומררים. הרוני לענה, מה שהשביעני בליל יום טוב הראשון של פסח, הרוני בליל תשעה באב לענה, הוי ליל יום טוב הראשון של פסח הוא ליל תשעה באב.

1 ויגרס בחפץ שני, מעשה בבנו של רבי חנניה בן תרדיון שנתחבר ללסטים וגלה את רון, והרגוהו ומלאו פיו עפר וצרורות. לאחר שלשה ימים נתנוהו בכליבא, ובקשו לקלס עליו מפני כבוד אביו ולא הניחו, אמר להם הניחו לו ואני אמר על בני, פתח ואמר [\(משלי ה, ג יד\)](#): ולא שמעתי בקול מורי ולמלמדי לא הטיתי אזני. כמעט הייתי בכל רע בתוך קהל ועדה. ואמו קראת עליו [\(משלי יז, כה\)](#): כעס לאביו בן כסיל וממר לילודתו. אחותו קראת עליו [\(משלי כ, יז\)](#): ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חפץ. ותנן כל שהוא מסעודת תשעה באב, אסור לאכל בשר, ולשתות יין, ולאכל שני תבשילין, ולרחץ ולסוד. וכל שאינו מסעודת תשעה באב, מתר לאכל בשר ולשתות יין, ולאכל שני תבשילין. רב מן דהוא אכיל כל מאכלו נסיב חד פת פחית ויהב עליה קטם ואמר זו היא סעודת תשעה באב, לקים מה שנתאמר: ויגרס בחפץ שני הכפשני באפר. ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה, רבי אלעזר ברבי יוסי בשם רבי חנניה בריה דרבי אבהו אמר, מעשה באשה אחת בקיסרין שהוליקה את בנה אצל נחתום אחד אמרה לו למד את בני אמנות, אמר לה ימתין אצלי חמשה שנים ואני מלמדו חמש מאות מינין בחטה. כמה מינין יש בחטה, רבי אחא אמר בחטי מנית, חטים דלא מנין. ורבנן אמרי חמש מאות בחטין כמנין מנית. רבי חנינא ורבי יונתן הוו יתבין וחשבין להון עד שתין וקמו להון. ועוד אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, מעשה באשה אחת שהוליקה את בנה אצל חד פרכוטס, אמרה לו למד את בני אמנות, אמר לה ימתין אצלי חמש שנים ואני מלמדו מאה מינין בביצה. שמע רבי ואמר לא ראינו שיש טובה בעולם. שמע רבי שמעון בן חלפתא ואמר לא שמענו שיש טובה בעולם. רבי יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערבי צומא רבא, אכל ופסק, שמע ריש גלותא ואתא לגביה, אמר ליה ישגח עלי רבי. אמר ליה אכלית ופסקית. אמר ליה ישגח עלי רבי דלא יהון אמרין לא חשביה כלום מטרח עלוי, אזל עמיה. כיון דאזל אמר לטליא, ברי, פטיליק דאת מייתי לן חד זמן קדמיי לא תייתי לן זמן אחורי, מן דאכלון אייתין קדמיהון תמנין פטילקין, אכל מפל פטיליק חד פת ומפל פטיס חד פס, אמר ליה רבי מן דאכלית ופסקית אייתון קדמך תמנין פטילקין, מחדא פטיליקי אכל רבי חדא פתית ומחדא פטיס אישתי רבי חד פס, אמר ובמה קרן לה נפשא, דהיא כמה דאיתיהיב לה היא נפשה. רבי אבהו אזל לבצרה ואתקבל גבי יוסי רישא, אייתון קמיה תמנין מיני מחין דעוף, אמר ליה לא יכעוס רבי דלא הוה צידא ספק, ולא קרין ליה יוסי רישא אלא דלא הוה מאכליה אלא מחין דעוף. רבי חיא רבא אזל לדומא, ואתקבל גבי רבי יהושע בן לוי, אייתו לקמיה עשרים וארבעה תבשילין. אמר ליה בשבתא מה אתון עבדין, אמר ליה אגן כפלין להון. לבתר יומין אתא רבי יהושע בן לוי לטבריא ואתקבל גבי רבי חיא רבא ויהב לתלמידוי דרבי יהושע דרפמונין ואמר להון זילו ועבידו לרבכון כמנהגיה. רבי יצחק ברבי אליעזר הוה ידע

לְמַסְדֵּר סְעוּדָתָא כְּמַנְיָן יְמוֹת הַחֲמֵה. כַּד הָוָה לֵיה הָוָה עֶבֶיד, כַּד לֹא הָוָה לֵיה נְסִיב גְרַעִינִין וּמְנִי עֲלִיהוֹן, בְּגִין דְּלֹא יִתְנַשֵּׁי יַתְהוּן. נְשִׂיתִי טוֹבָה.

אָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל זֶה רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם אַחֲרַיִם הַמְרַחֵץ. וְאָמַר אֲבָד נֶצְחִי וְתוֹחֲלָתִי מֵהָ.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ מִשְׁהֶקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְיָאֵשׁ מִן הַצְדִּיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה חוּזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: וְאָמַר אֲבָד נֶצְחִי.

א זָכַר עֲנִי וּמְרוּדִי, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹמְרַת לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם זָכַר עֲנוּיִין שְׁעֵנִיתִי, וּמְרוּדִי שְׁמַרְדֵּתִי בְּךָ, וַיִּסּוּרִין שֶׁהֲרוּיִתְנִי לַעֲנָה וְרוּשׁ, יֵצְאוּ אֵלַי בְּאֵלַי. זָכוֹר תִּזְכּוֹר. תִּנְי רַבִּי חִיָּא מְשַׁל לְמַלְךְ שְׁיֵצֵא לְמַלְחָמָה וְהָיוּ בְּנָיו עִמּוֹ וְהָיוּ מִקְנִיטִין אוֹתוֹ. לְמַחֵר יֵצֵא הַמַּלְךְ לְבַדּוֹ וְלֹא הָיוּ בְּנָיו עִמּוֹ, אָמַר הַמַּלְךְ הַלּוֹאִי הָיוּ בְּנֵי עַמִּי וְאֶפְלוּ מִקְנִיטִים אוֹתִי. כְּךָ, הַמַּלְךְ זֶה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּנָיו, אֵלַי יִשְׂרָאֵל. בְּשַׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין לְמַלְחָמָה הָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹצֵא עִמָּהֶם, כִּינּוֹן שֶׁהַכְּעִיסוּהוּ לֹא יֵצֵא עִמָּהֶם, וְכִינּוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצָךְ, אָמַר הַלּוֹאִי הָיוּ יִשְׂרָאֵל עִמִּי וְאֶפְלוּ הָיוּ מְכַעֲסִים אוֹתִי, וְאֵית לָן שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים [\(ירמיה ט, א\)](#): מִי יִתְנִי בְּמַדְבָּר מְלוֹן אֲרַחִים, מִי יִתֵּן עִמִּי עַמִּי כְּמֵרָאשׁ כְּשֶׁהָיָה בְּמַדְבָּר. וְכָתִיב [\(יחזקאל לו, ב\)](#): בֶּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל אֲדָמְתָם וְגו', וְהִדִּין: זָכוֹר תִּזְכּוֹר וְתִשׁוּחַ עָלַי נַפְשִׁי.

אָמַר רַבִּי יוֹדֵן זָכוֹר תִּזְכּוֹר, יוֹדֵעַ אֲנִי שְׁאַתָּה זָכוֹר אֲמוֹת הָעוֹלָם, אֲבָל מֵה אֶעֱשֶׂה וְתִשׁוּחַ עָלַי נַפְשִׁי, מִתְּלָא אֲמַרְהָ עַד דְּשְׁמִינָא עֶבֶיד קְטִין, נַפְשִׁיָּה דְקְטִינָא נִפְקַת. זֹאת אֲשִׁיב אֶל לְבִי עַל כֵּן אוֹחִיל. רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מְשַׁל לְמָה הַדְּבָר דּוֹמָה, לְמַלְךְ שֶׁנִּשְׂא מְטָרוֹנָה וְכָתֵב לָהּ כְּתָבָה מְרַבָּה, וְאָמַר לָהּ כְּךָ וְכָךְ חֲפּוֹת אֲנִי עוֹשֶׂה לִיךָ, כְּךָ וְכָךְ אֲרַגְוֹנוֹת טוֹבוֹת אֲנִי נוֹתֵן לִיךָ. הַנִּיחָה הַמַּלְךְ וְהַלְךָ לוֹ לְמַדְיַת הַיָּם וְאַחֲרַיִם לְשֵׁם. נִכְנָסוּ שְׁכֵנוֹתֶיהָ אֶצְלָה וְהָיוּ מִקְנִיטוֹת אוֹתָהּ וְאוֹמְרוֹת לָהּ הַנִּיחָה הַמַּלְךְ וְהַלְךָ לוֹ לְמַדְיַת הַיָּם, וְשׁוּב אֵינּוּ חוּזֵר עָלֶיךָ, וְהִיטָה בּוֹכָה וּמִתְאַנַּחַת, וְכִינּוֹן שֶׁנִּכְנָסָה לְתוֹךְ בֵּיתָה פּוֹתַחַת וּמוֹצִיאָה כְּתָבָתָה וְקוֹרְאָתָה, וְרוֹאָה בְּכְתָבָתָה כְּךָ וְכָךְ חֲפּוֹת אֲנִי עוֹשֶׂה, כְּךָ וְכָךְ אֲרַגְוֹנוֹת טוֹבוֹת אֲנִי נוֹתֵן לִיךָ, מִיָּד הִיטָה מִתְנַחֵמַת. לְיָמִים בָּא הַמַּלְךְ, אָמַר לָהּ בְּתִי אֲנִי תָמָה אֵיךְ הִמְתַּנַּחְתְּ לִי כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים, אֲמַרְהָ לוֹ אֲדוֹנִי הַמַּלְךְ אֲלַמְלֵא כְּתָבָה מְרַבָּה שְׁכָתְבָתָּה וְנִתְתָּ לִי כְּבָר אֲבָדוֹנִי שְׁכָנוֹתִי. כְּךָ עוֹבְדִי כּוֹכְבִים מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִין לָהֶם, אֱלֹהֵיכֶם הִסְתִּיר פְּנֵיו מִכֶּם וְסָלַק שְׁכִינְתּוֹ מִכֶּם, עוֹד אֵינּוּ חוּזֵר עֲלֵיכֶם, וְהוּן בּוֹכִין וּמִתְאַנַּחִין, וְכִינּוֹן שֶׁנִּכְנָסִין לְבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּלְבִתִּי מְדַרְשׁוֹת וְקוֹרִין בְּתוֹרָה וּמוֹצְאִין שְׁכָתוֹב [\(ויקרא כו, ט\)](#): וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם, וְהוּן מִתְנַחֲמִין. לְמַחֵר כְּשֶׁיָּבֹא קַץ הַגְּאֻלָּה אֲמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי אֲנִי תָמָה מִכֶּם הִיאֵךְ הִמְתַּנַּחְתֶּם לִי כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים, וְהוּן אוֹמְרִים לִפְנֵינוּ רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אֱלֹהֵי תוֹרָתְךָ שְׁנִתְתָּ לָנוּ כְּבָר אֲבָדוֹנֵי הָאֲמוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר: זֹאת אֲשִׁיב אֶל לְבִי, וְאֵין זֹאת אֶלָּא תוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר [\(דברים ד, מד\)](#): וְזֹאת הַתּוֹרָה. וְכֵן דּוֹד אָמַר

(תהלים קיט, צב) : לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי. על פן אוחיל לו, ומיחדים שמו שתי פעמים ביום, ואומרים (דברים ו, ד) : שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

ח חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, אמר רבי שמעון בן לקיש משהקדוש ברוך הוא מתנאש מן הצדיקים בעולם הזה, הוא חוזר ומרחם עליהם, הדין הוא דכתיב: חסדי ה' כי לא תמנו. חדשים לבקרים רבה אמונתך, אמר רבי אלכסנדר על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר, אנו יודעין שאמונתך רבה לתחית המתים.

אמר רבי שמעון בר אבא על שאתה מחדשנו בבקרן של מלקיות, אנו יודעין שאמונתך רבה לגאלנו.

אמר רבי חלב בבל יום בורא הקדוש ברוך הוא פת של מלאכים חדשים ואמרין שירה חדשה והולכין להם.

אמר רבי ברכיה השבתי לרבי חלב וְהָא כְּתִיב (בראשית לב, כו) : ויאמר שלחני כי עלה השחר, אמר לי חנוקה סברת לחנוקני, גבריאל ומיכאל הן הן שרים של מעלה, דכלם מתחלפין ואינון לא מתחלפין. אדרנאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניה, אמר לו, אתם אומרים בכל יום ויום בורא הקדוש ברוך הוא פת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכין להם, אמר לו אין. אמר לו ולאן אינון אזלין. אמר ליה מן הן דמתבריאוו. אמר ליה מנין מתברין. אמר לו מן הדין נהר דנור. אמר ליה ומה עיסקיה דנהר דנור, אמר ליה כהדין ירדנא דלא פסיק לא בליליא ולא פסיק ביממא. אמר ליה והינין ירדנא מהלך ביממא ופסיק בליליא. אמר ליה נטר הוינא בבית פעור והדין ירדנא כמה דמהלך ביממא כף מהלך בליליא. אמר ליה ומנין אותו נהר דינור נפיק, אמר ליה מן זיעתהון דחיותא ממה דטעונין בכורסא. חלקי ה' אמרה נפשי, רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר למלך שנכנס למדינה והיו עמו דכסין ואפרכין ואיסטרטילוטין, והיו גדולי מדינה יושבים באמצע המדינה, חד אמר אנא נסיב דכסין לגבי. וחד אמר אנא נסיב אפרכין לגבי, וחד אמר אנא נסיב איסטרטילוטין לגבי. היה פקח אחד לשם אמר אנא נסיב למלכא, דכולא מתחלפין ומלכא אינו מתחלף. פן עובדי כוכבים, מהן עובדין לחמה, ומהן עובדין ללבנה, ומהן עובדין לעץ ואבן, אבל ישראל אינו עובדין אלא להקדוש ברוך הוא, הדין הוא דכתיב: חלקי ה' אמרה נפשי, שאני מיחד אותו שתי פעמים בכל יום, ואומר (דברים ו, ד) : שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

ט טוב ה' לקונו, יכול לכל, תלמוד לומר לנפש תדרשנו. ודכוותיה (תהלים עג, א) : אף טוב לישראל אלהים, יכול לכל, תלמוד לומר לברי לבב, אלו שלבם ברור עליהם שאין בידם עון, ודכוותיה (תהלים פד, ו) : אשרי אדם עוז לו בך, יכול לכל, תלמוד לומר מסלות בלבבם, אלו דשבילי אוריתא

כבושין בלבהון. ודכוותיה (תהלים קכה, ד): היטיבה ה' לטובים, יכול לכל, תלמוד לומר ולישרים בלבותם. ודכוותיה (תהלים קמה, יח): קרוב ה' לכל קראיו, יכול לכל, תלמוד לומר לכל אשר יקראהו באמת. ודכוותיה (מיכה ג, יח): מי אל כמוך נשא עון ועבר על פשע, יכול לכל, תלמוד לומר לשארית נחלתו. טוב ויחיל ודומם לתשועת ה', אמר רבי שמעון בן לקיש משקדוש ברוך מתנאש מן הצדיקים בעולם הזה הוא חוזר ומרחם עליהם, הדיא הוא דכתיב: טוב ויחיל ודומם לתשועת ד'. טוב לגבר כי ישא על בנעוריו, על תורה, על אשה, על מלאכה.

י ישב בַּדָּד ויִדָּם, אמר רבי שמואל בר נחמן, קרא הקדוש ברוך הוא לְמַלְאכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר לָהֶם מְלַךְ בְּשֵׁר וְדָם אָבֵל מֵהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ לֹבֵשׁ שְׁחוּרִים וּמְכֹסֶה אֶת רֵאשׁוֹ בְּשֶׁק, אָמַר אִף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (ישעיה ג, ג): אֲלֹבֵישׁ שְׁמִים קְדָרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם. וְעוֹד שָׁאֵל לָהֶם, מְלַךְ בְּשֵׁר וְדָם אָבֵל מֵהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ מְכַבֵּה אֶת הַפְּנִסִין, אָמַר לָהֶם אִף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן הֲדָא הוּא דְכָתִיב (יואל ב, ט): שָׁמַשׁ וַיִּרַח קְדָרוֹ וְכוֹכְבִים אָסְפוּ נִגְהָם. וְעוֹד שָׁאֵל לָהֶם מְלַךְ בְּשֵׁר וְדָם אָבֵל מֵהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ מְהֵלֵךְ יַחַף, אָמַר לָהֶם אִף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (נחום א, ג): ה' בְּסוּפָה וּבִסְעָרָה דִּרְפוּ וְעָנָן אֲבָק רִגְלָיו. וְעוֹד שָׁאֵל לָהֶם מְלַךְ בְּשֵׁר וְדָם אָבֵל מֵהוּ עוֹשֶׂה, אָמְרוּ לוֹ יוֹשֵׁב וְדוֹמָם, אָמַר לָהֶם אִף אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: יֹשֵׁב בַּדָּד ויִדָּם כִּי נָטַל עָלָיו. יִתֵּן בְּעַפְרָ פִּיהוּ אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה, יִתֵּן לְמַכְהוּ לְחֵי יִשְׁבַּע בְּחֶרֶף, רַבִּי הָוֵה פְּשִׁיט קַרְיָה, וְכַד הָוֵה מְטִי לְאֵילִין פְּסוּקִיא הָוֵה בְּכִי (שמואל א כח, טו): וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵל שְׂאוּל לְמָה הִרְגַּזְתָּנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי. וְכָתִיב (עמוס ד, ג): כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבִרָא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מֵה שְׁחוֹ, אֲפֵלוּ דְבָרִים שְׂאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ נִכְתָּבִין לוֹ לְאָדָם עַל פִּנְקָסוֹ, וּמִי כוֹתֵבֵן (עמוס ד, ג): עֲשֵׂה שְׁחַר עֵיפָה. (צפניה ב, ג): בְּקִשׁוֹ אֶת ה' כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ וּגוֹ', וְכָתִיב (עמוס ה, טו): שְׂנָאוּ רַע וְאַהֲבוּ טוֹב וּגוֹ', לְמָה (קהלת יב, יד): כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט וּגוֹ', וְהַדִּין: יִתֵּן בְּעַפְרָ פִּיהוּ וּגוֹ', וְכָתִיב: יִתֵּן לְמַכְהוּ לְחֵי יִשְׁבַּע בְּחֶרֶף.

ב כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה', כְּבִיכּוֹל לָא שְׂבִק וְלֹא שְׂבִיק, כִּי אִם הוֹגָה וְרַחַם כְּרַב חֶסֶדּוֹ, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ, מִשְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְנַאֵשׁ מִן הַצְּדִיקִים בְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא חוֹזֵר וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: כִּי אִם הוֹגָה וְרַחַם וּגוֹ'. כִּי לֹא עָנָה מְלָבוֹ, רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי אָמַר בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת פְּעָלוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּאֶחָד פְּעָלוֹ בְּפִיהֶם וְלֹא בְּלִבָּם, וּבְאֶחָד פְּעָלוֹ בְּלִבָּם וְלֹא פְּעָלוֹ בְּפִיהֶם, וְאֵלוּ הֵן סִינֵי וּבְבֵל. בְּסִינֵי פְּעָלוֹ בְּפִיהֶם וְלֹא בְּלִבָּם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים עח, לו): וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ וּגוֹ'. בְּבֵבֶל פְּעָלוֹ בְּלִבָּם וְלֹא בְּפִיהֶם, הֲדָא הוּא דְכָתִיב: כִּי לֹא עָנָה מְלָבוֹ. אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יָבֵא פֶה שְׂבִסִּינֵי וַיִּכְפֹּר עַל פֶּה שְׂבִבְבֶל, וְיָבֵא לֵב שְׂבִבְבֶל וַיִּכְפֹּר עַל לֵב שְׂבִסִּינֵי. אִף עַל פִּי כֵן וַיִּגְהַ בְּנֵי אִישׁ, הִבִּיא עֲלֵיהֶם אִישׁ צָר וְאוֹיֵב, זֶה הֶמֶן וְהִגָּה אֶת מַכְתָּו.

ל לְדַכָּא תַּחַת רַגְלֵיו וְגו', זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁכְּתוּב בּוֹ (דְּנִיאל ב, לח): דִּי דִּירִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חִיּוֹת בְּרָא וְעוֹף שָׁמַיָא יִהְיֵב בִּידָד וְהַשְׁלֵטָד בְּכִלְהוֹן אֲנַתְּ הוּא רֵאשָׁה דִּי דְהָבָא.

מ מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי ה' לֹא צָוָה, מִי צָוָה, הֲמֵן צָוָה, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא צָוָה, הֲמֵן צָוָה לְהַשְׁמִיד לְהַרְגֵּ וּלְאַבְדֵּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא צָוָה, אֶלְא (אֶסְתֵּר ט, כה): יָשׁוּב מִחֲשַׁבְתּוֹ וְגו'. מִפִּי עֲלִיוֹן לֹא תֵצֵא הַרְעוֹת וְהַטּוֹב, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מְשַׁעָה שֶׁאָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (דְּבָרִים ל, טו): רֵאֵה נִתְתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֵת הַחַיִּים וְאֵת הַטּוֹב וְאֵת הַמּוֹת וְאֵת הָרָע, לֹא יֵצֵאת טוֹבָה לְעוֹשֵׂה רָעָה, וְרָעָה לְעוֹשֵׂה טוֹבָה, אֶלְא טוֹבָה לְעוֹשֵׂה טוֹבָה וְרָעָה לְעוֹשֵׂה רָעָה, כְּמָה דְאֵת אָמַר (שְׁמוּאֵל ב, ג, לט): יִשְׁלַם ה' לְעֹשֵׂה הַרְעָה כְּרָעָתוֹ. מַה יִּתְאוּנָן אָדָם חֵי, דִּיּוֹ שֶׁהוּא חֵי, אָמַר רַבִּי לִוִי אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֵי וְיִתְדָד בְּיַדִּי וְחֵי, וְאֵתְהָ מִתְאוּנָן.

אָמַר רַבִּי הוּנָא יַעֲמֵד כְּגַבּוֹר וְיִוָּדֵה עַל חֲטָאֵיו וְאֵל יִתְאוּנָן.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה מַה יִּתְאוּנָן עַל חֵי הָעוֹלָמִים, אִם מִבְּקֵשׁ הוּא לְהִתְאוּנָן גָּבַר עַל חֲטָאוֹ. רַבִּי אֹמֵר בְּנֵי תוֹרַעְמִינִין, אָדָם הָרֵאשׁוֹן אַחַר כָּל הַשְּׁבַח שְׁעִשִׁיתִי עִמּוֹ הוּא מִתְרַעַם לְפָנַי וְאֹמֵר (בְּרֵאשִׁית ג, יב): הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתְּ עִמָּדִי. אֵף יַעֲקֹב כֹּן, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ אֵת בְּנֵי בְּמִצְרַיִם וְהוּא מִתְרַעַם וְאֹמֵר (יִשְׁעִיָה מ, כז): נִסְתַּרְהָ דְרַכִּי מֵה'. וְאֵף בְּנֵי כֹן, אֲנִי עוֹסֵק לְבוֹר לְהֵם לְחַם קַל כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֵא אֶחָד מֵהֶן גּוֹסָא וְדוֹלְרִינְיָא אוֹחֲזֵתוֹ, וְהוֹן מִתְרַעַמִין לְפָנַי וְאֹמְרִים (בַּמִּדְבָּר כֹּא, ה): וְנִפְשָׁנוּ קָצָה בְּלַחֵם הַקְּלַקֵּל. אֵף צִיּוֹן כֹּן הִיא (יִשְׁעִיָה מַט, יד): וְתֵאמֶר צִיּוֹן עֲזַבְנִי ה' וְה' שֶׁכַּחֲנִי.

נ נַחֲפָשָׁה דְרַכִּינוּ וְנַחֲקָרָה וְנִשְׁוִבָה עַד ה', נִשָּׂא לְבַבְנוּ אֵל כְּפָיִם אֵל אֵל בְּשַׁמְיָם, רַבִּי בֵּיבָא בַר זִבְדָּאִי וְרַבִּי תַנְחוּם בַר חֲנִילָאִי וְרַבִּי יֵאֲשִׁיָה נִפְקִין לְתַעֲנִיתָא, דָּרַשׁ רַבִּי בֵּיבָא בַר זִבְדָּאִי וְאָמַר אֶפְשָׁר דְּלִיבִיָה דְּבַר נֶשׁ נִסִּיב מִיַּיְהוָה וְחִזַּר עָלֶיהָ, אֶלְא נִשְׁוִוִי לְבִינָן לְגַבִּי יְדִינָן, וְאַחַר כֵּן אֵל אֵל בְּשַׁמְיָם, אִם יֵשׁ שַׁרְץ בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם אֶפְלוֹ טוֹבֵל בְּכָל מֵימֵי בְּרֵאשִׁית אֵינוֹ טְהוֹר לְעוֹלָם, הַשְׁלִיךְ הַשַּׁרְץ מִיָּדוֹ, עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה בְּאַרְבָּעִים סָאָה.

דָּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא (דְּבָרֵי הַיָּמִים בִּיב, ו): וַיִּכְנַעוּ שָׂרֵי יְהוּדָה וְהַמְּלִיךְ וַיֵּאמְרוּ צַדִּיק ה' וְכָתִיב: וּבְרֵאזוֹת ה' כִּי נִכְנַעוּ וַיְהִי דְבַר ה' אֵל שְׁמַעְיָה לֵאמֹר נִכְנַעוּ לֹא אֲשַׁחֲיֵתֶם וְנִתְתִּי לְהֵם כְּמַעַט לְפִלִּיטָה וְלֹא תִתְּדָד חֲמַתִּי בִירוּשָׁלַיִם בְּיַד שִׁישַׁק. וְכִרְאוֹת ה' כִּי נִתְעַנּוּ אֵין כְּתִיב כְּאֵן אֶלְא כִּי נִכְנַעוּ, דָּרַשׁ רַבִּי יֵאֲשִׁיָה 40 (צַפְנִיָה ב, א): הַתְּקוּשָׁשׁוּ וְקוּשׁוּ, נִקְשָׁט עֲצָמוֹן וְאַחַר כֵּן נִקְשָׁט אַחֲרֵים, מִבְּגִין דְּאִית הָכֹא בַר נֶשׁ דְּאָמַר עָלֵי לִישָׁן בִּישָׂא קָדָם רַבִּי יוֹחָנָן אֶלְא כָּל עֲמָא לְדִינָא אֶמְרוּן, הָוָה תַּמָּן רַבִּי חֵיָא וְרַבִּי אֲמִי וְרַבִּי יוֹסִי קָמוּן וַיִּנְפְּקוּן לְהוֹן. נַחֲנוּ פְשַׁעְנוּ וּמְרִינוּ, רַבְּנָן דְּהִתָּם אֶמְרִי אִית כְּרַנְכִי מְרִירָן בְּסִימָא דְּסִימָא חֲמִיעַ, רַבְּנָן דְּהִכָּא אֶמְרִין אֵין דְּעוֹבְדִין בִּישָׁין לְמְרִיהוֹן קִשְׁיוֹן. רַבִּי

הוֹנָא בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר : נַחְנוּ פִּשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ כְּמִדְתָּנוּ, אַתָּה לֹא סִלַּחְתָּ, כְּמִדּוֹתֶיךָ.

אָמַר רַבִּי לִוִי : נַחְנוּ פִּשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ וְהִחַרְבְּתָה מִקִּדְשֶׁיךָ.

ו סְכוּתָה בָּאָף וַתִּרְדְּפֵנוּ הֶרְגַתְּ לֹא חֲמַלְתָּ, סִכְתָּה בְּעֵנֶן לָךְ, רַבִּי חֲלָבוּ שָׁאַל אֶת רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן, אָמַר לוֹ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עֲלֶיךָ שְׁאַתָּה בַּעַל אַגְדָּה מֵהוּ דִּין דְּכִתְיִב סִכְתָּה בְּעֵנֶן לָךְ מֵעֵבֹר תִּפְלָה, אָמַר לוֹ נִמְשָׁלָה תִּפְלָה כְּמִקּוֹה וְנִמְשָׁלָה תְּשׁוּבָה כַּיָּס. מֵה מִקּוֹה זֹ פְּעָמִים פְּתוּחָה פְּעָמִים נְעוּלָה, כִּד שְׁעָרֵי תִּפְלָה פְּעָמִים נְעוּלִים פְּעָמִים פְּתוּחִין, אָבַל הַיָּס הַזֶּה לְעוֹלָם פְּתוּחִין, כִּד שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה לְעוֹלָם פְּתוּחִין.

אָמַר רַב עֲנָן אָף שְׁעָרֵי תִּפְלָה אֵינָן נִנְעָלִים לְעוֹלָם, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב [\(דברים ד, י\)](#) : כֹּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו, וְאֵין קְרִיאָה אֲלָא תִּפְלָה, שְׁנַאֲמַר [\(נשעיה נשעיה סח, כד\)](#) : וְהָיָה טָרָם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶר חֲלַפְתָּא עֵתִים הֵן לְתִפְלָה, שְׂכָדָא אָמַר דְּוֹד לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם בְּשַׁעָה שְׁאַנִּי מִתְּפִלָּל לְפָנֶיךָ תִּהְיֶה תִּפְלָתִי עַל שַׁעַת רְצוֹן, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב [\(תהלים סט, יד\)](#) : וְאֲנִי תִּפְלָתִי לָךְ ה' עַת רְצוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה עוֹמֵד וְנִדְוֹן לְפָנֵי טוּרְנוֹסְרוּפּוֹס, וְהָיָה שֶׁם יְהוֹשֻׁעַ הַגֵּרָסִי עוֹמֵד בְּתִפְלָה עִמוֹ, יָרַד עֲנָן וְהִקִּיפוֹ, אָמַר דּוּמָה אֲנִי שְׁלֵא יָרַד עֲנָן וְהִקִּיפוֹ אֲלָא כִּדִּי שְׁלֵא תִשְׁמַע תִּפְלָתוֹ שֶׁל רַבִּי, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב : סִכְתָּה בְּעֵנֶן לָךְ מֵעֵבֹר תִּפְלָה. סַחִי וּמֵאוֹס תִּשְׁיַמְנוּ בְּקִרְבֵּי הָעַמִּים, מֵאֲסִיָּא פְּסִילֵאִיָּא.

ב פָּצוּ עֵלֵינוּ פִּיָּהֶם, לָמָּה הַקְּדִים פִּיָּא לְעִיָּין, שְׁהִיוּ אוֹמְרִים בְּפִיָּהֶם מֵה שְׂא רָאוּ בְּעִינֵיהֶם.

ג עֵינֵי נִגְרָה וְלֹא תִדְמָה וּגוֹי' עַד יִשְׁקִיף וַיֵּרָא ה' מִשְׁמַיִם, רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן אָמַר בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת מְצִינּוּ רּוּחַ הַקֹּדֶשׁ סְמוּדָא לְגַאֲלָה, מֵאֵי טַעְמָא [\(נשעיה לב, יד\)](#) : מְשׁוֹשׁ פְּרָאִים מְרַעָה עֲדָרִים, מֵה כְּתִיב אַחֲרָיו [\(נשעיה לב, טו\)](#) : עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רּוּחַ מִמְרוֹם וְהָיָה מִדְּבַר לְכַרְמֶל וְהַכְּרַמִּל לִיעֵר יִחְשֹׁב. וְדַכְּוֹתִיָּה [\(נשעיה ס, כב\)](#) : הַקִּטּוֹן יִהְיֶה לְאַלְפֵי וְהַצֵּעִיר וּגוֹי, וְכִתְיִב בְּתַרְיָה [\(נשעיה סא, א\)](#) : רּוּחַ ה' אֱלֹהִים עָלַי יַעַן מָשַׁח ה' אֹתִי, וְהִדִּין : עֵינֵי נִגְרָה, וְכִתְיִב בְּתַרְיָה : עַד יִשְׁקִיף וַיֵּרָא ה' מִשְׁמַיִם. עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשֵׁי, אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּתֵי סוּפְרִים הָיוּ בְּבֵיתֵךְ, וְהַקִּטּוֹן שְׂבָהֶם לֹא הָיָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּינּוּקוֹת, וְהָיוּ אוֹמְרִים אִם יָבֹאוּ הַשּׁוֹנְאִים עֲלֵינוּ בְּמִכְתָּבִים הִלְלוּ אֲנוּ יוֹצֵאִין וְדוֹקְרִין אוֹתָן, וְכִיּוֹן שְׁגַרְמוּ הָעוֹנוֹת וּבָאוּ הַשּׁוֹנְאִים, כְּרָכוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּסַפְרוֹ וּשְׂרָפוֹ אוֹתָם, וְלֹא נִשְׁתִּיר מֵהֶם אֲלָא אֲנִי, וְקִרְאֵתִי עַל עֲצָמֵי עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשֵׁי מְכַל בְּנוֹת עִירִי.

ז צוד צדונוי כצפר איבי חנס, צמתו בבור חזי, זה יוסף, זה ירמיה, זה דניאל. צפו מים על ראשי וגוי, אלו האמות שכתוב בהן (ישעיה יז, יב): הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון ושאוון לאמים כשאון מים כבירים.

ק קראתי שמך ה' מבור תחתיות, זה יוסף, זה ירמיה, זה דניאל. קולי שמעת וגוי קרבת ביום אקראך.

ר רבת אדני ריבי נפשי גאלת חזי, ראיתה ה' ענתתי שפטה משפטי, חד יהודאי עבר קדם אדריאנוס ושאל בשלמיה, אמר ליה מאן את, אמר ליה יהודאי. אמר ליה ואית יהודאי עבר קדם אדריאנוס ושאל בשלמיה, אמר איזילו וסבו ראשיה. עבר אוחרן חמא מה איעביד בקדמייא ולא שאל בשלמיה, אמר ליה מאן את אמר ליה יהודאי, אמר ליה ואית יהודאי עבר קדם אדריאנוס ולא שאל בשלמיה, אמר ליה איזילו וסבו ראשיה. אמרו ליה סנקליטין שלו לית אגן ידעין מה אילין עובדי דאת עביד, דשאל בשלמך מיתקטיל דלא שאל בשלמך מתקטיל. אמר להון, ואתון בעיין מלכה יתי איך אנא בעי למקטלה בשנאי, ורוח הקדש צוחת ואומרת: ראיתה ה' ענתתי, ראיתה כל נקמתם וגוי.

ש שמעת חרפתם ה', שפתי קמי והגיונם, שבתם וקמתם הביטה אני מנגינתם, אנא זמריהון.

ת תשיב להם גמול, ירמיה אמר: תשיב להם גמול, ואסף אמר (תהלים עט, יב): והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם, מהו אל חיקם, רבי יהודה בן גדייא אמר תשיב להם גמול מה שעשו בבית המקדש שנתון בחיקו של עולם, כמה דאת אמר (יחזקאל מג, יד): וימחיק הארץ עד העזרה. ורבנן אמרי מה שעשו במילה שנתנה בחיקו של אדם, דאמר רבי יהושע דסכנין ורבי לוי בשם רבי יוחנן, שהיו נוטלים מילותיהם של ישראל ומזרקין אותן כלפי מעלה ואומרים בזה בחרת הא לך מה שבחרת, עד שעמד שמואל ופרע בהם, הדא הוא דכתיב (שמואל א טו, לב): ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק, וכתיב (שמואל א טו, לג): וישסף שמואל את אגג וגוי, אמר רבי אבא בר כהנא התחיל מחרתך בבשרו חתיכות חתיכות ומאכיל לנעמיות, הדא הוא דכתיב (איוב יח, ג): יאכל בדי עורו. רבי יצחק אמר הביא ארבעה קונדיסין ומתחו עליהם. (שמואל א טו, לב): ויאמר אגג אכן סר מר המות, כך ממיתין השרים מיתות מרות. רבי יצחק אמר סרסו, לפי שהיה נוטל את המילות וזרקן כלפי מעלה, על דא נפרע מפנו, הדא הוא דכתיב (שמואל א טו, לג): ויאמר שמואל כאשר שפלה נשים חרפך כן תשפל מנשים אפך. וישסף, מלמד שחתכו ארבע חתיכות. תתן להם מגנת לב, תרין אמוראין, חד אמר תבירות לבא, וחד אמר עזיזות לבא, מאן דאמר תבירות לבא, שנאמר (בראשית יד, כ): אשר מגן צריף בידך. ומאן דאמר עזיזות לבא, שנאמר (דברים לג, כט): מגן עזרך. תאלתך להם, תלי אותן ביסורין, הבא

עליהם כל אלות שבתורה, כמה דאת אמר (דברים ל, ז): ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך וגוי. תרדף באף ותשמידם, ירמיה אמר: תרדף באף ותשמידם, ומשה אמר (שמות יז, יד): כי מוחא אמחה את זכר עמלק מתחת השמים, שמואל אמר, עמלק כמשמעו. זכר, זה המן. מוחא, בעולם הזה. אמחה, לעולם הבא. מתחת השמים, לו ולכל הדור ההוא עד סוף כל הדורות. רבי הושע אמר שלא יהא נין ונכד לעמלק מתחת השמים, שלא יאמרו אילן זה של עמלק. גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק. רבי אליעזר אומר, לפי שבקש לאבד את ישראל מתחת כנפי השמים, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רשע זה בא לאבד את ישראל מתחת כנפיך, ספר תורתך שנתת להם, מי יקרא בו.

דבר אחר, לפי שבקש לאבד את ישראל שהו עתידין להתפזר מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (דברים כח, טו): מקצה הארץ ועד קצה הארץ. רבי אליעזר אומר אימתי יאבד שם של אלו מן העולם ותעקר עבודת פוכבים ועובדיה מן העולם, ויהא הקדוש ברוך הוא יחידי בעולם, כענין שנאמר (זכריה יד, ט): והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, בשעה שתרדף באף ותשמידם מתחת שמי ה'. רבי נתן אמר לא בא המן אלא לזכר ישראל, הדא הוא דכתיב (אסתר ט, כח): וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

סליק אלפא ביתא תליתאה

פרשה ד

א איכה יועם זהב, רבי שמואל אמר איך פיסה דהבא, כמה דאת אמר (יחזקאל כח, ג): כל סתום לא עממוף. ורבנן אמרין איך שנה דהבא. רבי חמא בר חנינא אמר איך עמה דהבא, הדא הוא דכתיב: איכה יועם זהב, דתני רבי חיא, גחלים, יכול עוממות, תלמוד לומר לומר אש, אי אש יכול שלהבת, תלמוד לומר גחלים, הא כיצד, מביא מן הלוחשות הללו. תשתפכנה אבני קדש, כד הווי חבריאי נפקין לפרנסתהון, הווי קרו עליהון תשתפכנה אבני קדש.

דבר אחר, מדבר בלאשיה, איכה יועם זהב, שהיה דומה לארנטס של זהב. ישנא הפתם הטוב, שהיה גופו דומה לאבן טובה ומרגליות. תשתפכנה אבני קדש, אלו שתי רביעיות של דם שהיה ירמיה נוטלן וקוברן, הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב לה, כד): ויקבר בקברות אבתיו, וכי בכמה קברות

נקבר, דאת אומר בקברות אבתיו, אלא אלו שתי רביעיות של דם שהיה ירמיה נוטלן וקוברן.

דבר אחר, מדבר באנשי ירושלים שהיו דומין לארנטס של זהב, וגופן דומה לאבן טובה ומרגליות, ואם יאמר לך אדם אין הפתוב מדבר באנשי ירושלים, אמר לו כבר כתיב [בני ציון].

ב בני ציון היקרים, מה היתה יקרויתן, עירוני שנשא ירושלמית היה נותן לה משקלה זהב, וכן ירושלמי שנשא עירונית, היו נותנין לו משקלו זהב.

דבר אחר, מה היתה יקרויתן, בשעה שהיה אחד מהן נושא אשה גדולה ממנו, היה עושה שלחנות יותר מן היציאות, ירודה ממנו היה עושה הוצאות יותר מן השלחנות.

דבר אחר, מה היתה יקרויתן, לא היה אחד מהם הולך לסעודה עד שנקרא ונשנה.

ג מעשה שהיה באדם אחד בירושלים שעשה סעודה, אמר לבן ביתו לך והבא לי קמצא רחמי, אזל ואיתי ליה בר קמצא שנאיה, עאל וישב בין האורחים. עאל אשפחיה ביני אריסטויא, אמר לו את שנאי ואת יתיב בגו ביתאי, קום פוק לך מיגו ביתאי. אמר לו אל תבישני ואנא יהיב לך דמי דסעודתא. אמר לו לית את מסובה. אמר לו אל תבישני ואנא יתיב ולית אנא אכיל ושתי. אמר לו לית את מסובה. אמר ליה אנא יהיב דמי כל הדין סעודתא. אמר ליה קום לך. והיה שם רבי זכריה בן אבוקולס והיתה ספק בידו למחות ולא מיחה, מיד נפיק ליה, אמר בנפשיה אילין מסבין יתבין בשלותהון, אנא איכול קרצהון, מה עבד הלך אצל השלטון אמר לו אילין קורבניא דאת משלח ליהודאי למקרבינהו אינון אכלין להון ומקרבין אוחרנים בחילופייהו, נזף ביה. אזל לגביה תוב אמר ליה כל אילין קורבניי דאת משלח ליהודאי למקרבינהו אינון אכלין להון ומקרבין אוחרין בחילופייהו, ואם לא תאמין לי שלח עמי חד איפרכו וקורבניא ואת ידע מיד שאיני שקרן. עד דאתיאי באורחא דמדאיפרכו, קם הוא בליליא ועשאן כלן בעלי מומין בסתר. כיון שראה אותן הכהן הקריב אוחרנין תחתיהון. אמר ההוא שליחא דמלכא למה לית את מקריב אילין קורבניא, אמר ליה למחר. אתא יום תליתאה ולא קרבהון, שלח ואמר למלכא ההוא מלתא דיהודאה קאמר קושטא קאמר, מיד סליק למקדשה והחריבו. הדיא דבריא אתא אמרין בין קמצא ובין בן קמצא חרב מקדשא.

אמר רבי יוסי ענותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס שרפה את ההיכל.

דבר אחר, מה היתה יקרויתן, לא היה אחד מהן מוליד חסר ובעל מום.

ד מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לדרך גדול שברומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורין בקלון, הלך שם ראה תינוק אחד יפה עינים וטוב ראי וקווצותיו סדורות לו עומד בקלון. עמד על פתחו לבדקו, וקרא עליו הפסוק הזה [\(ישעיה מב, כד\)](#): מי נתן למשסה יעקב וישׂראל לבזזים. ענה התינוק אחריו: הלוא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרךיו הלוח ולא שמעו בתורתו, כיון ששמע רבי יהושע קרא עליו: בני ציון היקרים המסלאים בפז. וזלגו עיניו דמעות ואמר מעיד אני שמים וארץ שמבטח אני בזה שמורה הוראה בישראל, והעבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שיפסקו עליו. אמרו לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל, ומנו רבי ישמעאל בן אלישע.

דבר אחר, מה היתה יקרותו, שלא היה אחד מהן הולך לסעודה עד שהיה יודע עם מי סועד, ולא היה חותם, עד שהיה יודע עם מי חותם, לקים מה שנקאמר [\(שמות כג, א\)](#): אל תשת ידך עם רשע להית עד חמס.

דבר אחר, מה היתה יקרותו, שלא היה אחד מהן הולך לסעודה אלא אם כן הופך יד אונקלי שלו, וכל כך למה, כדי שלא יטעננו אחר טענת חנם.

דבר אחר, מה היתה יקרותו, שלא היה אחד מהן טוען טענת חנם. רבן שמעון בן גמליאל אומר, זה מנהג גדול היה בירושלים פורשין מטפחת על גבי הפתח, כל זמן שהמטפחת פרושה אורחין נכנסין, נסתלקה המטפחת אין רשות לאורחין להכניס אלא שלש פסיעות.

דבר אחר, מה היתה יקרותו, שהיו מוסרין הסעודה לטבח, אם נתקלקל דבר בסעודה היו עונשין את הטבח הכל לפי כבודו של בעל הבית והכל לפי כבוד האורחין.

דבר אחר, מה היתה יקרותו, בשעה שאחד מהן עושה סעודה היה צר כל מיני סעודה במפה, וכל כך למה מפני איסטניסיה, כדי שלא יהא אחד אוכל דבר שרע לו.

אמר רבי חייא קרא בשם רבי שמואל בר נחמן, מיום שחרב בית המקדש בטל גין קרוש וזכוכית לבנה, ולמה קורין אותה לבנה, שהיתה מתקפלת.

ה מעשה באחד מגדולי ירושלים, דאמר לטליא זיל ואיתי לי מיא, והוה מצפי ליה על ריש איגרא, אתא אמר ליה לא אשכחית מיא, אמר ליה טרוף קולתיך קומי, וטרף קולתיה קומוהי וטרף הוא נפשיה מן רישא דאיגרא ונפל ומת, ונתערבו אבריו עם החרסין, ועליו הוא אומר: איכה נחשבו לנבלי חרס.

י גם תננים חלצו שד היניקו גוריהן, אילו ירודא תא כמין מסווין פריסין על אפיהון פד אינון מניקין בניהון דלא יהוון חמין בניהון סמקון ואכלין להון.

ז דבק לשון יונק, אמר רבי אבא בר כהנא, אמת המים שהיתה באה מן החנינות, עמדו המציקים החריבוה ושפכוה, והיה אדם מוליד את בנו לאמה ולא מצא מים, והיה מדבק לשונו לחכו בצמא. עוללים שאלו לחם וגוי, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אמר אם אין מי שיתן להם מי ינחמם, כמה דאת אמר [\(ירמיה טו, ז\)](#): ולא יפרסו להם על אבל. רבי נחמיה אמר, אין מי שיתן להם פרוסה של לחם, כמה דאת אמר [\(ישעיה נח, ז\)](#): הלוא פרס לרעב לחמד. ורבנן אמרין אין להם מי שעומד בשורה, כמה דאת אמר [\(ויקרא יא, ג\)](#): כל מפרסת פרסה.

ח האכלים למעדנים, רבי חנינא בר פפא אמר גלוסקין וחמר עתיק. האמנים עלי תולע, טריפון בקיקלא.

ט ויגדל עון בת עמי, רבי יהושע ברבי נחמיה בשם רבי אחא אמר, נאמר בשבט יהודה ובנימין מה שא נאמר בסדומיים, בסדומיים כתיב [\(בראשית יח, ט\)](#): וחטאתם כי כבדה מאד, אבל בשבט יהודה ובנימין נאמר [\(יחזקאל ט, ט\)](#): ויאמר אלי עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד.

אמר רבי תנחומא אית לי חורי: ויגדל עון בת עמי מחטאת סדם ההפוכה כמו רגע ולא חלו בה ידים, אותן לא פשטו ידיהם במצוות, ואלו פשטו ידיהם במצוות, הדא הוא דכתיב: ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, וכך כד למה, בשביל שהיו לברות למו.

י זכו נזיריה משלג, אלו שהיו שותין את השלג. צחו מחלב, אלו שהיו שותין את החלב. אדמו עץ מפנינים ספיר גזרתם, ספיר זה דבר קל הוא, אמר רבי פנחס מעשה באדם אחד שהלך למכר ספיר ברומי, אמר לו הלוקח על מנת לבדקו אקחנו, נתנו על גבי הסדן והתחיל מקיש עליו בפטיש, נבקע הסדן ונחלק הפטיש והספיר עמד במקומו [ספרים אחרים: ספיר גזרתם, אמר רבי יודן כל גזרה וגזרה שהיתה בירושלים היתה קשה כספיר, ואם תאמר רך הוא אמר רבי פנחס כו].

יא חשד משחור תארים. רבי אבא בר כהנא אמר כהדא חרתא, ורבי לוי אמר כהדא נאגא. לא נכרו בחוצות, אמר רבי אליעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אף על פי כן שהיה אבא כל אותן השנים אחר חרבן לא חזר גופו עליו כמות שהיה, לקים מה שנאמר: צפד עורם על עצמם יבש היה כעץ. [ספרים אחרים: לא נכרו בחוצות, אמר רבי אליעזר בר צדוק מעשה בעני אחד שבא ועמד על פתח בית אבא, אמר לי אבא צא וראה שמא מבני ירושלים הוא, הלכתי ומצאתי אותה אשה שנשל שעה,

ולא היה אדם יודע אם זכר אם נקבה היא, ולא היתה תובעת אלא דבלה, לקים מה שנאמר: לא נכרו בחוצות צפד עורם על עצמם).

יב טובים היו חללי חרב, בחרבן ראשון שהיו מתים מריח עוכבניין, אבל בחרבן האחרון לא היו עוכבניין, מה היו עושין להם, היו מביאים גדיים וצולין אותן במערבה של עיר, והיה אותו הריח מפעפע בהם והיו מתים, לקים מה שנאמר: שהם יזבו מדקרים מתנובות שדי.

יג ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן. רבי הונא בשם רבי יוסי אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לא הניחו אותי לפשט ידי בעולמי, כיצד, היתה לאחת מהן כפר אחת והיה בה כדי שתאכלנה היא ובעלה יום אחד, וכיון שמת בנה של שכנתה, היתה נוטלת אותו הכפר ומנחמה אותה בה, והעלה עליהם הכתוב פאלו בשלו ילדיהן למצוות, הדא הוא דכתיב: ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן, וכל כך למה בשביל שהיו לברות למו.

יד כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו, אמר רבי ארבע שפיכות לטובה וארבע שפיכות לרעה. ארבע שפיכות לטובה, שנאמר (זכריה יב, ט): ושפכתי על בית דוד ועל יושב ירושלים רוח חן ותחנונים, (יואל ג, א): והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר וגוי וגם על העבדים ועל השפחות בימים ההמה אשפוך את רוחי, (יחזקאל לט, כט): ולא אסתיר עוד פני מהם אשר שפכתי את רוחי על בית ישראל נאם אדני אלהים. וארבע שפיכות לרעה, שנאמר (ישעיה מב, כה): וישפך עליו חמה אפו, וביחזקאל כתיב (יחזקאל ט, ח): בשפך את חמתך על ירושלים, וכתיב (איכה ב, ד): שפך פאש חמתו, והדין: כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו. ויצאת אש בציון, כתיב (תהלים עט, א): מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך, לא הנה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף, אלא משל למלך שעשה בית חפה לבנו וסידה וכירה וצירה, ויצא בנו לתרבות רעה, מיד עלה המלך לחפה וקרע את הוילאות ושבר את הקנים, ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר. אמרו לו, המלך הפך חפתו של בנו ואת יושב ומזמר, אמר להם מזמר אני שהפך חפתו של בנו ולא שפך חמתו על בנו. כך אמרו לאסף הקדוש ברוך הוא החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר, אמר להם מזמר אני ששפך הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל, הדא הוא דכתיב: ויצאת אש בציון ותאכל יסדתיקה.

טו לא האמינו מלכי ארץ כל ישבי תבל, ארבעה מלכים היו, מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן: דוד, ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר (תהלים יח, לח): ארדוף אויבי ואשיגם וגוי, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה כן, הדא הוא דכתיב (שמואל א, ל, יז): ויבס דוד מהנשף ועד הערב למחרתם. מהו למחרתם, רבי יהושע בן לוי אמר לשתי לילות ויום אחד, והיה הקדוש ברוך הוא מאיר לו בלילות בזיקין וברקים, כמה דתנינן תמן על הזיקין

ועל הזוועות ועל הברקים, הָדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים יח, כט): כִּי אֶתָּה תִּאִיר נְרֵי וּגּוֹי. עֲמַד אֶסָּא וְאָמַר, אֵין בֵּי פִּחַ לְהַרְגֵּ לְהֵם, אֶלָּא אֲנִי רוּדְף אוֹתָם וְאֶתָּה עוֹשֶׂה. אָמַר לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (דברי הימים ב יד, יב): וַיִּרְדְּפֵם אֶסָּא וּגּוֹי כִּי נִשְׁבְּרוּ לִפְנֵי ה' וּלְפָנֵי מַחְנֵהוּ וַיִּשְׂאוּ שָׁלַל הַרְבֵּה מְאֹד, לִפְנֵי אֶסָּא אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לִפְנֵי ה' וּלְפָנֵי מַחְנֵהוּ. עֲמַד יְהוֹשֶׁפֶט וְאָמַר, אֲנִי אֵין בֵּי פִּחַ לֹא לְהַרְגֵּ וְלֹא לְרַדֵּף, אֶלָּא אֲנִי אוֹמֵר שִׁירָה וְאֶתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (דברי הימים ב כ, כב): וּבִעַת הַחֲלוּ בְּרָנָה וַתְּהַלֵּךְ וּגּוֹי. עֲמַד חִזְקִיָּהוּ וְאָמַר, אֲנִי אֵין בֵּי פִּחַ לֹא לְהַרְגֵּ וְלֹא לְרַדֵּף וְלֹא לוֹמַר שִׁירָה, אֶלָּא אֲנִי יִשָּׁן עַל מִטְתִּי וְאֶתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֵאמַר (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַלְיִלָה הַהוּא וַיֵּיצֵא מִלְּאֲדָה ה' וַיִּדֹף בְּמַחְנֵה אֲשׁוּר וּגּוֹי. כִּמְהָ נִשְׁתַּיֵּר מֵהֵם, רַב אָמַר עֲשֶׂרָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה נ, יט): וְנִעַר יִכְתְּבֵם, שְׁכֹן דְּרָכּוֹ שֶׁל נִעַר לְהִיּוֹת כּוֹתֵב יוֹ"ד. רַבִּי אֶלְיָעָזֵר אוֹמֵר שֶׁשָּׂה, שְׁכֹן דְּרָכּוֹ שֶׁל נִעַר לְהִיּוֹת שׁוֹרֵט שְׁרִיטָה. רַבִּי יְהוֹשֶׁעַ אוֹמֵר חֲמִשָּׁה, שְׁנֵאמַר (ישעיה נ, יז): שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גְרָגְרִים בְּרֵאשׁ אָמִיר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר תִּשְׁעָה, הָדָא הוּא דְכָתִיב (ישעיה נ, יז): אַרְבַּעַת חֲמִשָּׁה בְּסַעְפֵּיָהּ פְּרִיָּהּ. רַבִּי תַנְחוּם בַּר חֲנִילַי אָמַר אַרְבַּעַת עֶשֶׂר, הָדָא הוּא דְכָתִיב (ישעיה נ, יז): שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גְרָגְרִים בְּרֵאשׁ אָמִיר אַרְבַּעַת חֲמִשָּׁה בְּסַעְפֵּיָהּ פְּרִיָּהּ. בֵּין כְּדַבְּרֵי אֵלוּ בֵּין כְּדַבְּרֵי אֵלוּ הַכֹּל מוֹדִים שְׁנֵבוּכְדָנְצַר אַחַד מֵהֵם הָיָה, אֶלָּא כִּיּוֹן שְׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵה וְהַחֲרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לֹא בְּעֵי אֶלָּא מִצְמַצְמָא יְתִי מֵיַעֲבַד לִי כְּמָה דְעַבַּד לְסַבִּי, מַה עָשָׂה בָּא וַיֵּשֶׁב בְּדַפְנֵי שֶׁל אֲנִטּוּכְיָא, וְשָׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַפְחִים לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, עָשָׂה שֵׁם שְׁלֹשׁ שְׁנַיִם וּמַחְצָה, בְּכָל יוֹם מִקִּיף אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְכַבֵּשׂהּ, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְכַבֵּשׁ בְּקֶשׁ לַחֲזוֹר, נִתַּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּלִבּוֹ הַתְּחִיל מְמַדַּד בַּחוּמָה וְהִיתָה שׁוֹקֶעֶת בְּכָל יוֹם טַפְחִים וּמַחְצָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה כְּלָהּ, וְכִיּוֹן שֶׁשָּׁקְעָה כְּלָהּ נִכְנָסוּ הַשׁוֹנְאִים לִירוּשָׁלַיִם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כָּל יוֹשְׁבֵי תַבַּל כִּי יָבֵא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם.

טז מחטאת נביאיה, רבי יודן שאל לרבי אחא היכן הרגו את זכריה בעזרת ישראל או בעזרת נשים, אמר לו לא בעזרת ישראל ולא בעזרת נשים, אלא בעזרת כהנים, ולא נהגו בדמו לא כדם צבי ולא כדם איל, תמן כתיב (ויקרא יז, יג): ואיש איש מבית ישראל אשר יצוד ציד חיה או עוף וגוי וכסהו בעפר, ברם הכא כתיב (יחזקאל כד, ז): כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו לא שפכתהו על הארץ לכסות עליו עפר. וכל כך למה, להעלות חמה לנקם נקם נתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות. שבע עברות עברו ישראל באותו היום, הרגו כהן, ונביא, ודין, ושפכו דם נקי, וחללו את השם, וטמאו את העזרה, ושבת ויום הפפורים היה. וכיון שעלה נבוזרזאדן חזייה לדמיה דזכריה דהנה קא רתית, אמר להון מאי האי, אמרו ליה דם פרים וכבשים. אייתי פרים וכבשים ולא אידום, אייתי כל מיני דמים ולא אידום, אמר להון אי אמריתו לי מוטב ואי לא אנא מסריקנא לבישראל דהנף אינשי במסריקין דפרזלא, ולא אמרו ליה. והשתא דאמר להו הכי, אמרו ליה מה נכסי מינד, נבייא פהנא הנה לן, והנה מוכיח לן לשום שמיא קבילו לא קבילנא מיניה אלא קאימנא

עֵלְוִיָּה וְקֹטְלִינָן לִיָּה. אָמַר לְהוֹן אֲנָא פִּיִּסְנָא לִיָּה. אֵיִיתִי סְנֵהְדְרִי גְדוּלָּה שְׁחַט עֵלְוִיָּה וְלֹא נָח. שְׁחַט סְנֵהְדְרִי קֹטְנָה עֵלְוִיָּה וְלֹא נָח. אֵיִיתִי פְרָחִי כְּהֵנָה שְׁחַט עֵלְוִיָּה וְלֹא נָח. שְׁחַט תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עֵלְוִיָּה וְלֹא נָח. גָּחִין עֵלְוִיָּה אָמַר לִיָּה: זְכַרְיָה, טוֹבִים שְׁבַעֲמָדָא אֲבַדְתִּי רְצוּנָדָא שְׁיֵאֲבָדוּ כְּלָם, לְאַלְתֵּר נָח. וְהִרְהַר נְבוּזַרְאֲדָן הִרְשַׁע תְּשׁוּבָה וְאָמַר וַיִּמָּה מִי שְׁמַאֲבַד נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כִּדְּ כְּתִיב בּוֹ (בְּרַאשִׁית ט. ו.): שִׁפְדָּ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּד, אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׁאֲבַד נִפְשׁוֹת הַרְבֵּה עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. מִיָּד נִתְמַלְא הַקְּדוּשׁ בְּרוּדָא הוּא רַחֲמִים וְרִמּוֹ לְדָם וְנִבְלַע בְּמִקוּמוֹ. עַל אוֹתָהּ שְׁעָה הוּא אוֹמֵר: מַחְטָאת נְבִיאִיָּה עֹנֶת כְּהֵנִיָּה הַשְּׁפָכִים בְּקִרְבָּה דָם צְדִיקִים.

יז נְעוּ עוֹרִים בְּחוּצוֹת, סוּמִין שְׁבָהֵם אָמְרוּ מִי יִרְאֶה לָנוּ אוֹתוֹ מְקוּם שְׁהֲרָגוּ אֶת זְכַרְיָה שְׁנִילָדָא וְנִחְבְּקֵנוּ וְנִשְׁקֵנוּ, לְקַיִם מָה שְׁנֵאָמַר: נְעוּ עוֹרִים בְּחוּצוֹת נִגְאָלוּ בְּדָם. חֲגֵרִין שְׁבָהֵם מָה הָיוּ אוֹמְרִין מִי יִרְאֶה לָנוּ אֶת הַדָּם שֶׁל זְכַרְיָה שְׁנִילָדָא וְנִפְרַכְסָא בָּהּ, לְקַיִם מָה שְׁנֵאָמַר: בְּלֹא יוֹכְלוּ יִגְעוּ בְּלַבְּשֵׁיהֶם.

יח סוּרוּ טִמְא קְרָאוּ לָמוּ, רַבִּי חֲנִינְא פִּתְרַת קְרָא בְּבִנוֹת צִיּוֹן, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה ג, טז): וַיֹּאמֶר ה' יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתִּלְכְּנָה נְטוּיוֹת גְּרוֹן וְגוֹ', הוֹיִין שְׁיִיפּוֹן בְּרוּמִיָּהוֹן וּמְהַלְכִין בְּגִסּוֹת הַרִיחַ. וַתִּלְכְּנָה נְטוּיוֹת גְּרוֹן, כְּשֶׁהִיָּתָה אַחַת מֵהֶן לּוֹבֶשֶׁת אֶת תְּכֵשִׁיטָיָהּ, הִיָּתָה מְטָה מִכָּאן וּלְכָאן אֶת גְּרוּנָהּ בְּשִׁבִיל לְהִרְאוֹת אֶת תְּכֵשִׁיטָיָהּ. וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינַיִם, רַבִּי אֲסִי דְקִיסְרִין אָמַר שְׁהָיוּ מִשְׁקֵרוֹת אֶת עֵינֵיהֶם בְּסִיקְרָא, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ אָמַר בְּקִלוּרִית אֲדַמָּה. הַלּוּדָא וְטַפּוּף תִּלְכְּנָה, כְּשֶׁהִיָּתָה אַחַת מֵהֶן אֲרַכָּה, הִיָּתָה מְבִיאָה שְׁתֵּי קְצָרוֹת אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, כְּדִי שְׁתִּרְאֶה טַפָּה עַל גְּבִיָּהּ. וְכִשְׁהִיָּתָה אַחַת מֵהֶן קְצָרָה, הִיָּתָה לּוֹבֶשֶׁת קְרָקוּסִין עֲבִים כְּדִי שְׁתִּרְאֶה אֲרַכָּה. וּבְרַגְלֵיהֶם תַּעֲפֹסְנָה, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר שְׁהִיָּתָה צָרָה צוּרַת דְרָקוֹן עַל מְנַעְלֵיהָ. וְרַבָּנָן אָמְרִין שְׁהִיָּתָה מְבִיאָה זֶפֶק שֶׁל תִּרְנַגוּל וּמִמְלָא אוֹתוֹ אֲפֻרְסָמוֹן וְנוֹתְנַת אוֹתוֹ בֵּין עֵקְבָה לְמְנַעְלָה, וְכִשְׁהִיָּתָה רוּאָה פֶּתַח שֶׁל בְּחוּרִים הִיָּתָה דּוֹפְקַת עָלָיו וְהָיָה אוֹתוֹ הַרִיחַ מִפְּעַפֵּעַ בְּהוֹן כְּפֹאֲרַס הָיָה שֶׁל עֲכָנָא. וְהָיָה יִרְמִיָּה אוֹמֵר לָהֶם עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַד שֶׁלֹּא יָבֹאוּ אוֹיְבִים, אָמְרוּ לוֹ אִם יָבֹאוּ אוֹיְבִים עָלֵינוּ מָה הוּן יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת לָנוּ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה ה, יט): הָאֲמָרִים יִמְהַר יְחִישָׁה מַעֲשָׂהוּ לְמַעַן נִרְאֶה וְתִקְרַב וְתִבְוֹאָה עֲצַת קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל וְנִדְעָה. דּוּכְסָא רוּאָה אוֹתִי וְנוֹטְלָנִי וּמוֹשִׁיבִנִי עִמּוֹ בְּקִירוֹנִין, אָמַרְהָ לִירְמִיָּה גִדַּע דְּמָאן יְהֵא קִיָּמַת אוֹ דִּילָן אוֹ דִּילֵיהָ. וְכִיּוֹן שְׁגָרְמוּ עֹנוֹת וּבָאוּ שׁוֹנְאֵיהוֹן, הָיוּ מִתְקַשְׁטוֹת וְיוֹצְאוֹת לְפָנֵיהֶם כְּזוֹנוֹת, דּוּכְסָא רוּאָה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ, אֲפֻרְכּוֹס רוּאָה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ, אִיסְטְרַטוּלִיס רוּאָה אוֹתָהּ וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וּמוֹשִׁיבָהּ עִמּוֹ בְּקִירוֹנִין. אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּדָא הוּא וְלֹא קִיָּמַא דִּידִי וְקִיָּמַא דִּילְהוֹן, מָה עָשָׂה (ישעיה ג, יז): וְשִׁפַּח ה' קִדְקִד בְּנוֹת צִיּוֹן, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינְא, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר הַלְקָה אוֹתָן בְּצַרְעַת, הָא מָה דְאֵתְ אָמַר (ויקרא יז, נז): וְלִשְׂאֵת וְלִסְפַּחַת וְלִבְהַרַת, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינְא אָמַר הָעֵלָה עַל רְאִשֵׁיהֶם מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל כְּנִים. וְרַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי אֲבָא אָמַר עֲשָׂאן שְׁפָחוֹת מְכוּדְנִיּוֹת, מַהוּ מְכוּדְנִיּוֹת, אָמְהוֹן מִשְׁעַבְדוֹן. רַבִּי בְּרַכְיָה וְחַלְפִי בְּרַבִּי זְבִיד בְּשֵׁם רַבִּי אִיסִי, מַהוּ וְשִׁפַּח,

וּשְׁפַע, כְּדֵי לְשֹׁמֵר זֶרַע קִדְּשׁ שְׁלֹא יִתְעַרֵב בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ אֲנִי שְׂאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּדִילִין מִן הַצָּרַעַת, מָה עָשָׂה [\(ישעיה ג, יז\)](#) : וְהִ' פָּתְחוּ יַעֲרָה, רִמְזוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַעַנְנִים וְהָיָה מוֹצִיא דָם עַד שְׂמִמְלֵא כָּל הַקְּרוֹנִין, וְהָיָה אוֹתוֹ הַשְּׁלֵטוֹן נוֹעֲצָה בְּרִמְח וְנוֹתְנָה לְפָנָי קְרוֹנִין, וְהָיְתָה קְרוֹנִין עוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן וּמִפְסִקֶתָן, הוּא שְׂיִרְמִיָּה אֹמֵר : סוּרוּ טִמְא קְרָאוּ לָמוּ סוּרוּ סוּרוּ אֶל תִּגְעוּ, רַבִּי אַבְבָּא אָמַר לְשׁוֹן יִנְיָ הוּא סִירוֹן סִירוֹן. כִּי נָצוּ גַם נָעוּ, רַבִּי חֲנִינְאָ אָמַר לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁנֶּאֱצוּ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְרַבִּי סִימוֹן אָמַר לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁנֶּעֱשׂוּ בְּעַלֵּי מִצְוֹת לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

יט פְּנֵי ה' חֲלָקָם, הִחְלִיקוּ, מִן מֵאָה, מֵאָה. מִן מֵאֲתִים, מֵאֲתִים. דִּתְמוֹן צְוֹחִין לְמֵאֲתָן, מֵאֲתָן.

כ עוֹדִינוּ תִּכְלִינָה עֵינֵינוּ, מָה הָיוּ עוֹשִׂין עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, הָיוּ מְשַׁלְּחִין שְׁמוֹן לְמִצְרַיִם, וּמִבִּיאִין תְּבוּאָה, וּמְשַׁלְּחִין לְבָבֵל, שְׂאֵם יְבוֹאוּ שׁוֹנְאִים יְהִיָּה לָהֶם כְּדֵי לְסִיעֵן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(הושע יב, ב\)](#) : וּבְרִית עִם אֲשׁוּר יִכְרַתוּ וְשְׁמוֹן לְמִצְרַיִם יִבָּל. פְּעַם אַחַת בָּאוּ שׁוֹנְאִין וְשַׁלְּחוּ אֶצֶל פְּרַעָה נֹכַח כְּשֶׁהוּא מְפָרֵשׁ בַּיָּם הַגְּדוֹל, רִמְזוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁלְדוֹתֵיהֶן וְהָיוּ שְׁטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אָמְרוּ אֱלוֹ לְאֱלוֹ מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁלִדוֹת הַלָּלוּ, אָמַר לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ תַחַת אֲבוֹתֵיכֶם עֲמָדוֹ, וְעֲמָדוֹ וְהִטְבִּיעוּ אוֹתָם בַּמַּיִם. אָמְרוּ וְכֵן עָשׂוּ לְאֲבוֹתֵינוּ וְאֲנַחְנוּ הוֹלְכִים וּמְסִיעִין לָהֶם, מִיַּד חֲזָרוּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב [\(ירמיה](#) [לז, ז\)](#) : הִנֵּה חֵיל פְּרַעָה הֵיטָא לָכֶם לַעֲזָרָה שֶׁב לְאֲרָצוֹ מִצְרַיִם, לְכֵן נֶאֱמַר : בְּצַפִּיתֵנוּ צַפִּינוּ אֶל גּוֹי לֹא יוֹשֵׁעַ.

כא צָדוּ צְעָדֵינוּ מְלָכָת בְּרַחֲבֵתֵנוּ וְגו', חֲמָשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עֲשֶׂתָה בֵּיתָר אַחַר חֲרִיבֵן הַבַּיִת, וְלָמָּה נִחְרַבָּה, עַל שֶׁהִדְלִיקוּ גֵרוֹת לְחֲרִיבֵן בַּיִת הַמְּקֻדָּשׁ. וְלָמָּה הִדְלִיקוּ, אָמְרוּ הַבּוֹלְיוֹטִין שֶׁבִירוֹשָׁלַיִם הָיוּ יוֹשְׁבֵינִי בְּאֲמָצֵעַ הַמְּדִינָה, וְכֵן הָיָה סֵלִיק חֵד מִנְהוֹן לְצִלְאָה אָמְרוּ לִיָּה בְּעִית לְאִיעֲבָדָא בּוֹלְיוֹטִין, אָמַר לָהֶן, לֹא. בְּעִית לְאִיעֲבָדָא אֲרַכּוֹנְטִים, אָמַר לָהֶן, לֹא. אָמְרִי לִיָּה מִבְּגִין דְּשִׁמְעִינָה דְּאִית לָךְ חֵד אִיסָא, אֵת בְּעִי מִזְבְּנָא יִתִּיה לִי, אָמַר לוֹ לִית בְּדַעְתִּי. וְהָיָה כּוֹתֵב וּמְשַׁלַּח עוֹנִיתִיה לְבַר בֵּיתִיה, אִין אֵתִי גְבַר פְּלוֹנִי לֹא תִשְׁבְּקוֹנִיָּה מִיעַל לְאִיסָא דְּהוּא מִזְבְּנָא לִי, וְהָיָה אָמַר הַהוּא גְבַרָא, הַלּוֹאִי אִיתְבַּרְת רִיגְלִיָּה דְּהַהוּא גְבַרָא וְלֹא סֵלִיק לְהַדָּא זְוִיתָא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב : צָדוּ צְעָדֵינוּ, צְדִיאָה אוֹרְחָא מְלַחֲלָא בְּאִילִין פְּלִטְיָאָתָא. קָרַב קִצְנוּ, קִיצָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. מְלָאוּ יְמֵינוּ, יוֹמָא דְּהַהוּא בֵּיתָא. אָף אִינוּן לֹא פִּשְׁת לְהוֹן טַב, דְּכָתִיב [\(משלי יז, ה\)](#) : שְׂמַח לֹאִיד לֹא יִנְקָה.

כב קָלִים הָיוּ רִדְפֵינוּ מִנְשָׁרֵי שְׁמַיִם, טֶרְכִינוֹס שְׁחִיק עֲצָמוֹת יִלְדָה אֲשֶׁתוֹ בְּלִיל תְּשֻׁעָה בָּאֵב, וְהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבֵלִים. נִשְׁתַּתַּק הַיּוֹלֵד בְּחִנְיָה, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל גְּדִלִיק, אוֹ לֹא גְּדִלִיק, אָמְרוּ, גְּדִלִיק, וְכָל מָה דְּבַעֵי לִימְטִי עָלָן יְמִטָא. אֲדִלִיקוּ, אֲזִלוּ וְאָמְרוּ לִישׁוֹן בֵּישׁ לְאֲשֶׁתוֹ שֶׁל טֶרְכִינוֹס, אִילִין

יהודאין כד ילידת הוון מתאבלין, וכד מיית ולדא אדליקו בוצינייא. שלחה וכתבה לבעלה, עד דאת מכפש ברברין בא וכבש אילין יהודאין דמרדו בך, סליק לאילפא וחשיב למיתי בעשרה יומין ואייתיתיה רוחא בחמשא יומין, אתא ואשפחינון דהו עסקין בהדין פסוקא (דברים כח, מט): ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר, אמר להו אגא הוא נשרא דחשיבית למיתי בעשרה יומין ואייתתני רוחא בחמשא יומין, הקיפו לגיונותיו והרגו. אמר לנשים השמעו לגיונותי ואם לאו אני עושה לכם כדרך שעשיתי לאנשים, אמרו עביד בארעאי מה דעבדת בעילאי, מיד הקיפו לגיונותיו והרגו, ונתערבו דמים של אלו בדמים של אלו, והיה הדם בוקע והולך עד שהגיע לקיפורוס נהר. על ההרים דלקנו, רבי איבו אמר שהיו דולקין אחר המעביות. רבי יעקב דכפר חנין אמר אלו שהציתו אש בירושלים. ורבנן אמרי אלו דולקיהו של ישראל, לכך נאמר: על ההרים דלקנו.

כג רוח אפינו משיח ה', רבי ורבי ישמעאל ברבי יוסי היו יושבים ופושטין במגלות קינות ערב תשעה באב שחל להיות בשבת עם חשכה, שירו בה אלפא ביתא אחת, אמרו אנו יוצאים וגומרין אותה למחר, וכשעלה רבי לביתו נכשל באצבעו, אמר על עצמו (תהלים לב, י): רבים מכאובים לרשע, אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי אלו היינו עוסקין בענין הזה והגיעך כך, כך הייתי אומר, עכשיו על אחת כמה וכמה, רוח אפינו וגוי. כיון שעלה רבי לביתו נתן על המכה ספוג יבש וקשר עליה גמי בחוץ, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי ממנו למדנו שלשה דברים, לא שספוג מרפא אלא שהוא משמר את המכה, גמי מבית מוכן, ואין קורין בכתבי הקודש אלא מן המנחה ולמעלה, אבל שונין בהם ודורשין בהם, ואם היו צריכין לבדק ולקרות מביאין וקורין. שמואל אמר חרס כל שהוא, רבי זעירא בשם רבי שמואל אמר מגופת חבית וחרסית, מתר לטלטלן בשבת, השליכן לאשפה, אסור לטלטלן בשבת. (תהלים לב, י): והבוטח בה' חסד יסובבנו, רבי אלעזר בצראה ורבי תנחום בשם רבי אחא אמרו אפלו רשע וחוזר בו הקדוש ברוך הוא מקבלו, שנאמר: והבוטח בה' חסד יסובבנו.

כד שישי ושמיחי בת אדום, זו קיסרין. יושבת בארץ עוי, זו פרס. גם עליך תעבר כוס תשכרי ותתערי.

כה תם עונך בת ציון, רבי חלבו בשם רבי יוחנן אמר טובה היתה הסרת טבעתו של פרעה על ישראל במצרים מארבעים שנה שנתנבא עליהם משה, לפי שבזה היתה גאלה, ובזה לא היתה גאלה. רבי שמעון בן לקיש אמר טובה היתה הסרת טבעתו של אחשורוש על ישראל במדי מששים רבוא נביאים שנתנבאו בימי אליהו, למה, שבזה היתה גאלה ובזה לא היתה גאלה. ורבנן אמרי טובה היתה מגלת קינות על ישראל, מארבעים שנה שנתנבא עליהם ירמיה, למה, שבה נטלו ישראל איפוכי שלמה על

עונותיהם ביום שחרב בית המקדש, הָדָא הוּא דְכְתִיב : תָּם עֹנֵךְ בֵּית צִיּוֹן .
פְּקֹד עֹנֵךְ בֵּית אֲדוּם .

אָמַר רַבִּי פְּנִיחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא לָמָּה נִבְרְאוּ הַיְסוּרִים , לְהַתְּלוֹת בֵּית
דְּאִית לְהוֹן לְמִיזַל , הָדָא הוּא דְכְתִיב : תָּם עֹנֵךְ בֵּית צִיּוֹן פְּקֹד עֹנֵךְ בֵּית אֲדוּם
גְּלָה עַל חֲטָאתֶיךָ . וְדְכְוֹתִיָּה לְקַיָּים מָה שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ז , טו) : וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ
כָּל חֲלֵי וּגְוִי , וְאָמַר רַבִּי פְּנִיחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעְיָא לָמָּה נִבְרְאוּ הַיְסוּרִין
לְהַתְּלוֹת בֵּית דְּאִית לְהוֹן לְמִיזַל , הָדָא הוּא דְכְתִיב : וּנְתַנֶּם בְּכָל שְׁנָאִיךָ .
וְדְכְוֹתִיָּה (עֹבְדֵיָּה א , א) : חֲזוֹן עֲבָדְיָה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים לְאֲדוּם שְׁמוּעָה
שְׁמַעֲנִי מֵאֵת ה' וְצִיר בְּגוֹיִם שְׁלַח קוֹמֹו וְנִקְוֵמָה עֲלֶיָּהּ וּגְוִי , וְהִדִּין פְּסוּקָא ;
תָּם עֹנֵךְ בֵּית צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתְךָ וּגְוִי .

סְלִיק אֶלְפָּא בֵּיתָא רַבִּיעָאָה

פרשה ה

א זְכֹר ה' מָה הָיָה לָנוּ , רַבִּי יֶצְחָק פְּתַח (משלי ל , לא) : זְרָזִיר מְתַנְּגִים אוֹ תִישׁ ,
בְּנֵהג שְׁבַעוֹלָם אָדָם מְגַדֵּל שְׁנֵי זְרָזִרִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ , אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן ,
כּוֹבֵשׁ אֶת הַגָּדוֹל לְפָנֵי הַקָּטָן בְּשִׁבְלֵי לְחוּס עַל מְמוֹנוֹ .

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא , רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם
הַכְּתָבָת לָנוּ בְּתוֹרַתְךָ (דְּבָרִים כה , יז) : זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלֶק , לִי עָשָׂה
וּלְךָ לֹא עָשָׂה , לֹא הִחְרִיב אֵת מִקְדָּשְׁךָ . רַבֵּנָן אָמְרִין אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָנּוּ שְׁלָךְ וְאֲמוֹת הָעוֹלָם שְׁלָךְ , מִפְּנֵי מָה אֵין אֶתָּה חָס עַל
אֲמַתְךָ . וּמְלָךְ אֱלֹקִים עִמּוֹ , אָמַר רַבִּי יֶצְחָק אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא שְׁכַחָה מְצוּיָה בְּנוֹ אֲבָל אֵין שְׁכַחָה מְצוּיָה בְּךָ , וְאֵין שְׁכַחָה לְפָנֶיךָ ,
לְפִיכָךְ אֶתְּ זְכֹר (תהלים קלו , ז) : זְכֹר ה' לְבְנֵי אֲדוּם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם הָאֲמֹרִים
עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוּד בָּהּ , רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אָמַר פְּגְרוּ פְּגְרוּ , וְרַבִּי לִוִי אָמַר
פְּנוּן פְּנוּן . מֵאֵן דְּאָמַר פְּגְרוּ פְּנוּן , הָדָא הוּא דְכְתִיב (ירמיה נא , נח) : חֲמוֹת בָּבֶל
הִרְחִבָה עַרְעַר תִּתְעַרְעַר . מֵאֵן דְּאָמַר פְּנוּן פְּנוּן , הָדָא הוּא דְכְתִיב : עַד הַיְסוּד
בָּהּ , אֶפְלוּ יְסוּדוֹתֶיָּה מְטוֹן . הַבֵּיטָה וּרְאֵה אֵת חֲרַפְתָּנוּ , רַבִּי יוֹדֵן אָמַר הַבְּטָה
מְקָרֹוב וּרְאִיָּה מְרַחוּק , הַבְּטָה מְקָרֹוב , שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט , ו) : וַיִּבֶט וְהִנֵּה
מְרַאשְׁתֵּיו עֲגַת רְצָפִים . וּרְאִיָּה מְרַחוּק , שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב , ד) : וַיֵּרָא אֵת
הַמָּקוֹם מְרַחֵק . רַבִּי פְּנִיחָס אוֹמַר הַבְּטָה מְרַחוּק , שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ , טו) : הִבֵּט
מִשְׁמַיִם וּרְאֵה . וּרְאִיָּה מְקָרֹוב , שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב , כה) : וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכַל לוֹ
וַיִּגַע בְּכַף יָרְכוֹ .

ב נחלתנו נהפכה לזרים, באיזו הפכה (דברים כט, כב): כמהפכת סדם. ירמיה קורא אותה נחלתנו, ישעיה קורא אותה (ישעיה סד, ז): בית קדשנו ותפארתנו. בא אסף ואמר לא נחלתנו היא ולא בית קדשנו ותפארתנו היא, אלא באו גוים לתוד שלך, הלא הוא דכתיב (תהלים עט, א): אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעינים.

ג יתומים היינו ואין אב, רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם בכיתם ואמרתם לפני יתומים היינו ואין אב, חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד מכם במדי לא יהיה לו אב ואם, הלא הוא דכתיב (אסתר ב, ז): ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דוד כי אין לה אב ואם.

ד מימינו בכסף שתינו, פעם אחת עלו המציקים ונטלו פתן ויינו ושמן ומימיהן, חזרו ומכרו אותם להם, אמרו אז לנו שנתקיים בנו הפסוק הזה: מימינו בכסף שתינו עצינו במחיר לבאו.

ה על צוארנו נרדפנו, אדרגאנוס שחיק עצמות פקיד ואמר אי דאתינן משפחנן שערא ביהודאי ארימון ראשיה מיניה, הלא הוא דכתיב: על צוארנו נרדפנו.

דבר אחר, על צוארנו נרדפנו, על שבגדנו בצוארנו ביום צרה. גענו ולא הונח לנו, נבוכדנצר שחיק עצמות צנה לנבוזראדן ואמר ליה אלההון דאינון מקבל בעלי תשובה הוא וידו פשוטה לקבל שבים, כיון דאת כביש להון לא תשבקינן דיצלון דלא יעבדון תיובתא, ואלההון ירחם עליהון, והוא גברא נחית בשחור אפיו, אלא לא תהי מפלי עליהון. כיון דכבש ותהון פד הנה קאים חד מנהון הנה נסיב ליה ומפסל ליה איברים איברים, טריף ליה קומיהון ואינון מהלכין בעל כרחיהון שלא בטובתהון.

אמר רבי יהושע בן לוי נבוזראדן הוא אריוף, ולמה נקרא שמו אריוף? שהיה נוהם על השביה כאריה, עד שהגיעו לפרת, כיון שהגיעו לפרת אמר להון לחילותא שבקינן דניחון, די מן כדון לית אלההון חוזר עליהון, הלא הוא דכתיב (תהלים קלז, א): על נהרות בבל שם ישבנו גם ככינו, עד לשם לא ישבנו.

ו מצרים נתנו יד אשור לשבע לחם, מה היו עשרת השבטים עושין היו משלחין שמן למצרים ומביאין תבואה ומשלחין לאשור, שאם יבואו שונאים יהיו כדי לסייען, הלא הוא דכתיב (הושע יב, ב): וברית עם אשור יכרתו ושמן למצרים יובל.

ז אבותינו חטאו ואינם, אמר להון הקדוש ברוך הוא בדיכון קימינן.

דָּבַר אַחַר, אָמְרוּ לְהוֹן קַיִמִין בְּדִילָנָא.

ח עֲבָדִים מְשֻׁלוּ בְּנוֹ, אֱלוֹ מְצָרִים. פֶּרֶק אֵין מִיָּדָם, אֵילוּלִי מִשָּׁה.

דָּבַר אַחַר, עֲבָדִים מְשֻׁלוּ בְּנוֹ, אֱלוֹ אַרְבַּע מַלְכֵיכוֹת. פֶּרֶק אֵין מִיָּדָם, אֵילוּלִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.

ט בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לְחַמְנוּ, אָמַר רַבּוֹן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הָרֵאשׁוֹנִים עַל יָדֵי שְׁהַרְיָחוּ מִקְצַת צָרְתָן שֶׁל אַרְבַּע מַלְכֵיכוֹת קְצָרָה רִיחוֹן, אֲבוּתֵינוּ כְּתִיב בְּהוֹן [\(במדבר כא, ד\)](#) : וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בְּדָרְךָ. דְּנִיָּאל אָמַר [\(דניאל ז, טו\)](#) : אֲתַכְרִית רִיחֵי אָנָּה. יִשְׁעִיָּה אָמַר [\(ישעיה כא, ג\)](#) : עַל כֵּן מָלְאוּ מִתְּנֵי חִלְחָלָה. יְרֻמְיָה אָמַר : בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לְחַמְנוּ. אָנוּ שְׁנֵיתוּנִים בְּתוֹךְ אַרְבַּע מַלְכֵיכוֹת עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה.

י עוֹרְנוּ כְּתַנּוּר נְכָמְרוּ, תִּרְיִן אַמּוֹרָאִין, חַד אָמַר כְּאֵילִין כְּמִרְיָאָתָא, וְחַד אָמַר כְּתַנּוּר שְׁלֵא הִסֵּק כָּל צָרְכוֹ.

יא נְשִׁים בְּצִיּוֹן עֲנוּ, נְבוּזַרְאֲדָן צִנָּה לְחִילוּתֵיוּ אָמַר לָהֶם אֱלֹהֵהוֹן שֶׁל אֱלוֹ שׁוֹנָא זָמָה הוּא, הִזְהָרוּ אֵל תַּגְעוּ בְּאִשְׁתַּי אִישׁ, כִּיּוֹן שְׁשִׁמְעוּ נְשִׁיָּא הוֹיִין אֲתֵיין וְאֲמָרוּן לְגַבְרָא מִן דִּילָנָא אֲנִי אֲכַלְוּ וּמִן דִּילָנָא אֲנִי מִתְכַּפְּסִים, אֱלָא בְּלָבָד דִּיתַקְרִיא שְׁמֵךְ עָלְוּ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(ישעיה ד, א\)](#) : וְהִחֲזִיקוּ שְׁבַע נְשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד וְגוֹ', בַּר מִתְלַת נְשִׁים שְׁנֵיתַעְצְלוּ וְלֹא עָשׂוּ כֵּן וְנִתְעַנּוּ, לְכֹךְ נֶאֱמַר : נְשִׁים בְּצִיּוֹן עֲנוּ בְּתַלַּת בְּעָרֵי יְהוּדָה, בְּתַלַּת כְּתִיב.

יב שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ, הָוָה אַפּוּטְרוּפָא עָלִיל לְקַרְתָּא וְהָוָה נָסִיב טְבִי דְקַרְתָּא וְתַלִּי לְהוֹן, בְּנֵי אָנְשׁ סָבִין הוּוֹן אֲתֵיין וּמְפִיִּסִין לִיָּה עַלִּיהוֹן וְלֹא הָוָה מְקַבֵּל מִנִּיָּהוּ, לְכֹךְ נֶאֱמַר : שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקַנִּים לֹא נִהְדָּרוּ.

יג בַּחּוּרִים טָחוֹן נִשְׂאוּ, אֶת מוֹצָא שְׁלֵא הָיָה רַחֲמִים בְּבָבֶל, וּכְשָׁעֵלָה נְבוּכַדְנֶצַּר הִטְעִינוּ רַחֲמִים וְהוֹרִידוֹן, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב [\(ישעיה מג, יד\)](#) : לְמַעַנְכֶם שְׁלַחְתִּי בְּבָלָה וְהוֹרִדְתִּי בְּרִיחִים כְּלָם, בְּרַחֲמִים כְּתִיב.

דָּבַר אַחַר, בַּחּוּרִים טָחוֹן נִשְׂאוּ, לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא. כְּמָה דְאֶתְ אָמַר [\(שופטים טז, כא\)](#) : וַיְהִי טוֹחֹן בְּבֵית הָאֲסוּרִים. וַיִּנְעָרִים בְּעֶץ כְּשָׁלוּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי שְׁלֹשׁ מְאוֹת תִּינוּקוֹת נִמְצְאוּ חֲרוּזִים בְּשׁוֹכָה אַחַת.

יד זְקַנִּים מְשַׁעַר שְׁבַתוֹ בַּחּוּרִים מְנַגִּינְתֶּם, אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרַבִּי יְרֻמְיָה מִזְמַרְיָהוֹן שְׁבַתוֹ.

טו שבת משוש לבנו, אמר רב חסדא בראשונה כשהיתה אימת סנהדרין על ישראל לא היו אומרים דבר נבלה בשיר, אבל משבטלו הסנהדרין היו אומרים דברי נבלה בשיר.

אמר רבי יוסי ברבי אבין בשם רב חסדא בראשונה כשהיתה צרה באה על ישראל היו פוסקים כנגדה שמחה, משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר [\(ישעיה כד, ט\)](#): בשיר לא ישתו יין. משפסקו אלו ואלו שבת משוש לבנו נהפך לאבל מחולנו.

טז נפלה עטרת ראשנו, רבי ירמיה דשבשב נטל עטרת זית וקשרה בראשו, שמע שמואל ואמר והא ניהא ליה דאיתרים רישיה ולא עביד כן, הות [\(קהלת ג, ה\)](#): כשגגה שיצא מלפני השליט, וכן הנה ליה, לכך נאמר: נפלה עטרת ראשנו אוי נא לנו כי חטאנו.

יז על זה היה דנה לבנו, רבי שמלאי אמר צער גדול נתן הקדוש ברוך הוא לאשה הזאת, מאחר שמשמרת ימי נדתה חוזרת ומשמרת ימי זיבתה. רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר האשה הזאת על ידי שפרשה מביתה שנים או שלשה ימים קורא אותה התורה דנה, הדא הוא דכתיב [\(ויקרא טו, לג\)](#): והדנה בנדתה, אנו שפרשנו מבית חיינו ומבית מקדשנו כמה ימים וכמה שנים על אחת כמה וכמה שנקרא דוין, לכך נאמר: על זה היה דנה לבנו, למה על אלה חשכו עינינו.

יח על הר ציון ששמים, וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא נכנסין לרומי ושמעו קול המונה של רומי מפוטליילוס עד מאה ועשרים מיל, התחילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק, אמרו עקיבא אנו בוכים ואתה משחק, אמר להם ואתם למה בכיתם, אמרו לו לא נבכה שהגוים עובדים עבודת פוכבים להוון משתחוים לעצביהוון, ויושבין בטח ושאנן ושלוח, ובית הדום רגלי אלהינו היה לשריפת אש ומדור לחית השדה ולא נבכה. אמר להם לכך אני משחק, אם כן למכעיסיו קל וחמר לעושי רצונו. פעם אחרת היו עולין לירושלים הגיעו לצופים וקרעו בגדיהם, הגיעו להר הבית וראו שועל אהד יוצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק, אמרו לו עקיבא לעולם אתה מתמה עלינו, אנו בוכים ואתה משחק, אמר להם אתם למה אתם בוכים, אמרו לו ולא נבכה מקום שכתוב בו [\(במדבר א, נא\)](#): והזר הקרב יומת, והרי שועל יוצא מתוכו, ועליו נתקים הפסוק: על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו, אמר להם אף אני לכך אני משחק, הרי הוא אומר [\(ישעיה ג, ב\)](#): ואעידה לי יעדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא מה אמר אוריה [\(ירמיה כו, יח\)](#): כה אמר ה' צבאות צידה תחרש וירושלים עיים תהיה, ומה אמר זכריה [\(זכריה ח, ט\)](#): עד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו ביזו מרב ימים. וכתוב בתריה [\(זכריה ח, ט\)](#).

ח : וּרְחַבּוֹת הָעִיר יִמְלֵאוּ יְלָדִים וַיִּלְדוּת מְשֻׁקִים בְּרַחֲבֵתֶיהָ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָרִי לִי שְׁנֵי עֲדִים אֱלוֹ, וְאִם קִיָּמִים דְּבָרֵי אוּרְיָה יִהְיוּ קִיָּמִים דְּבָרֵי זְכָרְיָה, וְאִם יִבְטְלוּ דְּבָרֵי אוּרְיָה יִבְטְלוּ דְּבָרֵי זְכָרְיָה, וְשִׁמְחֵתִי שְׁנַת־קִיָּמוֹ דְּבָרֵי אוּרְיָה וּלְבִסוּף דְּבָרֵי זְכָרְיָה עֲתִידִין לְהִתְקַיֵּם. וּבִלְשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ עֲקִיבָא נַחֲמַתְנוּ תַתְנַחֵם בְּרַגְלֵי מַבְשָׁר.

ט אַתָּה ה' לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כְּסֶאֶד לְדוֹר וָדוֹר, וְכִי יֵשׁ יְשִׁיבָה בְּלֹא כְּסֹא, וְיֵשׁ מְלֶךְ בְּלֹא מְטָרוֹנָה.

כ לָמָּה לְנֶצַח תִּשְׁכַּחֲנוּ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּר אָבִין אַרְבָּעָה דְּבָרִים אָמַר יְרֵמְיָה, מְאִיסָה, וּגְעִילָה, עֲזִיבָה, וּשְׁכִיחָה. מְאִיסָה וּגְעִילָה, דְּכַתִּיב [\(ירמיה יד, ט\)](#) : הַמָּאֵס מְאִסְתָּ אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן גְּעִלָה נִפְשָׁד, וְהוֹשֵׁב עַל יְדֵי מִשָּׁה, דְּכַתִּיב [\(ויקרא כו, מד\)](#) : לֹא מְאִסְתִּים וְלֹא גְעִלְתִּים. עֲזִיבָה וּשְׁכִיחָה, דְּכַתִּיב : לָמָּה לְנֶצַח תִּשְׁכַּחֲנוּ תַעֲזֹבְנוּ לְאַרְדָּךְ יָמִים, וְהוֹשֵׁב עַל יְדֵי יִשְׁעָיָה, דְּכַתִּיב [\(ישעיה מט, טו\)](#) : גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחֲנָה וְאַנְכִי לֹא אֲשַׁכַּחֲךָ.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אַרְבָּעָה דְּבָרִים אָמַר יְרֵמְיָה, מְאִיסָה, וּקְצִיפָה, עֲזִיבָה, וּשְׁכִיחָה. מְאִיסָה הוֹשֵׁב עַל יְדֵי עֲצָמוֹ, דְּכַתִּיב [\(ירמיה לא, לו\)](#) : כֹּה אָמַר ה' אִם יִמְדוּ שְׁמִים מְלַמְעֵלָה וַיִּחְקְרוּ מוֹסְדֵי אֶרֶץ לְמִטָּה גַם אֲנִי אֲמַאֵס בְּכָל זָרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם ה'. קְצִיפָה, הוֹשֵׁב עַל יְדֵי יִשְׁעָיָה, שְׁנֵאָמַר [\(ישעיה נ, טו\)](#) : כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לְנֶצַח אֶקְצוּף.

כא הַשִּׁיבְנוּ ה' אֱלֹהֵיךָ וְנִשׁוּבָה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם שְׁלָךְ הוּא הַשִּׁיבְנוּ. אָמַר לְהֵם שְׁלָכְם הוּא, שְׁנֵאָמַר [\(מלאכי ג, ד\)](#) : שׁוּבוּ אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, נְאֻם ה', אָמְרָה לִפְנֵינוּ רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם שְׁלָךְ הוּא, שְׁנֵאָמַר [\(תהלים פה, ה\)](#) : שׁוּבְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ, לְכֹךְ נֵאָמַר : הַשִּׁיבְנוּ ה' אֱלֹהֵיךָ וְנִשׁוּבָה. חֲדָשׁ יְמֵינוּ כְּקֶדֶם, כְּאֶדָם הָרֵאשׁוֹן, כְּמָה דְאַתָּ אָמַר [\(בראשית ג, כד\)](#) : וַיִּגְרַשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁכַּח מִקְּדָם לְגוֹן עֵדֶן.

דְּבַר אַחַר, חֲדָשׁ יְמֵינוּ כְּקֶדֶם, כְּמָה דְאַתָּ אָמַר [\(מלאכי ג, ד\)](#) : וְעָרְבָה לֵה' מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קְדָמְנִיּוֹת, כִּימֵי עוֹלָם, זֶה מִשָּׁה, דְּכַתִּיב [\(ישעיה סג, יא\)](#) : וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מִשָּׁה עֲמוֹ. וּכְשָׁנִים קְדָמְנִיּוֹת, כְּשָׁנוֹת שְׁלֵמוֹה. רַבִּי אוֹמַר : כִּימֵי עוֹלָם, כִּימֵי נַח, שְׁנֵאָמַר [\(ישעיה נד, ט\)](#) : כִּי מִי נַח זֹאת לִי. וּכְשָׁנִים קְדָמְנִיּוֹת, כְּשָׁנוֹת הֶבֶל, שֶׁלֹּא הִיְתָה עֲבוּדַת כּוֹכָבִים עֲדִין בְּעוֹלָם.

כב כִּי אִם מָאֵס מְאִסְתְּנוּ קִצְפַת עֲלֵינוּ עַד מְאֹד, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ אִם מְאִיסָה הִיא לִית סָבַר, וְאִם קְצִיפָה הִיא, אִית סָבַר, דְּכָל מֵאֵן דְּכַעִיס לְאִיתְרָצִיא. סוֹפִיָּה